NEWMAN ALS PREDIKANT

Hendrik IMBERECHTS sj

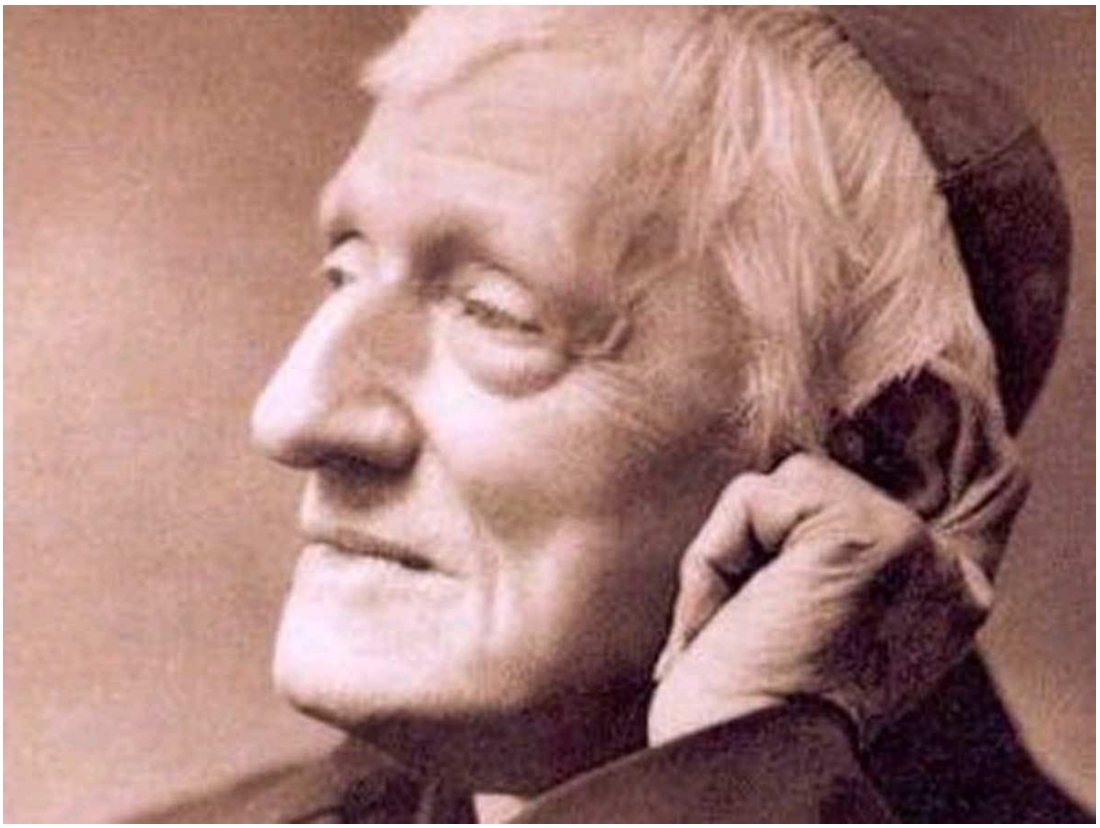

Het hart spreekt tot het hart
(kardinaalsleuze)

Vanuit de schaduwen en de beelden
naar de ware werkelijkheid
(grafschrift)

Laat mij U prediken zonder te prediken,
niet door woorden, maar door het voorbeeld
(meditatieboek)

INHOUDSTAFEL

Pag.

2 - Inhoudstafel
3 - Woord Vooraf
8 - Lijst van Afkortingen
9 - "De Onsterfelijkheid van de Ziel"
15 - "Liefde tot Relaties en Vrienden"
20 - "Gods Bijzondere Voorzienigheid"
27 - "De Onzichtbare Wereld"
34 - "Christus manifesteert zich in de Herinnering"
41 - "Herinnering aan vroegere Gunsten"
48 - "Irreële Woorden"
57 - "Vrede in het Geloof"
62 - "Gods Roepstem"
69 - "Afscheid van Vrienden"
76 - (Predikant of Essayist?)
80 - "Zuiverheid en Liefde"
89 - "Zielelijden van de Heer in Zijn Passie"
97 - "De Zending van de H. Philippus Neri I
106 - "De Zending van de H. Philippus Neri II
117 - "De Tweede Lente"
126 - "De karakteristieke Gave van St. Paulus" (Deel I)
134 - "St. Paulus' Gave van Sympathie" (Deel II)
141 - "Het Ongeloof van de Toekomst"
149 - Newmans Predikkunst. Een korte synthese.

- 1. Plaats in het Engelse Prediklandschap
- 2. 'Definiteness'
- 3. Structuur
- 4. Persoonlijk Êthos
- 5. Psychologische beschrijving - Religie van de 'Gentleman'
- 6. Dialectische Vaardigheid
- 7. Gevoel
- 8. Stijl
- 9. Voordracht
- 10. Na-mijmering

175 - Appendix: Chronologie van Newmans Leven

WOORD VOORAF

Men mag gerust stellen dat John Henry Newman in Engeland een van de grootste predikanten van de 19e eeuw is geweest.[1] En dit bij dat moeilijke en uiterst kritische publiek dat de universitaire elite van Oxford was tussen 1828 en 1843. Bovendien verkondigde hij het Woord Gods op een manier die het niet hebben moest van de voordracht - hij lás zijn preek gewoon áf en bleef roerloos "als een muis in de kansel" (aldus een toehoorder) -, maar van de inhoud en het charisma van zijn persoonlijkheid. Met ontembare moed immers probeerde hij in die jaren, samen met dichter Keble, professor Pusey en vriend Froude (zij vieren, maar vooral Newman, leidden de "Oxfordbeweging"), de toen kwijnende anglicaanse Kerk te revitaliseren.

Aan de huidige religieus bewogen mens, die te midden van een wijd verspreid consumentendom soms vertwijfeld zoekt naar een frisse, zuivere evangelische bron, naar schriftuurlijke lafenis zonder al te veel dogmatisch of polemisch gehalte, mag in volle waarheid worden gezegd: hier is uw man, wat hij biedt is onvervalste waar. En bovendien gewikkeld in een taal die tegelijk eenvoudig, expressief en discreet poëtisch is - de wanhoop van zijn vertaler. Van Newman werd gezegd dat zijn beste poëzie in zijn proza, en speciaal in de beste passages van zijn preken, te vinden is.

Zo dit b.v. over Gods bijzondere Voorzienigheid: "God bekijkt je, jou persoonlijk, wie je ook bent.Hij noemt je bij je naam. Hij ziet je en begrijpt je, want Hij is je Maker. Hij weet wat er in je omgaat, wat je precies voelt en wat je denkt, wat je graag hebt en wat je kunt, waar je sterkte ligt en waar je zwakheid. Hij kijkt naar je, op de dag van je vreugde en op de dag van je droefheid, enz." (uit de 3e bundel *'Parochiepreken',* preek 9). Zeer eenvoudige woorden en zinnen, een kind kan ze begrijpen, en toch opgenomen in een hogere sfeer, en uitgesproken in een diepere toon, die een hogere, onvermoede werkelijkheid laat vermoeden. En zo zijn er vele passussen in die wondere bundels.

In Engeland worden Newmans anglicaanse "Parochial Sermons" (8 vols) nu algemeen beschouwd als "een van de klassieke geschriften van de christelijke spiritualiteit"[1]. In ons nederlandssprekend taalgebied is er toch maar relatief weinig aandacht voor dit geestelijke en literaire meesterwerk van de grote Engelsman. Vandaar o.a. dit boek, dat wel zal beantwoorden aan de interesse van hen, wier belangstelling werd gewekt voor de man die in september 2010 door paus Benedictus XVI in Engeland zelf zalig werd verklaard.

Maar wie was John Henry Newman eigenlijk? Wij bieden hier slechts een kort levensverhaal met toch een speciale aandacht voor zijn predikactiviteit en zijn bundels uitgegeven sermoenen. In een Appendix publiceren wij trouwens ook een 'Chronologie' van zijn leven.

Newman werd in hartje Londen geboren als zoon van een bankier op 21 februari 1801, en stierf te Birmingham op 11 augustus 1890, zodat zijn leven bijna de gehele 19e eeuw omspande. In de eerste helft ervan was hij anglicaan (priester sinds 1825), maar op 9 oktober 1845, precies 'in media vita' dus, bekeerde hij zich tot de r.k. Kerk, waarvan hij een kardinaal werd (zonder bisschop te zijn) in het jaar 1879.

Doch hijzelf hechtte veel meer belang aan zijn 'éérste bekering' van praktisch ongelovige jongeman tot overtuigd christen in de herfstmaanden van 1816. Dank zij een priester-leraar in de klassieke talen, Walter Mayers, maakte hij toen een diep ingrijpende geestelijke ommekeer mee tot een soort streng evangelisch christendom, dat niet zozeer geïnspireerd was door de Kerk als door het evangelie. Op ons komt deze religieuze beleving over als zeer streng ('s zondags mocht men zelfs geen brief schrijven, laat staan het theater bezoeken of gaan dan-

[1] Ian KER, John Henry NEWMAN. A Biography, Clarendon Press, Oxford, 1988: p. 90: "there is no doubt that they constitute one of the great classics of Christian spirituality."

sen), maar men moet dit zien in de strenge 'fatsoens'-moraal van die tijd. De meeste tijdgenoten ondervonden dit zo niet, en Newman allerminst, die preekte: "Gloom is no Christian temper" (droefheid past niet bij een christelijk karakter) en "We must live in sunshine, even when we sorrow" (we moeten leven in de zonneschijn, zelfs als we droef zijn: (P.S. vol. V, 271).

In 1817 gaat hij studeren aan de universiteit van Oxford waarmee een levenslange diepe verering hem verbindt. Zoals de 'snapdragon', het leeuwenmuiltje, zich stevig vasthechtte aan de muur van zijn College, zo wilde hij leven en sterven in die geliefde universiteit van 'dear Oxford'. Als hij dan ook na een uitputtend examen op 12 april 1822 tot Fellow (staflid) van Oriel College, Oxfords top-College, wordt gekozen, noemt hij deze dag "een keerpunt in mijn leven en van alle dagen de meest gedenkwaardige."

De Provost (proost) en verscheidene Fellows van Oriel zijn gematigd-vrijzinnige intellectuelen, die zelfs hun eigen Church of England in hun kritiek niet sparen. Liberalen dus, geen politieke maar ideologische liberalen, laagkerkelijk ('Low Church'). Eerst wordt Newmans buitengewone intellect door hen aangetrokken, maar de persoonlijke invloed van de hoogvereerde 'heilige' dichter John Keble en van diens briljante leerling, Richard Hurrell Froude, buigen hem vanaf ongeveer 1828 om tot een vroom en actief High Churchman van de denkende soort. Daar droegen ook een ziekte en sterfgeval heel veel toe bij: zijn jongste zus Mary, van wie hij zielsveel houdt, sterft aan een vliegende tering op 5 januari 1828. Ook een datum die hij nooit meer zal vergeten en hem, als oude kardinaal, nog tranen in de ogen doet opwellen op de verjaardag van dit overlijden.

In datzelfde jaar 1828 wordt Newman benoemd tot rector ('vicar') van de universiteitskerk St. Mary's the Virgin te Oxford en van het gehucht Littlemore dat ervan afhangt. Daar, in de St. Mary's vooral, houdt hij dan, 15 jaar lang, die vermaarde preken waarvan er een tiental in dit boek worden vertaald. Gladstone, de latere Premier, die vanaf 1831 als student geregeld deze 'Sermons' bijwoonde, voorspelde dat van Newman na honderd jaar nog voornamelijk die parochiepreken zouden worden gelezen. Henri Bremond, markant Frans criticus uit het begin van de vorige eeuw, stelde ze boven alle andere werken van de grote bekeerling: "ils contiennent", zegt hij, "la moelle même du newmanisme." In ons taalgebied heeft Frits v.d. Meer Newman als predikant vergeleken met Augustinus, van wie hij slechts verschilt in "zijn achttiendeëeuwse taalverfijning en zijn twintigsteëeuwse psychologismen."

Het in Engeland meest geciteerde getuigenis over de indruk die Newmans preken maakten, is dat van een belangrijk literair criticus, Matthew Arnold (1822-88), die zich na 40 jaar de aangrijpende scène nog aldus herinnert:

> Wie kon weerstaan aan de charme van die geestelijke verschijning, die in het schemerige namiddaglicht door de zijbeuken van de St. Mary's zweefde, de kansel beklom, en dan met een stem die als geen andere van geestvervoering trilde, de stilte verbrak, woorden sprekende en gedachten uitende die waren als religieuze muziek van een subtiele teerheid vol weemoed? Mij dunkt, ik hoor hem nog zeggen: 'Na de koorts van dit leven, na zoveel ziekte en vermoeidheid, na zoveel strijd en wanhoop, zwakheid en verdriet, weerstand en succes, na al de wisselvalligheden en toevalligheden van dit gekwelde, heilloze bestaan, uiteindelijk komt dan de dood, uiteindelijk Gods witte troon, uiteindelijk de zaligende Aanschouwing!'[2]

Klinkt wat romantisch, maar getuigt alleszins van de ontzaglijke invloed die Newman op de Oxfordse jeugd en intelligentsia uitoefende. "Credo in Newmannum" was hun geloofsbelijdenis!

In 1832-33 maakt Newman met zijn vriend Froude een zevenmaandenlange tour rond de Middellandse Zee, raakt dodelijk ziek in Sicilië, geneest en spoedt zich naar Engeland terug, overtuigd als hij is dat God daar voor hem 'een werk te doen' heeft. Tijdens de reis hadden hem namelijk alarmerende berichten bereikt dat de liberale regering de hand wilde leggen

[2] geciteerd in CE 131.

op de futloze, verstarde anglicaanse Kerk. Pas is hij weer thuis of hij start de zgn. 'Oxford-beweging' of 'beweging van de tracts' (pamfletten die over het gehele land werden verspreid) die het aanschijn van de Church of England grondig zou vernieuwen.

In 1839 echter begint hij te twijfelen aan de intellectuele basis van zijn anglicanisme, en dit wordt zo erg dat hij in 1843 ophoudt met prediken en zijn 'Fellowship' verzaakt. Zijn laatste preek met het zeer ontroerende slot hebben wij ook opgenomen in onze keuze. De tekst werd gepubliceerd in een andere, minder geciteerde anglicaanse prekenbundel, die meer actuele onderwerpen behandelde en daarom de titel kreeg: Sermons bearing on Subjects of the Day (afgekort: S.D). Nog een derde anglicaanse bundel 'Sermons' liet Newman verschijnen: Fifteen Sermons preached before the University of Oxford, kortweg University Sermons genoemd (afgekort: U.S.). Dit zijn zeer intellectuele preken, eerder een soort theologische essays over de verhouding geloof-rede. Vandaar onze titel: 'Predikant of essayist?'. We geven alleen maar een overzicht ervan en de vertaling van een paar mooie fragmenten.

Met enkele jongere vrienden trekt Newman zich nu als gewone leek terug te Littlemore in een soort mini-kloostertje, en gaat uiteindelijk over naar de r.k.Kerk op 9 oktober 1845, tot verbijstering van zijn familie, zijn collega's, zijn vrienden en van bijna geheel het intellectuele Engeland van die tijd. De ironie van de geschiedenis wilde dat op diezelfde dag Ernest Renan het seminarie van Saint-Sulpice verliet.

Na allerlei moeilijkheden en mislukkingen kon hij nu, naar hijzelf zei, 'het zalige visioen van vrede' aanschouwen. Gedurende het academisch jaar 1846-47 verbleef hij te Rome, in het 'College van de Voortplanting van het Geloof', bestuurd door de jezuïeten, en stichtte kort na zijn terugkeer uit de Eeuwige Stad in Engeland een religieuze oratorianengemeenschap te Birmingham. Deze gemeenschap (zonder geloften van armoede of gehoorzaamheid!) werd in de 16e eeuw opgericht door de H. Filippo Neri, de toenmalige 'Apostel van Rome'.

Toen de bisschoppen van Ierland in 1851 besloten te Dublin een katholieke universiteit op te richten naar het model van Leuven, zochten ze Newman aan om daarvan de eerste rector te zijn. Hij accepteerde en, met het oog op die stichting, schreef hij zijn geniaal doordachte klassieker van de universitaire opvoeding The Idea of a University, door alle critici ook als een literair meesterwerk begroet. De Leuvense professor Paul Sobry wijdde er in 1934 een diepgaande, door specialisten nog altijd hooggeprezen studie aan. Het rectoraat van Newman duurde tot 1858. Nog twee andere boeken maakten hem beroemd: zijn Apologia van 1864, soms met Augustinus' 'Belijdenissen' vergeleken, en een moeilijk, diepborend filosofisch werk, An Essay in aid of a Grammar of Assent, over de verhouding geloof-rede, van 1870.

Als katholiek werd hij 20 jaar lang te Rome van een al te liberaal, weinig rechtzinnig geloof verdacht omdat hij in een progressief tijdschrift, 'The Rambler', met nadruk op de belangrijke rol van de leken in de Kerk had gewezen. Hij mislukte ook als bijbelvertaler en als oprichter van een katholiek 'College' of 'Hall' in Oxford. In de discussies over de pauselijke onfeilbaarheid verdedigde hij een minimalistische stelling. Dit versterkte het romeinse wantrouwen nog, maar alle argwaan werd met één klap weggenomen toen een nieuwe paus, Leo XIII, hem benoemde tot kardinaal van de r.k.Kerk.

Als kardinaal koos hij de leuze "Cor ad cor loquitur" ("het hart spreekt tot het hart"). Na nog elf rustige, maar werkzame jaren stierf hij op 11 augustus 1890 in het oratorianenhuis van Edgbaston-Birmingham. Zijn begrafenis was een triomf. Voor een gedachtenisplaat te Rednal, waar hij in het kerkhof van de communiteit werd begraven in hetzelfde graf als zijn vriend en confrater Ambrose St. John, koos hij deze tekst: "Ex umbris et imaginibus in Veritatem" ("vanuit de schaduwen en de beelden naar de echte Werkelijkheid"). Met het oog op zijn zaligverklaring wenste Rome in 2008 de overbrenging van zijn lijk naar Edgbaston, maar in het graf vond men haast niets terug voor een eventuele relikwieverering...

* * *

Wij moeten nu nog een woordje zeggen over Newman als katholiek predikant. Als zodanig liet hij in 1849 een aantal Discourses addressed to Mixed Congregations verschijnen waarin de zozeer geprezen 'gepassioneerde réserve' van vroeger de plaats moest ruimen voor wat iemand genoemd heeft zijn 'ongemuilbande (unmuzzled) manier'. Hij voelde zich toen blijkbaar vrijer en wijder, en wellicht heeft ook zijn éénjarig verblijf in Italië hem iets van de zuiderse expansiviteit meegegeven. Zijn volgende collectie geestelijke toespraken, Sermons preached on Various Occasions, die 'bij verscheidene gelegenheden' werden gehouden en in 1857 uitkwamen, keert dan weer enigszins terug tot zijn vroegere trant. Eén preek uit deze bundel wordt door alle critici als een meesterstuk in het genre geprezen, de preek nl. getiteld The Second Spring (de tweede Lente), die wij natuurlijk ook integreren in onze verzameling. Hij werd voorgedragen in de St. Mary's-kerk te Oscott (bij Birmingham) op 13 juli 1852, ter gelegenheid van de eerste diocesane synode van Birmingham na het herstel van de r.k.hiërarchie in Engeland.

Een verschil dat duidelijk is in deze roomse toespraken, vergeleken met de vroegere anglicaanse, is wel dat in de laatste nooit de naam van een anders-dan-schriftuurlijk personage genoemd werd. Dit verandert nu helemaal. Een preek over de H. Filippo Neri handelt b.v. uitvoerig over het Firenze van de 15e eeuw, over de figuur van Savonarola, over de benedictijnse, dominicaanse en jezuïetische invloeden die op zijn leven hebben ingewerkt, enz. Zoiets was bij de katholieken oirbaar en gebruikelijk, en Newman paste ook zelf letterlijk zijn eigen theorie (en raad aan bekeerlingen) toe dat men zich, om te beginnen, met volle overgave 'in het katholieke systeem' moest 'inwerpen'.

Om volledig te zijn moet ik ook nog een derde katholieke collectie homilieën vermelden, die pas in 1957 door de toenmalige Overste van het 'Birmingham Oratory', Father C.S. Dessain, werd uitgegeven onder de titel: Catholic Sermons of Cardinal Newman'. Dit boekje bevat nog negen roomse preken, homilieën die de predikant, bijna alle, in de lente van 1848, haast onmiddellijk na zijn terugkeer uit Italië, hield in de Birminghamse St. Chad's-kathedraal. Veruit de interessantste 'sermon' uit de reeks is de, hieronder ook vertaalde, negende preek over het ongeloof van de toekomst. In die toespraak is hij profetisch geweest!

De tot voor kort ongepubliceerde homilieën zijn nu ook bereikbaar, maar hun lectuur verandert niet zo heel veel aan de zienswijze en waardering van de andere, waartoe wij ons dan ook hebben beperkt. De betrekkelijke schaarste van het katholieke 'materiaal' is grotendeels te verklaren door het feit dat Newman zich conformeerde met het toenmalige roomse gebruik om zonder hulp van een manuscript te prediken. Wel bezitten we een aantal Sermon Notes, die de predikant onmiddellijk na zijn homilie noteerde. Zijn laatste kanseltoespraak hield Newman op 1 januari 1886: bijna 64 jaar lang had hij met onvermoeibare ijver het woord Gods verkondigd!

* * *

Vanzelfsprekend was mijn criterium bij het bepalen van de keuze subjectief, dat kan niet anders. Maar louter subjectief waren ze dan toch ook weer niet. In 1948 - ik had toen Sobry als professor - las ik vele van die 'Sermons' voor de eerste keer, en in de 60 jaren die volgden nog vele keren! Op de duur begint zo'n auteur voor je te leven! In de eerste gekozen preek trof mij een zin die ik ook terugvond in de 'Apologia': dat er nl."slechts twee wezens waren in het hele universum: onze eigen ziel, en de God die haar heeft gemaakt". Dan zeg je bij jezelf: dit heeft onze geseculariseerde wereld nodig! En je tekent aan met een kruisje! Verder lees je, in een andere bundel, een positieve preek over persoonlijke vriendschap - in die tijd een absoluut unicum in religieuze kringen - en je stipt weer aan. Newman kon niet leven zonder vrienden. In een derde bundel treft je opeens een paragraaf over de heel bijzondere liefde en voorzienigheid van God - 'Hij bemint je méér dan je jezelf bemint', stel je voor - en

zo kom je tot je lijstje. En natuurlijk mag die afscheidspreek niet ontbreken, en ook niet "De Tweede Lente". En de œcumenische geest vraagt een gelijke behandeling - ongeveer evenveel bladzijden - voor de protestantse als voor de katholieke preken. En op een dag ontdek je een bevredigende oplossing daarvoor.

Elke vertaalde preek wordt voorafgegaan door een kleine inleiding. Deze is niet louter - hoewel óók - een soms noodzakelijke toelichting, maar zij is ook bedoeld als hulp om in de juiste dispositie te komen voor het lezen van wat volgt. Men vergete niet dat dit geschriften zijn van ruim meer dan een eeuw terug, en onze levensgevoeligheid, ons zieleklimaat zijn sedertdien aanmerkelijk veranderd. Dit geldt vooral, zoals reeds gezegd, voor de anglicaanse 'Sermons', geschreven door een gedreven man, die de slappe Kerk van Engeland weer het stevige merg van de ascese en de krachtige ruggengraat van de rechtgelovigheid wil inprenten. Voor wat de leer betreft, is er in die 'tractariaanse' homilieën nauwelijks iets van de katholieke doctrine verschillends op te merken. Nergens wordt de Kerk van Rome aangevallen: de barrière tussen Canterbury en Rome valt weg. Een ex-collega-geestelijke van Newman, de Rev. W.J.Copeland, van de Church of England, kon in 1868 de Oxfordse preken van Newman uitgeven zonder er een jota te hoeven aan veranderen. Deze anglicaanse bundels passen dus uitstekend bij het œcumenische klimaat van onze tijd.

* * *

En ten slotte verbinden al deze 'Sermons' de rijkste gedachteninhoud met de meest gracieuze en toch meest simpele woordkunst, gehanteerd door een erkende meester van de schone taal. Onze predikanten vergeten maar al te vaak dat God niet alleen Waarheid, maar ook Schoonheid is - een "Schoonheid, altijd oud en altijd nieuw", - zoals Augustinus van Hippo het eens zo pregnant heeft uitgedrukt. We hoorden Matthew Arnold reeds zo gevoelvol de "religious music" van de prediker loven, en een latere meester van de Engelse literatuur, James Joyce, prees zijn 'zilver-dooraderd proza' - wie weet dacht hij daarbij niet aan de 'silver voice', zo door de tijdgenoten geroemd. Misschien mag een persoonlijk feitje dit illustreren. In 1961 ontmoette ik te Birmingham een 95-jarige oratoriaan, Father Denis Sheil (+1962), nog door Newman zelf in de congregatie opgenomen - vol lof nog over "the Father's silver voice"!

Om Arnolds "religious music" aan te voelen, moet je vooral op het ritme letten dat door zijn zinnen zindert, als een idee of een gevoel hem begint aan te grijpen. Om dit in een vertaling precies weer te geven is onmogelijk. Neem b.v. het slot van zijn afscheidsspeech:

O mother of saints!	O moeder van heiligen!
O school of the wise!	O school van de wijzen!
O nurse of the heroic!	O voedster van de heldhaftigen!
of whom went forth,	Van bij u trokken uit,
in whom have dwelt,	in uw schoot hebben geleefd,
memorable names of old,	gedenkwaardige namen vanouds,
to spread the truth abroad	om de waarheid te verspreiden in de vreemde
or to cherish and illustrate it at home!	of ze te koesteren en verheerlijken in het eigen land!
O thou,from whom surrounding nations lit their lamps!	O gij wier lamp het licht der nabuurnaties werd!

De laatste zin is eigenlijk een alexandrijn! Het ritmische schrijven was bij Newman zozeer tot een tweede natuur geworden dat hij - waarschijnlijk onbewust - authentieke verzen begon neer te pennen midden in zijn proza! Een letterlijke vertaling zou dit niet kunnen weergeven!

H. Imberechts sj

LIJST VAN AFKORTINGEN

N.B. Wordt alleen de titel vermeld, dan wordt verwezen naar de uniforme editie van 1868-81 (36 vols, ed. Longmans, London).

Apol	Apologia pro Vita Sua, ed. Longmans, London, 1865².
Bou	Dr. R. Boudens, O.M.I., Vriendelijk Licht. Averbode, 1989.
Cons	On Consulting the Faithful in Matters of Doctrine, ed. John Coulson (London, Chapman, 1961).
CS	Catholic Sermons of Cardinal Newman, ed. at the Birmingham Oratory, London, 1957.
Des	Dessain C.S.,John Henry Newman. Nelson, London, 1966.
Dev	The Development of Christian Doctrine. Coll. 'The New Ark Lib.' Sheed & Ward, London, 1960.
Idea	The Idea of a University.
Imb	Hendrik Imberechts SJ, John Henry Newman. Lannoo,Tielt, 1989.
Ker	Ian Ker, John Henry Newman. A Biography. Clarendon, Oxf.1988
LC	Anne Mozley: Letters and Correspondence of J.H.Newman. 2 vols London, Longmans, 1891.
LD	The Letters and Diaries of John Henry Newman, ed.C.S.Dessain et al., I-VI (Oxford, 1978-84), XI-XXII (London, 1961-72),XXIII-XXXI(Oxford, 1973-77).
MC	Discourses addressed to Mixed Congregations.
MD	Meditations and Devotions, ed. W.Neville. Longmans, 1954².
MT I	Meriol Trevor, Newman. The Pillar of the Cloud. London, Macmillan, 1962.
MT II	Meriol Trevor, Newman.Light in Winter.London, Macmillan,1962
MW	Maisie Ward, Young Mr. Newman. Sheed & Ward, London,1948.
PS I-VIII	Parochial and Plain Sermons, 8 vols.
SD	Sermons bearing on Subjects of the Day.
SG	Sheridan Gilley, Newman and his Age. London, Darton, L &T., 1990.
SN	Sermon Notes of J.H.Card. Newman. Edited by Fathers of the Birmingham Oratory, London, 1913.
US	Fifteen Sermons preached before the University of Oxford.Rivingtons, New Edition, 1880.
VO	Sermons preached on Various Occasions. New Edition.Longmans, 1892.
VVO	Verses on Various Occasions.
Ward,Life I-II	The Life of John Henry Cardinal Newman. 2 vols. London, Longmans, 1912.

DE ONSTERFELIJKHEID VAN DE ZIEL[3]

P.S.I, pr.2; 24/2/1833.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Deze preek werd eigenlijk uitgesproken te Napels, in de kapel van de Britse ambassade, op 24 februari 1833. Newman was toen op reis in de landen rond de Middellandse Zee, van december 1832 tot juli 1833. Hij kwam pas van Sicilië, waar hij een dagexcursie had ondernomen naar de Griekse tempel van Segesta. Dit grootse, imposante heiligdom in het midden van een verlaten vlakte had een enorme indruk op hem gemaakt. Tegen deze achtergrond leze men het begin van de preek waarin hij preekt over de ruïnes van het heidendom.

Newman wil steeds dat de toehoorder 'zich' een waarheid 'realiseert'. Voor hem is er een groot onderscheid tussen iets 'formuleren' en iets 'beseffen' of 'zich realiseren'. Niet het pure verstand, maar het leven zelf leert ons wat 'ziel zijn' betekent. Als een versluierde confidentie levert hij ons dan zijn eigen geheim. De Franse criticus en Newmankenner Henri Bremond heeft eens gezegd dat elke preek van de Oxfordse Vicar als een confidentiële brief is, heel eenvoudig en heel diep. Dat hij hier over zichzelf spreekt is duidelijk uit de 'Apologia'. Hij gebruikt hier tot tweemaal toe dezelfde woorden als daar om uit te drukken wat hem overkwam tijdens zijn eerste bekering op 15-jarige leeftijd. Voor hem bestonden er toen "maar twee absolute, lichtend zelfevidente wezens meer: myself and my Creator"[4]. Zelfs de materiële buitenwereld leek hem (als in sommige oosterse religies) niet reëel meer: een 'ijle sluier', zegt hij, die hem 'ziek maakt in het hart'. Ouder geworden - hij is nu pas 32 - zal hij wereldvriendelijker spreken. Maar dat beeld van die 'sluier' en die 'ziekte van het hart' komen vaak terug.

Een andere confidentie die hij ons al fluisterend meedeelt, is dat zelfs je beste vrienden eigenlijk geen toegang hebben tot je diepste geheim: "they cannot get at us", zij kunnen ons niet ráken, treurt hij. Zij zijn ons zo nabij, en toch zo veraf! Met dit aanvoelen is Newman al volop een modern mens, die gebukt gaat onder dat gebrek aan communicatie dat wij 'eenzaamheid' noemen. Hij, de introverte, voelde dat scherper aan dan wie ook!

Maar hij gaat daar niet aan ten onder: dat is het verschil. Die eenzaamheid werpt hem vanuit al dat vergankelijke op de eeuwige God, die men wel aanvankelijk 'in vrees en beven' nadert, maar die toch 'onovertroffen is in barmhartigheid': 'het evangelie moet een last zijn vooraleer het troost en vrede brengt'. Dat was zo zijn ervaring, hem vermiddeld door het calvinisme van zijn milieu. Op het einde van de eeuw zal Thérèse van Lisieux dat veel positiever zien. Toch eindigen Newmans preken altijd positief: dit had hij niet alleen van zijn grote christelijke modellen, maar ook van de klassieke heidense redenaars geleerd.

[3] *The Immortality of the Soul*, P.S.I, Sermon II
[4] Apol 4.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Wat zal een mens geven in ruil voor zijn ziel?(Mt XVI, 26)

Ik veronderstel dat er geen behoorlijk geïnformeerd christen is of hij gelooft een correcte opvatting te hebben over het verschil tussen onze godsdienst en het door hem verdrongen heidendom. Iedereen aan wie de vraag gesteld wordt wat wij gewonnen hebben door het evangelie aan te nemen, zal onmiddellijk antwoorden dat wat wij gewonnen hebben is: de wetenschap dat wij onsterfelijk zijn, dat wij een ziel hebben die voor altijd zal verder leven. Hij zal zeggen dat de heidenen dit niet wisten, maar dat Christus het geleerd heeft en dat zijn leerlingen het weten. Iedereen zal zeggen, en terecht zeggen, dat dit de grote en indrukwekkende leer was die de 'goede boodschap' het recht gaf om bij zijn eerste prediking te worden beluisterd; - dat zij het was die de gedachtenloze menigte, volledig opgaande in de genoegens en de ambities van deze wereld, tot nadenken bracht, haar een vreeswekkend visioen voorhield van het toekomstige leven, en haar zozeer ontnuchterde dat zij zich tot God keerde met een oprecht en eerlijk hart. Men zal zeggen, en terecht, dat deze leer van het eeuwig leven dé leer was die de macht en de fascinatie van het heidendom brak. De arme, in duisternis levende heidenen waren verwikkeld in al de lichtzinnigheden en onzinnigheden van een vals ritueel dat het licht van de natuur had verduisterd. Zij kenden God, maar zij verzaakten Hem voor de uitvindsels van mensen; zij maakten beschermers en bewakers voor zichzelf, en hadden "vele goden en vele heren" (1 Kor VIII, 5). Zij hadden hun profane eredienst, hun bonte processies, hun inschikkelijk geloof, hun gemakkelijke voorschriften, hun sensuele feesten, hun kinderachtige buitensporigheden, - echt een godsdienst voor wezens die maar zeventig of tachtig jaar zouden leven en dan sterven, voorgoed, zonder ooit weer op te staan. "Laten wij eten en drinken, want morgen gaan we dood", was hun leer en levensregel.

"Morgen gaan we dood": dit aanvaardden de heilige Apostelen ook. Dit leerden zij *evenals* de heidenen: "morgen gaan we dood", maar zij voegden eraan toe: "en na de dood komt *het oordeel*" - een oordeel over de eeuwige ziel, die leefde ondanks de dood van het lichaam. En dit was de waarheid die de ogen van de mensen opende voor de noodzaak van een diepere en betere godsdienst dan die welke zich bij Christus' komst over de gehele wereld had verspreid. En die waarheid werkte zó op hen in dat zij hun oude valse eredienst lieten varen, en hij verviel. Ja! ofschoon hij troonde in al de pracht en de macht van deze wereld - een spektakel dat geen oog nog ooit had gezien -, ofschoon hij gesteund werd door de goden en de massa, door de luister van de koningen en de koppigheid van het volk: hij verviel. De ruïnes ervan liggen verstrooid over het aanschijn van de aarde, - de in stukken gevallen producten van zijn grote verdediger, van die trotse vijand van God, het heidense Romeinse Rijk. Die ruïnes zijn te vinden tot zelfs in onze omgeving, en zij tonen hoe wonderlijk groot de macht van die vijand was en dus ook hoeveel groter de macht die de zijne brak: en dat was de leer van de onsterfelijkheid van de ziel. Zo volledig is de revolutie die bij mensen wordt teweeggebracht telkens als deze hoge waarheid werkelijk wordt aanvaard.

Ik heb gezegd dat ieder van ons in staat is om met gemak over deze leer te spreken en beseft dat de kennis ervan het fundamentele verschil uitmaakt tussen onze situatie en die van de heidenen. En toch, ondanks onze bekwaamheid om erover te spreken en onze "vorm van kennis" (naar het woord van de H. Paulus, Rom II, 20), toch lijkt het nauwelijks aan twijfel onderhevig dat de grote meerderheid van de zogenaamde christenen zich in geen enkel opzicht echt realiseert wat die leer betekent. En het is ook werkelijk iets zeer moeilijks om daar in te komen - om te vóélen dat wij een ziel hebben. En er is geen noodlottiger vergissing dan te menen dat wij de zin van die leer inzien van zodra wij de woorden ervan kunnen verstaan.

Zoiets groots is het te begrijpen dat we een ziel bezitten, dat dit begrijpen - en alwat het met zich meebrengt - volstrekt hetzelfde is als *ernstig zijn*, d.i. waarlijk godsdienstig. Het in-

zicht in onze onsterfelijkheid gaat noodzakelijkerwijze gepaard met vrees en beven en berouw in het geval van elke christen. Wie zou niet ontnuchterd worden als hij de hellevlammen en de daarin gevangenen werkelijk zag? Zouden al zijn gedachten niet worden opgeslorpt door dat huiveringwekkende schouwspel? Zou hij er zijn ogen niet voortdurend op gevestigd houden en al de rest vergeten, naar niets anders kijken, niets anders horen en totaal in beslag genomen worden door hetgeen hij dáár zou aanschouwen? En wanneer dit visioen hem werd onttrokken, zou het dan niet voor altijd in zijn geest staan vastgegrift, zodat hij voortaan dood zou zijn voor de genoegens en de bezigheden van deze wereld, die hij voortaan niet meer op zichzelf zou beschouwen, maar steeds in verband met dat vreeswekkende schouwspel? Dit ware het overweldigende resultaat van een dergelijk visioen, of dit nu werkelijk iemand tot berouw zou brengen of niet. En op dezelfde wijze geabsorbeerd door de gedachte aan het toekomstige leven zijn zij, die werkelijk, en met geheel hun hart, de woorden van Christus en Zijn apostelen in zich opnemen. Aan die geestesgesteldheid echter, en daarom ook aan dat ware inzicht, zijn de meeste zogenaamde christenen vreemd. Een dikke sluier bedekt hun ogen, en ofschoon zij in staat zijn om over de onsterfelijkheidsleer te praten, toch zijn zij als mensen die er nooit van hebben gehoord. Zij leven voort juist als de heidenen eertijds: zij eten, zij drinken, of zij amuseren zich met allerlei nietigheden, en leven in de wereld zonder vrees en zonder smart, juist alsof God niet verklaard had dat hun gedrag in dit leven beslissend zou zijn voor hun bestemming in het andere, juist alsof zij, ofwel geen ziel bezaten, ofwel niets of weinig te maken hadden met de redding ervan, - het credo van de heidenen.

Laten wij dan nu eens nagaan wat het betekent te beseffen dat wij een ziel hebben en wáár de speciale moeilijkheden van dit besef liggen, want dit zou ons kunnen helpen in onze poging om ons die ontzagwekkende waarheid te realiseren.

Vanaf onze geboorte zijn wij blijkbaar afhankelijk van de dingen die ons omgeven. We zien en voelen dat we niet zouden kunnen leven en vooruitgaan zonder de hulp van onze medemens. Voor een kind is deze wereld alles: het komt zichzelf voor als een deel van deze wereld, - een deel van deze wereld, in dezelfde zin waarin een tak een deel is van een boom. Het heeft maar een geringe notie van zijn eigen afzonderlijk en onafhankelijk bestaan, d.w.z. het heeft er geen juist idee van dat het een ziel heeft. En als de jongeman dan door het leven gaat zonder dat die noties veranderen, dan heeft hij er zelfs tot op het einde van zijn leven geen juist begrip van dat hij een ziel bezit. Hij ziet zichzelf louter in verband met déze wereld die zijn álles is; hij kijkt naar déze wereld op voor zijn geluk als naar een idool; en wanneer hij verder tracht te zien dan déze wereld, dan is hij niet in staat iets te merken dat niet in het vooruitzicht ligt, omdat hij geen idee heeft van iets *buiten* dit leven, - zich niets kan voorstellen *buiten* dit leven. En als hij dan tóch verplicht wordt zich íéts voor te stellen, dan verbeeldt hij zich dít leven opnieuw. Precies zoals de heidenen. Wanneer dezen nadachten over de tradities betreffende het hiernamaals die onder hen circuleerden, dan konden zij zich het geluk van de zaligen slechts voorstellen als bestaande in het genieten van de zon, het firmament en de aarde zoals tevoren, met alleen dit verschil dat ze ginder schitterender waren dan hier.

Begrijpen dat wij een ziel bezitten is voelen dat wij anders zijn dan de zichtbare dingen, dat wij onafhankelijk zijn van hen, dat wij een heel bepaald eigen bestaan hebben in onszelf, dat wij unieke individuen zijn, dat wij het vermogen bezitten om zélf te handelen, op deze manier of een andere, dat wij verantwoordelijk zijn voor wat we doen. Dit zijn de grote waarheden die reeds in de geest van een kind in kiem ín-gewikkeld liggen en er met Gods genade kunnen uit óntwikkeld worden ondanks de invloed van de buitenwereld. Aanvankelijk heeft deze uiterlijke wereld de overhand. We kijken niet naar het Zélf, maar naar de dingen om ons heen en vergeten ons in hen. Zo is onze toestand - een toestand van afhankelijkheid, van steunen op rietstengels die geen houvast bieden, van niet-zien waar onze echte kracht gelegen is, - juist op een ogenblik dat God ermee begint ons op te roepen tot een waarachtig inzicht in de plaats die wij in zijn groots providentieel systeem innemen. En wanneer Hij ons dan bezoekt,

ja, dan is er na korte tijd iets wat begint te bewegen in ons. De onvruchbaarheid en de zwakheid van de dingen van deze wereld dringen zich op aan onze geest: zij beloven, maar kunnen niet volbrengen, - zij ontgoochelen ons. Of, áls ze volbrengen wat ze beloven, toch - helaas! het is zo - bevredigen ze niet. Wij hunkeren steeds naar iets waarvan we niet goed weten wat het is, maar zeker is het iets wat de wereld ons niet gegeven heeft. En dan, die wereld verandert zo vaak, zo plotseling, zo ongemerkt, zo voortdurend. Zij houdt nooit op met veranderen; ze gaat er altijd mee door tot wij er helemaal ziek van worden in ons hart: - en dán, ja, dan is ons vertrouwen in haar gebroken. Het is duidelijk dat wij niet kunnen voortgaan met op haar te steunen, tenzij wij háár ritme volgen en voortveranderen zoals zij, - maar dat kunnen wij niet. Wij voelen dat, terwijl zij verandert, wij één en dezelfde blijven; en aldus, met Gods genade, beginnen we een glimp op te vangen van wat het zeggen wil: onafhankelijk te zijn van het tijdelijke, onsterfelijk te zijn. En mocht het zo gebeuren dat ongelukken ons overvallen (zoals dat vaak geschiedt), dan worden we er nóg meer toe geleid de nietigheid van deze wereld te verstaan, dan worden wij er nóg sterker toe aangespoord om haar te wantrouwen en worden wij gespeend van de liefde tot die wereld - tot zij ten slotte slechts vóór onze ogen zweeft als een ijle sluier die, ondanks zijn vele tinten, niet bij machte is ons het zicht te verbergen op datgene wat zich *achter* hem bevindt; en wij beginnen dan geleidelijk aan te beseffen dat er maar twee wezens zijn in het hele universum: onze eigen ziel en de God die haar heeft gemaakt.

Sublieme, onverwachte leer, en toch zo wáár! Voor ieder van ons zijn er maar twee wezens in de hele wereld: hijzelf en God. Want wat betekent voor ons het uiterlijke schouwtoneel van deze wereld: haar genietingen en betrachtingen, haar eerbewijzen en zorgen, haar successen, haar grote figuren, haar koninkrijken, haar massa's bezige slaven, - wat betekenen zij voor ons? Niets - niets meer dan een show. "De wereld gaat voorbij en het genot ervan". En ook zij die dichter bij ons staan, die wij niet op één lijn mogen stellen met de ijdele wereld - ik bedoel onze vrienden en verwanten die wij terecht beminnen - ook zij betekenen per slot van rekening hier op aarde voor ons niets. Zij kunnen ons niet werkelijk helpen of tot voordeel zijn. Wij zíén hen wel, maar zij werken op ons slechts in a.h.w. vanuit de verte, door het medium van onze zintuigen. Zij kunnen onze ziel niet ráken, zij kunnen in onze gedachten niet binnendringen, zij kunnen ons niet werkelijk vergezellen op onze levensweg. In de wereld hierna zal het door Gods barmhartigheid anders zijn, maar híér genieten wij niet van hun tegenwoordigheid, doch van de voorafschaduwing van wat ééns zal zijn - zodat uiteindelijk zij vervluchtigen voor de heldere visie die wij bezitten, vooreerst van ons eigen bestaan, en vervolgens van de grote God ín ons en bóven ons, onze Bestuurder en Rechter, die verblijft in ons geweten dat zijn vertegenwoordiger is.

En overweeg nu eens welk een revolutie er zal plaatsgrijpen in de geest van iemand die nog niet helemaal goddeloos is, naarmate hij zich deze relatie tussen hemzelf en de allerhoogste God meer en meer realiseert. Wij kunnen in dit leven nooit helemaal begrijpen wat het voor ons betekent eeuwig te leven, maar wij kunnen wel begrijpen wat het betekent dat de wereld *niet* eeuwig is, dat zij sterft zonder ooit te herrijzen. En als we dit inzien, dan leren we meteen dat wij haar geen trouw of dienstbaarheid verschuldigd zijn: zij mag geen aanspraak op ons laten gelden of kan ons geen echt goed of kwaad doen. Anderzijds is er de wet van God die geschreven staat in ons hart. Zij spoort er ons toe aan om Hem te dienen, en gedeeltelijk wijst zij ons ook aan hóé wij Hem moeten dienen. En de Schrift vervolledigt de voorschriften die de natuur al te leren begon. Zij beide, Schrift en geweten, zeggen ons dat wij verantwoordelijk zijn voor hetgeen wij doen en dat God een rechtvaardige Rechter is. Maar vooral: onze Verlosser, als zijnde onze zichtbare Heer God, neemt Zijn plaats in in deze wereld als de eniggeboren Zoon van de Vader; Hij heeft zichzelf openlijk getoond zodat wij niet mogen zeggen dat God verborgen is. Zo wordt de mens door alle soorten machtige invloeden ertoe voortgestuwd om zich af te wenden van het tijdelijke naar het eeuwige, om zichzelf te

verloochenen, zijn kruis op te nemen en Christus te volgen. Want Christus' ernstige bedreigingen en waarschuwingen zijn daar om hem ernstig te maken, Zijn voorschriften om hem aan te trekken en te verheffen, Zijn beloften om hem te verblijden, Zijn genadevolle daden en lijden om hem tot in het stof te vernederen en zijn hart eens en voorgoed in dankbaarheid te binden aan Hem die zo onovertroffen is in barmhartigheid. Al deze dingen werken op hem in; en, zo oprecht als de heilige Matteüs, zonder acht te slaan op de praatjes van de omstaanders, van zijn tolkantoor opstond toen Christus hem riep, zo is het ook met hen die, door de genade bewogen, gehoor verlenen aan Gods geheime stem: zij gaan voort en slaan een weg in, die de tegenovergestelde is van die van de wereld, zonder zich te bekommeren om hetgeen de mensen over hem zeggen. Want nu begrijpen zij dat ze een ziel hebben, het enige waarom zij zich nog moeten bekommeren.

Ik ben er mij wel van bewust dat er onwijze leraren in de wereld rondtrekken die een taal spreken zoals ik gesproken heb, maar toch iets heel verschillends bedoelen. Zo zijn er bijvoorbeeld, die de genade van het doopsel loochenen en menen dat de bekering van een mens tot God plotseling, onmiddellijk geschiedt. Maar ik hoef u niet het verschil tussen hun leer en die van de Schrift te vermelden. Welke ook hun bijzondere dwalingen mogen zijn, voor zover zij zeggen dat wij van nature blind en zondig zijn en met Gods genade en onze inspanningen moeten leren dat wij een ziel hebben en opstaan voor een nieuw leven door ons af te scheiden van de bestaande wereld en te wandelen in het geloof aan wat onzichtbaar en toekomstig is, voor zover spreken zij de waarheid, want dan gebruiken zij de woorden van de Schrift die zegt: "Ontwaak gij die slaapt, en sta op uit de doden, en Christus zal u licht geven. Zie dus toe dat gij u omzichtig gedraagt, niet als dwazen, maar als wijzen. Gebruik de tijd nuttig, want de dagen zijn slecht. Daarom wees toch niet onverstandig, maar probeer te begrijpen welke de wil is van de Heer"(Ef V, 14-17).

Laten wij onszelf dan ernstig de vraag stellen - en God de genade te vragen dit eerlijk te mogen doen - of wij wel onthecht zijn van de wereld dan wel of wij steunen op haar en niet op de eeuwige Maker van ons leven; of wij niet, feitelijk, ruimschoots ons óns part toeëigenen van dit vergankelijke schouwspel dat de wereld is, en daarbij vergeten dat wij een ziel hebben. Ik weet heel goed dat dergelijke gedachten niet in de smaak vallen van de mensen in het algemeen. Ongetwijfeld zullen velen bij het horen van de zopas beklemtoonde ideeën in hun hart zeggen dat op die manier de godsdienst tot iets triestigs en afstotends wordt gemaakt; dat zij liever een predikant zouden horen die wat minder streng zou spreken;en dat feitelijk het christendom niet bedoeld was als een sombere lastige wet, maar als een godsdienst van blijdschap en vreugde. Dat is het wat jonge mensen ervan denken, al drukken ze dat niet zo goed beargumenteerd uit. Zij beschouwen een leven waarin men zich aan strikte plichten bindt als iets onaangenaams en hatelijks; zo'n opvatting kunnen ze niet verdragen. En als zij dan ouder worden en meer van de wereld zien, dan leren ze hun opinie verdedigen en dan drukken ze zich min of meer zo uit als ik het daarjuist heb gedaan. Zij haten dan de waarheid en verzetten zich tegen haar, a.h.w. principieel; en hoe meer men hun zegt dat zij een ziel hebben, hoe meer zij besloten zijn te leven alsof zij er géén bezitten.

Laten we echter dit a priori helder stellen als iets waarover niet gediscussieerd wordt: dat godsdienst altijd moeilijk moet zijn voor hen die hem verwaarlozen. Alles wat wij moeten leren is in het begin moeilijk; en onze plichten jegens God, en jegens de mens om Gods wil, zijn bijzonder moeilijk, omdat zij ons oproepen om een nieuw leven te leiden en de liefde tot deze wereld te verlaten voor die tot de toekomstige. We kunnen er niet buiten: we moeten vrezen en lijden vooraleer wij ons kunnen verheugen. Het evangelie moet een last zijn vooraleer het troost en vrede brengt. Niemand kan zijn hart afsnijden van de natuurlijke voorwerpen van zijn liefde zonder dat hij pijn voelt tijdens het proces en hartkloppingen daarna. Dit is duidelijk uit de aard zelf van de zaak; en hoe waar het ook mag zijn dat een of andere predikant harde en afstotende taal spreekt, toch kan hij de dingen zelf niet veranderen. Religie is,

op zichzelf, aanvankelijk voor de wereldse mens iets vervelends, dat inspanning vraagt en zelfverloochening van alwie eerlijk besluit een religieus mens te worden.

Maar er zijn ook andere mensen die in een veel hoopvollere situatie verkeren dan de vorigen. Het is wel zo dat, als zij de eis van berouw en nieuwheid van leven horen, zij met angst reageren, want dit is een groot werk, en ze zijn ontmoedigd als ze horen dat ze zoveel moeten doen. Maar het weze welverstaan dat dit zich-realiseren van de zo even vermelde individuele verantwoordelijkheid en onsterfelijkheid een zaak is die niet onmiddellijk wordt vereist. Ik heb nooit gezegd dat iemand zich niet op een hoopvolle weg bevond, tenzij hij een volledig inzicht bezat in de wereldse ijdelheid en de waarde van zijn ziel. Maar die weg is wél zeer hopeloos, als hij niet verlángt en probéért dit inzicht te verwerven, dit alles aan te voelen. Van die persoon verlang ik dat hij, benevens het met de lippen belijden van zijn onsterfelijkheid, anderzijds ook zo zou leven alsof hij zijn eigen woorden poogde te begrijpen, want dán bevindt hij zich op de weg van het heil, dán is hij op weg naar de hemel, zelfs al heeft hij zich nog niet helemaal bevrijd van zijn wereldse banden. In werkelijkheid is niemand van ons - dit spreekt vanzelf - helemaal los van de wereld. Spreken wij over onze plichten, dan gebruiken wij allemaal woorden die hoger en voller zijn dan wij werkelijk begrijpen. Geen mens realiseert zich helemaal wat ermee bedoeld wordt dat hij een ziel heeft. Zelfs de besten onder ons zijn maar geleidelijk op weg naar de eenvoud van de waarheid, en de meest zwakke en onwetende zoekers naar de waarheid kunnen niet anders zijn dan zulke geleidelijk die weg bewandelende mensen. Niemand mag daarom bang zijn te horen dat er nog zoveel te doen is eer hij tot een juist inzicht komt in zijn eigen situatie, zoals God ze ziet, d.w.z. eer hij komt tot het *geloof*: want wij allen hebben veel te doen, en het grote punt waar het op aankomt is dit: zijn wij bereid het te doen?

O dat wij toch het hart hadden om deze zichtbare wereld opzij te zetten, om haar enkel en alleen te zien als een scherm tussen ons en God, - om te denken aan Hem die de wereld van achter de sluier is binnengegaan, en ons nu bekijkt, ons beproeft, maar ongetwijfeld ook zegent, beïnvloedt, bemoedigt voor het goede, dag na dag! Maar ja, hoezeer laten wij ons meeslepen door de pure verandering van elke dag! Hoe moeilijk is het sterk te blijven en trouw aan zichzelf te midden van allerlei wereldse verleiding en verschrikking! Wij voelen anders volgens de plaats, de tijd en de mensen met wie we samen zijn: ernstig op de zondag, bewust zondigend op de maandag, - 's morgens opstaand vol wroeging en goede voornemens, en weer zondigend eer de avond valt! Alleen maar een ánder gezelschap brengt ons al in een ándere stemming, en wij kennen onze grote zwakheid niet, zoeken ook niet naar sterkte waar deze te vinden is:in de onveranderlijke God. Welke ideeën zullen de onze zijn, de dag dat deze wereld totaal uiteenvalt, en wij staan waar wij altijd hebben gestaan: in Gods presentie, met Christus staande aan Zijn rechterhand!

Doch hoe zalig is het te ontdekken dat deze wereld maar ijdelheid is, zonder substantie, en dat wij steeds in Christus' presentie staan! In een gemengde gemeente met wellicht mensen zonder hart voor God, kun je daar nauwelijks over uitweiden. Waarom zouden de begenadigingen van de ware christen zomaar publiek worden bekendgemaakt, en heilige onderwerpen - voor hem een speciale schat - worden meegedeeld aan de zorgeloze genieter? Hij kent zijn diep geluk, niemand moet het hem komen uitleggen. Hij weet in wie hij heeft geloofd, en als hij benauwd raakt, weet hij wat Christus' vrede is, die Deze niet verklaarde aan zijn apostelen, maar slechts aanduidde als een vrede die de wereld niet geven kan.

"Gij zult hem in volmaakte vrede bewaren wiens geest gevestigd is op U, omdat hij betrouwt op U. Betrouw gij altijd op de Heer, want in de Heer God is altijddurende sterkte (Js XXVI, 3-4).

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

LIEFDE TOT RELATIES EN VRIENDEN [5]

P.S.II, pr.5; 27-12-1831.
T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Ondanks de strengheid van hun predikant had de eerste editie van de *Parochial Sermons* (1834) succes. Er was blijkbaar nood aan een andere, een tweede bundel, die dan ook reeds verscheen in 1835. Nu laste Newman er een positievere preek in, over de liefde of vriendschap jegens personen uit de 'inner circle' van de mens. Een 'völlig menschliche' homilie over vriendschap, schrijft Hilda Gräf in haar mooie boek over Newmans spiritualiteit, met een veel modernere opvatting over 'besonderen Freundschaften' dan die welke vele roomse geestelijke auteurs koesteren[6]. Het liturgische feest van de dag, 27 december, gedenkdag van 'de leerling [7]die Jezus liefhad'[8], inspireerde hem daartoe.[9]

Newman was een gevoelig mens én een realist. In zijn kinderjaren had zijn moeder het hem eens openlijk gezegd: "You are such a sensitive being!"[10] (jij bent zo'n gevoelige jongen!). Zulke mensen kunnen moeilijk leven zonder vrienden: Newman kon het niet zonder Keble, Pusey en Froude in zijn anglicaanse tijd, en niet zonder Ambrose St. John in zijn katholieke. Het voorbeeld van Jezus zelf met Johannes sterkte hem in dit gevoel, en was niet in strijd met de christelijke universele caritas: je kon je maar best op die algemene liefde voorbereiden door je te concentreren op de particuliere, in casu je onmiddellijke omgeving.

Bovendien, zoals ik reeds zei, was hij een realist. De keren dat hij de woorden 'really' en 'to realize' in zijn werken gebruikt, zijn legio. En hij vond het niet 'reëel', zeker niet voor de vaak idealistische, romantische universiteitsstudenten, die hij in meerderheid vóór zich zag, prachtige "schemes of an expansive benevolence" (projecten van expansieve liefdadigheid) of zelfs grootse œcumenische plannen, b.v. "a general union and conciliation among Christians" (een algemene vereniging en verzoening van alle christenen) te stimuleren, terwijl ze ondertussen hun veel minder grandiose familie- en studieplichten verwaarloosden. Zulke geweldige planners noemt hij 'dromers', gedreven door louter 'gevoelens', - gevoelens die dan nog heel onstabiel zullen blijken te zijn later. In één kernachtig zinnetje heeft hij zijn verachting voor dergelijke soorten planning uitgedrukt: "This is not to love men, it is but talk about love" (dit is niet mensen beminnen,dit is slechts praten over liefde).[11]

De preek is in zekere zin nog altijd actueel. Wij ook hebben gekend, en kennen nog, van die 'dromers' over wie de overigens zélf nog vrij jonge Newman het in zijn homilie heeft. Denken we b.v. maar aan de talloze maatschappijkritische utopisten van mei 1968 in vele europese en amerikaanse universiteiten. Hoevele "vain talkers about philanthropy" (ijdele praters over filantropie) waren er toen niet die ergens een "fictitious benevolence" (denkbeeldige liefdadigheid) promootten, terwijl ze hun elementairste familie- en studieplichten veronachtzaamden!

De compositie van de preek is zeer eenvoudig. In zijn eerste jaren als predikant bouwde Newman zijn homilie op volgens de 'evangelicaals'-logische Charles-Simeonmethode die de te ontwikkelen ideeën rangschikten met de cijfers 1, 2, 3 enz.[12]. In oktober 1831 verliet hij die methode voor een eerder *aspectuele* werkwijze.

---

[5] *Love of Relations and Friends*, P.S.II, Sermon V
[6] Hilda GRAEF, *Gott und mein Ich*, Knecht, Frankfurt am Main, 1967, p.88.
[7] de apostel Johannes
[8] de gewone aanduiding van het evangelie
[9] Reeds in § 1 wordt hij 'de boezemvriend'(r.7), 'de privé- en intieme vriend' van de Heer genoemd.
[10] GF29
[11] PS II, 55.
[12] KER, voetnoot 131 op p.90.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Geliefden, laten wij elkaar liefhebben
want de liefde komt van God. (1 Joh IV,7)

De h. Johannes, apostel en evangelist, is ons vooral vertrouwd als "de discipel die Jezus liefhad." Hij was een van de drie of vier die altijd bij onze Heer waren, en hij had het privilege van de meest intieme omgang met Hem: meer begunstigd dan Petrus, Jakobus en Andreas, was hij Zijn boezemvriend, zoals we dat gewoonlijk noemen. Bij het plechtige avondmaal vóór Jezus' lijden zat hij naast Hem en leunde op Zijn borst. Zoals de andere drie bemiddelden tussen de menigte en de Heer, zo bemiddelde Johannes tussen de Heer en hén. Tijdens dat Laatste Avondmaal durfde Petrus zélf geen vraag stellen aan Jezus, maar vroeg hij Johannes dit te doen, - over wie Hem zou verraden. Ook was het aan Johannes dat onze Heer, stervend aan het kruis, Zijn Moeder toevertrouwde, en aan hem eveneens dat Hij na Zijn afscheid de wederwaardigheden van Zijn Kerk in visioenen openbaarde.

Veel zou over deze merkwaardige omstandigheid te zeggen zijn. Ik zeg *merkwaardige*, want de veronderstelling is gewettigd dat de Zoon van de Allerhoogste God de ene mens niet méér kon beminnen dan de andere. Of, áls dit kon, dat Hij niet slechts één vriend zou gehad hebben, maar dat Hij, als Alheilige, álle mensen min of meer zou bemind hebben, naar de maat van hun heiligheid. Maar nee, we zien dat onze Verlosser een eigen vriend voor zichzelf bezat. Hetgeen bewijst, vooreerst, hoe volkomen mens Hij in Zijn noden en gevoelens was zoals wij; en vervolgens, dat het helemaal niet tegen de geest van het evangelie ingaat en absoluut niet in tegenstrijd is met de volheid van de christelijke liefde, als onze affecties zich speciaal op bepaalde personen richten, die de omstandigheden van ons voorbije leven of bepaalde karaktereigenschappen ons dierbaar hebben gemaakt.

Vóór ons zijn er mensen geweest die de christelijke liefde zo állesdoorstralend achtten dat ze geen concentratie duldde op die of die persoon: álle mensen dienden gelijk te worden bemind. En er zijn er velen die, niet in theorie, maar praktisch, de liefde tot velen hoger achten dan de liefde tot één of twee, en die de liefdediensten in het privé-leven verwaarlozen om actief te kunnen zijn in allerlei planning van edelmoedige hulpvaardigheid en œcumenisch streven naar eenheid en verzoening onder christenen. In tegenstelling met dergelijke opinies over christelijke liefde, houd ik hier echter staande, steunend op het voorbeeld van onze Verlosser, dat de beste voorbereiding tot zo'n algemene wereldwijde liefde, - een rechtvaardige en wijze liefde - erin bestaat, een intieme vriendschap en genegenheid te cultiveren jegens de mensen van onze onmiddellijke omgeving.

Het lag in het plan van de goddelijke Voorzienigheid om hetgeen godsdienstig en moreel goed is, te baseren op onze goede natuurlijke gevoelens. Wat we als kinderen instinctief waren in onze affectieve contacten, dát moeten we uiteindelijk ook worden jegens God en de mensen op het uitgebreide terrein van onze plichten als verantwoordelijke wezens. Je ouders eren is een eerste stap naar het eren van God, je lichamelijke broers beminnen de eerste stap naar het beminnen van alle mensen als broeders. Vandaar dat onze Heer zegt dat, willen we gered worden, we moeten worden als kleine kinderen: in Zijn Kerk moeten we, als volwassenen, worden wat we ééns als jeugdigen waren in de kleine kring van ons huis.

Bedenk eens hoevele andere deugden geënt zijn op onze natuurlijke gevoelens. Wat is christelijke adel, genereuze onbaatzuchtigheid, weeldeverachting, volharding in het lijden en ernstig streven naar de volmaaktheid anders dan een door de Heilige Geest beïnvloede veredeling en omvorming van die natuurlijke geestesgeaardheid die wij 'romantisch'[13] noemen? En anderzijds, wat is instinctieve haat van zonde, als zijnde een gruwel (die volwassen christenen

[13] 'romantisch': de enige keer dat N. in zijn anglicaanse preken deze toen nieuwe, modernklinkende term bezigt.

bezitten), wat is hun ontevredenheid met zichzelf, hun algemene verfijning, hun kritische smaak, hun omzichtigheid anders dan een door dezelfde Geest beïnvloede natuurlijke gevoeligheid en delicaatheid, vrees voor pijn en schaamtegevoel? Door een passende discipline worden deze eigenschappen uitgepuurd tot zelfbeheersing: zij associëren nu een intens gevoel van ongemak en kwelling met het begrip zonde. En zo is het ook met de liefde tot onze medechristenen en tot onze medemensen in het algemeen. Eigenlijk is die liefde een nieuwe vorm van de liefde tot onze familie en vrienden: deze heeft althans dit nut dat zij de natuurlijke tak is waarop een geestelijke vrucht is geënt.

De particuliere liefde tot onze vrienden is dus de enige oefening die ons voorbereidt op de universele mensenliefde. De liefde tot God is niet hetzelfde als de liefde tot onze ouders, al is er een parallelisme tussen beide, maar de liefde tot de mensen in het algemeen zou toch voornamelijk van dezelfde aard moeten zijn als de liefde tot onze vrienden: alleen de objecten zijn verschillend. De grote moeilijkheid in onze religieuze plichten is hun uitgebreidheid. Dit leidt natuurlijk tot vrees en radeloosheid, - vooral bij hen, die de religie een tijdje hebben verwaarloosd en daarna beseffen wat al religieuze verplichtingen zich aan hen opdringen. Dit is b.v. de grote ellende van hen die hun berouw uitstellen tot ze zwak of ziek geworden zijn: zij weten niet wat ze nu moeten beginnen. Welnu, Gods Voorzienigheid is zo barmhartig dat zij normaal dit uitgebreide plichtenveld verengt: zij geeft ons een aanwijzing. We moeten beginnen met de vrienden uit onze omgeving te beminnen om dan geleidelijk de kring van onze affecties te verruimen tot hij alle christenen omvat, en dan alle mensen. Vanzelfsprekend is het onmogelijk om álle mensen in de strikte en ware zin van het woord te beminnen. Wat bedoeld wordt met 'álle mensen beminnen' is dat we tegenover iedereen goed gedisponeerd zijn, dat we bereid zijn elkeen bij te staan, en dat we tegenover allen die we op onze weg ontmoeten, zouden handelen als liefhebbende mensen. Hen, over wie we niets weten, kunnen we niet beminnen, behalve weliswaar wanneer we hen zien in Christus als door Hem verlosten, - maar dit is dan eerder een kwestie van geloof dan van liefde. Bovendien is liefde een 'habitus', een gewoonte, die men zich niet kan toeëigenen zonder actuele *praktijk*, hetgeen op zo grote schaal onmogelijk kan. We zien dan ook hoe absurd het is, wanneer bepaalde auteurs (op de wijze van sommigen die het evangelie kleineren) in prachtige taal de lof uitbazuinen van de allesomvattende liefde tot het menselijk geslacht, of van de vriendschap jegens de gehele mensheid e.dgl. Waar komt zulke snoevende opschepperij op neer? Dat dergelijke lieden bepaalde *gevoelens* van welwillendheid jegens de wereld koesteren, -gevoelens dus, niets méér dan dat; - niets méér dan onstabiel sentiment, vrucht van een ontvlambare imaginatie, van een opgefokte geest, maar waardeloos als de nood dringt. Dit is niet mensen liefhebben, dit is alleen maar spréken over liefde. - De reële mensenliefde is *noodzakelijkerwijze* gebaseerd op de praktijk, en moet daarom beginnen met zichzelf te oefenen in de normale omgang met vrienden, anders bestáát ze gewoon niet. Laten we eens proberen die liefde tot onze relaties en vrienden te beoefenen, door hun wensen in te willigen, al komen die niet overeen met de onze, door hun zwakheden geduldig te verdragen, door hun eventuele eigenzinnigheid met goedheid te overwinnen, door hun goede hoedanigheden te beklemtonen en hen daarin na te volgen: zó is het dat we diep in ons die wortel van liefde zullen vormen die aanvankelijk klein is, maar die, zoals het mosterdzaadje, uiteindelijk zelfs de aarde overschaduwt. Al die ijdele praters over filantropie, zo even vermeld, plegen een levend bewijs te zijn van de leegheid van hun verklaringen door de kille, hooghartige manier waarop zij hun privé-relaties behandelen, die zij schijnen te beschouwen als mensen beneden hun waardigheid. Veruit verschillend, hemelsbreed verschillend, ja zelfs volkomen het tegenovergestelde van deze louter fictieve welwillendheid was de verhevene en verlichte universele mensenliefde van de grote Apostel (hopelijk is het geen gebrek aan eerbied dat wij dergelijke dromers contrasteren met hém). Wij weten dat hij beroemd is om zijn uitingen over de christelijke liefde. "Geliefden, laten wij elkaar beminnen, want de liefde is van God. Als wij elkaar beminnen, dan verblijft God in ons

en wordt Zijn liefde vervolmaakt in ons. God is liefde, en wie verblijft in de liefde, verblijft in God, en God in hem"[14]. Welnu, begon hij met een geweldige inspanning op grote schaal te beminnen? Neen, maar hij had het onuitsprekelijke voorrecht de *vriend van Christus* te zijn. Deze leerde hem anderen te beminnen: eerst was zijn liefde op Hem geconcentreerd om zich daarna te verruimen. Vervolgens had hij de verheven en troostvolle opdracht gekregen om voor de H. Maagd, de Moeder van de Heer, na diens heengaan, te zorgen. Kon hij, eerst bevoorrecht met de vriendschap van zijn Verlosser en, daarna, vereerd met de opdracht als een zoon te zijn voor diens Moeder, kon hij iets anders zijn dan een memoriaal en een model van liefde (voor zover een mens dit kan zijn) - van een liefde die diep is, mystiekgetint, vurig, constant en onbegrensd?

Verder nog: deze natuurlijke liefde tot vrienden en relaties helpt de christen ook vorm en richting te geven aan zijn universele mensenliefde doordat zij hem leert deze met verstand en discretie te beoefenen. Iemand die al dadelijk zou willen beginnen met alle mensen te beminnen, plaatst hen noodzakelijkerwijze allemaal op een gelijk niveau, en gaat haastig en vrij ruw te werk in plaats van behoedzaam, omzichtig en met sympathie. Misschien doet hij kwaad wanneer hij meent goed te doen, ontmoedigt hij de deugdzamen en de welmenenden, en kwetst hij de gevoelens van de gentleman. Ambitieuze en enthousiaste mensen b.v. die veel goed willen doen op brede schaal, staan gemakkelijk bloot aan de verleiding om in hun caritatieve plannen het individuele goed op te offeren aan het algemene.Slecht voorgelichte lieden koesteren soms nogal wat abstracte noties over de plicht zich genereus en oprecht te tonen jegens hun opponenten. Ze vergeten maar al te vaak toch eens de raad in te winnen van de met hen geassocieerden, en zo beginnen ze dan de (zogezegd) liberale behandeling van hun vijanden met de onsympathieke desertie van hun vrienden! Iets wat moeilijk kan, als privé-caritatieve acties worden gecultiveerd om aldus over te gaan tot ruimere activiteiten. Legt men een fundament van sociale sympathie, dan leert men vanzelf dat er een harmonie en een orde is in onze caritas. We leren dan dat alle mensen niet op een gelijk niveau kunnen worden geplaatst; - dat ook de belangen van waarheid en heiligheid op religieuze wijze dienen te worden geobserveerd; - en dat de Kerk op ons een beroep mag doen ten overstaan van de wereld. Wij kunnen ons heel gemakkelijk ruim en liberaal voordoen, als er geen privé-affecties in de weg staan. Zij die niet gewend zijn de buren te beminnen die zij zien, hebben niets te winnen of te verliezen, niets te betreuren of heil toe te wensen, waar het hun ruimere sociale plannen geldt. Particuliere caritas als zodanig interesseert hen niet, al willen zij er zich wel indirect voor inzetten, omdat het hun voordelig uitkomt, omdat zij daardoor krediet winnen, of omdat zij er een excuus in vinden om bezig te zijn. Ook vanuit dit standpunt zien we duidelijk dat privé-inzet het enige betrouwbare fundament is van publieke inzet, en dat voor de natie geen enkel goed kan worden verwacht (tenzij hier en daar) van lieden, die de vreze Gods niet vóór ogen hebben.

Tot hiertoe heb ik nagedacht over het cultiveren van privé-affecties als *bron* van een meer uitgebreide christelijke liefde. Stond de tijd het mij toe, dan zou ik voorts kunnen aantonen dat die affecties een reële en moeilijke oefening in liefde zijn. Niets is geschikter om in ons egoïstische gewoontes - de directe negatie van de liefde - aan te kweken dan het *onafhankelijk-zijn* in onze wereldse omstandigheden. Mensen die nergens aan gebonden zijn, - op wie geen dagelijkse roeping rust om met anderen mee te leven en hen met tederheid te omringen, - die zich niet moeten inzetten om andermans levenslast lichter te maken, - die kunnen gaan en weggaan zoals het hun belieft, - die zich de afwisseling kunnen gunnen en de bevrediging van hun rusteloze grillen, wat zo typisch is voor de meeste mensen: dergelijke lieden leven in heel ongunstige omstandigheden om die hemelse gunst te verkrijgen, die in onze liturgie beschreven staat als "de ware band die alle deugden verbindt."Anderzijds kan ik mij geen levensstaat indenken die meer geschikt is voor de beoefening van de verheven christelijke principes en

[14] 1 Joh IV, 7, 12, 16.

van de gerijpte, verfijnde christelijke geest (d.i. waar allen er werkelijk op uit zijn om hun plicht te doen) dan de levensstaat van personen, die verschillen in smaak en karakter, en toch verplicht zijn om samen te leven en hun verschillende wensen en streefdoelen aan elkaar aan te passen. - En dit is maar één onder de vele providentiële weldaden (als men ze wil ontvangen) van de heilige huwelijksstaat, die niet alleen een beroep doet op de tederste en mildste gevoelens van onze natuur, maar voor hen, die in die staat hun plichten vervullen, op velerlei wijze een constante beoefening vraagt van zelfvergeten toewijding.

Nu kan ik wellicht voortgaan met die liefde in het privé-leven - mijn onderwerp - niet alleen te zien als bron en discipline van de christelijke liefde, maar ook als *haar perfectie*, althans in bepaalde gevallen. De Ouden waardeerden de vriendschap zozeer dat zij haar beschouwden als een *deugd*. Vanuit een christelijk standpunt uit gezien, is dit niet helemaal juist, maar vaak is zij wel accidenteel een speciale *test* van onze deugd. Denken wij eens even na. Stel dat twee personen, door geen enkele noodzakelijke band gebonden, er hun grootste genot in vinden samen te zijn en dat dit al jaren duurt: zij houden des te meer van elkaar naarmate zij ouder worden. Kijk eens goed wat dit impliceert. Jonge mensen zijn, in alle vrolijkheid en onschuld, allicht tot vriendschap bereid: zij geven elkaar gemakkelijker iets toe dan ouderen, ze zijn ook vol hoop op de toekomst, - 'types' zijn ze, zoals Christus zegt, toonbeelden van hen die zich waarlijk bekeren tot Hem. Maar dit geluk blijft niet duren, zij veranderen van smaak. Kijk ook eens naar volwassen mensen die al jaren vrienden zijn. Vrienden, ja, maar zij leven niet samen en, als een of andere gebeurtenis hen dan al voor een tijdje dichter bijeenbrengt, dan vinden ze het moeilijk zich te beheersen en contact te houden: ten slotte vinden ze het maar best vrienden te zijn van op een afstand. Maar wat anders kan de intimiteit van twee vrienden jarenlang bijeenhouden tenzij het participeren in iets onveranderlijks, in iets essentieel goeds, en wat kan dit anders zijn dan de godsdienst? Alleen de smaak voor het religieuze is onveranderlijk. Gods heiligen gaan allen dezelfde weg, de modes van de wereld veranderen steeds. Een onverwoestbaar trouwe vriendschap kan dus dienen als test: beminnen de vrienden elkaar zó, dan is de liefde tot God diep in hun hart gevestigd. Voorzeker is het geen onfeilbare test: het kan zijn dat hun disposities een merkwaardige overeenkomst vertonen; of dat een fascinerend werelds object, literair of ander, hen samenbindt; ofwel voelen ze in zich niet de bekoring om te veranderen en hebben ze beiden een sober temperament dat steeds tevreden is waar het zich bevindt. Maar in bepaalde gevallen is zulk een eenheid toch een levend teken van Gods genadevolle presentie. Zij is er steeds een soort symbool van, want op het eerste gezicht lijkt iets van wezenlijke deugd zich in de notie zelf van 'standvastigheid' te bevinden: afkeer van verandering is immers niet slechts het kenmerk van de deugdzame geest, maar in zekere zin van de deugd zelf.

Ziedaar een onderwerp voor het feest van vandaag waarover u eens kunt nadenken. Voorzeker is het een heel praktisch onderwerp, want een groot deel van onze plichten horen thuis in onze directe omgeving. Riep God ons om in de wereld te gaan prediken, dan zouden we Hem zeker moeten gehoorzamen, maar op dit ogenblik moeten we doen wat het ogenblik vraagt. Kinderen, laten we elkaar liefhebben. Laten wij mild en vriendelijk zijn; laten we nadenken eer we spreken; proberen wij onze talenten te ontwikkelen in ons privé-leven; laten we goed doen zonder een wederdienst te verwachten, zonder er een show van te maken voor de mensen. Juist nú past deze aansporing zo, nu wij onlangs samen waren om te delen in het H. Sacrament,dat ons tot liefde verbindt en kracht geeft om ze te beoefenen. Laten we de toen uitgesproken belofte niet vergeten noch de toen ontvangen genade. Wij zijn niet onszelf; wij zijn gekocht met Christus' bloed en tot tempels gewijd van de H. Geest. Wat een onnoembaar privilege is, dat ons in de grond zou moeten doen zinken van schaamte over onze onwaardigheid! Maar het biedt ons ook hulp en bijstand om zijn uiterste kostbaarheid te dragen. Mochten wij onze roeping waardig zijn, en in onze eigen persoon de gebeden en de getuigenissen van de Kerk in de praktijk omzetten! Amen.

DE EVANGELISCHE OPENBARING VAN

GODS BIJZONDERE VOORZIENIGHEID[15]

P.S.III, pr.9 - 5 april 1835.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Dodelijk ziek geworden[16] tijdens zijn buitenlandse reis (dec.1832-juli 1833), in Sicilië, gaf zijn lichaam op het cruciale moment een positief teken. God had hem persoonlijk gered! Met een persoonlijk doel ook, voelde hij aan: hij moest zich ten volle inzetten voor de herbronning van de anglicaanse Kerk. Zo althans is zijn beste gedicht, het beroemde "Leid mij, Vriendelijk Licht!", kort daarop geschreven, het waarschijnlijkst te verstaan.

En dat "Vriendelijke Licht" bléef hem leiden, hém persoonlijk, op wondere wijze. Zijn Oxfordbeweging breidde zich overal in Engeland uit, raakte zelfs buiten het Koninkrijk bekend; zijn preken in de St. Mary's lokten telkens een volle universiteitskerk; zijn 'Tracts' (pamfletten) over kerkelijke en spirituele onderwerpen inspireerden duizenden; zijn Beweging klom naar een hoogtepunt in de lente van 1839, zoals hij in de latere 'Apologia' getuigde.

Hoe wonder toch, moet hij gedacht hebben, die persoonlijke goddelijke Voorzienigheid, die elke christen, als hij er zich maar voor openstelt, kan aangrijpen, "one by one". Die zich uit en openbaart, niet alleen door grote algemene plannen te ontvouwen, door een geweldige vloed van goedheid en rechtvaardigheid over de wereld uit te storten, maar door discreet en constant aan te trekken, persoonlijk aan te spreken, individueel attent te zijn, delicaat te benaderen, te richten, te overtuigen!

Deze idee vond Newman in het Oude Testament verpersoonlijkt in de figuur van Hagar die van bij haar meesteres wegvluchtte naar de wildernis, en daar begunstigd werd met de verschijning van een engel die haar terugzond. Ze werd dus berispt, vernederd - maar de engel sprak toch ook enkele woorden van troost en bemoediging.En in dit samengaan van vernedering en opwekking herkende Hagar haar Schepper en Heer. Zij noemde God dan ook "Gij, God, ziet mij!" Prachtig moet Newman dit gevonden hebben, en met Hagar begint hij dan ook deze preek van 5 april 1835, als zijn Beweging bijna twee jaar bezig is.En het voorbeeld van Jezus in het Nieuwe Testament versterkte hem in die positieve visie op de God, door Hagar "Gij, God, ziet mij!" genoemd. Dat persoonlijke is ook Jezus' methode in zijn optreden, misschien nog het meest in zijn relatie met.Judas! In een zeer mooie passage, zeer poëtisch en ook zeer schriftuurlijk, heeft hij die bijzondere Voorzienigheid van God verheerlijkt. Zij begint in de derdelaatste paragraaf met de woorden: "God bekijkt je, jou persoonlijk." Je voelt daar iets van de "onuitsprekelijke verzuchtingen" van de Geest Gods in de mensengeest! Dat zijn geen woorden meer, dat is geen ideologie meer, geen '-logie' meer überhaupt, zelfs geen theo-'logie': dit is wezenlijke werkelijkheid! Newman heeft daar iets aangevoeld van 'de grote liefde'! Hij beschrijft ze meesterlijk - hij is ook een fijn stilist - door verscheidene bijbelteksten en sterke uitspraken achter mekaar in een compacte 'opsomming' bijeen te brengen (God heeft al je haren geteld - ook de ellen van je lengte -Hij richt je op en zet je neer, enz.). Ook in de voorafgaande paragraaf volgt hij dezelfde methode, maar nu bestaat de 'opsomming' uit allerlei vormen van psychische eenzaamheid.

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0

[15] *A Particular Providence as Revealed in the Gospel*, P.S.III, Sermon IX.
[16] Die dodelijke ziekte was een tyfoïde aandoening: KER, p. 77.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Gij, God, ziet mij (Gn XVI, 13).[17]

Toen Hagar uit het zicht van haar meesteres de woestijn invluchtte, verscheen haar een engel die haar terugzond. Maar, tegelijk met deze impliciete afkeuring van haar gramschap, gaf hij haar ook een belofte mee om haar aan te moedigen en te troosten. Dit maakte haar nederig én blij, en in die gemengde gevoelens ontdekte zij de tegenwoordigheid van haar Maker en Heer, wiens contact met zijn dienaren steeds een dubbel aspect heeft: een van strengheid daar Hij heilig is, en een van mildheid daar Hij vol erbarming is. Vandaar dat zij de Heer noemde: "Gij, God, ziet mij".

Zo was de toestand van de mens vóór Christus' komst Wel ontving hij occasioneel, als gunst, enkele blijken van Gods persoonlijke belangstelling, maar meestal was hij slechts het voorwerp van een algemene Providentie, zoals men dat ervaart in de gewone gang van menselijke zaken. In dit opzicht schoot de Wet zelfs tekort, hoewel ze vol bewijzen is van een levende, álziende, álbelonende God. Zij schoot te kort, vergeleken met het evangelie: uit de Wet bleek te weinig welke de reële relatie was tussen elke mensenziel en haar Maker, afgezien van al het andere in de wereld. Van Mozes wordt wel gezegd dat "de Heer tot hem sprak *van aanschijn tot aanschijn*, zoals een mens spreekt tot zijn vriend"[18]. Maar dit was een bijzonder voorrecht, verleend aan hem alleen en aan sommige anderen, zoals Hagar in de tekst, - niet aan elkeen. Doch in het Nieuwe Verbond wordt duidelijk gemaakt dat deze persoonlijke interesse van de almachtige God er is voor elkeen van ons. Het werd voorspeld voor de christelijke Kerk: "*Al* uw kinderen zullen onderricht worden door de Heer, en groot zal de vrede zijn van uw kinderen"[19]. Toen de Eeuwige Zoon op aarde kwam in ons lichaam, zagen de mensen hun onzichtbare Maker en Rechter. Hij toonde zichzelf niet langer door de natuurlijke krachten of het labirint van de menselijke zaken heen, maar in onze eigen gelijkenis met Hem. "God, die het licht beval te schijnen in de duisternis, heeft geschenen in ons hart, om ons het licht te schenken van de kennis van Gods glorie in het gelaat van Jezus Christus;"[20] d.i. in een lijfelijke gestalte, als een reëel bestaand persoonlijk wezen. En tegelijk begon Hij meteen tot *ons* te spreken als personen. Aan de ene kant Hij, aan de andere kant ieder van ons. Aldus was het in zekere zin een openbaring van aanschijn tot aanschijn.

Dit is het onderwerp waar ik nu enkele opmerkingen wil over maken. En vooreerst dan dit: het is heel moeilijk, ondanks de evangelische openbaring, om de idee van deze bijzondere goddelijke voorzienigheid te vatten. Als we onszelf maar laten meestromen met de stroom van de wereld, of als we - zoals anderen doen - zomaar hier en daar enkele religieuze noties oppikken, dan zullen we maar weinig of geen écht begrip krijgen van wat 'bijzondere Providentie' betekent. Wij vatten dan Gods almachtig werk op als een groot plan, maar beseffen niet de wondere waarheid dat Hij ons zíét en dat Hij ons beschouwt als individuele personen. Wij kunnen dan niet geloven dat Hij overal, waar ook, écht aanwezig is, ook daar waar wij zijn, al zien wij Hem niet. Wij begrijpen wel bvb. - of dénken het te verstaan - dat Hij aanwezig was op de berg Sinaï, of in de Joodse tempel, of dat Hij de grond openscheurde onder Dathan en Abiram. Maar wij geloven helemaal niet dat Hij op dezelfde manier "op *ons* pad is, op *ons* bed, en dat Hij al *onze* handelwijzen doorziet"[21]. Wij kunnen er ons niet vastelijk van overtuigen dat er op dat ogenblik iets belangrijks geschiedt om ons heen: dat déze man hier valt en géne ginds verheven wordt volgens Zijn zwijgende, onzichtbare aanwijzing. Wel

[17] "El-Roi", d.i. "God die ik zie", maar kan ook betekenen:"God die mij ziet". Wij volgen Newmans vertaling.
[18] Ex XXXIII, 11.
[19] Js LIV, 13.
[20] 2 Kor IV, 6.
[21] Ps CXXXIX, 2.

bidden wij mee met de kerkelijke gebeden van voorspraak voor alle mensen zomaar in het algemeen, maar in het bijzonder voor de koning, de adel, het parlement, enz., t/m de individuele zieken in onze eigen parochie. En toch, ondanks dit alles, kunnen wij ons in onze geest niet inleven in de waarheid van Zijn alwetendheid. Wij weten dat Hij in de hemel is, en vergeten dat Hij ook op aarde verblijft. Dit is de reden waarom de meeste mensen zo ongodsdienstig zijn. Zij spreken oppervlakkig, ze spotten met de godsdienst; ze laten zich gaan en worden lauw en onverschillig; ze kiezen de zijde van goddeloze lieden; ze promoten maatregelen die niet deugen; ze verdedigen onrecht, wreedheid, godslastering of ongeloof; en dat alles omdat ze geen gréép hebben op een waarheid die zij nochtans niet willen loochenen: dat God hen zíét. Zeker bestaat er een koppigheid, een zelfbedrog dat, zelfs al was God zichtbaar aanwezig, toch nog zou zondigen. Zo was de zonde van Balaäm, die voor geld de zijde van Israëls vijanden koos; en van Zimri, de zoon van Salu, een prins van de Simeonieten, door Phineas berechtigd; en dit was ook de zonde van Saul, Judas, en van Ananias en Sapphira. Helaas! dit is de zonde van vele huidige mensen in Engeland, tenzij de menselijke natuur nú iets anders zou zijn dan ze vroeger was. En dit is, helaas! ook de zonde, die enigszins van tijd tot tijd ook onze eigen zonde is, zoals elkeen die zichzelf geregeld onderzoekt,wel zeker kan weten. Maar toch, vaker dan dit alles, is er ook heel wat wereldse zonde van *vergetelheid,* van niet-begrijpen dat we in Gods tegenwoordigheid zijn, - van niet-begrijpen, of (anders gezegd) van niet-geloven dat Hij ziet en hoort en noteert alles wat wij doen.

En dit is ook de geestestoestand van sommigen die het echt moeilijk hebben. De wereld faalt in hun ogen, en zij wanhopen omdat zij voor zichzelf zich niet de milde goedheid en presentie van God kunnen realiseren. Zij vinden geen troost in een waarheid, die voor hen niet iets levend-substantieels is, maar een opinie. Dáárom was het dat Hagar, bij het bezoek van de engel in de woestijn, de tot haar sprekende Heer noemde "Gij, God, ziet mij!" Het was ineens een nieuwe waarheid voor haar dat, te midden van al haar kommer en koppigheid, het oog van God op haar rustte. En zo is het ook nu nog. De mensen spreken, heel in het algemeen, over Gods goedheid, welwillendheid, medelijden en lankmoedigheid; maar zij stellen zich die eigenschappen voor als een vloed, die zich over de hele wereld uitspreidt zoals het zonnelicht, niet als de telkens zich weer hernieuwende activiteit van een intelligente en levende Geest, die de hulpbehoevende mens aandachtig bekijkt en dan iets wil wat hij ook uitwerkt. Bij een moeilijkheid zeggen de mensen dan ook: "Het is allemaal voor het beste - God is goed!" of iets in die aard. Toch is dit hun maar een kille troost, die hun leed niet vermindert, daar zij er hun geest niet aan gewend hebben te voelen dat er een barmhartige God is, die hén persoonlijk bekijkt, en niet een universele Providentie, die werkt met algemene wetten. En dan, opeens wellicht, breekt het ware begrip tot hen door, zoals bij Hagar. Hen treft ergens, te midden van hun leed, een bijzondere Providentie recht in het hart, die hen heel precies doet beseffen, op een nog nooit tevoren ervaren manier, dat God hen zíét. Hierdoor dan verrast - het is voor hen iets heel nieuws - hellen ze naar het andere uiterste over, en evenzeer als ze vroeger apathisch waren, gaan ze nu denken dat zij het bijzondere voorwerp zijn van Gods liefde, meer dan alle andere mensen. In plaats van het gebeurde te aanvaarden als een bewijs van Zijn bijzondere Voorzienigheid voor elkeen, zoals in de Schrift geopenbaard, geloven ze nog steeds geen jota méér dan wat ze zien: met de ontdekking dat Hij hen persoonlijk bemint, benaderen ze toch met geen stap de algemene waarheid dat Hij ándere mensen óók persoonlijk bemint. Hadden zij maar de gewoonte aangenomen geregeld de Schrift te lezen! Dan waren zij gered geweest, zowel van de ene dwaling als van de andere - van de eerste, nl. een blind-zijn voor de bijzondere Voorzienigheid als zodanig, én van de tweede, een blind-zijn voor die Voorzienigheid ook ten bate van ándere personen, alsof die anderen tot een slechte wereld behoorden die zij verwierpen, terwijl volgens de Schrift die Providentie een voorrecht is voor allen, één voor één.

Ik acht het nauwelijks nodig voor hen, die geregeld het evangelie bemediteren, te bewijzen dat het distinctieve karakter van de goedheid van onze Heer, zoals daarin ontvouwd, Zijn tederheid is en Zijn voorkomendheid. Deze kwaliteiten zijn de ware perfectie van de vriendschap tussen mens en mens. Maar de uitgebreidheid en de ingewikkeldheid van 's werelds systeem alsook de onzichtbaarheid van haar Maker bewerken dat onze verbeelding er bijna niet in slaagt ze aan Hem toe te schrijven, zelfs al is onze rede ervan overtuigd en wenst ze het ook te geloven. Gods Providentie manifesteert zich in algemene wetten, zij procedeert volgens de lijnen die waarheid en rechtvaardigheid haar voorschrijven; en dan kijkt ze ook niet naar de personen: ze beloont de goeden en straft de bozen, niet als personen, maar volgens hun zedelijk handelen. Hoe kan Hij, de Hoogstheilige, Zijn liefde bewijzen voor die of die, kijkend naar ons persoonlijk, naar ons één na één, en zonder Zijn perfecties te schenden? Zelfs al was Hij een God van goedheid zonder meer en onvermengd, hoe vindt zo'n Godsidee haar plaats in onze geest met die onweerstaanbare macht, die de liefde van een menselijke vriend op ons uitoefent? Willen wij de goedheid van een hogergeplaatste echt erkennen, dan zeggen wij: 'deze man handelt alsof hij persoonlijk in ons geïnteresseerd is'. De meeste goede mensen zijn vriendelijk en genereus omdat zij zo gemaakt zijn, afgezien van de persoon aan wie zij weldaden bewijzen. Hun natuurlijk temperament, een passérend goed humeur, of een goede kans die zich ineens voordoet, opent hun hart dat zich uitbundig uitstort over vriend en vijand. Zij bezaaien hun weg met weldaden. Nu is het op het eerste gezicht moeilijk om in te zien hoe onze opvatting van een almachtige God kan ontdaan worden van deze ál te aardse opvattingen, nl.ofwel dat Zijn goedheid onvolmaakt is, ofwel dat ze op die manier voorbestemd en noodzakelijk is; want inderdaad was die minzaamheid waarmee Hij onze zwakheid tegemoetkwam, waarlijk wonderbaar en aanbiddelijk. Hij is haar komen helpen, zoals Hij ook onze zielen is komen vrijkopen, in eenzelfde gave van zichzelf. Opdat wij zouden kunnen begrijpen dat, ondanks Zijn mysterieuze perfecties, Hij toch een afzonderlijke kennis ván en interesse vóór ieder van ons bezit, heeft Hij de gedachten en de gevoelens op zich genomen van onze eigen natuur, die - dat weten wij allen - tot deze gehechtheden bekwaam is. Door mens te worden schakelde Hij meteen alle verwarring en redelijke discussie over het onderwerp uit, als wilde Hij onze objecties aanvaarden om ze te bediscussiëren en daarna te niet te doen door zich te verplaatsen op ons eigen terrein.

Wat de barmhartigheid van onze Verlosser zo onweerstaanbaar (als ik ze zo mag noemen) maakte, is dat zij rekening hield met tijd, plaats, persoon en omstandigheden, anders gezegd, met alle persoonlijke details. Zij kijkt naar alles vol respect voor iedere persoon die tot haar komt. De ene behandelt ze zó, de andere anders; zij kan zich niet (als ik zo mag zeggen) op gelijke wijze manifesteren tegenover iedereen, zij geeft een persoonlijke kleur en tint aan elke ontmoeting; en aan sommige mensen besteedt zij zoveel zorg alsof de Heer voor Zijn eigen geluk afhankelijk was van ándermans welzijn. Een illustratie hiervan - zij wordt veel aangewend - moge Zijn intieme omgang zijn met Lazarus en zijn zusters, of Zijn tranen over Jeruzalem, of Zijn houding tegenover de h. Petrus vóór en ná zijn verloochening, of tegenover de h. Thomas toen deze twijfelde, of Zijn liefde tot zijn Moeder of tot Johannes. Maar liever vestig ik uw aandacht op Zijn behandeling van de verrader Judas, zowel omdat daar gewoonlijk zo weinig naar verwezen wordt, alsook om nog een andere reden. Want als er nu iemand was in de hele wereld die het verdiende uit Jezus' tegenwoordigheid te worden verdreven als een hatelijke verdoemde, dan was hij het toch wel wiens verraad Hij voorzag. En toch moeten we constateren dat zelfs deze ongelukkige man werd gevolgd en gehuld in de sereen-liefdevolle, ofschoon ernstige blik van de Heer tot en met het eigenste uur van het verraad.

Judas was in de duisternis en haatte het licht, toen hij "zijn bestemming tegemoetging"; maar hij ging er naartoe, niet gedreven door de loutere kracht van bepaalde natuurlijke principes met hun onontkoombare gevolgen, of ook niet gestuwd door een gevoelloos noodlot dat de bozen veroordeelt tot de hellestraf, - maar door een Rechter wiens blik hem opneemt van

het hoofd tot de voeten, - die hem heel en gans doorpeilt om te zien of er daar toch geen klein straaltje van hoop meer is of geen verborgen vonkje van geloof, - een Rechter, die hem telkens en telkens weer bidt en smeekt, en het uiteindelijk toch opgeven moet, treurend over hem, eerder met de gekwetste genegenheid van een vriend dan met de strengheid van een Wereldrechter. Zo gaf Hij hem bvb. een alarmerende waarschuwing een jaar vóór zijn beproeving: "Heb ik jullie twaalf niet gekozen, en één van jullie is een duivel?" En toen de tijd dan gekomen was, die vernedering! Het was de laagst mogelijke ten aanzien van iemand die Hem spoedig ging verraden, om terecht te komen in het onblusbare vuur. "Hij stond van tafel op, goot water in een kom, en begon de voeten van Zijn leerlingen te wassen"[22], ook die van Judas. Daarop, terzelfder tijd, een tweede waarschuwing, of liever een trieste klacht, als tot zichzelf gesproken: "Voorwaar, voorwaar, ik zeg jullie: één van jullie zal me verraden." "De Mensenzoon gaat heen zoals over Hem geschreven staat, maar wee de mens door wie de Mensenzoon overgeleverd wordt! Het ware beter geweest voor die mens, als hij niet geboren was. Toen antwoordde Judas die Hem verraden zou, en zei: Meester, ben ik het? Waarop Hij zei: Je hebt het gezegd." Ten slotte, toen Hij dan werkelijk verraden was: "Vriend, waarvoor ben je gekomen?" "Judas" (Hij noemt hem bij zijn naam), "lever jij de Mensenzoon over met een kus?"[23] Ik probeer niet de goddelijke vóórkennis van de Heer te verzoenen met die bijzondere,langere bekommernis óm, met dit persoonlijk gevoel vóór Judas. Ik verlang alleen dat u zou blijven stilstaan bij dit laatste en zou letten op hetgeen ons gegeven wordt door de openbaring van de almachtige God in het evangelie, nl. een kennisname van Zijn providentiële aandacht voor *individuele personen*, - de aandacht van Een die Zijn zon laat schijnen zowel over de bozen als over de goeden. En ongetwijfeld zullen op dezelfde manier de bozen, de zonder berouw gestorvenen, veroordeeld worden, niet in een massa, maar één na één. Eén na één zal ieder van ons verschijnen vóór de rechtvaardige Rechter, en zal daar staan in de volle glorie van Zijn gelaat. Hij zal daar in de weegschaal gewogen worden en te licht bevonden. En over hem zal daar beschikt worden, wel niet met aarzeling en zwakheid - want Gods rechtvaardigheid eist voldoening, - maar terzelfder tijd toch ook met de al de bezorgdheid en de attentvolle consideratie van een God die, als Hij maar enigszins kon, de vrucht van zijn Passie overvloediger zou maken dan zij is.

Beschouwen wij ook, om die ernstige bedenkingen nog meer gewicht te geven, de houding van onze Heer tegenover vreemdelingen die tot Hem kwamen. Judas was zijn vriend, maar *wij* hebben Hem nooit gezien. Hoe zal Hij ons bekijken - hoe bekijkt Hij ons nú reeds? Hij is de Allerheiligste, de Almachtige, en Hij heeft zich ook zo getoond; maar toch, in al Zijn goddelijke Majesteit kon Hij een innige bekommernis tonen voor allen die Hem naderden. Het was alsof Hij Zijn blik niet kon laten gaan over wie dan ook van Zijn Schepselen zonder de overvloeiende genegenheid van een vader of moeder voor hun kind, dat zij vol vreugde bekijken met alleen dit verlangen: dat het gelukkig zou mogen zijn en deel moge hebben aan het hoogste goed. Zo werd er van de rijke jongeman tijdens zijn ontmoeting met Jezus gezegd: "En Jezus bekeek hem, *beminde hem*, en zei: Eén ding ontbreekt je nog." En toen de Farizeeën om een teken vroegen, "toen zuchtte Hij diep in Zijn Geest." Op een ander ogenblik "keek Hij hen aan om zich heen" - alsof Hij ieder van hen bezag om te gissen of er hier en daar misschien toch niet iemand was, die een uitzondering op de algemene regel scheen te zijn, en ook om de schuldigen onder hen één voor één te veroordelen[24] -"Hij keek om zich heen, vertoornd en gekwetst om de hardheid van hun hart." En toen een melaatse tot Hem naderde, beperkte Hij zich niet tot zijn genezing, maar, door medelijden bewogen, strekte Hij zijn hand uit"[25].

[22] Joh VI,70; XIII, 4, 5.
[23] Mt XXVI, 24, 25, 50; Lc XXII, 48.
[24] Mc X, 21; VIII, 12; III, 5.
[25] Zie ook Mt XIX, 26; Lc XXII, 61; Mc III, 34; I, 41.

Hoe troostend is deze revelatie van Gods bijzondere Voorzienigheid jegens hen die Hem zoeken! Hoe troostend is ze voor hen die ontdekt hebben dat deze wereld slechts ijdelheid is en die eenzaam en teruggetrokken leven in zichzelf, welke die schaduwen van macht en geluk ook wezen die hen omgeven! Weliswaar leeft de grote menigte voort zonder aan deze gedachten te denken, hetzij vanuit een zekere gevoelloosheid die haar eigen noden niet kent, hetzij vanuit een bepaalde wispelturigheid die, telkens als de ene afgod hen niet meer voldoet, zich naar een andere toewendt. Maar lieden met een hart, die de zaken zuiverder aanvoelen, zouden wanhopig worden en hun bestaan zelfs vervloeken, als zij de slaven zouden zijn van vaste, onpersoonlijke wetten, onmachtig om het medelijden of de aandacht van Hem die ze vastgesteld heeft. Wat zouden inzonderheid zij doen, die te midden van totaal ongevoelige lieden geworpen zijn waar ze zich vreemd voelen, hoezeer ook een lange gewoonte hen tot zogezegde vrienden heeft gemaakt! Of wat zouden radeloze mensen moeten doen, die hun problemen niet eens kunnen uitleggen, laat staan oplossen, en er is niemand die hen helpt? Of personen vol affectie en diep idealisme, die nog steeds geen voorwerp daarvoor gevonden hebben? Of mensen die misverstaan worden door hun omgeving, en geen woorden vinden om alles recht te zetten of geen beroep kunnen doen op gemeenschappelijke principes? Of lieden die geen plaats of doel kunnen vinden in deze wereld, of zich een hinderpaal wanen voor anderen? Of ook personen die slechts hun eigen plichtsgevoel moeten volgen zonder te kunnen rekenen op raadgevers of aanhangers, ja, die zich zelfs moeten verzetten tegen de wensen en de smekingen van hun oversten en verwanten? Of zij ten slotte die de last dragen van een of ander pijnlijk geheim of van een onmededeelbaar eenzaam verdriet? In al deze gevallen komt het evangelie onze diepste nood te hulp, want het biedt ons niet zomaar een starre Schepper aan, maar een compassieuze Behoeder, een wijze Rechter, Iemand die stéúnt!

God bekijkt je, jou persoonlijk, wie je ook bent. Hij noemt je bij je naam. Hij ziet je en begrijpt je, want Hij is je Maker. Hij weet wat in je omgaat, wat je precies voelt en denkt, wat je graag hebt en wat je kunt, waar je sterkte ligt en waar je zwakheid. Hij kijkt naar je, op de dag van je vreugde en op die van je droefheid. Hij voelt met je mee als je vol hoop bent, maar ook als je wordt bekoord. Hij stelt belang in alwat je bekommert, in alwat door je herinnering gaat, in de ups en de downs van je mensengeest. Hij heeft al de haren van je hoofd geteld alsook de ellen van je lengte. Hij omvat je helemaal en draagt je in Zijn armen; Hij tilt je op en zet je neer. Hij leest het af van je gelaat of je glimlacht dan wel weent, of je ziek bent of gezond. Hij kijkt teder op je handen en je voeten neer. Hij hoort je stem, de klop van je hart, tot je adem toe. Je houdt niet méér van jezelf dan Hij houdt van jou. Je kunt niet méér terugdeinzen voor het leed dan het Hem pijn doet dat jij het moet dragen; en áls Hij het je aandoet, dan is dat alsof jij in je wijsheid dat zo wilt voor een groter goed daarna. Je bent niet slechts Zijn schepsel (ofschoon Hij zich zelfs om de mussen bekommert, en medelijden heeft met het "talrijke vee" van Nineveh) , je bent een mens die verlost is en geheiligd, Zijn aangenomen zoon, bevoorrecht met een portie van die glorie en zegening, die voor altijd uit Hem voortvloeit in de Eniggeborene. Jij bent uitverkoren om van Hem te zijn, zelfs boven je broeders uit het Oosten en het Zuiden. Jij was één van hen voor wie Christus Zijn laatste bede bad en ze verzegelde met Zijn kostbaar bloed. Welk een gedachte is dat, haast te groot voor ons geloof! Ze koesterend, kunnen wij er ons nauwelijks bij beheersen, en doen we als Sarah die "lachte" van verbazing en perplexiteit. Wat is toch de mens, en wat zijn wij, wat ben ik, dat de Zoon van God zó diep aan mij denkt? Wie ben ik dat Hij mij zó heeft verheven van een haast duivelse natuur tot die van een engel, dat Hij de oorspronkelijke constitutie van mijn ziel zó heeft veranderd dat Hij mij niéúw schiep, - mij, die van kindsbeen af zijn wet overtreden had, - en zélf, persoonlijk, dan is komen verblijven in het diepste van mijn hart, zodat ik Zijn tempel werd? Wie ben ik dat Gods H. Geest in mij binnentreden zou om mijn gedachten hemelwaarts te richten "met onuitsprekelijke verzuchtingen?"

Dit zijn de overwegingen die de christen te binnen schieten om hem te troosten, terwijl hij met Christus is op de heilige berg. En als hij dan weer afdaalt en terugkeert naar zijn dagelijkse plichten, dan zijn zij nog steeds zijn innerlijke sterkte, ofschoon het hem niet is toegestaan iets van dit visioen te verhalen aan hen met wie hij omgaat. Ze doen zijn gelaat stralen van licht, maken hem vreugdig, ingetogen, sereen en sterk te midden van alle bekoring, vervolging en verlies van dierbaren. En met zulke gedachten vóór ons, hoe laag en ellendig moet deze wereld lijken in alwat zij nastreeft en leert! Ellendig werkelijk, om nog iets goeds te vinden in het schepsel; een hoge rang, rijkdom of krediet te begeren; voor onszelf, in onze verbeelding, dit of dat soort leven te kiezen; de 'ways of life' en de modes van de groten te affecteren; onze tijd te verspillen in allerlei dwaasheden; ontevreden te zijn, twistziek, jaloers, hyperkritisch of wrokkig, dol te zijn op luchthartig gesprek en allerlei nieuwsjes van de dag; zich op te winden over publieke aangelegenheden die ons niet aangaan; heetgebakerd te zijn in de belangen van deze of gene partij; gesteld te zijn op winst; of verwoed in het najagen van steriele kennis! En op het einde van onze dagen, als lichaam en hart falen, wat zal dan onze troost zijn, ofschoon we ons hebben verrijkt, een hoge post hebben bekleed, de eersten waren onder onze gelijken, of een rivaal hebben verpletterd, of zaken hebben geregeld zoals wij dat wilden, of een prachtige situatie hebben veroverd, of intiem met de groten zijn omgegaan, of een leven van luxe hebben geleid, of een grote naam hebben verkregen! Zeg mij eens: zelfs als we datgene zouden veroverd hebben wat nog het langste duurt, een naam in de geschiedenis, ach! alles samen genomen, wat voor asse zullen we dan gegeten hebben in plaats van brood! En in dat ontzagwekkend uur, als de dood in zicht is, zal Hij, wiens oog nu zo liefdevol op ons neerziet, en wiens hand ons zo vriendelijk drukt, zal Hij ons dan nog langer als de zijnen erkennen? Of, áls Hij nog spreekt, zal zijn stem nog de kracht hebben ons te beroeren? Of zal zij ons niet eerder afstoten, zoals zij met Judas deed, afstoten juist met die tederheid waarmee zij ons wilde uitnodigen naar Hem?

Laten wij dan pogen, met Zijn genade, goed te begrijpen waar wij staan, en wat Hij voor ons is: teder en vol medelijden, en toch, ondanks al dat medelijden, nooit, zelfs niet met de breedte van een enkel haartje, de eeuwige grenzen overschrijdend van de waarheid, de heiligheid en de rechtvaardigheid. Hij kan wenen en treuren vooraf, maar toch veroordelen tot het eeuwige ach! en wee!; eens het vonnis van de veroordeling geveld, wist Hij, voor altijd en grondig, de herinnering aan ons uit, en "kent ons niet meer." Het onkruid "werd in bussels gebundeld" om zonder onderscheid, publiekelijk en honend te worden verbrand. "Laten wij dus blijven in de vreze, opdat geen eventuele, ons ééns gedane belofte van rust, ons er zou toe leiden haar voorwaarden niet te kunnen waarmaken."

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

DE ONZICHTBARE WERELD[26]

PS IV, pr.13; 18 juni 1837.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Eén van de geheimen van Newmans diepgaande invloed als predikant was dat hij de indruk gaf te leven in de wereld van het onzichtbare. Het was, zegt een ooggetuige, alsof hij de hele week in de afzondering had doorgebracht om ons dan 's zondags de vrucht van zijn overdenkingen te komen meedelen. Interessant is hoe velen hem beschrijven, terwijl hij zich van het koor naar de kansel begaf: zij spreken van een 'glijden', een 'zweven', als was hij een 'geestelijke verschijning' die iets kwam reveleren uit den hoge aan de mensen op aarde.

Laat daar een romantisch element in meespelen bij die jeugd van de jaren rond 1830, de echtheid van Newmans leven-in-het-geloof kan niet worden betwijfeld. De preek die nu volgt is op dit gebied iets uitzonderlijks; de overtuiging is zo diep doorleefd dat op het einde de gewone newmaniaanse reserve de plaats ruimt voor een zeer gepassioneerde peroratie.

Men lette eens op de groei naar de climax toe. Het begin is zeer eenvoudig, haast banaal: elk van ons leeft in twee werelden, een zichtbare en een onzichtbare. Dan komt er wat meer animo in de uiteenzetting: de bewoners van deze laatste wereld zijn God, de doden, de engelen. Daarop volgt iets heel origineels: mocht de wereld van de engelen ons vreemd lijken, die van de dieren midden onder ons is minstens al even vreemd. Dit analogieargument heeft hij ontleend aan de toen te Oxford veelbestudeerde *Analogy of Religion* (1736) van Bisschop Butler (1692-1752). Nog uitgaand van die analogie, voert hij aan dat wij niet slechts leven te midden van vreemde, innerlijk weinig bekende dieren, maar ook te midden van allerlei 'werelden', waar we vaak zo weinig van afweten: de politieke wereld, de wetenschappelijke, de literaire, enz. Waarom de onzichtbare betwijfelen omdat hij mysterieus is? Hier komt de intellectueel, de Oxfordman, de apologeet om het hoekje kijken, de classicus ook, die de redenaar Cicero heeft bestudeerd. Een rede, zei deze laatste, heeft drie doeleinden: factisch informeren ('docere'), intellectueel overtuigen ('persuadere'), emotioneel beroeren ('movere').

Dit 'movere' komt nu aan de orde: op het einde wordt het een uitbarsting! Die onzichtbare wereld is nú verborgen, doch zal zich eens in volle openheid manifesteren. In heftige taal bezweert Newman haar zich te manifesteren. Het doet zowat denken aan het 'Ego Flos'-poëem van Gezelle: "Haalt op, haalt af! / ontbindt mijn aardse boeien; / ontwortelt mij, ontdelft mij!" Een eigentijdse getuige heeft verklaard dat soms (heel zelden) Newman al zijn reserve liet varen en zijn toespraak eindigde met een 'stortvloed van eloquentie' (a torrent of eloquence[27]). Hier is het een bijna-stortvloed, want helemaal op het einde valt alles stil, als hij zijn publiek uitnodigt de ogen te sluiten en het stil te maken in hen. Waarop een tekst van Jesaja volgt, die de mens vergelijkt met verdorrend gras en een verwelkende bloem, terwijl "het woord van de Heer in eeuwigheid standhoudt."

In een bloemlezing van Engelse preken, in 1939 verschenen in de respectabele "The World's Classics", wordt deze "Sermon" van Newman opgenomen als karakteristiek voor zijn trant en als een van de beste Engelse homilieën, gepredikt in de universiteitskerk St. Mary's tussen de 16e en de 19e eeuw[28].

In een volgende preek, iets vroeger voorgedragen dan deze, zal Newman op een ander middel wijzen dat kan helpen om zich de Presentie van de Onzichtbare te "realiseren", - een meer inwendig en dieper middel: het geheugen. Het is een dichterlijker, meer contemplatieve preek[29], lang niet zo overrompelend als deze.

* * *

[26] *The Invisible World*, PS IV, Sermon 13.
[27] CE 131.
[28] *The World's Classics*,CDLXIV, Selected English Sermons (XVI-XIX Cent.),Oxf.Un.Press, 1939, pp.249-262.
[29] *"Christus manifesteert zich in de Herinnering"*, P.S.IV, 17.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Wij houden het oog gericht niet op het zichtbare, maar op het onzichtbare; want de dingen die wij zien zijn tijdelijk, terwijl degene die wij niet zien eeuwig zijn (2 Kor IV, 18).

Er zijn twee werelden, 'alwat zichtbaar en onzichtbaar is', zoals het Credo zegt, de wereld die we zien en die we niet zien. En de laatste bestaat even reëel als de eerste. Hij bestaat werkelijk, al zien wij hem niet. Van de zichtbare wereld weten we dat hij bestaat: we zien hem. We hebben onze ogen maar op te heffen en rond te kijken: het bewijs is er, onze ogen zeggen het ons. We zien de zon, de maan en de sterren, de aarde en de hemel, heuvels en dalen, bossen en vlakten, zeeën en rivieren. Ook mensen en de werken die zij verrichten. We zien steden en statige gebouwen en de mensen die erin zijn. Mensen die heen en weer lopen, druk bezig zijn met te zorgen voor zichzelf en hun familie of met het bedenken van grote plannen of met het eigenlijke uitvoeren ervan. Alwat onze ogen ontmoeten vormt één wereld - een onmetelijke wereld, die reikt tot aan de sterren. Al zouden we duizenden en duizenden jaren lang door de hemel heen kunnen schieten, al waren we sneller dan het licht zelf, we zouden die sterren niet alle kunnen bereiken. Zo ver zijn ze van ons verwijderd dat hun afstand alles overtreft wat men kan bepalen. Zo hoog, zo wijd, zo diep is de wereld - en toch heel dichtbij. Hij is overal en schijnt geen ruimte over te laten voor enige andere wereld.

En toch, ondanks die allesomvattende zichtbare wereld, is er nog een andere, even ver uitgestrekt, even nabij en vol nog wonderlijker kenmerken. Een andere, ons van overal omringende wereld, al zien wij hem niet, en juist hierom zoveel wonderbaarlijker dan de zichtbare. En overal ons omringend zijn er talloze wezens, die komen en gaan, waken, werken of wachten, maar onzichtbaar voor onze ogen: alleen het geloof kan ze zien.

Verwijlen wij even bij deze gedachte. We worden geboren in een zintuiglijke wereld, d.i. in een wereld van reële, overal om ons heen te vinden dingen. Een groot deel ervan bereikt ons via onze lichamelijke organen: ogen, oren, vingers. Wij voelen, horen en zien deze dingen: we weten dat ze bestaan, we merken ze op. Het zijn er ontelbare, bezielde en onbezielde, maar slechts één soort van hen bereikt ons via onze zintuigen. Er is echter nog meer: niet alleen werken ze op ons in, maar we beseffen ook hun tegenwoordigheid. We worden ze gewaar en beseffen dat we ze opmerken. We hebben er contact mee, maar wéten dat ook. We zijn onder mensen, en zijn ons daarvan bewust. We voelen honger en kou, en weten welke zintuiglijke dingen deze verdrijven. We eten, drinken, kleden ons, verblijven in onze huizen, gaan om en werken met anderen samen, volbrengen de plichten die het leven-in-gemeenschap ons oplegt - en al doende beseffen we levendig wát we doen. Dit is onze relatie met de vele wezens om ons heen. Die werken op ons in, en wij wéten dat; maar wij werken op ónze beurt op hén in, en wij weten ook dát wij dat doen.

Maar dit alles neemt niet weg dat er een andere wereld bestaat, zoals reeds gezegd, - een wereld die op ons inwerkt zonder ons nochtans het bewustzijn in te prenten dát hij dit doet. Hij kan even reëel aanwezig zijn en invloed uitoefenen als die welke zich aan ons openbaart. En dát er zo'n wereld is, zegt ons de Schrift. Vraagt u wat hij is en wat hij bevat? Ik zal niet zeggen dat alwat ertoe behoort zoveel belangrijker is dan hetgeen we zien, want onder de zichtbare schepselen bevinden zich onze medemensen, en niets van al het geschapene is kostbaarder en edeler dan een mensenkind. Maar toch, als we al het zichtbare samen nemen en ook al het onzichtbare samen beschouwen, dan is de wereld die we niet zien, in zijn geheel genomen, een veel hogere wereld dan degene die we zien.

Want allereerst bevindt zich daarin Hij die boven alle wezens is, die ze alle geschapen heeft, voor Wie zij alle zijn als niets en met Wie niets kan worden vergeleken. Wij weten dat de almachtige God op een meer werkelijke en absolute wijze bestaat dan gelijk wie van die

medemensen wier bestaan zich aan ons via onze zintuigen openbaart; en toch zien wij Hem niet, horen we Hem niet, we 'tasten slechts naar Hem', zonder Hem echter te vinden. Het blijkt dan dat de zichtbare dingen slechts een deel, een secundair deel, zijn van de wezens om ons heen, al was het slechts hierom dat de almachtige God, de Zijnde van alle Zijnden, niet tot één van hen behoort, maar tot die 'welke niet zichtbaar zijn'. Eénmaal, en slechts éénmaal, drieëndertig jaren lang, heeft Hij er zich toe gewaardigd één van de wezens te worden die men kan zien, toen Hij, de tweede Persoon van de altijd gezegende Drieëenheid,dank zij een onuitsprekelijke daad van barmhartigheid, uit de Maagd Maria werd geboren in deze wereld van de zintuigen. En toen kon men Hem zien, horen, met de handen aanraken: Hij at, Hij dronk, Hij sliep, Hij sprak, Hij wandelde, Hij handelde als ieder ander mens. Maar buiten die korte periode was Zijn tegenwoordigheid nergens te bespeuren en liet Hij ons Zijn bestaan niet bewust worden door middel van onze zintuigen. Hij kwam, Hij trok zich achter de sluier terug, en voor ieder van ons persoonlijk is het alsof Hij zichzelf nooit heeft getoond: zo weinig zintuiglijke ervaring hebben wij van Zijn aanwezigheid. En toch 'leeft Hij voor altijd'.

In die andere wereld zijn ook de zielen van de doden. Zij ook, als zij uit deze wereld weggaan, houden niet op te bestaan: zij trekken zich slechts terug uit dit zichtbare toneel van deze wereld, of, anders gezegd, zij houden op met ons persoonlijk in contact te treden *via onze zintuigen*. Zij leven zoals zij leefden voordien; maar het uitwendige lichaam waardoor zij met de andere mensen communiceren, is in zekere zin - wij weten niet hoe - van hen afgescheiden, en het verdort en verschrompelt zich als blaren die afvallen van een boom. Zij blijven bestaan, maar zonder de gewone middelen van contact en correspondentie met ons.

Wanneer iemand zijn stem of hand verliest, dan blijft hij toch bestaan zoals tevoren; hij kan echter niet langer spreken of schrijven of op een andere wijze met ons omgaan. Zo ook, wanneer hij niet alleen zijn stem en zijn hand, maar zijn hele lichaam verliest, of met andere woorden sterft, dan wijst niets erop dat hij verdwenen is: wij zijn alleen beroofd van de middelen om zijn aanwezigheid te beseffen.

Dan zijn er nog de engelen. Zij ook bewonen de onzichtbare wereld, en over hen wordt ons meer meegedeeld dan over de zielen van de overleden gelovigen. Dezen immers 'rusten uit van hun werken', maar de engelen houden zich actief met ons bezig in de Kerk. Zij zijn, wordt ons gezegd, 'dienende geesten, uitgezonden ten behoeve van hen voor wie het heil is weggelegd'[30]. Zelfs de minste christen, als hij leeft in geloof en liefde, heeft engelen die hem ten dienste staan. Al zijn zij nog zo grote, glorieuze, zuivere en wonderbare wezens, zodat hen te zien alleen al (als dat mocht!) ons, gelijk Daniël, ter aarde neer zou werpen, toch zijn zij onze 'mede-dienaren' en onze mede-werkers, en zij bewaken en verdedigen met grote zorg zelfs de nederigsten onder ons, als wij van Christus zijn. Dat zij deel uitmaken van onze onzichtbare wereld, blijkt uit het visioen dat de patriarch Jakob zag. Er wordt ons verhaald dat, toen hij voor zijn broer Esau wegvluchtte, 'hij op een bepaalde plaats aankwam en daar wilde overnachten omdat de zon reeds was ondergegaan; en hij nam een van de stenen die daar lagen als hoofdkussen en viel op die plaats in slaap'[31]. Hoe luttel dacht hij eraan dat er op die plek iets heel wonderlijks zou te vinden zijn! Zij geleek op elke andere plek. Een eenzaam, ongastvrij oord, zonder een huis in de omtrek, terwijl de nacht viel en slechts de naakte rots een plaats bood om te slapen. En toch, hoe anders was de werkelijkheid! Hij zag alleen maar de zichtbare wereld; hij zag niet de wereld die men niet ziet; en toch was de wereld die men niet ziet daar aanwezig. Hij was daar aanwezig, al liet hij niet dadelijk zijn aanwezigheid voelen - deze moest hem op bovennatuurlijke wijze worden ontvouwd. Hij zag hem in zijn slaap. 'Hij droomde, en zie, een ladder werd op de aarde opgericht, waarvan de top reikte tot in de hemel. En zie, de engelen van God klommen erop en daalden neer. En zie, de Heer stond helemaal bovenaan.' Dat was die andere wereld.

[30] Heb I, 14.
[31] Gn XXVIII, 11.

Nu echter een opmerking hierover. De mensen spreken gewoonlijk zo alsof die andere wereld niet nú bestaat, maar ná de dood. Neen; hij bestaat nú reeds, al zien wij hem niet. Hij is onder ons en om ons heen. Dit werd Jakob getoond in zijn droom. Engelen waren overal om hem heen, al wist hij dit niet. En wat Jakob zag in zijn slaap, dát zag Elisha's dienaar als met zijn eigen ogen. En de herders, ten tijde van Jezus' geboorte, zágen niet alleen, maar hóórden. Zij hoorden de stemmen van die gezegende geesten die God prijzen dag en nacht, en die wij in onze meer bescheiden conditie mogen navolgen en bijstaan.

Wij zijn dus in een wereld van geesten evenals in een wereld van zintuiglijkheid, en wij communiceren ermee en hebben er deel aan, ofschoon wij ons dit niet bewust zijn. Indien dit iemand vreemd toeschijnt, dan bedenke hij dat wij onloochenbaar deelhebben aan een derde wereld, die wij wel zien, maar waarover wij niet méér weten dan over de engelenscharen: de wereld van de redeloze dieren. Is er wel iets wonderbaarlijkers of verbazingwekkenders, behalve als we eraan gewend zijn, dan dat wij samenleven met een soort van wezens die wij wel zien, maar over wier manier van zijn, over wier interesses of lotsbestemming wij even weinig weten als over eventuele zon- of maanbewoners? Het is inderdaad een overweldigende gedachte, als wij er eens goed over nadenken, dat wij in alle vertrouwelijkheid omgaan mét en gebruik maken ván schepsels, die ons even vreemd en mysterieus zijn als die fabelachtige, onaardse wezens, machtiger nog dan de mens en toch zijn slaven, die de uitvinding zijn van oosterse superstities. Wij hebben meer reële kennis over de engelen dan over de dieren.Het is alsof deze beschikken over hartstochten, gewoontes en over een zeker verantwoordelijkheidsgevoel, maar alles is mysterie omtrent hen. Wij weten niet of zij kunnen zondigen of niet, of zij een straf uit te boeten hebben, noch of zij verder leven na de dood. Een deel van hen doen wij heel veel lijden, en zij schijnen ons dat nu en dan wel betaald te zetten volgens een of andere mysterieuze wet. Wij zijn van hen afhankelijk in vele belangrijke opzichten; wij doen ze werken voor ons, wij eten hun vlees. Dit geldt echter slechts voor de dieren uit onze omgeving, maar denkt verder eens aan dat ontzaglijke aantal onder hen, kleine en grote, die de uitgestrekte wouden, de zeeën of de lucht bevolken, en zegt mij dan of de aanwezigheid van die ontelbare menigten, zo verschillend van natuur, zo vreemd en wild van gedaante, zo schijnbaar levend zonder enig verifieerbaar doel, niet zo vol mysterie is als alles wat de Heilige Schrift ons over de engelen meedeelt? Het is dus heel duidelijk voor onze zintuigen dat er een wereld bestaat, die lager is dan de onze in de hiërarchie van de zijnden, waarmee wij verbonden zijn zonder te weten wat hij is. Is het dan zo moeilijk voor het geloof om het woord van de Schrift te aanvaarden betreffende onze connectie met een wereld die hoger is dan de onze?

Indien er werkelijk mensen zijn voor wie het zo moeilijk is zich een idee te vormen van een wereld van geesten in ons midden omdat zij zich die niet bewust zijn, dan zouden zij eens moeten denken aan die vele werelden die feitelijk terzelfder tijd besloten zijn in de mensengemeenschap zelf. Wij spreken over de politieke wereld, de wetenschappelijke, de geleerde, de literaire, de religieuze wereld, en terecht. Sommige mensen zijn immers zo innig verbonden met elkaar en zijn zo verschillend van andere mensen, zij hebben zulke totaal andere streefdoelen en daarom ook zulke totaal andere principes en activiteiten dat op één en dezelfde plaats een heel aantal kringen of (zoals men ze mag noemen) werelden zijn, bestaande uit zichtbare mensen, die echter zélf onzichtbaar zijn, onbekend aan elkaar, ja zelfs voor elkaar onbegrijpelijk. De mensen volgen de gewone paden van het leven en schijnen alle gelijk te zijn aan elkaar. Maar in hun gevoelens is er slechts weinig dat gemeenschappelijk is. Ieder weet slechts weinig van wat er omgaat in een andere sfeer dan de zijne, en een vreemdeling die ergens een milieu doorkruist, draagt er totaal verschillende indrukken van mee naargelang van zijn eigen bezigheden en relaties. Of nog, verlaat eens een tijdje de politieke en commerciële drukte van een grote stad voor een afgelegen dorp, bekijkt daar, ver van alle kranten en nieuwsberichten, de levenswijze, de mentaliteit, de activiteiten en opvattingen van die men-

sen, en zegt dan of de wereld, beschouwd in haar afzonderlijke delen, niet méér ongelijk is aan zichzelf dan zij ongelijk is aan de engelenwereld die de Schrift er middenin plaatste.

De wereld van die zuivere geesten, ofschoon onzichtbaar, is dus aanwezig nú, niet in de toekomst, niet in de verte. Hij is niet in de hemel, niet aan de andere kant van het graf. Hij is hier en nu aanwezig, het koninkrijk Gods is te midden van ons. Daarover gaat de tekst: "Wij houden het oog gericht," zegt Paulus, "niet op het zichtbare, maar op het onzichtbare; want de dingen die wij zien zijn tijdelijk, terwijl zij die wij niet zien, eeuwig zijn." U ziet het, hij beschouwde het als een praktische waarheid die invloed moest uitoefenen op ons gedrag. Niet alleen spreekt hij over de onzichtbare wereld, maar over de plicht om 'er het oog op gericht te houden.' Niet alleen contrasteert hij er de tijdelijke dingen mee, maar hij zegt dat hun tijdelijkzijn een reden is, niet om er het oog op te vestigen, maar om het ervan af te wenden. Uit het feit dat de eeuwigheid ook de toekomst omvat, volgt niet dat zij ver van ons is. Uit het feit dat het onzichtbare ontastbaar is volgt niet dat het ons niet beïnvloedt. Zo ook zegt de Apostel in een andere brief: "Ons vaderland is in de hemel." Of ook: "God heeft ons samen met Hem doen opstaan en zetelen in de hemel, in Christus Jezus." Of nog: "Uw leven is met Christus verborgen in God." En de h. Petrus spreekt woorden in dezelfde zin: "Zonder Hem gezien te hebben, bemint gij Hem; en al ziet gij Hem nu niet, toch gelooft gij in Hem, en verheugt gij u in Hem met onuitsprekelijke vreugde en volheid van glorie." En aldus spreekt de h. Paulus over de Apostelen: "Wij zijn een schouwspel geworden voor heel de wereld, voor engelen en voor mensen." En ten slotte, in een passage die we reeds hebben aangehaald, spreekt hij over de engelen als "dienende geesten, uitgezonden ten behoeve van hen voor wie het heil is weggelegd"[32].

Zo is het verborgen koninkrijk van God, en, zoals het thans verborgen is, zo zal het eens ten gepasten tijde worden geopenbaard. De mensen denken dat zij de heren van de aarde zijn en mogen doen wat ze willen. Zij beschouwen deze aarde als hun eigendom, zij menen dat ze haar evolutie onder controle hebben. Maar zij heeft nog andere heersers, en zij is het schouwspel van een nog hogere strijd dan zij zich kunnen voorstellen. Zij bevat Christus' kleinen, door hen misprezen, alsmede zijn engelen in wie zij niet geloven; en dezen zullen ten slotte bezit nemen van de aarde en aan allen zullen zij bekend worden gemaakt.

Op dit ogenblik "volgt alles" schijnbaar "zijn gewone gang, reeds sedert het begin van de schepping", en spotters vragen: "Waar is nu de belofte van zijn komst? Maar op de vastgestelde tijd zal er een "openbaring zijn van de zonen van God", en de verborgen heiligen "zullen schitteren als de zon in het koninkrijk van hun Vader." Toen de engelen aan de herders verschenen, was dit een plotselinge verschijning: - *plotseling* voegde zich bij de engel een hemelse schare." Welk een wonderlijk schouwspel! Voordien zag de nacht er uit als elke andere nacht, zoals de avond van Jakobs visioen als elke andere avond scheen te zijn. De herders hielden hun wacht bij de schapen; zij tuurden in de nacht en zagen hem vorderen. De sterren volgden hun loop, - het was middernacht. Zij dachten niet aan iets dergelijks toen de engel verscheen.

Aldus is de energie en de kracht die verborgen is in zichtbare dingen. Wanneer God het wil, worden zij geopenbaard. Een ogenblik werden ze geopenbaard aan Jakob, een ogenblik aan Elisha's dienaar, een ogenblik aan de herders. Zij zullen voor altijd worden geopenbaard bij de komst van Christus op de laatste dag "in de heerlijkheid van zijn Vader met de heilige engelen." Dan zal déze wereld verwelken en de andere gaan stralen.

Mogen deze gedachten de uwe zijn, dierbare broeders, vooral in deze lentetijd, wanneer het hele uitzicht van de natuur zo rijk is en zo schoon. Eenmaal per jaar slechts, maar dan toch éénmaal, laat de wereld die wij zien haar verborgen krachten uitbreken naar buiten toe en openbaart zij in zekere zin zichzelf. Dan komen de bladeren uit, en de bloesems op de fruitbomen,- alsook de bloemen. Gras en graan groeien dan op. Opeens is er een drang en een naar-

[32] Fil III, 20; Ef II, 6; Kol III, 3; 1 Pe I, 8; 1 Kor IV, 9; Heb I, 14.

buiten-barsten van het verborgen leven dat God in de stoffelijke wereld heeft neergelegd.Wel, dit is voor ons een voorbeeld van datgene waartoe de wereld in staat is,als God zijn gebiedend woord laat horen.

Deze aarde, die nu uitbot in bladeren en bloesems, zal ééns uitbarsten in een nieuwe wereld van licht en glorie, waarin wij engelen en heiligen zullen aanwezig zien. Wie, die in zijn vorig leven nog geen enkele lente zou hebben meegemaakt, had het twee of drie maanden geleden ook maar voor mogelijk gehouden dat het aanschijn van de natuur, tóén schijnbaar zo levenloos, nú zo'n schitterende glans en verscheidenheid zou vertonen? Hoe anders is een boom, hoe anders een landschap, wanneer er bladeren in te zien zijn of niet? Hoe onwaarschijnlijk moet het lijken, vooraleer het ook werkelijk gebeurt, dat die dorre en naakte takken plotseling worden getooid met iets dat zo schitterend is en zo verfrissend? En toch, als Gods tijd daar is, komen er blaren op de bomen. De lente mag talmen, maar komen doet ze uiteindelijk toch.

En zo is het ook met de komst van de eeuwige lente waar alle christenen naar uitkijken. Kómen zal ze, hoe ze ook draalt, - maar ofschoon ze draalt, laten wij ernaar uitzien, "want zij zal zeker komen, zij zal niet talmen." Daarom zeggen wij, dag na dag: "Uw Rijk kome!"; wat betekent: O Heer, toon Uzelf; openbaar Uzelf; Gij, gezeten tussen de Cherubim, toon Uzelf; wek óp Uw kracht en kom om ons bij te staan! De aarde die wij zien bevredigt ons niet. Zij is maar een begin, - een belofte van iets dat haar overstijgt. Zelfs op haar lieflijkst, met al haar bloesems getooid, zelfs op haar schoonst en ontroerendst, als zij ons al haar schatten toont, neen, is zij ons niet genoeg. Wij weten dat er véél meer in haar verborgen ligt dan wij zien. Een met engelen en heiligen gevulde hemel, een wereld van glorie met het paleis van God, de berg van de Heer die de heerscharen gebiedt, het hemelse Jeruzalem en Christus' goddelijke troon, - ál deze wonderen, eeuwigdurend, allerkostbaarst, onbegrijpelijk en mysterievol, liggen verborgen in alwat wij zien. Wat wij zien is slechts het uiterlijke omhulsel van een eeuwig koninkrijk; en op dát koninkrijk houden wij onze blik gevestigd, de blik van ons geloof.

Zend dan Uw stralen, o Heer, zoals op de dag van Uw geboorte, toen Uw schare engelen aan de herders verscheen. Laat Uw glorie ópbloesemen als de bloeisels en het geblaarte in de bomen. Omvorm met Uw machtige arm deze zichtbare wereld tot die goddelijker wereld die wij thans nog niet zien. Vernietig wat wij aanschouwen opdat het moge overgaan en worden getransformeerd tot datgene wat het geloof ons leert. Schitterend als is de zon, en de hemel, en het firmament, groen als zijn de blaren en het gras in het veld, zoet als is het zingen van de vogelen alom: wij weten dat dit toch niet alles is, en wij willen ons niet tevreden stellen met het deel voor het geheel. Al deze dingen spruiten voort uit een kern van liefde en goedheid die God zelf is, maar zij zijn Zijn volheid niet; zij spreken van de hemel, maar ze zijn niet de hemel; ze zijn als verspreide stralen en matte weerglanzen van Zijn goddelijk Beeld; zij zijn slechts als kruimels die vallen van de tafel. Wij reikhalzen naar de komst van de dag van God, wanneer heel deze uitwendige wereld, hoe prachtig ook, zal vergaan, - wanneer de hemelen door de vlammen zullen worden verteerd en de aarde zal wegsmelten in de gloed van het vuur. Maar wij zullen dit verlies kunnen verdragen: het is slechts het verwijderen van een sluier. Wij weten dat het verwijderen van die zichtbare wereld de openbaring is van de wereld die wij nu niet zien. Wij weten dat wat wij nu zien als een scherm is dat ons God en Christus verbergt, dat ons Zijn engelen en heiligen verhult. En wij hunkeren en bidden uit de grond van ons hart dat alwat wij zien zou mogen vergaan, verlangend als we zijn naar wat onzichtbaar is.

O waarlijk gezegend zij, die bestemd zijn voor het aanschouwen van die wonderen, waarin zij nu staan, waarnaar zij nu kijken, maar die zij niet herkennen! Gezegend zij, die uiteindelijk zullen aanschouwen wat tot nu toe geen sterfelijk oog heeft gezien en het geloof alleen geniet! En de wonderlijke dingen van die nieuwe wereld zijn reeds nú zoals zij dán

zullen zijn. Zij zijn onsterfelijk en eeuwig; en de zielen die er dan bewust van worden gemaakt, zullen ze zien in al de kalmte en majesteit waarin zij altijd zijn geweest. Maar wie kan uiting geven aan de verrassing en de vervoering die zal komen over hen, die ze dán ten slotte voor de eerste maal zullen vatten en voor wier waarnemingsvermogen zij dan nieuw zullen zijn! Wie kan zich door een inspanning van zijn verbeelding de gevoelens indenken van hen die, gestorven in het geloof, dán ontwaken voor de zaligheid! Het leven dat dán begint, zal, zoals wij weten, voor altijd duren; en voorzeker, als ons geheugen dan voor ons is wat het nú reeds voor ons betekent, dan zal dit een dag zijn van lof en dank aan de Heer door alle eeuwen der eeuwen! Wij zullen weliswaar steeds kunnen groeien in kennis en liefde, maar dat eerste ontwaken uit de doden - die dag van onze geboorte zowel als van onze bruiloft - zal voor ons altijd een dierbare dag blijven, een dag die we blijven vereren in onze gedachten.

Wanneer wij onszelf dan na een lange rust zullen begiftigd weten met nieuwe sterkte, krachtig vanwege het zaad van eeuwig leven binnen in ons, bekwaam om God te beminnen zoals wij dat wensen, overtuigd dat alle moeite, smart, pijn, angst en verlies voor altijd voorbij zijn, gezegend met de volmaakte liefde van onze aardse vrienden die wij tijdens hun leven zo pover hebben bemind en zo zwak hebben verdedigd, en bovenal, begenadigd met de onmiddellijke, zichtbare, onuitsprekelijke Tegenwoordigheid van God almachtig, met zijn Eniggeboren Zoon onze Heer Jezus Christus en Zijn volmaakt-gelijke, even-eeuwige heilige Geest, dat grootse visioen, waarin de volheid is van de vreugde en van de zaligheid voor altijd, - welke diepe, onmededeelbare, onvoorstelbare gedachten zullen dan macht hebben over ons! welke diepten zullen dan vanuit ons binnenste in ons worden omhooggestuwd! welke verborgen harmonieën in ons opgewekt waartoe de menselijke natuur onmogelijk in staat leek! Aardse woorden zijn alle waardeloos om aan zulke verheven verwachtingen uitdrukking te verlenen. Laten wij onze ogen sluiten en het stil maken in ons. "Alle mensen zijn gras en hun trouw is niets dan een bloem van het veld. Het gras verdort, de bloem verwelkt wanneer de adem van de Heer erover heenwaait. Waarlijk , gras is dit volk! Het gras verdort, de bloem verwelkt, maar het woord van onze God houdt in eeuwigheid stand![33].

* * *

[33] Js XL, 6-8.

CHRISTUS MANIFESTEERT ZICH IN DE HERINNERING[34]

P.S. IV, preek17; 7 mei 1837

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Deze homilie ziet men best als een soort concretisering van de vorige. Wij leven inderdaad in een onzichtbare wereld met daarin een onzichtbare God; maar kunnen wij die onzichtbare God (wel niet zien,) doch a.h.w. betrappen, aanvoelen, vermoeden in ons concrete dagelijkse leven? Newman meent van wel: in onze herinnering kunnen we dat, zegt hij, - niet op het ogenblik zelf, maar achteraf. En hij heeft daarover in deze preek enkele ook literair-prachtige regels geschreven.

Het is een algemeen menselijke ervaring dat de dood van een geliefd persoon het oordeel over hem of haar grondig verandert in positieve zin. Ineens wordt over de lieve dode alleen maar met lof en waardering gesproken: "de mortuis nil nisi bene" (over de doden niets dan goeds). Dat kan natuurlijk een vorm van romantische idealisering zijn, maar het is ook mogelijk, en vaak reëel, dat dán juist, bij het definitieve afscheid, vooral de goede en mooie aspecten van dat leven worden ónt-dekt, ónt-sluierd, ónt-huld. Dit schone wordt niet zomaar geschapen, uitgevonden, in het leven geroepen, maar in de herinnering wordt het ontdekt en meegedeeld.

Bij Newman speelt een dergelijke herinnering een grote rol. Wie tussen de regels kan lezen, vindt veel verdekt autobiografisch materiaal, ook als hij "objectief" het Woord Gods verkondigt in zijn "Sermons", die trouwens ongewild persoonlijker worden met het klimmen van de jaren en de bewustwording van zijn succes. In 1837 is hij al dicht bij zijn (zelf besefte) hoogtepunt als 'Tractarianenleider', nl.de lente van 1839.

Newman begint altijd met het precieze bepalen van zijn onderwerp - hij noemde dat zijn 'one idea' - en gaat dan over tot een uitvoerige bijbelse inleiding, waaruit tot de waarheid van de hoofdidee onweerlegbaar wordt geconcludeerd. Dan pas komt de toepassing, de concretisering van de 'one idea'. Deze is dus: de hoge waarde van de herinnering als vindplaats van Gods Tegenwoordigheid in ons leven. Hij nodigt dan zijn publiek uit zélf eens na te gaan of die hoofdidee klopt, en geeft als voorbeeld:"de school waar je heengezonden werd als kind". En hier vermoed ik al dadelijk de autobiografie. Hij heeft hier zeker aan zijn eigen school van Ealing gedacht, waar hij de Reverend Walter Mayers als leraar leerde kennen, - een man wiens conversaties en uitgeleende boeken zo'n diepe indruk op hem maakten dat hij, meer nog dan in 1845 toen hij katholiek werd, een fundamentele bekering tot God en het gelovige leven ervoer. Hij was toen 15 jaar.

Het zijn trouwens de kinderjaren die bij voorkeur de herinnering van de verledenlievende auteur aanspreken. We moeten denken aan Proust, als we van op de kansel horen: "Een of ander overblijfsel of teken van die vroege tijd, een boek, of een woord, of een geur, of een klank, brengt hen in de herinnering terug naar hun eerste jaren...en zij zien dan in, wat zij niet kónden inzien op het ogenblik zelf, dat Gods tegenwoordigheid mét hen was en hun rust gaf".

Verder wijst hij er ook op dat "wat gebeurt in de levensgeschiedenis van individuele personen, ook gebeurt in de geschiedenis van de Kerk. Haar mooie periodes zijn mooi in de herinnering". De kerkgeschiedenis bestuderen is daarom een bron van optimisme voor Newman, en we beseffen dat zeer wel, als we zijn boek over de ontwikkeling van de christelijke leer lezen. Nú bemerken we niet de Presentie van de Geest in de Kerk, maar als we hele historie van de Kerk overlopen, dan pas beseffen we, in de herinnering, "de overweldigende ministratie van de Geest", waar geen schisma's tegen opgewassen waren.

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

[34] *Christ Manifested in Remembrance*, PS IV, preek 17.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Hij zal Mij verheerlijken (Joh XVI,14).

Bij zijn afscheid van de apostelen troostte onze Heer hen met de belofte hun een andere Gids en Leraar te zenden, die Hem bij hen zou vervangen en zelfs meer voor hen zou betekenen dan Hijzelf. Hij beloofde hun de derde Persoon van de H. Drieeëenheid, de H. Geest, de Geest van Hemzelf en zijn Vader. Hij zou komen, onzichtbaar, met des te meer macht en troost vanwege zijn onzichtbaarheid, zodat zijn Presentie des te reëler en doelmatiger zou zijn naarmate ze geheimer en onpeilbaarder was. Terzelfder tijd wilde deze nieuwe, zeer gracieuze Trooster wel een hogere zegening brengen, maar toch geenszins verduisteren of verbergen wat was voorafgegaan. Ofschoon vrijgeviger voor de apostelen dan Christus, wilde Hij Deze toch niet in de schaduw plaatsen of vervangen. Hoe kon dat? wie kon er komen, groter of heiliger dan Gods Zoon? Wie kon de glorie verduisteren van de Heer van glorie? Wat kon de H. Geest, één met de Zoon, voortkomend van de Zoon, anders doen dan de Zoon manifesteren door zichzelf te manifesteren? Wat kon Hij anders doen dan licht werpen op de barmhartigheden en de volmaaktheden van Hem, wiens kruisdood de weg opende voor Hemzelf, de H. Geest, om ook genadig te zijn voor de mens-in-nood? Ofschoon het dus nuttig was dat de Zoon heenging om de Trooster te laten komen, deed de aanwezigheid van de Trooster ons toch niet de Zoon uit het oog verliezen. Integendeel, Christus kondigde Hem aan de apostelen uitdrukkelijk aan volgens de woorden van de tekst: "Hij zal Mij verheerlijken".

Deze woorden leiden er ons nu toe om na te gaan op welke speciale manier de H. Geest Gods Zoon verheerlijkt, en ook of daarin geen aanwijzing te vinden is voor een algemene providentiële wet, die én in de Schrift én in de wereldse zaken kan worden geconstateerd.

De speciale wijze waarop God de H. Geest Gods Zoon verheerlijkte, schijnt hierin bestaan te hebben dat Hij Hem reveleerde als de Eniggeboren Zoon van de Vader, bij ons verschenen als de Mensenzoon. Onze Verlosser verklaarde zich heel duidelijk als Gods Zoon, maar het is één ding de hele waarheid te verkondigen, en een ander ze te aanvaarden. Onze Verlosser zei alles wat Hij moest zeggen, maar Zijn apostelen verstonden Hem niet. Ja zelfs toen ze Hem beleden, diepgelovig en met Gods genade en voor Christus aanvaardbaar, tóch verstonden ze Hem niet volledig. Petrus erkende Hem als de Christus, de Zoon Gods. En zo ook de centurio, aanwezig bij de kruisiging. Verstond de centurio, toen hij zei: "Waarlijk, dit is de Zoon Gods!" zijn eigen woorden? Zeker niet. Maar ook Petrus niet, ofschoon vlees noch bloed het hem ingaven, maar de revelatie van de Vader. Had hij het verstaan, kon hij het dan, zo kort daarna, toen de Heer over zijn aanstaande Passie sprak, zich veroorloven "Hem apart te nemen en te berispen?" Zeker begreep hij niet dat de Heer, als Zoon Gods, geen schépsel was van God, maar het Eeuwig Woord, de Eniggeboren Zoon van de Vader, in wezen één met Hem, ofschoon Hij een afzonderlijke Persoon was.

En wanneer we de houding van de Heer nagaan in de dagen van Zijn verblijf op aarde, dan zullen we bevinden dat Hij met opzet die kennis verborg, terwijl Hij ze tóch meedeelde, alsof Hij wel wilde dat wij er voordeel zouden uit halen, maar niet onmiddellijk. Het was alsof Zijn woorden er wel waren, maar nog wat wachtten op hun interpretatie, - alsof Hij hiermee zou wachten tot aan Zijn komst, die ons dan tegelijk Christus én diens woorden in het volle licht zou plaatsen. Zo b.v.: toen de rijke jongeman tot Hem kwam en Hem zei: "Goede Meester", wilde Hij hem eerder corrigeren dan zichzelf reveleren, en wilde Hij hem eerder zijn woorden doen wegen dan dat Hijzelf ze aanvaardde. Een andere keer had Hij zichzelf al inzoverre bekendgemaakt dat de Joden Hem van godslastering beschuldigden omdat Hij, die een mens was, zichzelf tot God maakte. Hij echter, verre van de heilige waarheid die zij verwierpen te herhalen en te affirmeren, verzwakte de termen die Hij gebruikt had door te zeggen dat zelfs de profeten van het Oude Testament goden werden genoemd evenals Hij. En toen

Hij vóór Pilatus stond, weigerde Hij getuigenis af te leggen van zichzelf, of te affirmeren wie Hij was en vanwaar Hij kwam.

Zo was Hij onder hen "als een die dient". Blijkbaar was het niet tot na de verrijzenis, en speciaal na Zijn hemelvaart bij de nederdaling van de H. Geest, dat de apostelen begrepen wie met hen was geweest. Als alles voorbij was, wisten zij het, niet op het moment zelf.

Welnu, hier zien we m.i. het spoor van een algemeen principe, dat zich steeds weer manifesteert én in de Schrift én in de wereld, dat nl. Gods presentie niet opgemerkt wordt op het moment dat Hij bij ons is, maar daarná, als we terugblikken op hetgeen heen en voorbij is.

Christus' leven zelf biedt ons vele illustraties ten bewijze van die merkwaardige wet.

Toen Philippus b.v. vroeg om de Vader te zien, begreep hij toch maar weinig van het voorrecht dat hij al zo lang genoot, zodat de Heer dan ook antwoordde: "Zolang ben Ik al bij u, Philippus, en toch kent ge Mij nog niet?"

En bij een andere gelegenheid zei Hij tot Petrus: "Wat Ik doe, weet gij nog niet, maar ge zult het weten hierna[35]. En verder: "Deze dingen begrepen Zijn leerlingen aanvankelijk nog niet, maar toen Jezus verheerlijkt was, toen herinnerden zij zich dat ze over Hem geschreven waren en dat dit met Hem ook was gebeurd"[36].

En zo ook, terwijl Hij sprak met de twee discipelen die naar Emmaüs gingen: hun ogen werden verblind zodat ze Hem niet herkenden. Toen zij Hem dan toch herkenden, verdween Hij terstond uit hun gezicht. *Toen* zeiden ze tot elkaar: "Brandde ons hart niet in ons, toen Hij tot ons sprak onderweg?"[37].

Zo waren ook de volgende voorbeelden, genomen uit het Oude Testament. Toen Jakob van zijn broer wegvluchtte, "wilde hij, na zonsondergang, op een bepaalde plaats overnachten." In zijn slaap had hij een visioen van engelen, en de Heer boven hen. Bij zijn ontwaken zei hij dan ook: "Waarlijk, de Heer is op deze plaats, en ik wist het niet." En vol vreze zei hij: "Ontzagwekkend is deze plaats! Dit kan niet anders zijn dan het huis van God en de poort van de hemel"[38].

En, na heel de nacht met de engel geworsteld te hebben zonder te weten wie hij was al vroeg hij zijn naam, "noemde Jakob die plaats Betel; want ik heb God van aanschijn tot aanschijn gezien, en ik ben in leven gebleven"[39].

En zo was het ook met de engel, die door Gideon was behandeld geweest als een mens. Daarna echter, - na diens vertrek, niet eerder, - ontdekte Gideon wie bij hem was geweest, en zei:"Helaas, Heer God, want ik heb oog in oog gestaan met een engel van de Heer"[40].

En op dezelfde wijze, nadat de engel was weggegaan van Manoach en zijn vrouw, ontdekten dezen wie hij was, en niet eerder. Toen "wierpen zij zich plat ter aarde...En Manoach zei tot zijn vrouw: 'Wij zullen zeker sterven, want wij hebben God gezien' "[41].

Zo is Gods regel in de Schrift. Hij geeft ons Zijn heilige gaven in de stilte en in het geheim, zodat we ze niet opmerken op het ogenblik zelf, behalve met het geloof, en dan nog slechts nadien. Hiervan hebben we, zoals reeds gezegd, twee speciale voorbeelden in het verhaal zelf van het evangelie: de zending van onze Verlosser, die niet, tenzij nadien, werd begrepen als zijnde de Zoon van de Allerhoogste God, - én de zending van de H. Geest, die met nog meer weldaden was voorzien en nog meer in het geheim gebeurt. Vlees en bloed konden Gods Zoon niet herkennen, zelfs al verrichtte Hij wonderen; de natuurlijke mens onderscheidt nog minder de dingen van Gods Geest; nochtans zullen in de wereld die komt, állen veroordeeld worden, die hier op aarde niet geloofden in wat hun nooit gegeven was te zien. Aldus is

[35] Joh XIII, 7.
[36] Joh XII, 16.
[37] Lc XXIV, 32.
[38] Gn XXVIII, 11-17.
[39] Gn XXXII, 30.
[40] Re VI, 22.
[41] Re XIII, 20, 22.

de aanwezigheid van God gelijk Gods heerlijkheid, zoals zij aan Mozes verscheen; Hij zei: "Mijn gelaat kunt gij niet zien...en in leven blijven"; maar Hij ging voorbij of van terzij; hij zag ze, en herkende ze, en boog zich haastig neer tot aan de grond, en aanbad Hem"[42].

Overweeg nu de analogie die er is tussen dit en wat er al providentieels gebeurt in het dagelijkse leven. Er zijn zowel aangename als pijnlijke gebeurtenissen in ons leven; maar terwijl ze gebeuren, begrijpen wij er de betekenis niet van, en zien er de hand van God niet in.
Als wij werkelijk geloof bezitten, dan belijden wij wat we niet zien en aanvaarden alwat er gebeurt als komende van Hem, maar, of we het nu in een geest van geloof willen aanvaarden of niet, er is zeker geen andere mogelijkheid om het te aanvaarden. Wij zien niets. Wij zien niet waarom deze dingen gebeuren of waar ze naartoe gaan. Op een bepaald moment riep Jakob uit: "Alles is tegen mij!"[43], en waarlijk, zo leek het ook. Eén zoon verkocht door de broers, een andere gevangen in een vreemd land, een derde die werd opgeëist: "Jullie maken mij kinderloos: Jozef is weg, Simeon is weg, en nu willen jullie Benjamin nog meenemen: al die dingen zijn tegen mij". Toch keerden al die dingen ten goede. Of volg eens de lotgevallen van die met vele gaven gezegende , vrome jongeman die als eerste van Jakob werd weggenomen: hij werd door zijn broers aan vreemden verkocht, naar Egypte gevoerd, gevaarlijk bekoord, maar niet beloond omdat hij de bekoring overwon, ten slotte in de gevangenis geworpen, waar hij het staal voelde dringen in zijn binnenste, en wachtte tot de Heer genadig zou zijn en "op hem vanuit de hemel zou neerkijken" - maar wachtte, waarom? En hoe lang? In het gewijde verhaal wordt het telkens en telkens weer herhaald: "De Heer was met Jozef", maar denkt u dat hij op het ogenblik zelf enig teken van God zag? Denkt u dat hij enig teken zag, behalve voor zover hij het zich realiseerde in het geloof? Zijn geloof was zijn enige beloning, maar voor het oog van de rede was dat helemaal geen beloning, want waarlijk, het geloof oordeelde slechts over de dingen volgens de maatstaf, die het zich vanaf het begin had opgelegd en die luidde dat Jozef gelukkig was omdat hij het móést zijn. Ofschoon de Heer mét hem was, waren blijkbaar alle dingen tégen hem. Maar achteraf zág hij wat op het ogenblik zelf zo mysterieus was geweest: "God heeft mij vóór jullie gezonden", zei hij tegen zijn broers, "om uw leven te redden...Niet jullie hebben mij hierheen gezonden, maar God; en Hij heeft mij tot een vader gemaakt voor de Farao, en tot meester over heel zijn huis, en tot heerser over heel het land van Egypte".

Wonderlijke Voorzienigheid, inderdaad, die zo zwijgzaam en toch ook zo doelmatig is, zo onfeilbaar! Dit is het wat Satans macht verbijstert. Hij kan de Hand Gods niet onderscheiden in alwat er gebeurt; en ofschoon hij, in al zijn waanzinnige en godslasterlijke rebellie tegen de hemel, haar graag zou vinden om zich met haar te meten, toch kan hij haar niet vatten. Listig en scherpzinnig als hij is, toch dienen zijn duizend ogen en zijn vele instrumenten hem tot niets tegen het majestueuze, serene stilzwijgen, tegen de heilige onverstoorbare kalmte die heerst in de providentiële wegen van God. Listig en rijk aan ervaring als hij is, lijkt hij wel een kind of een gek, of iemand die bespot en telkens gehoond wordt om al zijn fiasco's voor de diepe en verborgen wijsheid van de goddelijke raadsbesluiten. Nu eens riskeert hij iets dat mogelijk is, dan weer een gedurfde daad, maar alles in het donker. Hem ontging Gabriëls komst en de wonderbare ontvangenis van de Maagd[44] of wat bedoeld werd met dat Heilige dat zou geboren worden en dat "Zoon van God" zou worden geheten. Hij probeerde Hem te doden, maar maakte martelaars van de onschuldige kinderen; hij beproefde de universele Heer met honger en ambitieuze vooruitzichten; hij onderzocht nauwkeurig de apostelen, maar slechts één, die reeds zijn eigen naam droeg en aan hem als duivel reeds overgeleverd was, volgde hem. Hij richtte zich in zijn volle sterkte op tegen zijn God, steunend op zijn duivelse

[42] Ex XXXIII, 20; XXXIV, 8.
[43] Gn XLII, 36.

[44] Cf. Ignat. ad Eph.19.

kracht in het uur van de duisternis, en scheen toen te overwinnen, maar met de uiterste inspanning voor het behalen van zijn grootste succes, bereikte hij toch niet meer dan "wat Uw hand en Uw wijsheid reeds eerder hadden bepaald dat zou gebeuren"[45]. Hij bezorgde de wereld juist het heil dat hij vreesde en haatte. Hij bracht de Verlossing tot stand van die wereld wier ondergang hij plande. Wonderlijk stille en toch onweerstaanbare Voorzienigheid! "Waarlijk, U bent een God die U verbergt, o God van Israël, Verlosser"; en als zelfs duivels, hoe scherpzinnig ook, geesten uiteraard bedreven in de boosheid, Gods Hand niet kunnen ontdekken terwijl Hij handelt, hoe kunnen wij dan hopen haar te zien, tenzij op de voor de duivels onmogelijke wijze - die van de liefdevolle hoop? Hoe kunnen wij haar anders zien tenzij achteraf, als een beloning voor ons geloof, terwijl we in de verte de wolk van glorie contempleren die té licht en té ongrijpbaar is voor sterfelijke zintuigen, als ze té dicht bij ons is?

En zo kunnen we bij vele andere voorvallen, die noch treffend noch pijnlijk noch aangenaam zijn, maar heel banaal, achteraf inzien dat God met ons is geweest en dat wij Hem, zoals Mozes deed, kunnen aanbidden. Laat iemand die, in zijn geheel genomen, erop kan vertrouwen dat hij voor Gods welbehagen leeft, eens een blik werpen op het leven dat hij geleid heeft, en hij zal constateren hoe kritiek sommige momenten en daden waren, die op het ogenblik zelf heel gewoon leken: de school b.v. waarheen hij als kind gezonden werd, of een omstandigheid die hem in contact bracht met mensen die een echte weldaad voor hem zijn geweest, of allerlei toevalligheden die hij zag als een roeping of een vergezicht dat zich vóór hem opende. Gods Hand is altijd over hen die Hem eigen zijn, en Hij leidt hen verder langs een weg die zij niet kennen. Het beste wat zij kunnen doen is te geloven wat zij nu niet kunnen zien, maar wat zij zullen zien hierna - én, als gelovigen, te handelen in samenwerking met God om ééns dit zien te bereiken.

En daarvandaan komt het wellicht dat de jaren uit het verleden bij een eventuele terugblik zo'n aangename geur in ons nalaten, ofschoon op het ogenblik zélf wij er maar weinig genot in vonden; of liever, wij realiseerden ons niet, kónden ons niet realiseren, dat wij er genot in *vónden,* hoewel dit toch zeker het geval was. Wij hadden genot, omdat we in de tegenwoordigheid waren van God, maar we wisten het niet; we wisten niet wat wij ontvingen; we konden het ons niet levendig indenken of erover reflecteren dát we genot ontvingen, maar achteraf, toen het genot voorbij was, dan pas begon de reflectie. We voelen op het ogenblik zelf, maar we herkennen en redeneren achteraf.

Zo is de zoetheid en zachtheid waarmee lang verleden dagen op ons geheugen neerdroppen, en ons treffen. De gewoonste dagen, toen we schenen te leven zonder doel, glanzen nu vóór ons uit, in de regelmaat zelf van hun geordend verloop.Wat toen saaiheid leek, is nu stabiliteit; wat toen verveling heette, is nu zoete vrede; wat ons zogezegd niet baatte, verbergt nu een schat in zichzelf; wat slechts monotonie was, is nu harmonie: alles is nu aangenaam en bemoedigend, en we bekijken het alles met liefde. En zelfs pijnlijke momenten - wat op het eerste gezicht wonderlijk lijkt - worden nadien zachter, lichtender - en waarom ook niet? Dán is de Heer, meer dan op andere momenten, aanwezig, juist wanneer Hij hen die Hem eigen zijn, schijnt over te laten aan hun desolaat verweesd-zijn. Wordt Christus' kruis in ons hart geplant, dan is dat een harde, pijnlijke zaak; maar de kruisboom, plechtig opgericht, heeft mooie takken en een weelde van fruit, en men kijkt graag naar hem. En geldt dit alles voor droeve of banale dagen, nog meer geldt het voor blijde en troostvolle.

Dit zijn de gevoelens waarmee mensen vaak terugblikken op hun kindertijd, wanneer een of ander voorval hem weer levendig vóór hun ogen brengt. Een of ander overblijfsel of teken van die vroege tijd, een plaats, een boek, een woord, een geur, een klank, brengt hen in de herinnering terug naar de eerste jaren van hun leerling-zijn, en zij zien dan in, wat zij niet kónden inzien op het moment zélf, dat Gods tegenwoordigheid mét hen was, en hun rust gaf. Ja, zelfs nú zijn ze nog niet in staat om ten volle te begrijpen wát het was dat die tijd zo glan-

[45] Han IV, 28.

zend maakte en zo glorieus. Zij zijn vol tedere en liefdevolle gevoelens voor die eerste jaren, maar zij weten niet waarom. Zij denken dat het die jaren zélf zijn waar ze naar terugverlangen terwijl het - zoals ze nú zien - de tóén hen overheersende tegenwoordigheid Gods is, die hen nú aantrekt. Zij denken dat ze heimwee hebben naar het verleden, maar het is alleen een hunker naar de toekomst. Het is niet zó dat ze weer kinderen zouden willen worden, maar dat zij engelen zouden willen zijn om God te zien: zij zouden onsterfelijke wezens willen zijn, bekranst met amarant, bekleed met witte gewaden, met een palm in de hand, vóór Zijn troon.

En wat gebeurt in de levensgeschiedenis van individuele personen, dat gebeurt ook in de geschiedenis van de Kerk. Haar mooie periodes zijn mooi in de herinnering. Wij kunnen niet weten, tenzij achteraf, wie groot zijn geweest en wie klein, welke periodes belangrijk zijn geweest en welke hun gevolgen waren. Dan vestigen wij al onze aandacht op de woonplaats en de reizen her en der van hen, die in hun dagen vertrouwelijk met ons leefden en schenen te zijn als iedereen. Dan verzamelen wij onze herinneringen aan wat zij híér deden en dáár zeiden. Dan is er niets meer gekend, of wordt er niets meer gezegd, over hun vervolgers, hoe machtig ook, tenzij om de grote evangelische daden en triomfen te doen uitkomen van *hun* slachtoffers. "Koningen van deze aarde, grote en rijke lieden, grote kapiteinen en machtige mannen", die in hun dagen zichzelf zo hoog verhieven, en de Kerk zozeer verwoestten en misvormden dat alleen het geloof haar nog kon zien, worden dan bevonden op geen enkele wijze de continuïteit van haar grote historische lijnen te hebben doorbroken, juist doordat men ze poogt uit te wissen. Er is maar heel weinig studie van de geschiedenis vereist om te constateren hoe waar dit is, hoe weinig schisma's, onenigheden, wanorde, moeilijkheden, wanhoop en vervolgingen, dispersies en bedreigingen de glorie van de Mystieke Christus hebben geschaad, als men dit alles achteraf bekijkt, ofschoon op het moment zelf zij deze haast verborgen. Grote heiligen, grote gebeurtenissen, grote privileges groeien, zoals de eeuwige bergen, naarmate men zich verder van hen verwijdert.

En het is een soort instinct, door de massa aangevoeld, dat zij werkelijk in het bezit zijn van wat zij niet zien of in geloof aanvaarden; en dát is het - sommigen merkten het reeds op - wat het hun zo moeilijk maakt om op het laatste moment nog afstand te doen van de privileges die zij zo lang bezeten hebben zonder ze naar hun juiste waarde te schatten of aan te wenden. Soms, op het laatste ogenblik, als ze die privileges reeds gaan verliezen en het dus reeds te laat, of bijna te laat is, komt er nog een gevoel over hen dat hun iets kostbaars gaat ontnomen worden. Het is dan alsof ze het gerucht van wapenen horen en stemmen in de Tempel die roepen: "Laten wij van hier weggaan!", en zij pogen dan te behouden wat ze niet kunnen zien, - en zijn als penitenten, die gewacht hebben tot de dag van genade voorbij is.

En ook dit nog: ieder van ons heeft dit algemene gevoel op een of ander moment heel sterk gehad in verband met de sacramenten en de voorschriften van de Kerk. Op dat ogenblik kunnen we ons niet realiseren, kunnen we slechts geloven, dat Christus mét ons is; maar na enige tijd komt een zachte bries ons van hen aanwaaien, als van Zijn gewaden, - een geur "van mirre, aloë of cassia". Zo is de herinnering aan menige heilige communie in de Kerk, van heilige communieriten die plechtig worden gevierd bij een ziekbed, van doopsels, bevestigingen, huwelijken of wijdingen die worden bijgewoond. Officies zelfs, die we op het ogenblik zelf niet konden genieten vanwege ziekte, opwinding of rusteloosheid, - officies die op het moment zelf, ondanks ons geloof in de zegening die ervan uitgaat, onze eigenzinnige harten verveelden, - officies die we wellicht té lang vonden en gevreesd hadden bij te wonen (helaas! dat we toen zo blind en als de dood waren voor ons hoogste goed!), diezelfde officies waren achteraf toch vol van God. Wij komen, zoals Jakob, in het donker aan, en leggen ons neer op een steen als peluw; maar wanneer we weer opstaan en ons weer in de geest roepen wat er is geschied, dan herinneren wij ons dat we een visioen van engelen hebben gezien én de Heer die ons door hen werd gemanifesteerd, en dan voelen we ons gedrongen om uit te

roepen: "Hoe ontzagwekkend is deze plaats! Dit kan *niets anders* zijn dan het huis van God en de poort van de hemel!"

Laten we besluiten. Doen wij ons voordeel met wat elke dag en uur ons leert, terwijl ze vervliegen. Wat donker is terwijl het ons bejegent, weerspiegelt de Zon van Gerechtigheid wanneer het voorbij is. Laten we hiermee ons voordeel doen in de toekomst, en tenminste *geloven in wat* we niet kunnen zien. De wereld schijnt haar gewone gangetje te gaan. Er is niets hemels op het gelaat van de wereld, in het nieuws van de dag is er niets van de hemel; in de gezichten van de meeste mensen, van de groten, de rijken of de actieven, is er niets van de hemel; in de woorden van de welsprekenden, in de daden van de machtigen, in de raadgevingen van de wijzen, in de besluiten van de heersenden, in de pomp en praal van de in weelde levenden is er niets van de hemel. En toch is de Immergezegende Geest van God hier aanwezig, is de Presentie van de Eeuwige Zoon, tienmaal glorieuzer en machtiger nú dan toen Hij de aarde betrad in ons lichaam, mét ons.

Laten we steeds deze goddelijke waarheid in onze geest meedragen : hoe verborgener Gods hand, des te machtiger is zij; hoe zwijgzamer Hij is, des te ontzagwekkender. Wij zijn inderdaad onder de ontzagwekkende ministratie van de Geest: wie tegen Hem spreekt, riskeert meer dan kan worden berekend, en wie Hem verdriet aandoet, verliest meer zegen en glorie dan peilbaar is. De Heer was met Jozef, en de Heer was met David, en de Heer was in de dagen van Zijn lichaam met de apostelen; maar nu is Hij met ons in de Geest. En bij zoverre als de Goddelijke Geest méér is dan vlees en bloed; bij zoverre als de verrezen en verheerlijkte Verlosser nú machtiger is dan toen Hij in de gedaante verbleef van een dienaar; bij zoverre als het Eeuwige Woord door de vergeestelijking van Zijn eigen mensheid méér deugd, genade, zegen en leven voor ons heeft dan toen Hij verborgen was in Zijn aan bekoring en lijden blootgestelde mensheid; bij zoverre als geloven zegenrijker is dan zien; - bij zoverre zijn wij nú veel hoger bevoorrecht, en waardiger genoemd om koningen en priesters van God te worden, meer nog dan de discipelen die Hem zagen en aanraakten. Hij die Christus verheerlijkte, deelt ons die aldus verheerlijkte Christus mee. Als Hij al in de dagen van zijn lichaam bij machte was mirakelen te bewerken, hoeveel te meer mirakelen kan Hij bewerken nú? En als Zijn zichtbare mirakelen zo volmachtig waren, hoeveel te meer zijn onzichtbare mirakelen? Laten wij Hem de genade vragen waarmee wij in staat zijn tot in het diepste van onze privileges door te dringen - te genieten wat wij bezitten, - te geloven ín, gebruik te maken ván, wasdom te schenken áán en te gloriëren ín onze huidige gaven als "leden van Christus, als kinderen van God en als erfgenamen van het koninkrijk der hemelen".

- - - - - - - - - - - - -

HERINNERING AAN VROEGERE GUNSTEN[46]

PS. V, preek 6; 3 november 1839.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Newman preekte deze homilie in de Universiteitskerk van Oxford, nadat hij in de laatste zomerdagen van 1839 aan een intimus moest bekennen dat een artikel van Wiseman in de roomse "Dublin Review" hem voor de eerste keer ernstig had doen twijfelen aan zijn anglicaanse opvattingen. In de onderhavige preek merkt men daar echter niets van. Maar de predikant is dan toch wel aan het evolueren, ook literair, dunkt mij, in helderheid van gedachte en in preciesheid van uitdrukking. Ook komt het typisch-newmaniaanse meer en meer tot uiting. En een zeer positieve uiting wordt het: in deze preek vind je nauwelijks nog een allusie op zonde en straf, wat in de vorige homilieën wel eens anders was.

De hoofdidee hangt intiem samen met die van de twee vorige preken. De onzichtbare God vinden in de herinnering is ook hier de gedachte waar alles om draait, maar nu sterk geconcretiseerd in de persoon van de patriarch Jakob. Newman vergelijkt hem hier uitvoerig met de zo heel andere figuur van Abraham, de man van het geloof, terwijl Jakob een man van de herinnering is. De ene kijkt uit naar de toekomst, de andere naar het verleden. En we voelen zeer goed aan naar wie van beiden de voorkeur gaat van de predikant. "Jakob", zegt hij, "is zoveel meer gelijkend op onszelf". Echt een moderne idee: een bijbelfiguur, een heilige, ja Jezus zelf, interesseren ons vooral omdat ze zo gelijk willen zijn aan onszelf. Hun grootheid ligt hierin dat zij zich, naar de drastische formule van Paulus, hebben 'ontledigd'.

Typisch voor Newman is ook, zeiden we reeds n.a.v. een vorige 'Sermon', dat hij de "one idea" zo sterk centraal stelt. En die "one idea" is dan wel iets heel dieps: iets wat duidelijk een mens of een zaak onderscheidt, hem of haar heel eigen is. Hij noemt dat Jakobs "distinguishing grace", nl. de dankbaarheid. Dit heel eigene ziet hij ook in de bloemen (misschien heeft hij dat van zijn moeder, die ook heel veel van bloemen hield). Elke bloem heeft ook háár "distinguishing grace" - en "grace" mag hier als "gracie" worden begrepen.

Een ander punt dat de moderne mens zal aantrekken is dat er volgens de predikant bij een bijbelfiguur of een heilige gerust ook wat tekorten of gebreken mogen zijn. Deze betrekkelijk nieuwe visie werd later ook door Thérèse van Lisieux met succes gelanceerd. Geen verkrampheid in het streven naar de 'volmaaktheid'! Jakob hield misschien iets te veel van zijn jongste, op reeds oudere leeftijd gewonnen zoon; hij schijnt ook voorwaarden aan God gesteld te hebben voor zijn gehoorzame trouw, zijn "obedience"; en in zekere zin, zegt Newman, wenste hij zelfs te zien vóór hij geloofde! Alles zo heel anders dan bij Abraham: die had maar Gods gebod te vernemen of hij offerde Hem zijn eigen zoon! Newman las de Schrift a.h.w. van binnen uit: hij kon zich volkomen inleven in haar geïnspireerde verhalen.

Hoewel slechts 38, wist hij reeds "wat er in de mens was". Mensen als Jakob, wist hij, zijn gauw wanhopig, willen vriendelijk behandeld worden, zijn bijna kinderlijk-gevoelig, hebben heimwee naar het verleden en dragen hun eigen geschiedenis in hun hart, zijn gevoelig voor bepaalde datums uit hun eigen leven (Newman zelf was zo, en ook zijn zus Jemima), vinden überhaupt het leven een onschatbare gave en genade, en zijn ervan overtuigd dat geen enkele mens "voor niets geschapen is".

Het is een preek die hem uit het hart gevloeid is, - hij heeft hem trouwens meer dan ééns voorgedragen, o.a. tijdens een gedachtenisdienst in het kerkje van Littlemore, waarin zijn moeder begraven lag.

[46] *Remembrance of Past Mercies*, PS V, Sermon 6.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Ik ben al Uw gunstbewijzen en blijken van trouw onwaardig (Gn XXXII, 11).

De geest van nederige dankbaarheid om verkregen gunsten in deze woorden is een genade waartoe wij speciaal geroepen zijn in het evangelie. Jakob, die ze uitsprak, heeft niet geweten van de grote wondere liefdedaden, door God sindsdien bewezen aan het mensenras. Maar ofschoon hij de diepten van Gods raadsbesluiten niet kende, kende hij zichzelf toch reeds goed genoeg om te weten dat hij ze geenszins waardig was. Doch hij wist ook dat de Almachtige God hem grote gunstbewijzen en grote trouw bewezen had: gunstbewijzen vanwege het vele goede dat Hij hem schonk, terwijl hij dit niet verdiende; en trouw vanwege de beloften die God hem deed en die Hij trouw had vervuld. Bijgevolg vloeide hij over van dankbaarheid bij het terugblikken op zijn verleden, vol verbazing over het contrast tussen wat hij was in zichzelf en wat God had betekend voor hem.

Zo'n dankbaarheid, beweer ik nu, is op eminente wijze een christelijke gave, ons opgedragen in het Nieuwe Testament. Daarin worden wij er b.v. toe aangespoord "dankbaar" te zijn, en "het woord van Christus in volle rijkdom onder ons te laten wonen, elkaar met alle wijsheid te leren en te vermanen, en voor God met een dankbaar hart psalmen, hymnen en geestelijke liederen te zingen".

Elders verzoekt Paulus ons "elkaar toe te spreken in psalmen, hymnen en geestelijke liederen, te zingen en van ganser harte te spelen voor de Heer, vol dankbaarheid voor alles aan God, die de Vader is, in de Naam van onze Heer Jezus Christus".

En verder: "Wees niet bezorgd, maar laat al uw wensen bij God bekend worden door te bidden en te smeken en een dankgebed te zeggen". En ook dit nog: "Dank God voor alles, want dit verlangt God van u in Christus Jezus"[47].

De apostel die dit schrijft, stond zélf model voor zulk een dankbaarheid: "Verheug u altijd in de Heer", zegt hij. "Nog eens: verheug u". "Ik heb geleerd in alle omstandigheden tevreden te zijn. Ik kan alles aan en leef in overvloed." En tot slot: "Ik zeg dank aan Hem die mij gesterkt heeft, Christus onze Heer, omdat Hij mij vertrouwen heeft geschonken, door mij in Zijn dienst te nemen, hoewel ik vroeger een godslasteraar was, een vervolger en een overmoedige. Maar ik heb barmhartigheid ondervonden, omdat ik, nog ongelovig, handelde in onwetendheid. De genade van onze Heer heeft mij overstelpt, en daarmee het geloof en de liefde die in Christus Jezus zijn"[48]. O grote apostel! Hoe kon het anders zijn, als wij weten wat u geweest was vroeger en toen u dit schreef: iemand, die van een vijand een vriend geworden was, en van een blinde Farizeeër een bezielde predikant? En toch is er nog een andere heilige, benevens de patriarch Jakob, zijn uitmuntende collega in het bezit van die genade, - nog een andere zoals deze beiden: typisch voor hem was het, grote gebeurtenissen mee te maken en met aanbiddende liefde en een teder hart terug te blikken op zijn verleden - ik bedoel: "David, de zoon van Isaï, een man die hoog werd verheven, de gezalfde van Jakobs God, de zoete psalmist van Israël"[49].

Het Boek van de Psalmen is vol voorbeelden van Davids geest van dankbaarheid: ik moet ze hier niet citeren, ze zijn voldoende gekend. Ik wil slechts verwijzen naar de dankbaarheid waarmee hij de kostbare materialen voor het bouwen van de Tempel apprecieerde, zoals dit te lezen is op het einde van het eerste Boek van de Kronieken.Hij is zo bijzonder verheugd, zegt hij daar, omdat hij en zijn volk het hart hadden om vrijwillige offers te brengen aan God, - God, die hij dankte voor die dankbaarheid zelf. "David, de koning,.was uitermate verheugd, en hij prees de Heer ten aanhoren van heel de gemeente met de woorden: 'Geprezen bent U,

[47] Kol III, 15, 16; Ef V, 19-20; Fil IV, 6; 1 Tes V, 18.
[48] Fil IV, 4, 11, 18; 1 Tim I, 12-14.
[49] 2 S XXIII,1.

Heer, God van onze vader Israël, van eeuwigheid tot in eeuwigheid. Rijkdom en verhevenheid komen van U; U heerst over alles. In Uw hand ligt de macht en de kracht, in Uw hand ligt het om iedereen groot en sterk te maken. Daarom, onze God, prijzen wij U en loven wij Uw luisterrijke Naam. Want ik, evenals mijn volk, ben niet in staat zoveel vrijwillige gaven te schenken. Van U komt dit alles en wij schenken U slechts wat wij uit Uw hand ontvangen hebben'[50]".

Zo was Davids geest van dankbaarheid: hij verwonderde en verheugde zich over de manier waarop zijn almachtige Beschermer hem steeds verder had geleid, en over de werken die Hij hem in staat had gesteld te verrichten. Hij prees en verheerlijkte Hem om zijn genade en trouw. Aldus mogen David, Jakob en de h. Paulus beschouwd worden als de drie grote toonbeelden van dankbaarheid in de Schriftuur. Elk van deze drie zijn op bijzondere wijze een creatie geweest van Gods genade. Het was hun léven, hun adem zélf om het zo te zeggen, te mediteren, in nederigheid en aanbidding, over het contrast dat er, op velerlei wijze, bestaan had tussen wat zij waren geweest en wat zij waren. Een ellendige zwerver had het onverwacht tot patriarch gebracht, een schaapherder tot koning, en een kerkvervolger tot apostel. Elk van hen was, volgens het onpeilbare Godsbehagen, uitverkoren om een grote taak te vervullen, en, terwijl elk van hen zijn uiterste best deed om die te vervullen, bleef hij God prijzen als zijnde zijn instrument. Van de eerste werd gezegd: "Jakob heb ik liefgehad, maar Esau gehaat"; van de tweede, dat "God de tent van Jozef verafschuwde en de stam van Efraïm niet koos, maar dat de stam van Juda wel Zijn voorkeur had en dat Sion de berg was die Hij liefhad. Op David Zijn dienaar, viel Zijn keus: hem haalde Hij weg uit de schaapskooi". En de h. Paulus zegt van zichzelf: "Het laatst van allen, als aan een misgeboorte, is Hij ook verschenen aan mij"[51].

Als van nature komen deze ideeën in onze geest op tijdens dit jaargetijde, nu wij Gods genade vieren, die ons tot Zijn kinderen heeft gemaakt door de menswording van Zijn Eniggeboren Zoon,- de grootste, de wonderbaarlijkste van al Zijn genadegaven. En wat de patriarch Jakob betreft, onze aandacht gaat heel in het bijzonder naar hem vanwege de Eerste Lezingen van deze dag[52], die genomen zijn uit de profeet Jesaja, waarin de Kerk toegesproken en getroost wordt onder de naam van Jakob. Laten wij dan, in deze tijd van dankbaarheid en bij het begin van een nieuw jaar, een korte blik werpen op het karakter van deze patriarch. David en Jesaja zijn profeten van de genade, en Paulus is daar de speciale heraut van en het voornaamste voorbeeld. Als wij het dus willen hebben over de habitus van dankbaarheid om Gods gaven, en daar een werkelijk specimen van wensen te zien, dan denk ik dat we er niet ver naast zijn, als we ons wenden tot Jakob.

Want ik mag als Jakobs distinctieve genade, denk ik, wel zo noemen die habitus van dankbaarheid, die hem met volle liefde deed mijmeren over alwat hij van Gods Voorzienigheid in het verleden had ontvangen, - een bron van overvloeiende dankbaarheid voor hem. Alle goede mensen hebben, naar de hun toegekende mate, álle genaden: want Hij, van wie zij ze verkrijgen, geeft ze niet elk apart, afgescheiden van het geheel: Hij geeft de wortel, en die wortel brengt takken voort. Tijd en omstandigheden echter, maar ook hun eigen aanwending van die gave, alsook elks eigen dispositie en karakter, beïnvloeden sterk de wijze waarop ze zich manifesteren, zodat inderdaad elke mens zijn eigen distinctieve genade bezit, die anders is dan die van de anderen, - die haar eigen tint en geur en trant bezit, zoals bij een bloem. Er zijn talloze bloemen op aarde, en het zijn allemaal bloemen, en als zodanig op elkaar gelijkend; en álle ontspringen ze aan dezelfde aarde, en worden ze gevoed door dezelfde lucht en dauw, en geen enkel is zonder schoonheid. Maar toch zijn sommige mooier dan andere, en onder die mooiere munten de ene uit in kleur, de andere in goede geur, en weer andere in uiterlijke vorm; en die parfums zijn wel volmaakt, maar elke geur heeft toch iets eigens, zodat

[50] 1 Kr XXIX, 9-14.
[51] Rom IX, 13; Ps LXXVIII, 67-71; 1 Kor XV, 8.
[52] Tweede zondag na Kerstmis.

we ze niet goed kunnen vergelijken en niet kunnen zeggen welke nu het fijnste parfum is: wel, zo is het ook met de zielen, gevuld en gekoesterd door Gods verborgen genade. Abraham b.v., Jakobs voorvader, was een voorbeeld van geloof. In de Schrift wordt daar voldoende op geinsisteerd, ik hoef dat hier verder niet aan te tonen. Het volstaat erop te wijzen dat hij op Gods woord zijn land verliet en, op hetzelfde woord, zijn eigen zoon met het mes wilde doden. Abraham had naar alle schijn een aura van noblesse en grootmoedigheid om zich heen. Hij kon zich de ongeziene dingen realiseren en inleven. Hij volgde God in het duister, even prompt en dapper, even blij van hart en koen van stap, als was het volle daglicht. Daar was iets heel groots in hem; en hierom noemt Paulus Abraham ook *onze* vader, vader van de christenen evenzeer als van de Joden. Want op ons rust een speciale plicht om in heel onze wandel te geloven zonder te zien: in het geloof zijn wij gezegend en door het geloof zijn wij gerechtvaardigd, zoals de gelovige Abraham. Maar (als ik dat zeggen mag met de nodige eerbied voor die dienaar Gods tot wiens lof ik hier spreek) dat geloof, waarin Abraham uitmuntte, was niet Jakobs distinctieve genade. Niet dat hij geen geloof had, en gróót geloof: anders zou hij aan God niet zo dierbaar zijn geweest. Dat hij Esau's geboorterecht kocht en van hem een zegen verkreeg, waren bewijzen van zijn geloof. Esau, een profane geest, zag daar niets of maar weinig kostbaars in: zijn verzaking aan het ene viel hem niet zwaar, en van het andere had hij geen hoog idee.

Wat er ook van zij, Jakobs geloof, hoe ernstig en krachtig ook, was niet als dat van Abraham. Abraham hield zijn affecties ver van alle aardsheid verwijderd, en was bereid om op Gods woord zijn enige zoon te doden. Jakob had vele zoons, en mogen we zelfs niet zeggen dat hij wat té toegeeflijk was jegens hen? Zelfs wat zijn houding tegenover Jozef betrof, die hij terecht beminde met een schone en treffende liefde, toch is er een groot contrast tussen zijn gevoelens jegens "de zoon van zijn ouderdom" en die van Abraham jegens Isaak, de onverwachte vrucht van zijn honderdste jaar, - en niet alleen dat, maar ook zijn al lang beloofde enige zoon, met wie de belofte was. En ook dit: Abraham verliet zijn land, en zo ook Jakob; - maar Abraham deed dit op Gods woord, Jakob uit noodzaak omdat Esau hem bedreigde.Vanaf het begin voelde Abraham dat God zijn deel en erfgoed was, en met een groots en genereus gebaar schonk hij Hem vrijwillig alles weg wat hij bezat, zeker als hij was dat hij, door dit te doen, een nog uitmuntender bezit zou vinden. Terwijl Jakob, trots zijn reële leven-in-geloof, zeg maar de wens uitte - zoals een passage van zijn geschiedenis bewijst - te zien eer hij volledig zou geloven. Toen hij na zijn vlucht van bij Esau te Betel aankwam en God hem in een droom allerlei beloften deed, maar nog niet hun verwezenlijking, - wat deed hij toen? Accepteerde hij ze eenvoudigweg? "*Als* God met mij wil zijn", zegt hij, "en mij op de weg wil houden die ik bewandel, en mij brood wil geven om te eten én klederen om aan te doen, zodat ik weer in vrede gaan kan naar mijn vaders huis, *dan* zal de Heer mijn God zijn"[53]. In zekere zin maakt hij zijn gehoorzaamheid afhankelijk van een conditie, en ofschoon we zijn woorden niet noodzakelijk zó moeten verstaan dat hij God niet zou willen dienen *eer* Hij en *tenzij* Hij voor hem zou doen wat Hij beloofd had, tóch lijken ze blijk te geven van een wel vriendelijke en discrete en zeer menselijke (en voor ons, gewone mensen, die zijn woorden lezen des te interessantere) vrees en angst, - een angst die Abraham niet had. Wij voelen dat Jakob meer op onszelf gelijkt dan Abraham.

Maar welke was dan Jakobs distinctieve genade, zoals bij Abraham dit het geloof was? Ik zei het reeds: ik veronderstel: de dankbaarheid. Abraham lijkt steeds maar vooruit te kijken in *hoop*, Jakob steeds achteruit in de *herinnering;* de ene zich te verheugen in de toekomst, de andere in het verleden; de ene zijn affecties te verleggen naar het komende, de andere naar het voorbije, de ene de weg in te slaan naar de beloften, de andere te mijmeren over de vervulling ervan. Niet dat Abraham ook niet achteromzag, en dat Jakob -zoals hij op zijn sterfbed zeide-

[53] Gn XXVIII, 20, 21.

ook niet "uitkeek naar het heil van God"; maar dit was het verschil tussen hen: Abraham was een held, Jakob "een gewoon man, toevend in een tent".

Jakob lijkt in het bezit te zijn geweest van een vriendelijke, tedere, gevoelige, timide geest, licht gefroisseerd, licht geagiteerd, met een zo grote liefde tot God dat hij vreesde Hem te verliezen: zó diep en vol heimwee hunkerde hij ernaar- zoals de h. Thomas wellicht - om Hem te aanschouwen en te bezitten. Was het niet omwille van het geloof, zijn liefde zou ongeduldig geworden zijn, en daar kwam die bezitsdrang uit voort, - niet uit kilte van ongeloof of hardheid van hart, maar uit het ongeduld van de liefde. Dergelijke mensen zijn gemakkelijk gedeprimeerd, en moeten met vriendelijkheid worden behandeld: zij zijn vlug wanhopig en zijn bang voor de wereld, omdat zij zózeer zijn ruwheid voelen, wat bij bouder naturen niet het geval is. Noch Abraham noch Jakob beminden de wereld. Maar Abraham vreesde hem niet, vóélde hem zelfs niet. Jakob voelde hem wél en kromp ineen, als werd hij erdoor gekwetst. U herinnert zich wel zijn roerende klachten: "Alle dingen zijn tegen mij!" - "Jullie zouden de oude man die ik ben, al jammerend in het dodenrijk laten neerdalen!" - "Als ik mijn kinderen toch moet verliezen, dan moet dat maar zo zijn!" En elders wordt ons gezegd: "Al zijn zonen en dochters deden hun best om hem te troosten, maar hij weigerde die troost". En op een ander ogenblik: "Bij dat nieuws bleef Jakob onbewogen; hij kon het niet geloven". En wat verder:"De geest van hun vader Jakob leefde weer op"[54]. U ziet hoe kinderlijk nog, hoe gevoelig en zachtmoedig zijn geest was. Hij vond er dan ook, zoals ik reeds zei, zijn geluk in, niet in het hoopvolle kijken-naar-voren, maar in het zich-herinneren-van de goed-heid Gods die hij in de ervaring had ondervonden. Hij schepte heel zijn behagen in het liefdevolle naspeuren en het dankbare erkennen van wat hem geschonken was geweest, en de toekomst liet hij over aan haarzelf.

Ter illustratie: op zijn weg naar Esau brengt hij in gebed God vóór ogen - deels staan de woorden in de preektekst - wat Hij reeds voor hem heeft gedaan, en somt die gunsten uit het verleden op met grote en nederige vreugde te midden van zijn huidige kommer en kwel. "O God van mijn vader Abraham", zegt hij, "en God van mijn vader Isaak, de Heer die tegen mij zei: 'Ga terug naar uw land en uw verwanten, en Ik zal u met weldaden overladen', ik ben al uw gunstbewijzen en al uw blijken van trouw, *die U Uw dienaar bewezen hebt, niet waardig. Ik had alleen maar een stok om de Jordaan over te steken, en nu ben ik tot twee groepen uit-gegroeid."* En verder, toen hij dan naar zijn eigen land was teruggekeerd, vervulde hij de belofte die hij had gedaan om Betel in te wijden als een huis van God: "Laten we opstaan en naar Betel gaan: ik wil daar een altaar oprichten voor de God, *die mij verhoord heeft toen ik in moeilijkheden verkeerde, en die met mij was op de weg die ik ging."* En tot de Farao zei hij, steeds met zijn verleden vóór ogen: "De dagen van de jaren van mijn pelgrimstocht zijn honderddertig jaren; de dagen van mijn levensjaren zijn kort en kwaad geweest" (hij bedoelt: in zichzelf, afgezien van Gods gunst) "en zij hebben niet de dagen van de levensjaren van mijn voorvaderen tijdens hún pelgrimstocht bereikt." En als zijn einde nadert, dan zegt hij tot Jozef: "God almachtig *is mij verschenen* te Luz" (d.i. Betel) "in het land van Kanaän, en Hij heeft mij gezegend".En hier nog iets, - steeds denkt hij aan zijn verleden: "Toen ik uit Paddan- Aram terugkwam, is Rachel bij mij gestorven in het land van Kanaän, onderweg, niet ver van Efrat, en aan de weg naar Efrat heb ik haar begraven". En ziehier zijn zegen over Efraïm en Manasse: "De God naar wie mijn vaderen Abraham en Isaak hun schreden richtten, *de God die mij mijn leven lang heeft gevoed tot op deze dag,* de engel die mij verloste uit alle nood, moge deze jongens zegenen!" En zelfs als hij te midden van de overvloed in Egypte verblijft, blikt hij terug op het land van belofte: "Zie, ik ga sterven; maar God zal met u zijn en u naar het land van uw vaderen terugbrengen". En wat zijn begrafenis betreft, geeft hij de

[54] Gn XLII, 36, 38; XLIII, 14; XXXVII, 35; XLV, 26, 27.

volgende opdracht: "Ik moet met mijn voorvaderen verenigd worden. Begraaf mij dan bij mijn vaderen in de grot op de akker van de Hetiet Efron". Hij geeft dus richtlijnen voor de begrafenis bij zijn vaderen, maar bemerkt dat hij op zijn speciale manier daar *uitvoerig op ingaat:*"Daar zijn Abraham en zijn vrouw Sara begraven, daar zijn Isaak en zijn vrouw Rebekka bijgezet, en *daar heb ik Lea begraven".*En wanneer hij het dan verder heeft over het wachten op het heil van God - eigenlijk een akte van hoop - verwoordt hij dit zó, dat hij terzelfder tijd kan uitweiden over het verleden: "Ik *heb gewacht,* o Heer", zegt hij, "mijn leven lang"[55]. Zo was Jakob: hij leefde in de herinnering eerder dan in de hoop; hij telde de jaren, herdacht de seizoenen, hield bij de dagen; zijn geschiedenis had hij in zijn hart, en zijn verleden in zijn hand; en om zijn geest a.h.w.over te hevelen in zijn nakomelingen, gebood hij dat elke Israëliet ééns in het jaar vóór God zou verschijnen met een mand vol vruchten van de aarde, en te gedenken wat God had gedaan voor hem en voor zijn vader Jakob, en Hem zou dank zeggen daarvoor. "Een ellendige Syriër was mijn vader", moest hij zeggen, Jakob bedoelende, "en hij is naar Egypte gegaan, bleef daar, en werd een grote, machtige en talrijke natie. En de Heer heeft ons uit Egypte geleid met uitgestrekte arm, onder grote verschrikkingen, en met tekenen en wonderen. Hij heeft ons naar deze plaats gebracht, een land dat overvloeit van melk en honing. En zie, nu breng ik de eerste vruchten van het land dat U, o Heer, mij hebt geschonken"[56].

Goed zou het voor ons zijn als we die geestesinstelling hadden die zo voorbeeldig was in Jakob en aan al zijn nakomelingen werd opgedragen: diezelfde afhankelijkheid van Gods providentie, diezelfde dankbaarheid ervoor, en diezelfde zorgvuldige herinnering aan alles wat Hij voor ons heeft gedaan. Het zou goed zijn als wij er ons aan gewenden om alwat wij bezitten te beschouwen als Gods gave, die ons van dag tot dag wordt hernieuwd alleen maar door Zijn genade. Hij gaf het; Hij mag het ons nemen. Hij gaf ons alwat wij hebben: leven, gezondheid; sterkte, verstand, genot, het licht van het geweten; alwat wij aan goeds en heiligs in ons binnenste bezitten; al het geloof dat wij belijden; al de vernieuwde wilskracht waarover wij beschikken, al de liefde tot Hem, al de macht over onszelf, al onze hoop op de hemel. Hij schonk ons familie, vrienden, opvoeding, training, kennis, de Bijbel, de Kerk. Alles komt van Hem. Hij gaf het; Hij mag het ons nemen. Nam Hij het ons, we zouden geroepen worden om Jobs voorbeeld na te volgen, en te berusten: "De Heer gaf het mij, de Heer heeft het genomen. Gezegend zij de Naam van de Heer"[57]. Maar gaat Hij voort met zegenen, dan volgen wij David na en Jakob, door te leven in constante lofprijzing en dank, en door Hem alles te offeren wat komt van Hemzelf.

Wij behoren niet onszelf toe, evenmin als ons toebehoort wat wij bezitten. Wij hebben onszelf niet gemaakt; wij kunnen geen heersers zijn over onszelf, wij kunnen niet onze eigen meesters zijn. Wij zijn Gods eigendom: Hij heeft ons geschapen, verlost, doen herboren worden. Een driedubbel recht heeft Hij op ons. Is het niet ons geluk de zaak zó te bekijken? Is er enig geluk of troost in gelegen ons te zien als behorend aan onszelf? Jongeren en welstellenden mogen zo denken. Denken dat het iets groots is - zoals zij veronderstellen - dat alles is zoals zij het willen, dat ze van niemand afhankelijk zijn, aan niets te denken hebben wat zij niet zien, dat ze niet voortdurend gebukt moeten gaan onder de verveling van dankbaarheid en erkenning, van te moeten bidden, van altijd maar voor hun daden te moeten verwijzen naar andermans wil. Maar na verloop van tijd zullen zij constateren, zoals iedereen, dat zulk een onafhankelijk-zijn niet voor de mens is weggelegd, en dat het een onnatuurlijke staat is, die het een tijdje kan doen, maar ons uiteindelijk niet veilig brengt waar we moeten zijn. Neen,

[55] Gn XXXII,9, 10; XXXV, 3; XLVII, 9; XLVIII, 3, 7, 15, 16, 21; XLIX, 29-31, 18.
[56] Dt XXVI, 5-10.
[57] Job I, 21.

wij zijn schepselen, en als zijnde schepselen, hebben wij maar twee plichten: overgave en dankbaarheid.

Laten we dan Gods Voorzienigheid jegens ons wat beter en religieuzer bekijken dan we tot hiertoe hebben gedaan. Laten we proberen ons een authentiekere visie toe te eigenen over wíé we zijn en wáár we zijn in zijn koninkrijk. Laten we op nederige en eerbiedige wijze pogen zijn gidsende hand na te speuren tijdens de jaren die we tot nu toe hebben geleefd. Laten we dankbaar gedenken de talrijke gaven die Hij ons heeft geschonken in het verleden: de vele zonden die Hij zich niet heeft herinnerd, de vele gevaren die Hij heeft afgewend, de vele gebeden die Hij heeft verhoord, de vele fouten die Hij heeft gecorrigeerd, de vele waarschuwingen, de vele lessen, het vele licht, de overvloedige troost die Hij ons geregeld geschonken heeft. Laten we verwijlen bij tijden en seizoenen, tijden van smart en tijden van vreugde, tijden van beproeving en tijden van troost. Hoe heeft Hij ons bemind als kinderen! Hoe heeft Hij ons geleid in die gevaarlijke jaren toen onze geest begon te denken voor zichzelf en het hart zich begon te openen voor de wereld! Hoe heeft Hij met zijn zachte discipline onze hartstochten getuchtigd, onze verwachtingen beteugeld, onze angsten gekalmeerd, onze zwarigheden verlevendigd, onze desolaatheid verzoet en onze zwakheid gesterkt! Met hoeveel vriendschap heeft Hij ons geleid naar de enge weg! Hoe heeft Hij ons gelokt op de weg naar de eeuwigheid ondanks de striktheid, de eenzaamheid en het maar schemerend licht van die weg! Hij is voor ons álles geweest. Hij is voor ons geweest wat Hij was voor Abraham, Isaak en Jakob: ons schild, onze grote beloning, want Hij deed wat Hij beloofde, dag na dag. "Tot nu toe heeft Hij ons geleid". "Hij heeft aan ons gedacht, en Hij zal ons zegenen". Hij heeft ons niet voor niets gemaakt; Hij heeft ons zo ver gebracht als we nu zijn, om ons nog vérder te brengen, om ons te brengen tot het uiteindelijke doel. Hij zal ons nooit verlaten of verloochenen; zodat wij fier mogen zeggen: "De Heer is mijn Helper; ik zal niet vrezen wat wereld en vlees tegen mij kunnen doen". Wij mogen al onze zorgen werpen op Hem, die zorgt voor ons". Wat gaat het ons aan welke onze weg in de toekomst zal zijn, als het maar Zíjn weg is? Wat gaat het ons aan waarheen die weg ons leidt, als hij op het einde maar leidt tot Hém? Wat gaat het ons aan waarmee Hij ons belast, als Hij ons maar de kracht geeft om het met een zuiver geweten te kunnen dragen en met een trouw hart, met geen enkel verlangen naar iets van deze wereld boven Hem? Wat gaat het ons aan welke angst ons overvalt, als Hij maar bij de hand is om ons te beschermen en te sterken? "Gij, Israël", zegt Hij, "gij zijt mijn dienaar Jakob, die Ik heb uitverkoren, het zaad van Abraham mijn vriend"."Wees maar niet bang, gij wormpje Jakob, en gij mannen van Israël! Ik zal u helpen, zegt de Heer, uw Verlosser, de Heilige van Israël". "Aldus spreekt de Heer, die u geschapen heeft, o Jakob, en Hij, die u gevormd heeft, o Israël: vrees niet, want Ik heb u verlost, Ik heb u geroepen bij uw naam: gij zijt van Mij. Als gij door de waters trekt, ben Ik bij u; als gij door de rivieren trekt, dan overspoelen zij u niet. Wanneer gij wandelt door het vuur, wordt gij niet verbrand, en de vlammen verwonden u niet. Want Ik ben de Heer uw God, de Heilige van Israël, uw Redder"[58].

- -

[58] Js XLI, 8, 14; XLIII, 1-3.

I R R E Ë L E W O O R D E N[59]

P.S. V, pr. 3; 2 juni 1839

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Deze homilie verschilt slechts één week van de vorige, maar vertoont toch reeds een heel ander karakter. Dit is een eminent-praktische preek. Newmans passie voor alwat werkelijk of "real" was komt er volop in tot uiting. Zijn geschriften zijn vol van een drang naar "real assent", "real knowledge", "real insight", "real ideas", "real feelings", "real religion". "To realize a thing", schrijft de Newmankenner prof. Sobry, "is tevens zijn nood, zijn prikkel en zijn ambitie"[60]. Het predicaat "unreal" is in zijn mond zowat het ergste wat men van iets of iemand zeggen kon. Zijn echt-Britse aard mag hem daarin hebben versterkt. Ook zijn diepbebeleefde christelijke religie: ons ja weze ja en ons neen neen, wordt de volgeling van Christus gevraagd. En volgens de Schrift is Deze "alleen Ja". Waarachtigheid is dus niet alleen een humanistische deugd. Dogma en ethiek, leer en praktijk zijn op dit punt in harmonie.

Newmans opperste bekommernis is dus zich iets te realiseren, en de term is overgenomen in de naburige talen. Wat hem in de roomse Kerk zo aanstond, was haar "real religion". Zijn filosofisch hoofdwerk "A Grammar of Assent" is vol afkeer voor het louter abstracte, irreële denken. Voor zijn grafschrift koos hij als getuigenis: "Vanuit de schaduwen en de beelden naar de ware Werkelijkheid". En iemand die hem vaak hoorde preken, de historicus James Anthony Froude, getuigde over hem: "Newman overdreef nooit, was nooit irreëel"[61]. Dat had hij geleerd van Hawkins, zijn 'Provost' of 'overste' in het Oxfordse Oriel College, die streng zijn eerste preken corrigeerde en hem leerde zijn woorden te wikken en te wegen.

Terecht veel geciteerd, en nog steeds actueel, is Newmans nuchtere uitspraak: "Woorden hebben een betekenis, of wij die nu bedoelen of niet". Hij ging soms zelfs zo ver de literatuur, alles samen genomen, toch maar een irreële bedoening te vinden. Alles wordt zo mooi gezegd, je krijgt er zo'n mooi gevoel van, - maar doe je het dan ook? Woorden spreken, zegt hij, en vooral getuigen dat men dit of dat is, "is spelen met scherpe instrumenten". We moeten goed opletten op hetgeen wij zeggen. Beter het toch maar eerst te doen! De grootste extatische bewondering voor "the invisible world" gaat bij hem samen met het nuchterste realisme in "the visible world"!

In die zichtbare wereld, in de gewone omgang en contacten van elke dag, constateert Newman ook dat er ontzaglijk vele "unreal words" worden gesproken, die geen enkele betrekking hebben met de ware toestand van het besprokene. Hoe vaak construeren wij motieven, interpreteren wij gedragingen, vormen wij oordelen over iemands karakter, zonder "het fijne" van de zaak te kennen, - en dit alles op een oppervlakkige en lukrake manier, die de reputatie van de betrokken persoon gevoelig kan schaden!

Op het einde van zijn preek voelt Newman enigszins aan dat hij een ietsje té negatief is geweest. Zoals ook de klassieke doctrine van de redekunst leert, moet je een toespraak altijd eindigen in een positieve geest. Newman weerlegt de bewering dat hij het getuigen en het oordelen altijd schuldig en fout vindt. Maar hij denkt wel dat het "veel tijd vraagt eer we de dingen voelen en verstaan zoals ze zijn: we leren dit maar geleidelijk".Wat we vooral moeten vermijden, beweert hij, is een "koud hart" en een "onbeheerste tong". Irreëel spreken, zegt hij nog, doen wij, "niet als we méér zeggen dan we voelen, maar als we iets ánders zeggen dan

[59] *Unreal Words*, PS V, preek 3.
[60] Sobry Paul, *Newman en zijn Idea of a University*, Standaard, 1934, p. 20.
[61] Froude J.A. *Short Studies on Great Subjects*, IV, Longmans, Green, 1886, p. 283.

we voelen". Een van zijn laatste raadgevingen is wel raak, vind ik: "Laten wij ons hoeden voor lichtzinnigheid, het graag schitteren, het graag doorgaan voor uniek en origineel".
V-E-R-T-A-L-I-N-G

Uw ogen zullen de Koning aanschouwen in zijn schoonheid:
zij zullen het land zien dat in de verte ligt, (Js XXXIII, 17).

De Profeet zegt ons dat onder het verbond van het evangelie de dienaren van God het privilege zullen bezitten het hemelse schouwspel te aanschouwen waarvan onder de Wet alleen een voorafschaduwing geboden werd. De tijd vóór Christus was slechts een tijd van schaduwen; toen Hij echter kwam, bracht Hij ons zowel waarheid als genade. En zoals Hij, die de Waarheid is, tot ons kwam, zo vraagt Hij ons op Zijn beurt dat wij waarachtig en oprecht zouden zijn in onze betrekkingen met Hem. Waarachtig en oprecht zijn betekent dat wij met onze geest werkelijk die grote wonderen zien, die Hij verricht heeft met de bedoeling dát we ze zouden zien. Toen God de ogen opende van de ezelin waarop Balaäm gezeten was, zag zij de engel en handelde volgens wat ze zag. Toen Hij de ogen opende van de jongeman, die Elisha's dienaar was, zag deze ook de wagens en de paarden van vuur, en kreeg moed. En zo zijn ook de christenen nu onder de bescherming van een goddelijke Tegenwoordigheid, en dit op een nog wonderlijker wijze dan vroeger. God openbaarde zichzelf zichtbaar aan Jakob, Job, Mozes, Jozua en Jesaja. Aan ons openbaart Hij zichzelf op een onzichtbare, maar meer wonderlijke en reële manier. Niet zonder de medewerking van onze eigen wil, maar met een beroep op ons geloof, en om die reden juist waarachtiger en échter; want het geloof is het middel bij uitstek om geestelijke gaven te verwerven. Vandaar dat de h. Paulus voor de Efeziërs vraagt "dat Christus door het geloof moge wonen in hun hart", en dat "de ogen van hun verstand mogen worden verlicht". En de h. Johannes verklaart dat "de Zoon van God ons inzicht gegeven heeft opdat wij Hem zouden mogen kennen die waarachtig is, en we zijn in Hem die waarachtig is, want we zijn in Jezus Christus, zijn Zoon"[62].

Wij zijn niet langer in het rijk van de schaduwen. Wij hebben de echte Verlosser vóór ons, de echte beloning, het echte middel tot geestelijke vernieuwing.

Wij kennen de echte toestand van de ziel, zowel natuurlijk als bovennatuurlijk, het kwaad van de zonde en zijn gevolgen, de manier om God te behagen en de motieven om ernaar te handelen. God heeft zich klaar en duidelijk aan ons geopenbaard. Hij heeft "de sluier die over alle volken lag verscheurd alsook het floers dat alle naties bedekte". "De duisternis is voorbij en het ware Licht schijnt nu"[63]. En daarom, ik herhaal het, doet Hij op Zijn beurt een beroep op ons om te "wandelen in het licht zoals Hij is in het licht". In hun hypocrisie hadden de Farizeeën tot hun verontschuldiging nog kunnen zeggen dat de volle waarheid hun nog niet was gereveleerd; maar wij hebben zelfs déze povere reden niet om ons vanwege onze onoprechtheid te excuseren.

Wij kunnen niet meer bij vergissing het ene ding voor het andere nemen. Ons is uitdrukkelijk beloofd dat "onze leermeesters zich niet langer meer verborgen zullen houden, maar dat onze ogen onze leermeesters zullen zien"; dat "de ogen der zienden niet meer wazig zullen zijn"; dat alles met zijn juiste naam zal worden genoemd; dat "een gemeen persoon niet meer edelachtbaar zal heten, en een bedrieger niet langer goedhartig"[64]; in één woord, zoals staat in de tekst, dat "onze ogen de Koning zullen aanschouwen in zijn schoonheid en dat we het land zullen zien dat veraf ligt". Onze belijdenis, ons credo, ons gebed, onze omgang, onze conversatie, onze manier van redeneren en onderrichten moet voortaan oprecht zijn of, om een expressief woord te gebruiken, *reëel.* Wat Paulus over zichzelf en zijn medewerkers zegt,

[62] Ef III, 17-18; 1 Joh V, 20.
[63] Js XXV, 7; 1 Joh II, 8.
[64] Js XXX, 20; Js XXXII, 3.

dat zij namelijk waarachtig waren omdat Christus waarachtig is, kan op alle christenen worden toegepast: "Onze vreugde is hierin gelegen: in het getuigenis van ons geweten - dat wij ons ten aanzien van de wereld en meer in het bijzonder met betrekking tot u, gedragen hebben in alle eenvoud en vrome oprechtheid, niet volgens de wijsheid van deze wereld, maar volgens de genade van God. Als ik iets van plan ben, zou ik dit dan plannen volgens het vlees, zodat mijn 'ja' terzelfder tijd een 'neen' is? Integendeel; zowaar als God waarachtig is: het woord dat wij tot u spraken was niet tegelijk 'ja' en 'neen'. Want de Zoon van God, Jezus Christus, was niet 'Ja' en 'Neen'; in Hem was slechts 'Ja'. Want alle beloften van God zijn in Hem 'Ja', en door Hem spreken wij ook ons 'Amen, Ja zo is het', God ter ere"[65].

En toch dient het nauwelijks gezegd dat niets zo zeldzaam is als eerlijkheid en zuiverheid van intentie. Dit is zo waar dat wie werkelijk eerlijk is, de volmaaktheid reeds heeft bereikt. Oneerlijkheid was een kwaad dat de Kerk reeds aantastte in haar oorsprong: Ananias en Simon waren geen openlijke tegenstanders van de apostelen, maar valse broeders. En niets is merkwaardiger in de handelwijze van onze Zaligmaker dan de ernst waarmee Hij hen, die tot Hem kwamen, waarschuwde tegen het té licht opnemen van de godsdienst of het té lichtzinnig afleggen van beloften die waarschijnlijk zouden worden gebroken.

Zo was het dat Hij, "het ware licht dat elke mens verlicht die in de wereld komt", "de Amen, de trouwe en ware Getuige, het Begin van Gods schepping"[66], tot de rijke jongeman, die Hem onnadenkend "Goede Meester" noemde, zei: "Waarom noem je Mij goed?" - als vroeg Hij hem zijn woorden te wegen -, waarop Hij dan abrupt verklaarde: "Eén ding ontbreekt je nog". Toen een ander affirmeerde dat hij Hem zou volgen waarheen Hij ook ging, antwoordde Hij hem niet, maar zei:"De vossen hebben holen en de vogels nesten, maar de Mensenzoon heeft niets om Zijn hoofd op neer te leggen". Toen Petrus uit het diepste van zijn hart in naam van hemzelf en zijn broeders zei: "Naar wie zullen wij gaan? U hebt de woorden van het eeuwig leven!", toen antwoordde Hij gevat: "Heb ik jullie alle twaalf niet uitverkoren, en één van jullie is een duivel?", als zei Hij: "Antwoord voor jezelf". Toen de twee apostelen hun verlangens te kennen gaven om Zijn lot te delen, vroeg Hij hun of "zij Zijn kelk konden drinken en met Zijn doopsel konden worden gedoopt". En toen "grote menigten Hem volgden" keerde Hij zich om en zei dat, als iemand zijn verwanten, vrienden en zichzelf niet haatte, hij Zijn volgeling niet kon zijn. Waarop Hij dan allen waarschuwde dat zij "de prijs" moesten "berekenen" vooraleer zij Hem volgden.

Dit is de barmhartige strengheid, waarmee Hij ons afstoot, om ons des te zekerder te winnen. En wat Hij denkt over hen die, na zich tot Hem te hebben gekeerd, hervallen in een holle en huichelachtige geloofsbeleving, dat leren we uit zijn woorden tot de Laodiceeërs: "Ik ken uw werken: gij zijt noch koud noch heet. Waart gij maar koud of heet! Omdat gij dus lauw zijt en noch koud noch heet, daarom zal ik u uitbraken uit mijn mond!"[67].

Wij hebben een treffend voorbeeld van diezelfde houding in de persoon van de oudtestamentische heilige, die een voorafbeelding was van onze Heer in naam en opdracht, Jozua, de aanvoerder van het uitverkoren volk op het ogenblik dat het Kanaän binnentrok. Toen de Israëlieten dan eindelijk bezit hadden genomen van het land dat Mozes en hun vaderen "van zeer ver" hadden gezien, zeiden ze tot hem: "God verhoede dat we de Heer zouden verlaten om andere goden te dienen. Wij willen de Heer dienen, want Hij is onze God". Daarop antwoordde hij: "Gij kunt de Heer niet dienen, want Hij is een heilige God, een jaloerse God; Hij zal u uw overtredingen of zonden niet vergeven"[68]. Niet dat hij hen wilde beletten te gehoorzamen, maar hij wilde hen matigen in hun ijver om te getuigen. Hoezeer herinnert zijn

[65] 2 Kor I, 12-20.
[66] Joh I, 9; Apk III, 14.
[67] Mc X, 17-21; Mt VIII, 20; Joh VI, 68-70; Mt XX, 22; Lc XIV, 25-28; Apk III, 15, 16.
[68] Joz XXIV, 16-19.

antwoord ons aan de nog ontzagwekkender woorden van de h. Paulus over de onmogelijkheid om zich na een zeer erge, diepe val te vernieuwen!

En wat gezegd wordt over hen die getuigen dat zij Christus' *leerlingen* zijn, is zonder enige twijfel toepasselijk op *elk* getuigenis.Getuigen dat men dit of dat is, is spelen met scherpe instrumenten, tenzij wij goed opletten op hetgeen wij zeggen. Woorden hebben een betekenis, of wij die nu bedoelen of niet. Zij worden ons toegeschreven volgens wat zij reëel betekenen, en als wij dit niet bedoelen is dit onze eigen schuld. Iemand die blasfemeert wordt niet van alle schuld vrijgesproken omdat hij er niets mee bedoelt : hij kan geen taal uitvinden voor zichzelf alleen; en zij die steeds maar getuigen, worden begrepen volgens wat die getuigenissen betekenen, zonder excuus voor het feit dat zijzelf daar geen zin aan geven. "Naar uw woorden zult gij gerechtigd bevonden, en naar uw woorden zult gij veroordeeld worden"[69].

Deze beschouwing nu dient de hedendaagse christen speciaal te worden ingeprent, want we leven in een tijd die bij uitstek een tijd van getuigenis-afleggen is. Wellicht zult u mijn woorden tot de uwe maken en zeggen dat álle tijden zulke getuigenis-tijden zijn geweest. Dit waren ze inderdaad op de een of andere manier, maar in onze tijd zijn ze het toch héél in het bijzonder. Wij leven thans in een periode waarin iedereen meent voor zijn persoonlijke ideeën te moeten uitkomen. Dit is een tijd waarin (terecht of ten onrechte) zóveel waarde aan het eigen privé-oordeel wordt gehecht, waarin er zóveel scheiding en verschil is, zóveel preken en spreken, en publiceren ook, dat dit alles op een heel speciale wijze een mentaliteit veronderstelt van individueel te willen uitkomen voor zijn idee, van zélf verantwoordelijkheid te willen dragen en daarvoor dan ook te worden beloond.

Wij zullen ons dus niet buiten ons onderwerp begeven wanneer wij, in aansluiting met de tekst, enkele van de vele manieren overwegen, waarop bepaalde personen, in onze tijd of in een andere, irreële woorden spreken of getuigenissen afleggen, d.i. spreken zonder goed te beseffen, of trachten te beseffen, wat zij zeggen - of, zoals de profeet het formuleert, ziende niet zien en horende niet horen. Ik zal dit enigszins breedvoerig doen en zeer concreet: details zijn daarom niet minder belangrijk omdat het details zijn.

Vanzelfsprekend is het niet alleen in de religie, maar in alle zaken, heel gewoon dat op een irreële manier wordt geconverseerd - wanneer namelijk een onderwerp ter sprake komt waarmee onze geest niet vertrouwd is. Stel dat je een leek in militaire zaken richtlijnen hoorde verstrekken over hoe soldaten-in-dienst zich moeten gedragen, of hoe hun voeding, hun logement, hun marsoefeningen moeten geregeld worden, dan mag je er wel zeker van zijn dat zijn vele blunders de spotlust en zelfs de verachting zouden opwekken van de ingewijden terzake. Stel dat een vreemdeling in een van onze steden kwam, en zonder aarzelen plannen voorlegde voor de bevoorrading van onze markten of voor de administratie van onze politie, voorzeker zou die man zich belachelijk maken, en alleen maar dit initiatief van hem zou blijk geven van een ernstig gebrek aan gezond verstand en bescheidenheid. Wij zouden voelen dat hij ons niet begreep en dat hij, bij zijn spreken over ons, woorden zou gebruiken zonder enige betekenis. Stel dat een zwakziend man poogde te beslissen over kwesties van proportie en kleur, of een man zonder oren wilde oordelen over een muzikale compositie, dan zouden we voelen dat hij sprak vanuit algemene principes, voortgaande op zijn verbeelding, op deductie en argumentatie, - maar niet vanuit een reëel begrip van de zaken in discussie. Zijn opmerkingen zouden theoretisch en irreëel zijn.

Deze onwezenlijke manier van spreken kun je bijvoorbeeld ook opmerken bij personen, die plotseling in een nieuw gezelschap terechtkomen te midden van vreemde gezichten en onbekende omstandigheden. Nu eens oordelen zij vriendelijk over mensen en dingen, dan weer omgekeerd, maar welk hun oordeel ook moge zijn, het klinkt vreemd-irreëel en vertékend in het oor van hen die deze mensen en dingen kénnen. Dergelijke vreemden tonen grote eerbied waar dit niet past; menen geringschatting te merken waar zoiets niet was bedoeld; ontdekken

[69] Mt XII, 37.

een betekenis in gebeurtenissen die er geen hebben; construeren motieven, interpreteren gedragingen, vormen karakteroordelen die niet de echte zijn; zij generaliseren en combineren allerlei dingen die alleen werkelijk zijn in hun eigen geest.

Zo zijn er ook lieden die niet vertrouwd zijn met kwesties van moraal, of politiek, of kerkelijke aangelegenheden, of theologie, - die niet weten welke de relatieve waarde is van de problemen die zij in deze vakgebieden ontmoeten. Zij begrijpen het verschil niet tussen dit punt en dat. Het ene en het andere zijn voor hen gelijk. Zij kijken ernaar zoals kinderen kijken naar wat hun ogen treft, op een vage, niet begrijpende manier, zonder te beseffen of iets honderd mijlen ver is dan wel heel dichtbij, of iets groot is dan wel klein, hard of zacht. Zij hebben geen middel om te oordelen, geen maatstaf om te meten - en zo oordelen zij lukraak, antwoorden met ja of neen op heel diepe vragen, volgens hetgeen hun verbeelding op het ogenblik zelf treft, of naargelang een knap of subtiel argument hen toevallig aangesproken heeft. Bijgevolg zijn zij niet consequent, zeggen de ene dag dit en de volgende dat; handelen in het duister als zij moéten handelen, en doen niets als zij dit níét moeten; of indien ze vrijwillig handelen, dan doen zij dit om een of ander motief dat niet nader bekend wordt gemaakt. Dit alles is irreëel.

Vervolgens: er kan geen beter voorbeeld van irrealiteit worden gegeven dan de wijze waarop de massa haar oordelen vormt over belangrijke aangelegenheden. In de wereld hoort men voortdurend oordelen formuleren over zaken waarover zij, die ze uiten, net zo weinig bevoegd zijn iets te zeggen als een blinde over kleuren, omdat zij over die punten in kwestie nooit ernstig hebben nagedacht. Op de dag van vandaag zijn alle mensen verplicht een opinie te hebben over alle problemen, politieke, sociale en religieuze, omdat zij op de ene of andere manier mee-wegen op de beslissing. Maar het grootste gedeelte van de massa beschikt over absoluut geen enkele bekwaamheid om in die beslissing te participeren.

Wanneer ik dit zeg, dan ben ik er ver van af te menen dat dit noodzakelijk zo moet zijn. Ik ontken helemaal niet dat er zoiets is als gewoon gezond verstand, of (wat nog beter is) religieus verstand, - een zin voor religie die zijn weg weet te vinden in de wirwar van zeer ingewikkelde aangelegenheden. Ik loochen ook geenszins dat dit gezond verstand of deze religieuze zin soms inderdaad aan het werk is, wanneer de gemeenschap in haar brede lagen over bepaalde belangrijke kwesties een oordeel velt.Maar het is óók waar dat deze praktische zin dikwijls toch ver te zoeken is in een heleboel problemen die op de dag van vandaag het grote publiek worden voorgelegd, - en allen die erop uit zijn om het volk op hun hand te krijgen weten dit maar al te wel. Zij weten dat de stem van het volk moet gekocht worden door het vleien van hun vooroordelen en het inspelen op hun vrees. Een zaak wordt dan niet in haar reële en wezenlijke waarheid voorgesteld, maar ze wordt handig gekleurd: een bepaald punt wordt eruit geselecteerd, onderstreept en opgesmukt, zodat het op het gevoel van de massa het best inwerkt. En op die manier wordt het regeren, en de kunst van het regeren - evenals de religie van het volk - tot iets wat hol is en ongezond.

En daarvandaan komt het dat de stem van het volk zo wispelturig is. Eén man, één maatregel is vandaag het idool van het volk, en morgen een ander. Schaduwen in plaats van de realiteit: het volk is nooit verder gekomen dan dat.

Wat aldus bij de massa te voorschijn treedt, kunnen we ook op vele verschillende manieren nagaan bij individuele personen - en dit heel concreet. Zo willen sommige lieden bijvoorbeeld als welsprekende redenaars worden beschouwd. Zij gebruiken grote woorden en bootsen de frasen van andere sprekers na. Zij denken dat dezen al evenmin enige betekenis hechten aan hun woorden als zijzelf, ofwel maken ze zichzelf wellicht wijs dat hun eigen woorden enige betekenis hebben.

Een ander voorbeeld van irrealiteit - van zich hoger voordoen dan men is - kunnen we vinden in het gedrag van lieden die plotseling machtig zijn geworden of een bepaalde positie hebben veroverd. Zij nemen een houding aan, die zij door hun nieuwe ambt vereist achten,

zonder ze echter aan te kunnen, zodat ze uit de toon vallen. Zij willen waardig voorkomen, en zijn zichzelf niet meer.

En zo is het ook - om een ander voorbeeld aan te halen - met vele mensen, die in contact gekomen zijn met noodlijdenden wie zij hun sympathie willen tonen, maar wie ze dan vaak hun medelijden betuigen op een heel irreële manier. Weliswaar kan ik hun dit niet helemaal kwalijk nemen, want het is heel moeilijk te weten wat we moeten doen wanneer wij ons enerzijds dat leed niet kunnen realiseren en anderzijds toch willen meeleven met hen die het voelen. Je kunt niet buiten een toon van aangedaan-zijn, maar die toon kan in de gegeven omstandigheden niet authentiek klinken. Nochtans moet er ook hier een echte methode, een reële weg te vinden zijn die de geaffecteerdheid vermijdt en toch blijk geeft van eerbied en consideratie.

Hetzelfde geldt voor wat de religieuze emotionaliteit betreft. Gelovige christenen beseffen heel goed dat er een kracht schuilt in de waarheden van het evangelie - een kracht die op velerlei wijze, maar steeds diep en intens, op hun gevoelsleven inwerkt. Er is de leer van het erfkwaad en van de actuele zonde, er is die van Christus' Godheid en Uitboeting, en ook die van de heilige Doop. Deze waarheden zijn zo ontzaglijk en veelomvattend dat geen mens ze zich kan realiseren zonder daarbij door zeer ingewikkelde en diepaangrijpende gevoelens te worden beroerd. De natuurlijke rede zegt ons dit; zij leert ons dat hij, die eenvoudig en oprecht in die punten gelooft, deze emoties noodzakelijkerwijze beleeft. Welnu, deze persoon belijdt die waarheden, en wel op een absolute manier. Hij belijdt dus ook dat hij de corresponderende gevoelens bezit. Maar in werkelijkheid gelooft hij in die punten van zijn credo wellicht niet echt en absoluut, omdat een dergelijk absoluut geloof een werk is van lange jaren. De belijdenis van zijn gevoel gaat dus veel verder dan de reële intensiteit van dat gevoel zelf. Met andere woorden, zo iemand wordt irreëel. Twee waarheden mogen we nooit uit het oog verliezen: onze harten zouden moeten doordrongen zijn van de liefde tot Christus en van de onthechting aan het 'zélf' - maar, zijn ze dit niet, dan maakt de belijdenis-dát-ze-het-zijn ze toch niet zo.

Ik zou nog een ernstiger voorbeeld willen aanhalen van dezelfde fout. Sommige mensen bidden, niet als zondaars tot hun God, niet als de publikaan, die op zijn borst klopte al zeggend: "God zij mij, zondaar, genadig!", maar op een manier die zij passend achten bij hun situatie van schuldig-zijn, op een manier die hoort bij hun benarde toestand. Zij zijn zichzelf zeer bewust, zij reflecteren over waar zij aan toe zijn; en in plaats van werkelijk als het ware tot de troon van genade te naderen, zijn zij vervuld van de gedachte dat God groot is en de mens slechts een schepsel, dat God daarboven is en de mens op aarde, en dat zij opgenomen zijn in een ritus vol ernst en plechtigheid, tot welke sublieme en verheven hoogte zij zouden moeten opstijgen.

Een andere vorm van dezelfde fout is nog meer verspreid. Deze bestaat hierin dat mensen, weliswaar zonder enige bewuste hypocrisie of inspanning, spreken over de kortheid en de ijdelheid van het leven, de zekerheid van de dood en de vreugden van de hemel. In hun mond zijn dat maar gemeenplaatsen die zij occasioneel te berde brengen om anderen goed te doen, om ze te troosten, of als een geschikte en passende attentie. Zo spreken zij met geestelijken op een ogenschijnlijk ernstige toon, en maken daarbij allerlei juiste en gevatte opmerkingen die op zichzelf diepzinnig zijn, maar die in hun mond geen enkele betekenis hebben. Ofwel geven ze goede raad aan kinderen of jongeren. Ofwel zetten depressie en ziekte hen ertoe aan een religieuze toon aan te slaan, die een air van spontaneïteit om zich heeft. Ofwel, als zij in zonde vallen, spreken zij over de zwakheid van de mens, over de bedrieglijkheid van zijn hart, over de barmhartigheid Gods, enzovoort - allemaal grote woorden: hemel, hel, oordeel, barmhartigheid, berouw, goede werken, de wereld die nu is en de wereld die komt; - woorden als het 'lieflijk lied van iemand met een mooie stem die goed kan spelen op een instrument', - woor-

den, gedicteerd door wat in een conversatie nu eenmaal zo hoort of voorgeschreven is door de welvoeglijkheidsregels van een goede opvoeding.

Ik heb tot hiertoe gesproken over wat er in brede, zogenaamd christelijke kringen zoal gebruikelijk is, maar het gezegde is ook noodzakelijkerwijze van toepassing op een aantal mensen die het goed menen of zelfs religieus gemotiveerd zijn. Ik bedoel: vooraleer een mens de werkelijkheid van het leven begint te kennen, is het niet te verwonderen dat zijn visie op de godsdienst irreëel is. Jonge mensen die nooit leed of angst hebben gekend, die nooit hebben ervaren welke offers een gewetensvolle houding soms vergt, missen over het algemeen die diepte en karaktervastheid, die alleen leed en angst en zelfverloochening kunnen schenken. Ik noteer dit niet als een fout, maar als een simpel feit dat men vaak kan opmerken en dat men best steeds voor ogen zou houden.

Dit is het effect dat het legitieme gebruik van deze wereld teweegbrengt: zij doet ons zoeken naar een andere. Haar rol is vervuld als zij ons afstoot en afkerig maakt en ons elders heen drijft. Voor religieus-bezielden verstrekt de ervaring van deze wereld de ervaring van wat juist haar tegengif is: door ons contact met de tijdelijke dingen van deze wereld worden wij juist reëel in onze visie op het geestelijke.

En nog irreëler worden de mensen wanneer zij, gedwongen door een of ander verborgen motief, van de godsdienst afdwalen en zich verplicht zien hun geloofsbelijdenis op een onnatuurlijke wijze aan te passen vanwege dat verborgen motief. Zij die niet graag zien tot welke conclusies hun principes leiden of welke voorschriften in de Schriftuur liggen vervat, komen nooit vindingrijkheid te kort om er de kracht van te verstompen. Zij beschikken voor hun verdediging wel over een of andere theorie, zij doffen wel enkele objecties op - een theorie of een aantal objecties die misschien moeilijk te weerleggen zijn, maar waarvan elk gezonddenkend mens of zelfs gewoon toeschouwer inziet dat zij niet natuurlijk en oprecht zijn.

Wat hier over afzonderlijke personen gezegd is geldt ook voor hele kerken, in periodes waarin de liefde verkild is en het geloof verzwakt. Heel de uiterlijke structuur van de Kerk, zowel haar discipline als haar ritueel, waren aanvankelijk slechts de spontane en overvloedigrijke vrucht, voortgebracht door het reële beginsel van de geestelijke religie die leefde in het hart van haar leden. De onzichtbare Kerk heeft zichzelf ontwikkeld tot een zichtbare Kerk, en haar uiterlijke riten en vormen worden gevoed en bezield door de levende kracht die in haar verblijft. Aldus is alles in haar reëel, tot in de minste details. Maar wanneer wereldse verleiding en zinnelijke lust dit goddelijke, inwendige leven hebben verslonden, wat is de uiterlijke Kerk dan nog tenzij een holle huls en een voorwerp van spot, - iets als de witgekalkte graven waarover onze Heer spreekt, een overblijfsel van wat ééns was maar nu niet meer bestaat? En ofschoon wij erop vertrouwen dat de Kerk nergens zo heel en gans door de Geest van de waarheid verlaten is - tenminste volgens Gods gewone voorzienigheid -, mogen wij toch niet zeggen dat in de mate waarin zij deze staat van doodsheid benadert, de stroom van haar genadebronnen weliswaar niet is opgedroogd, maar dan toch slechts een heel onaanzienlijk, nauwelijks vloeiend beekje geworden is?

Ten slotte, als het waar is dat deze irrealiteit zelfs kan binnensluipen in de Kerk, die in haar diepste essentie toch een praktisch instituut is, hoeveel te meer zal zij dan niet worden gevonden in de verschillende filosofieën en lieraturen van de mensheid? Literatuur is haast in wezen iets irreëels, want zij is de exhibitie van een gedachte die van de actie gescheiden is. De mensen zien haar maar gedijen in de afzondering en het comfort van een woning. Als ze verder gaat dan spreken of schrijven, dan wordt zij ervan beschuldigd haar perken te buiten te gaan. Wat haar werkelijke eer en waardigheid genoemd wordt bestaat inderdaad hierin dat zij zich niet bezighoudt met de zaken van het echte leven daarbuiten, dat zij zich beveiligt tegen de vele stromingen en wisselvalligheden van de wereld, dat zij spreekt en niet handelt. Een literator, zo denkt men, behoudt maar zijn waardigheid door niets te doen. Zodra hij zich in de actie werpt, wordt hij geacht zijn status te verliezen en zijn beroep door ongepaste hartstocht

te degraderen, want dan wordt hij een politieker en een partijman. Daarom kunnen zuivere literatoren zulke straffe dingen zeggen, zonder dat men het hun kwalijk neemt, tegen de gangbare opinies van hun tijd, hetzij religieuze of politieke: geen mens immers denkt eraan dat zij ook maar iets daarmee bedoelen. Er wordt van hen niet verwacht dat zij naar voren komen voor een consequente daad, en woorden alleen kwetsen niemand.

Dit zijn enkele van de meest gewone en meest verspreide voorbeelden van getuigenis afleggen zonder te handelen, van spreken zonder werkelijk te zien en te voelen. Bemerkt echter wel dat ik met deze voorbeelden niet heb willen zeggen dat een dergelijk getuigen en belijden altijd schuldig en fout zijn. In werkelijkheid heb ik steeds het tegenovergestelde laten verstaan. Vaak is het iets waar we niet veel kunnen aan doen. Het vraagt werkelijk veel tijd eer wij de dingen voelen en verstaan zoals ze zijn: we leren dit maar geleidelijk. Méér zeggen dan wij voelen is slechts fout als wij dit kunnen vermijden - als we spreken zonder te móéten spreken - als we niet voelen waar we hadden kúnnen voelen. Mijn term 'irreëel' is slechts relevant als iemand toont dat hij een hardvochtig en gevoelloos hart bezit, als hij lichtzinnige en ondoordachte taal spreekt. Dit noem ik zonde. Het is de zonde van ieder van ons, voor zover ons hart koud is en onze tong onbeheerst.

Het feit alleen echter dat we méér zeggen dan we voelen is niet noodzakelijkerwijze zondig. Petrus was er nog niet aan toe de volle betekenis van zijn belijdenis: "U bent de Christus" te verstaan: toch werd hij zalig genoemd. Jacobus en Joannes zeiden: "Wij kunnen het!" zonder duidelijk inzicht, maar toch zonder schuld. Wij beloven altijd grotere dingen dan wij aankunnen, en wij vertrouwen erop dat God ons de kracht schenkt om ze te vervullen. Zo belijden wij allen ook het Credo, maar wie begrijpt het volledig? Alwat wij kunnen hopen is dat wij op weg zijn om het te begrijpen; dat wij het gedeeltelijk begrijpen; dat wij verlangen, bidden, en pogen het steeds beter te begrijpen. Ons Credo wordt dan een soort gebed.

Men maakt zich pas schuldig aan irreëel spreken, niet wanneer men méér zegt dan men voelt, maar wanneer men iets ánders zegt dan men voelt. Irreëel praat een gierigaard die het aalmoezen-geven aanprijst, of een lafaard die regels geeft voor het moedig handelen. Maar, zonder irreëel te worden, mag de mindere deugd gerust over de grotere spreken, de vrijgevige gerust de milddadige ophemelen, de edelmoedige de lof verkondigen van de nobelgezinde, de zelfonthechte de taal spreken van de asceet, of de belijder aansporen tot het martelaarschap.

Wat ik gezegd heb komt hierop neer: wees oprecht, en u zult over de religie spreken waar en wanneer en hoe u moet. Let op de zaak zelf, en u zult de goede woorden vinden zonder ze te zoeken. Er zijn tienduizend manieren om deze wereld te bekijken: toch is slechts één manier de juiste. Er is de manier van de genotsmens, die van de geldwolf, die van de intellectueel. Armen en rijken, bestuurders en bestuurden, voorspoedigen en ontevredenen, ontwikkelden en onontwikkelden, élk hebben zij hun eigen manier om de dingen die zij tegenkomen te bekijken, en élk heeft een manier die verkeerd is. Er is maar één goede manier: de manier waarop God de wereld bekijkt. Streef ernaar ze te bekijken op de manier van God. Streef ernaar de dingen te zien zoals God ze ziet. Streef ernaar uw oordeel over personen, gebeurtenissen, status en bezittingen, veranderingen en ambities te vormen zoals God ze vormt. Streef ernaar dit leven te bekijken zoals God het bekijkt. Streef ernaar het komende leven en de onzichtbare wereld te bekijken zoals God dat doet. Streef ernaar "de Koning te zien in zijn schoonheid". Al de dingen die wij zien zijn slechts schaduwen en illusies, tenzij wij dóórdringen tot hun waarachtige zin.

Het is geen gemakkelijke taak die nieuwe taal te leren die Christus ons heeft gebracht. Hij gaf ons van alles een nieuwe interpretatie. Hij bracht ons een religie die nieuw licht werpt op alwat geschiedt. Poog deze taal te leren. Leer ze niet machinaal van buiten, spreek er niet over als over iets banaals. Probeer te begrijpen wat u zegt. De tijd is kort, de eeuwigheid is lang. God is groot, maar de mens is zwak. Hij staat tussen hemel en hel; Christus is zijn verlosser; Christus heeft voor hem geleden. De heilige Geest heiligt hem; berouw zuivert hem,

geloof rechtvaardigt, werkzaamheid redt. Verheven waarheden, die men best niet vernoemt tenzij in Credo of lering - die men best opsluit in zijn hart! Omdat iets waar is dient het nog niet gezegd, maar gedáán, verricht, u toegeëigend inwendig.

Laten wij alle gepraat vermijden, van welke aard ook: leeg gepraat, blamérend geklets, ijdele belijdenis, doctrineel gediscussieer, filosofisch gezwets, hol gedeclameer. Laten wij ons hoeden voor lichtzinnigheid, het graag schitteren, het graag besproken worden, het graag geprezen worden als uniek en origineel. Laten wij ernaar streven te menen wat wij zeggen en te zeggen wat wij menen. Laten wij ernaar streven te weten te komen wanneer wij een waarheid begrijpen en wanneer niet. Begrijpen wij ze niet, aanvaarden we ze dan in geloof, en laten wij dit dan ook zeggen. Laten wij de waarheid in eerbied ontvangen, en God bidden dat Hij ons de genade moge schenken van een goede wil, van goddelijk licht en geestelijke sterkte, zodat zij vrucht zou dragen in ons.

* * *

V R E D E I N H E T G E L O O F[70]

P.S. VI, pr.25; 26 mei 1839.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Op p.3 citeerden we reeds Matthew Arnold (1822-88), een markant literair criticus uit de Engelse 19e eeuw, die, als student in Oxford, een groot bewonderaar werd van Newmans befaamde zondagmiddagpreken in de kerk van de universiteit, de St. Mary's the Virgin. Later, in 1845, zou hijzelf, zoals zijn vereerde predikant, ook Fellow of staflid worden van het superieure Oriel College,waarover het studentenvolkje meesmuilend zei dat het "stank with logic". Veel later dan zou Arnold noch de logische noch de ideologische weg van zijn nog immer hooggeprezen mede-fellow inslaan, en de 'religie' pogen te vervangen door een cultus van de 'schoonheid'. En juist hierom zou hij de preken van zijn jeugdidool nooit vergeten. Tijdens een conferentietocht in Amerika proefde hij in zijn romantische verbeelding nog de schone sfeer en de schone woorden na van John Henry Newman:

> Na de koorts van dit leven, na zoveel ziekte en vermoeidheid, na zoveel strijd en wanhoop, zwakheid en verdriet, weerstand en succes, - na al de wisselvalligheden en toevalligheden van dit gekwelde, heilloze bestaan -uiteindelijk dan komt de dood, uiteindelijk Gods witte troon, uiteindelijk de zaligende aanschouwing"[71].

Deze laatste zin nu is een verre (en niet helemaal woordgetrouwe!) herinnering aan juist déze preek *Peace in Believing* van einde mei 1839. Hij staat afgedrukt in het zesde volume van de *Parochial Sermons*.

Om het fragment (en heel de preek) te begrijpen moet men weten dat deze homilie gehouden werd op Drievuldigheidszondag, de zondag na Pinksteren. Voor de doorsnee-gelovige ligt dit geloofspunt van de Triniteit moeilijk op leerstellig, en nog meer op devotioneel vlak. Niet zo echter voor Newman. Vanaf 1828, dus in '39 al elf jaar, las de 27-jarige Oriel Fellow chronologisch de oude Kerkvaders, en door al de verwikkelingen heen van hun trinitaire disputen was een grootse visie in zijn geest stilaan gaan rijpen: God is één, maar niet eenzaam. Christus had God Zijn Vader genoemd, Hij was dus de Zoon, en na Zijn dood en Verrijzenis zou Hij Zijn aan Hem gelijke Geest zenden. In God was er dus een mysterie van creatieve liefde, dat de uit liefde geschapen mensen ook na hun dood wilde integreren in dat goddelijke liefdevolle in-elkaar-leven. Het 'uiteindelijke' voor de mens was dus 'de dood', maar door die dood heen verschenen we vóór 'de witte troon van God', en het alleruiteindelijkste zou dan worden 'de zaligende aanschouwing'. 'Drievuldigheid' betekende voor Newman dus: eeuwige zaligende aanschouwing, met als vóórstadium hier op aarde: *Vrede in geloof*, de titel van de preek. En díé hoge opvatting wilde de leider van de Oxfordbeweging met 'gereserveerde passie', in een poëtiserend proza, dat soms als 'royal English' werd geprezen, meedelen aan de enthousiaste studenten van Oxford, geschaard rond Newmans kansel.

De preek baadt in een grote sereniteit, die ook stilistisch-literair merkbaar is. Newmans taal is eminent-ritmisch, wat vooral merkbaar is in de peroratie. Het ritme is vaak ternair (3 x 'uiteindelijk' b.v. in Arnolds fragment), wat goed schijnt te passen bij het thema van de Triniteit...

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

[70] *Peace in Believing*, PS VI, Sermon 25.
[71] Arnold Matthew, *Discourses in America*, London, 1885, pp. 139-140.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

En de ene riep tot de andere, en zei: "Heilig, heilig, heilig is de Heer der heerscharen" (Js VI, 3)

Elke dag van de Heer is een dag van rust, maar deze dag wellicht meer dan enige andere. Hij brengt ons geen daad van God, hoe gracieus en glorierijk ook, in herinnering, maar Zijn eigen onuitsprekelijke volmaaktheden en de aanbiddelijke volheid van Zijn mysterie. Het is een dag die speciaal is toegewijd aan de vrede. Onze Heer heeft ons bij Zijn heengaan Zijn vrede nagelaten: "Mijn vrede laat Ik u; mijn vrede geef Ik u; niet zoals de wereld hem geeft, geef Ik hem u"[72]; en Hij zei dat Hij hun een Trooster zou zenden die hun vrede zou geven. Verleden week hebben we de herinnering gevierd aan de gave, die Hij met zich heeft meegebracht, in die grote doctrine die het zinnebeeld is van die gave en het middel om haar te verkrijgen. "Deze dingen heb ik tot u gesproken opdat gij vrede zoudt hebben in mij; in de wereld hebt gij slechts verdrukking"[73]. Christus zegt ons hier dat Hij, midden in de beproevingen van deze wereld, aan Zijn leerlingen vrede zal geven, en daarom bidden wij dan ook in het openingsgebed van deze dag dat wij mogen trouw blijven aan het geloof in God, die eeuwig Drie is en Eén, *én* dat wij mogen worden "gevrijwaard van alle tegenspoed", want in de trouw aan dat geloof worden wij behoed tegen alle gevaar.

Vandaar dan ook dat, toen Mozes aan de priesters beval de zegen uit te spreken over de kinderen van Israël, Gods naam over hen werd heengespreid, en dit tot driemaal toe, om hen te zegenen en te bewaren, om Zijn Gelaat over hen te laten stralen en om hun vrede te schenken. En vandaar ook dat wij in onze eigen plechtige zegen op het einde van onze publieke eredienst aan het volk de gave schenken van "de vrede van God die alle begrip te boven gaat", en "de zegen van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest".

God is een God van vrede, en door ons vrede te schenken schenkt Hij ons zichzelf, manifesteert Hij slechts zichzelf aan ons, want Zijn aanwezigheid is vrede. Vandaar dat onze Heer in dezelfde toespraak waarin Hij aan Zijn leerlingen de vrede belooft, hun ook beloofde dat "Hij zou komen en zichzelf aan hen openbaren", dat "Hij en Zijn Vader naar hen toe zouden komen en hun verblijf in hen zouden vestigen"[74]. Vrede is Zijn eeuwigdurende staat. In deze wereld van tijd en ruimte heeft Hij gewerkt en gehandeld, maar van eeuwigheid was dit niet zo. Zes dagen werkte Hij en rustte dan, in overeenstemming met díé rust, die Zijn eeuwigdurende staat was. Maar Hij rustte toch niet zó dat Hij in zekere zin niet meer "werkte tot nu toe" om zich in barmhartigheid en rechtvaardig oordeel te keren naar de wereld die Hij geschapen had. En, meer in het bijzonder, werkten Hij en Zijn Vader met machtige hand, toen deze Zijn eniggeboren Zoon in de wereld zond, en toen deze allergenadigste en allerbarmhartigste Zoon, onze Heer, zich gewaardigde tot ons neer te dalen. En beiden schonken zij ons de Heilige Geest, de Vertrooster, die ook wonderlijk werkte en blijft werken tot nu toe.

Ongetwijfeld is heel het heilsbestel er een van grote en continuë werken, maar toch tendéren zij alle naar rust en vrede, zoals in het begin. Zij zijn begonnen vanuit de rust, en zij eindigen in de rust. Zij eindigen vanuit die eeuwigdurende staat van waaruit zij begonnen zijn. De Zoon was van alle eeuwigheid in de boezem van de Vader als Zijn Welbeminde en Eniggeborene. Hij beminde Hem vóór de grondlegging van de wereld. Hij deelde Zijn glorie met Hem van vóór de wereld bestond. Hij was in de Vader, en de Vader in Hem. Niemand kende de Zoon behalve de Vader, noch de Vader behalve de Zoon. "In het begin was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was God". Hij was "de Glans van Gods heerlijkheid en

[72] Joh XIV, 27.
[73] Joh XVI, 33.
[74] Joh XIV, 21, 23.

het volmaakte Beeld van zijn Persoon". En in deze onuitsprekelijke Eenheid van Vader en Zoon was eveneens - als zijnde de Geest van de Vader en de Geest van de Zoon - de Geest van Beiden tegelijk, niet gescheiden van hen, maar toch ónderscheiden. Van alle eeuwigheid waren zij Drie Personen en slechts Eén God.

Zo was het, werd ons overgeleverd, van alle eeuwigheid. Voordat de hemelen en de aarde werden gemaakt, voordat de mens viel of de engelen rebelleerden, voordat de zonen van God werden gevormd in de morgen van de schepping, ja zelfs voordat er Serafim waren om hun gelaat te sluieren voor Hem en te roepen 'Heilig, heilig', - vóór dit alles bestond Hij zonder dienaren, zonder gevolg, zonder Hof en koninkrijk, zonder de openbaring van Zijn glorie, zonder iets buiten Hemzelf, - Hij, Zijn eigen Tempel, Zijn eigen oneindige rust, Zijn eigen supreme geluk, van alle eeuwigheid. O wonderlijk mysterie! O welk een diepte van majesteit! O diepe dingen die de Geest alleen weet! Hoe wonderlijk en vreemd komt het voor aan schepselen zoals wij, die rondkruipen op deze aarde, dat Hij, de 'Al-machtige, de Al-wijze, de Al-goede, de Al-heerlijke', voor een eeuwigheid lang, voor jaren zonder einde, of liever wég van de tijd - die immers maar één van Zijn schepselen is -, dat Hij bestaan heeft zonder wezens door wie Hij Zijn almacht kon tonen, in wie Hij wijs kon zijn, voor wie Hij goed kon zijn, door wie Hij kon worden verheerlijkt! Wonderlijk toch dat al Zijn diepe en oneindige eigenschappen toen zonder manifestatie-naar-buiten waren! O wonderlijke gedachte! Maar toch ook tróóstende gedachte voor ons, wormen van deze aarde, - troostend, zo dikwijls als wij in onszelf en in anderen voelen dat daar gaven zijn die geen uitoefening vinden, en krachten die steeds maar in rusttoestand zijn! Hij, de 'Al-machtvolle' God, rustte van alle eeuwigheid zonder enig werk te verrichten!

Maar is het anderzijds niet even wonderlijk dat Hij *níét* bleef rusten, ziende dat Hij zo gelukkig was in zichzelf? Waarom zocht God objecten buiten zichzelf om ze te kennen, te beminnen en ermee in gemeenschap te treden, als Hij toch álles bezat in zichzelf? Hoe komt het dat Hij ineens gezelschap nodig had als was Hij een mens, - Hij, die toch niet eenzaam wás, maar altijd Zijn eniggeboren Woord bij zich had, in Wie Hij Zijn welbehagen vond en dat Hij onuitsprekelijk beminde, alsook de eeuwige Geest, de band zelve van liefde en vrede, wonend ín en bewoond dóór de Vader en de Zoon?

Of de vraag is veeleer: hoe kwam Hij er ooit toe te schéppen - Hij, de Vader van een Zoon zonder begin en zonder onvolmaaktheid die Hij kon beminnen met een volmaakte liefde? Welk een grenzeloze uitstorting van goedheid was het dat *Hij* zich uiteindelijk gewaardigde zich te omringen met schepselen - Hij, die aan niets behoefte had - en Zijn eeuwigdurend stilzwijgen te ruilen voor de zorgen van een Voorzienigheid en het aanschouwen van de strijd tussen goed en kwaad? Ik zeg niets over al die apostasieën die tegen Hem waren gericht, niets over al die rebellies en godslasteringen die mensen en duivels tegen Hem hebben begaan. Ik zeg niets over die onnoembare regio van 'ach en wee', die de gevangenis is van de onboetvaardigen, durend in alle eeuwigheid, durend zolang als Hijzelf duren zal, in rivaliteit als het ware met Zijn hemel van zaligheid. Ik zeg daar niets over, want het kwaad kan God niet raken en al de zonden van deze verworpen zielen kunnen Zijn eeuwig geluk niet aantasten.

Maar, zo vraag ik, hoe moeten wij het begrijpen dat Hij, die niets behoefde, die alles in alles was, die oneindige Gelijken had in de Zoon en de Geest, één met Hem, - hoe moeten we het begrijpen dat Hij Zijn heiligen schiep enkel en alleen maar uit liefde tot hen, uit een liefde die van alle eeuwigheid in Hem werkzaam was? Waarom zou Hij de mens maken naar het beeld van God, wiens beeld toch reeds wás de Zoon - de Al-volmaakte, de Exact-gelijkende, in wie geen verandering was of geen gebrek, maar een natuurlijke congruentie en eenheid van wezen? En toen de mens viel, waarom gaf Hij hem toen niet op? Waarom vernietigde Hij toen het ras der mensen niet om er andere te maken? Waarom ging Hij zo ver dat Hij een nieuwe, nog wondervollere dispensatie jegens ons begon? Dat, zoals Hij wonderlijk had gewerkt in de Providentie, Hij nu ook wonderlijk werkte in de genade? En dit zelfs zozeer dat Hij Zijn eeu-

wige Zoon zond om onze gevallen natuur op zich te nemen en ze te zuiveren en te vernieuwen door Zijn vereniging met haar? Waarom anders deed Hij dit tenzij omdat Hij, ondanks de oneindigheid van Zijn eigen zaligheid, ondanks de oneindige volmaaktheid van Zijn Zoon en 's mensen onnuttigheid, toch in Zijn grote liefde had beslist dat die onnutte mens deelgenoot zou zijn aan de volmaaktheid van Zijn Zoon en aan het geluk en de zaligheid die Hijzelf genoot?

En zo kwam het dan dat Hij, zoals Hij de mens in het begin had geschapen, Hij hem eveneens de verlossing schonk. De geschiedenis nu van die verlossing hebben wij gedurende de laatste zes weken in onze goddelijke diensten gevolgd. Wij hebben in onze herinnering weer opgeroepen die hele dispensatie van werkzame voorzienigheid, die God met het oog op onze verlossing heeft toegevoegd aan Zijn eeuwige en oneindige rust. Allereerst hebben wij ons in herinnering gebracht het naderbij komen van de Heer in de weken van de advent; dan, met Kerstmis, Zijn geboorte uit de heilige Maagd na een miraculeuze ontvangenis; daarna Zijn besnijdenis; Zijn openbaring aan de wijze Magiërs; Zijn doopsel en het begin van Zijn mirakelen; Zijn opdracht in de tempel; gedurende de vasten Zijn verblijf en bekoring in de wildernis; Zijn doodsstrijd in de Olijfhof; Zijn verraad; Zijn bespotting en geseling; Zijn kruisdraging en passie; Zijn begrafenis; Zijn opstanding; de veertig dagen daarna en Zijn omgang met Zijn leerlingen; daarna Zijn hemelvaart; en ten slotte de komst van de heilige Geest in Zijn plaats om bij Zijn Kerk te blijven tot het einde toe - tot het einde van de wereld, want zolang zal de almachtige Vertrooster bij ons blijven.

En zo werd, door de viering van vorige week waarin we het genadenrijke werk van de Geest herdachten, onze serie representaties gebracht tot die van het einde van alle dingen. Wat blijft er ons dan nu nog over tenzij datgene in de herinnering op te roepen wat op dit einde volgen zal? De terugkeer namelijk van Gods eeuwigdurend rijk, de oneindige vrede en gelukzalige volmaaktheid van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, die wel verschillend is van wat ze eens was door de vruchten van schepping en verlossing, maar er toch niet van verschilt wat betreft de opperste zaligheid, de onuitsprekelijke wederzijdse liefde, de afgrond van heiligheid waarin de drie Personen van de eeuwige Drievuldigheid verblijven. Hij dan is het onderwerp van de viering van deze dag - de God van liefde, van heiligheid en gelukzaligheid; in wiens aanwezigheid volheid van vreugde en geluk is voor altijd; die is wat Hij altijd was, en die ons, zondaars, heeft gebracht naar datgene wat Hij altijd was. Niet als deel van Zijn schepping heeft Hij vrede en liefde geschapen, maar Hijzelf was die vrede en die liefde van alle eeuwigheid. Hij zegent ons door ons deelgenoten te maken van Hemzelf, via de Zoon door middel van de Geest, en door Zijn dispensatie in de tijd werkt Hij zo, dat Hij ons brengt naar datgene wat eeuwig is.

Vandaar ook dat in de Schriftuur de beloften van eeuwigheid en veiligheid samengaan. Waar geen tijd is, daar is immers ook alle wisselvalligheid afwezig. "De eeuwige God is uw toevlucht", zegt Mozes vóór zijn dood, en ónder u zijn Zijn eeuwige armen; en Hij zal de vijand vóór u uitdrijven en zeggen: 'sla hem neer!'; dan zal Israël in veiligheid wonen, zonder te worden gestoord". En elders: "Aldus spreekt de Hoogverhevene die in de eeuwigheid woont: 'Ik woon in de hoge en heilige plaats, en ook in hem die een berouwvolle, nederige geest bezit, om nieuw leven te geven aan de nederige en een nieuw hart aan de berouwvolle... Ik schep lippen die vrucht dragen; vrede, vrede voor hem die veraf is en voor hem die nabij is' ". En zo ook wordt onze Heer en Verlosser in de profetieën aangeduid als "de *Eeuwige* Vader, de *Vorst* van vrede". En op een nog andere plaats wordt heel in het bijzonder gesproken over hetgeen Hij voor ons heeft gedaan: "Het werk van de gerechtigheid zal *vrede* zijn; en de gevolgen van de gerechtigheid zullen zijn: rust en *veiligheid voor altijd*"[75].

Zoals wij dan vele weken lang in de herinnering het heilsplan hebben herdacht, waardoor ons in de tijd de gerechtigheid werd weergeschonken, zo brengen wij ons vanaf vandaag Gods oneindige volmaaktheden voor de geest alsmede onze hoop om ze te zien en te genieten

[75] Dt XXXIII, 27, 28; Js LVII, 15, 19; IX, 6; XXXII, 17.

in het leven hierna. Tot hiertoe hebben we Zijn grote werken gevierd, van nu af verheerlijken wij Hemzelf. Vijfentwintig weken lang zullen we zinnebeeldig representeren wat ons te wachten staat hierna. Wij treden dan binnen in onze rust, en doen dit mét Hem die na Zijn werk en lijden het hemelse koninkrijk opent voor alle gelovigen. Een half jaar lang staan we nu stil, als verslonden in Zijn aanbidding, roepende met de Serafim in de tekst: 'Heilig, heilig, heilig!' onophoudelijk. Alle Gods voorzienigheden, alle Gods handelen-met-ons, al Zijn oordelen, genaden, waarschuwingen, heilsdaden zijn op vrede en rust gericht als op hun einddoel. Al onze moeiten en vreugden hier, al onze angsten, al ons vrezen en twijfelen, al onze problemen, verwachtingen, aanmoedigingen en kwellingen, winsten en verliezen, gaan álle díé richting uit.

Na Kerstmis, Pasen en Pinksteren komt Triniteitszondag en de tijd daarna; en zo ook, na zoveel angst en zielekwelling, na onze hergeboorte in de Geest, na allerlei leed, bekoring, smart en lijden, na dagelijkse afsterving aan de wereld, na dagelijks weer opstaan voor God, uiteindelijk dan komt die "rust, het blijvend bezit van het Godsvolk". Na de koorts van dit leven, na zoveel ziekte en moeheid, vechten en wanhoop, kwijning en storm, strijden en falen, strijden en slagen; na al de wisselvalligheden en toevalligheden van dit heilloze bestaan, komt dan eindelijk de dood, eindelijk Gods Witte Troon, eindelijk de Zaligende Aanschouwing. Na onrust komt rust, vrede en vreugd, ons eeuwig deel, als we 't waard zijn; het zien van de Heilige Ene in de Zalige Drie; de Drie die getuigenis afleggen in de hemel, Licht ontoegankelijk, glorie zonder smet of blaam, macht zonder "wisseling of schaduw van verandering". De Vader God, de Zoon God en God de H. Geest; de Vader Heer, de Zoon Heer en Heer de H.Geest; de Vader ongeschapen, de Zoon ongeschapen en ongeschapen de H. Geest; de Vader mysterie, de Zoon mysterie en mysterie de H. Geest. Want er is één Persoon van de Vader, een andere van de Zoon, een andere van de Geest; en zo de Vader is, zo is de Zoon, en zo ook de H. Geest en toch zijn er geen drie Goden of Heren of mysterievollen of ongeschapenen, maar slechts één God, één Heer, één Ongeschapene, één Mysterievolle.

Gebruiken wij dan dankbaar het thema van vandaag en het Credo van Athanasius als een middel tot vrede, tot het ons hopelijk vergund wordt Gods Gelaat te zien in de hemel. Wat dit zalige visioen ons dan laat zien, dát gunt de schouwing van die mysteries ons als in een beeld. De Triniteitsleer was de inzet van een speciale strijd onder de Christusbelijdenden, - bracht een zwaard op aarde, maar de bedoeling was vrede. En vrede brengt zij bij nederige aanvaarding-in-geloof. Vragen wij Gods zegen over een juiste belijdenis ervan, die niet leidt tot strijd, maar tot gebed; niet tot verdeeldheid, maar tot eenheid; niet tot afgunst, maar tot liefde. Naderen wij vroom tot de Drieëne, en belijden wij Hem met de lippen én met het hart. Zien wij uit naar wat komt als deze illusierijke wereld voorbij is en ieder van ons in hemel of hel verblijft. Verschuilen wij ons in de schaduw van Zijn vleugelen en vragen wij een hart dat begrijpt, een liefde als instinct van ons herboren-zijn en de wijdheid van een leven in de geest.

Bidden wij Hem om de geest van willige trouw en ware plichtsbetrachting,- om een eerlijke geest die Gods wil wenst te doen, zonder bijbedoelingen, zonder zelfbehagen, zonder schepselverafgoding - om een opene, heldere, gewetensvolle en loyale geest. Zo zal de Drieene Zijn verblijf vestigen in ons: de Geest van Waarheid, door de wereld niet aanvaard, maar wonend ín ons en bíj ons, en Christus die "ons zal beminnen en zich aan ons openbaren" alsook de Vader "die ons eveneens beminnen zal". De Drie zullen naar ons toe komen en zich daar blijvend vestigen. En als ons laatste uur dan komt, dan zullen wij zacht onze zielen kunnen overgeven, onze zondige maar toch verloste zielen, met veel zwakheid en beven, met veel zelfverwijt en diep schuldbesef, maar ook met een vast geloof, een blijde hoop en een kalme liefde, aan God de Vader, God de Zoon en God de H. Geest - aan de Gezegende Drie en de Heilige Ene, de Drie Personen en de Ene God - Schepper, Verlosser, Heiland en Rechter.

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

G O D S R O E P S T E M[76]

P.S. VIII, pr. 2; 27 okt. 1839

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

In deze homilie vinden we verdekte autobiografische aanduidingen van de predikant. Zo zegt hij b.v. (op p.65): "Iemand gaat zijn gewone gangetje; op een dag komt hij thuis, en vindt daar een brief, een boodschap, een persoon, die voor hem plotseling een beproeving betekent. En als deze religieus verwerkt wordt, zal zij hem helpen om op te klimmen tot een hogere staat van religieuze volmaaktheid..." Wat hij hier zo simpelweg beschrijft, heeft hij concreet ondervonden enige tijd vóór het voordragen van deze preek. Hij had plotseling, en dwingend, een "divine call", Gods roepstem, gehoord, midden in het gewone leven.

Newman was een studax, en om een diepere fundering voor zijn vele persoonlijke vragen van theologische aard te vinden- die ook de vragen waren van vele vrienden en volge - lingen in de Oxfordbeweging - besloot hij in 1839, na zes jaren succesvolle 'beweging', eens een volledige zomervacantie te wijden aan de studie van de christelijke Kerk in de eerste eeuwen - de zes eerste waren normerend voor het anglicanisme. Zijn norm was dus: de Oudheid, en ook de oude kerkvaders, b.v. Augustinus (354-430). Maar hij viel van de ene ontdekking in de andere! In juli bestudeerde hij het concilie van Chalcedon (451), en bevond daar de pauselijke macht haast zo groot als in 1839! Eind augustus werd het nog erger: bij Augustinus vond hij de idee dat je alleen veilig was (securus), als je de uitspraak volgde van de universele kerk, dus niet van een deelkerk. Welnu, zijn anglicaanse, was dat geen deelkerk? "Een serieuze klop van het roomse systeem", schrijft hij aan een vriend, "die mij een 'stomach-ache' (pijn in de maag) gegeven heeft. It is no laughing matter (niet om mee te lachen!)"[77].

Ineens ging Newman een licht op: norm van geloof was niet de oudheid, maar de universaliteit! Twijfel begon te knagen, maar hij gaf zich niet zo gemakkelijk gewonnen. Zes jaren heeft het geduurd eer hij helemaal zeker was en, met de hulp van een passionistenpater, de intussen zaligverklaarde Italiaan Domenico Barberi, toetrad tot de roomse kerk op 8 oktober 1845.

Het is de eigen ervaring van het plotseling door het geweten geroepen worden tot een "hogere staat van religieuze volmaaktheid" - zo ondervond hij het - die van hem een heel ander mens maakte. Als vrome anglicaan begint hij zijn preek met een zoektocht doorheen de Schrift, tweeëneenhalve bladzijden lang (in de vertaling), en bij alle grote figuren vindt hij identiek dezelfde reactie: "prompt obedience", onmiddellijke gehoorzaamheid. Alleen de nochtans sympathieke 'rijke jongeling' reageert negatief, maar - vingerwijzing voor het zich verrijkende Engeland van die tijd - "hij had vele bezittingen". Dan volgen een aantal ideeën naar aanleiding van dat 'geroepen worden', sommige onder hen nog steeds actueel, b.v. het *voortdurend* geroepen worden: wij worden "niet één keer, maar vele keren geroepen" (p.64).
Ja, zelfs het onbegrip voor het feit dat Gods roep "iets is wat nú geschiedt", en niet alleen "in de dagen van de apostelen" (ibid.), krijgt speciale aandacht.

In een tijd van romantische ophemeling van het verleden (cf. Hendrik Conscience, Walter Scott), van een algemene statische mentaliteit, tot in de wetenschappen toe (cf. Max Wildiers), prees en beoefende Newman, nog vóór Darwin, de verandering en de dynamiek: "Leven is veranderen, en volmaakt zijn betekent: dikwijls veranderd hebben" (in zijn boek over de ontwikkeling van de christelijke leer, hfdst. 1, sectie 1, § 7).

[76] *Divine Calls*, PS VIII, Sermon 2.
[77] LD VIII, 154.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Toen kwam de Heer bij hem staan, en riep, evenals de vorige keren: "Samuël, Samuël!". En Samuël antwoordde: "Spreek, Uw dienaar luistert" (1 S,III,10).

In het verhaal waar deze tekst deel van is, zien wij een merkwaardig voorbeeld van een goddelijke roeping én van de wijze waarop wij daaraan gevolg moeten geven. Vanaf zijn prilste jeugd werd Samuël opgevoed in de tempel van de Heer; en te gelegener tijd riep God hem om een heilige taak op zich te nemen: de profetie. Hij werd geroepen, en beantwoordde deze roep dadelijk. God zei: "Samuël, Samuël!" Eerst begreep hij niet wié riep en wát werd bedoeld, maar hij ging naar Eli en vernam toen wié geroepen had en hóé hij moest antwoorden. Toen God weer riep, zei hij: "Spreek, Uw dienaar luistert!" Dit is prompte gehoorzaamheid.

Zeer verschillend waren de omstandigheden waarin de h. Paulus geroepen werd, maar er is deze gelijkenis dat, toen God riep, hij ook prompt gehoorzaamde. Toen Paulus de hemelse stem hoorde, zei hij dadelijk, bevend en verbaasd: "Heer, wat wilt Gij dat ik doe?"[78] Diezelfde dociliteit wordt geaffirmeerd of ingesloten in de twee verslagen die hijzelf ten beste geeft van zijn wonderlijke bekering. In hoofdstuk 22 zegt hij: "Wat moet ik doen, Heer?" En in hoofdstuk 26, na koning Agrippa verteld te hebben wat de goddelijke Spreker hem zei, voegt hij eraan toe - wat op hetzelfde neerkomt -:"Sindsdien, koning Agrippa, ben ik dit hemelse visioen *nooit ongehoorzaam geweest*". Dit verslag wordt ons gegeven van Paulus' eerste stap op Gods barmhartige wegen - wegen waarvan zijn eindpunt is zijn eeuwig heil. "Want wie Hij tevoren heeft gekend, heeft Hij ook tevoren bestemd[79]- wie Hij heeft voorbestemd, heeft Hij ook geroepen" - ziehier de eerste daad die plaatshad in de tijd - "en wie Hij riep, heeft Hij ook gerechtvaardigd; en wie Hij rechtvaardigde, heeft Hij ook verheerlijkt". Dit is de reeks van Gods barmhartigheden; en het is duidelijk dat het Paulus' prompte gehoorzaamheid was, die de eerste barmhartige gave vasthechtte aan de tweede. "Wie Hij riep, die heeft Hij ook gerechtvaardigd". De h. Paulus werd geroepen toen Christus hem onderweg verscheen; hij werd gerechtvaardigd toen Ananias hem kwam dopen; en het was prompte gehoorzaamheid, die hem van zijn roeping leidde naar zijn doopsel. "Heer, wat wilt Gij dat ik doe?" Het antwoord was: "Sta op, en ga naar Damascus; daar zal u precies worden gezegd wat u te doen staat"[80] En toen hij te Damascus aankwam, werd Ananias naar hem gezonden door dezelfde Heer die hem verschenen was; en hij herinnerde de h. Paulus hieraan bij zijn komst. De Heer was verschenen om hem te roepen; en de Heer was verschenen om hem te rechtvaardigen.

Dit is dan de les die ons geleerd wordt door Paulus' bekering: prompt te gehoorzamen aan Gods roep. Als we gehoorzamen: aan God de eer, want Hij is het die werkt in ons. Gehoorzamen we niet, dan is óns de schande, want zondig ongeloof werkt dan in ons. Als de zaken zo staan, zorgen wij er dan ook voor om in overeenstemming hiermee te handelen: laten we vrezen, diep vrezen *niet* te gehoorzamen aan Gods roepstem, maar anderzijds laten wij er ons niet op beroemen en er de eer niet van opeisen *dat* we gehoorzamen. Dit is vanaf het begin de houding geweest van alle heiligen: hun heil bewerken met vrees en beven, maar het werk toeschrijven aan Hem, die hen tot het willen en het vervullen van Zijn welbehagen had aangezet; gehoor geven aan de roepstem, en dank betuigen aan de Roepende, die in hen hun roeping vervult. Zoveel over de h. Paulus.

Zeer verschillend in haar omstandigheden was Samuëls roeping als kind in de tempel, maar toch hierin speciaal gelijkend op die van de h. Paulus, dat Samuëls gehoorzaamheid ons op een treffende wijze wordt voorgesteld door de woorden zelf, die Eli hem in de mond legt

[78] Han IX, 6.
[79] Rom VIII, 29.
[80] Han XXII, 10.

volgens onze tekst. Eli leerde hem wat hij moest zeggen als hij geroepen werd door de goddelijke stem. Toen de Heer dan inderdaad "kwam, vóór Samuël ging staan en hem riep zoals de vorige keren: 'Samuël, Samuël!', toen antwoordde Samuël: 'Spreek, Heer, Uw dienaar luistert".

En zo wordt ons ook de geestestoestand van koning David uitgebeeld in de 27e psalm: "Als Gij zegt: 'Zoek mijn gelaat!', dan zegt mijn hart tot U: 'Uw gelaat, Heer, wil ik zoeken!' "

En deze geestestoestand, die ons in de vorige voorbeelden wordt uitgedrukt in gesproken woorden, wordt ons in het geval van vele heiligen in de Schriftuur getoond in woorden én daden, en wordt anderzijds negatief geïllustreerd door het voorbeeld van hen, die in de Schrift worden vermeld als verwaarlozers van die roepstem en als mensen die, ofschoon geroepen om het leven in te gaan, dit niet hebben verwezenlijkt.

Zo lezen we b.v. over de apostelen dat "Jezus eens langs het meer van Galilea liep en twee broers zag - Simon, Petrus genoemd, en zijn broer Andreas - die het net uitwierpen in het meer; want het waren vissers. En Hij sprak tot hen: 'Volgt Mij, en ik zal jullie vissers van mensen maken'. *Meteen* lieten ze hun netten achter en volgden Hem"[81]. Verder zag Hij Jakobus en Johannes met hun vader Zebedeüs. "Hij *riep* hen; en *meteen lieten ze de boot en hun vader achter,* en *volgden* Hem." En zo verging het ook de h. Matteüs bij het tolhuis. "Hij zei tot hem: 'Volg Mij!'; en hij liet alles achter, stond op, en volgde Hem."

Verder wordt ons in het evangelie van Johannes verhaald: "Jezus had besloten naar Galilea te gaan, en ontmoette Filippus. Hij zei tot hem: '*Volg* Mij'." "Filippus ging dan Natanaël opzoeken", en op dezelfde wijze zei hij tot hem: "Kom en zie". "Jezus zag Natanaël tot Hem komen, en zei over hem: 'Daar heb je een echte Israëliet, in wie geen oneerlijkheid is' ".

Anderzijds deinsde de rijke jongeling voor de roep terug, en vond hem harde taal. " 'Als gij volmaakt wilt zijn, ga dan uw bezit verkopen en geef het aan de armen, en ge zult een schat hebben in de hemel. Kom dan terug en volg Mij.' Maar toen de jongeman dit woord hoorde, ging hij verdrietig weg, want hij had vele bezittingen"[82]. Anderen, die schenen te aarzelen, of liever, die om een beetje uitstel vroegen in de naam van menselijke gevoelens, werden berispt om hun gebrek aan prompte gehoorzaamheid, want de tijd staat voor niemand stil: de roepstem laat zich horen, en is voorbij, - als we haar niet capteren op het moment zelf, zijn we ze kwijt. Christus was op zijn weg hemelwaarts. Hij liep langs het meer van Galilea[83]; Hij ging vandaar verder[84]; Hij ging voorbij[85]; Hij hield niet stil; alle mensen moesten zich bij Hem aansluiten, of Hij zou er anderen roepen wat verder[86]. Tegen een ander zei Hij: 'Volg Mij.' Maar die zei: 'Heer, sta me toe eerst mijn vader te gaan begraven.' Maar Jezus zei hem: 'Laat de doden hun doden begraven; u moet het koninkrijk Gods gaan verkondigen.' "Weer een ander zei: 'Heer, ik wil U volgen, maar sta me toe eerst afscheid te nemen van mijn huisgenoten.' Tegen hem zei Jezus: 'Wie de hand aan de ploeg slaat en dan nog eens omkijkt, deugt niet voor het koninkrijk Gods.' "[87].

Nogal gelijkend op deze laatste voorbeelden zijn de omstandigheden waarin de roeping van de profeet Elisa plaatsvond, ofschoon hij geen blaam schijnt opgelopen te hebben vanwege Elia omdat hij met zijn gedachten bleef bij wat hij verliet. "Hij trof Elisa, de zoon van Safat, terwijl die aan het ploegen was. Toen Elisa langskwam, wierp hij hem zijn mantel toe". Hij bleef daar niet; hij ging verder, en Elisa moest wel achter hem aanlopen. "Elisa verliet de ossen, liep Elia achterna en zei: 'Laat me eerst mijn vader en moeder groeten, dan zal ik u volgen". De profeet stond dit toe; daarna ging hij Elia volgen, en werd zijn dienaar".

[81] Mt IV, 18-20.
[82] Mt XIX, 21-22.
[83] Mt IV, 18.
[84] Mt IX, 9.
[85] Mc II, 14.
[86] Mt VIII, 21-22.
[87] Lc IX, 59-62.

Of tracht nog eens de omstandigheden van Abrahams roeping te overwegen, - van 'de vader van alle gelovigen'. Hij werd weggeroepen uit zijn vaderhuis, maar er wordt niet gezegd waarheen. De h. Paulus werd naar Damascus gezonden, en daar zouden hem verdere instructies worden verstrekt. Op dezelfde wijze verliet Abraham zijn woning voor een land "dat ik u tonen *zal*"[88], zei de almachtige God. Hij ging dan ook weg, "niet wetende waarheen"."Abram vertrok zoals de Heer hem gezegd had".

Dit zijn de voorbeelden van goddelijke roeping die de Schrift ons geeft, en hun karakteristiek is dit: dat ze onmiddellijke gehoorzaamheid vereisen, en ook, dat ze ons roepen voor iets dat we niet kennen, voor iets dat duister is. Alleen het geloof kan er gehoor aan geven.

Maar men kan opwerpen: hoe gaat ons dit nú nog aan? Allen werden wij tot de dienst van God geroepen in onze kinderjaren, eer we er konden aan gehoorzamen of niet. We ontdekten dat we geroepen waren toen onze rede begon te dagen, - geroepen tot een staat van verlossing. We leefden als dienaars en kinderen Gods tijdens onze hele beproevingstijd: we werden, als kind, tot deze staat geleid vanwege ons doopsel, door onze ouders gewild. Geroepen worden is voor ons niet iets toekomstigs, maar iets uit het verleden.

Dit is wel degelijk waar; maar toch is het ook waar dat de geciteerde Schriftteksten nog steeds van toepassing zijn op ons, ons nog altijd aangaan, en ons kunnen waarschuwen en leiden op een heel belangrijke manier. Enkele woorden zullen dit aantonen.

Want in werkelijkheid worden we niet één keer, maar vele keren geroepen: heel ons leven lang roept Christus ons. Hij riep ons voor het eerst in ons doopsel, maar ook later nog. Of we aan zijn stem gehoor geven of niet, genadiglijk roept Hij ons steeds. Als we ontrouw zijn aan ons doopsel, roept Hij ons op tot berouw; als we ernaar streven onze roeping trouw te blijven, dan roept Hij ons van genade tot genade, van heiligheid tot heiligheid, ons leven lang.
Abraham werd weggeroepen uit zijn huis, Petrus van zijn netten, Matteüs van zijn tolambt, Elisa van zijn hoeve, Natanaël van zijn afzondering; allen worden we zonder ophouden geroepen, van het ene naar het andere, altijd verder, zonder een plaats om te rusten. Wij stijgen altijd hoger naar onze eeuwige rust, en geven slechts gehoor aan het ene bevel om er reeds een ander te vernemen. Hij roept ons telkens opnieuw, om ons telkens weer te rechtvaardigen, - en om ons telkens weer, en altijd meer en meer, te heiligen en te verheerlijken.

Het zou goed zijn als we dit zouden verstaan, maar wij zijn traag om die grote waarheid helemaal te doorgronden dat Christus als het ware in ons midden wandelt en ons met Zijn hand, oog of stem smeekt om Hem te volgen. Wij begrijpen niet dat Zijn roep iets is wat nú geschiedt. Wij denken dat dit geschiedde in de dagen van de apostelen: wij geloven er niet echt in, we kijken er niet naar uit in ons eigen bijzonder geval. Wij hebben geen ogen om de Heer te zien, - heel anders dan de beminde apostel, die Christus herkende zelfs toen de andere discipelen Hem niet herkenden. Toen Hij na Zijn verrijzenis op het strand stond en hun vroeg hun net in zee te werpen, "zei de leerling, die Jezus liefhad, tegen Petrus:'Het is de Heer!' "[89].

Wat ik hier zeggen wil is dit: dat zij die voor God leven, van tijd tot tijd zeer sterk waarheden inzien, of althans te beschouwen krijgen, die zij voordien niet kenden; en het zijn waarheden, die plichten impliceren, - feitelijk precepten die dienen gehoorzaamd te worden. Op die of dergelijke manieren roept Christus ons nú. Er is niets miraculeus of ongewoons in Zijn contacten met ons. Hij gebruikt onze natuurlijke vermogens en levensvoorwaarden. Toch is wat ons providentieel overkomt in essentie hetzelfde als wat Zijn stem zei aan Zijn discipelen op aarde: of Hij het zegt met Zijn presentie, Zijn stem of ons geweten, heeft geen belang: als wij het bevel maar voelen. En áls het dat is, kan het worden opgevolgd of niet, aanvaard of niet, - aanvaard zoals Samuël of Paulus het aanvaardden, of niet zoals bij de rijke jongeman.

En dit zijn, uiteraard, gewoonlijk plotselinge roepingen, even onbepaald en obscuur in hun gevolgen als eertijds. De toevalligheden en gebeurtenissen van het leven zijn vanzelfspre-

[88] Gn XII, 1.
[89] Joh XXI, 7.

kend één speciale manier waarop die vermelde roepingen ons bereiken, en allen weten wij dat ze uiteraard, zoals 'toevalligheid' het zegt, plotseling, onverwacht gebeuren. Iemand gaat zijn gewone gangetje, op een dag komt hij thuis, en vindt daar een brief, een boodschap, een persoon, die voor hem ineens een beproeving betekent. En als die religieus wordt verwerkt, zal ze hem helpen opklimmen tot een hogere staat van religieuze volmaaktheid, die hij nu even weinig begrijpt als de mysterieuze woorden die Paulus toén hoorde in de hemel. Wat het woord 'beproeving' gewoonlijk aanduidt is iets wat, goed verwerkt, ons bevestigt in de staat waarin we zijn. Maar ik bedoel iets méér: zij 'bevestigt' niet alleen, zij 'tilt op' in een hogere staat van kennis en heiligheid. Velen die op hun verleden terugkijken, zullen het heel markant vinden dat ze op diverse tijden verschillend dachten over wat goddelijke waarheid is, over de wijze om God te behagen, over wat mag en niet mag, over volmaaktheid en geluk. Ik heb geen bezwaar tegen de opinie dat die verschillen even groot zouden kunnen zijn als het verschil dat mogelijk bestond tussen Petrus' geestestoestand als visser, of die van Elisa als ossendrijver enerzijds, én hun nieuwe geestestoestand als geroepenen tot apostolaat of profetisme anderzijds. Elisa en Petrus werden voorzeker geroepen tot een nieuwe levenswijze: daar spreek ik niet over. Ik spreek over gevallen waarin bepaalde personen hun sociale conditie, hun plaats in de samenleving, hun loopbaan e.dgl. veranderden, waarbij ik veronderstel dat hun uiterlijke leven zo ongeveer hetzelfde bleef als tevoren. Maar ik beweer dat heel wat mensen beseffen dat ze grote inwendige veranderingen van visie hebben ervaren over wat waarheid en geluk zouden kunnen zijn. Anderzijds zijn dat niet zó grote veranderingen dat de vorige opinies en gedragingen nu helemaal worden omgekeerd. Iemand kan nog een verband tussen beide zien: zijn vroegere staat heeft hem geleid tot zijn latere. Maar toch kan hij aanvoelen dat, per slot van rekening, de twee substantieel verschillen, en hij terechtgekomen is in een nieuwe ideeën-wereld waarin hij personen en zaken afmeet volgens een verschillende maatstaf.

Niets is inderdaad wonderlijker en vreemder dan het feit dat verschillende personen verschillend oordelen over hetzelfde onderwerp. Neem gelijk welk feit, voorval of ding in de wereld: hoe ánders beoordelen dit telkens ándere personen! Neem b.v.de diverse aspecten waarin welke daad ook, treffend in zichzelf, door diverse personen wordt gezien. Of neem eens de visie op rijkdom, of op een rijk man, die deze of gene stand in de maatschappij erop nahoudt. Wat al verschillende gevoelens wekt zoiets op: afgunst, respect, spot, bittere tegenstand, onverschilligheid, vrees, medelijden: allemaal gevoelens die diverse groepen verschillend zien. Andere verschillen zijn even reëel, ofschoon meer subtiel. Religie b.v.: mogelijk eerbiedigt haar de soldaat, de literator, de handelaar, de staatsman, de theoloog; maar hoezeer verschilt dat respect, en hoe anders is het ideaal dat elk van hen er zich van voorstelt! Welnu, al die verschillende zienswijzen kunnen niet allemaal de beste manier zijn, zelfs al zijn het er allemaal goede. En zelfs dit is niet zo: enkele onder hen zijn tegengesteld aan andere, en sommige zijn slecht. En onder de goede zijn enkele slechts gedeeltelijk goed, andere onvolmaakt, sommige met slecht vermengd: alleen één is de beste. Alleen één is de waarheid, en de volmáákte waarheid; en welke dat is, weet niemand buiten hen die ze bezitten, áls er zo zijn. God, ja, Hij weet welke het is; en naar die éne en énige waarheid leidt Hij ons verder. Zijn verlosten leidt Hij verder, Zijn uitverkorenen traint Hij, allen samen en elk afzonderlijk, naar de ene perfecte kennis ván en gehoorzaamheid áán Christus, - wel niet zonder hun medewerking, maar door middel van een roepstem die zij moeten gehoorzamen, en als ze die niet gehoorzamen, dan verliezen zij hun rang, en moeten achteraan gaan staan in hun wedloop naar de hemel. Hij leidt hen verder van sterkte tot sterkte, en van glorie tot glorie, op de trappen van de ladder wier top reikt tot in de hemel. We gaan van één kennisstaat naar een andere; wij dringen vanuit een lagere regio in een hogere , door te horen náár en te gehoorzamen áán Christus' roep.

Wellicht is het het verlies van een dierbare vriend of familielid waardoor de roep ons bereikt: dit toont ons de ijdelheid van al het aardse, en zet er ons toe aan om God te kiezen tot

onze enige steun en toeverlaat. De genade helpt ons om dit te doen op een manier zoals we dat nog nooit hebben gedaan; en in de loop van de jaren, als we ons verleden nog eens goed overschouwen, zullen we bevinden dat dit onheil ons in een vernieuwd geloof en oordeel heeft binnengeleid en dat wij a.h.w. nieuwe mensen zijn geworden. Vóór dit feit achtten we ons vroom, en in zekere mate was dat ook zo; maar we ontdekken dat, welke onze huidige zwakheden ook zijn, en al staan we nog ver af van de hoogste staat van verlichting, dat we, toen althans, de wéreld dienden, terwijl God dienen eerder een schijngeloof was.

Of ook dit nog. Wellicht maken we iets mee wat ons verplicht te kiezen vóór of tegen God. De wereld vraagt ons een offer dat we o.i. haar niet mogen toestaan. Een verleidelijk aanbod wordt ons gedaan; of er wordt gedreigd met een aanklacht of diskrediet; of we moeten beslissen tussen waarheid of dwaling. We hebben alwat nodig is om te doen wat God ons graag zou zien doen; en we doen dat, radeloos en bang. We zien niet duidelijk onze weg, zien de gevolgen niet van onze daden op onze algemene gedragingen en opinies; en toch zullen die gevolgen zeer belangrijk zijn. Die kleine, ons plotseling gevraagde daad, die we bijna plotseling beslissen en uitvoeren, zou als de poort kunnen zijn tot de tweede of derde hemel, - tot een hogere staat van heiligheid of tot een echtere visie van de dingen dan voordien.

Of nog: we raken bekend met iemand, die God als werktuig gebruikt om onze ogen te openen voor een aantal waarheden, die tevoren voor ons gesloten waren. En hoewel wij ze maar half verstaan en aanvaarden, schijnt God te spreken in hen en de Schrift ze te bevestigen. Dit geval komt vaak voor, en impliceert een roep "om de Heer verder nog te leren kennen"[90].

Of nog: we hebben ons gewend aan een zorgvuldige Schriftlezing en een echt religieus leven, maar - a.h.w.plotseling - verstaan we de zin van die Schrift zoals nog nooit voordien. Een idee welt in ons op, die een sleutel is voor heel wat Schriftlectuur en vele andere ideeën suggereert. Aldus kunnen de voorschriften van onze Heer en Zijn apostelen heel nieuw worden verstaan. We dringen a.h.w. binnen in de levenswijze van de eerste christenen volgens de Schrift - een vroeger verborgen materie - en in de simpele spreuken van de Schrift. En we begrijpen dan goed dat die levenswijze nogal wat verschilt van die van nú. Maar kennis vraagt om actie: inzicht in de weg van de volmaaktheid is een oproep tot die volmaaktheid.

Ten slotte nog deze bedenking. Mogelijk zijn we in de gelegenheid, zonder te kunnen zeggen hoe of waarom, om in bepaalde opzichten God docieler te gehoorzamen dan voorheen. Nu zit onze geest zo vreemd in mekaar dat we onmogelijk kunnen zeggen hóé het gebeurt - gewoonte? ongewone genade? - , maar het gebéúrt, dat, terwijl ons normaal bekoringen van luiheid of besluiteloosheid of wereldse kommer of hoogmoed of erger nog overvallen, wij ineens een kracht van zelfbeheersing in ons voelen, die wij voordien niet bezaten. Of het kan ook zijn dat in ons het besluit groeit God strikter dan voorheen te dienen, zowel in Zijn huis als privé. Een oproep tot iets hogers dus, maar hoeden wij er ons voor Gods genade tevergeefs te ontvangen, en terug te vallen. Vermijden we alle bekoringen en streven we ernaar rustig en voorzichtig het zwakke vlammetje in ons te koesteren en te beschermen tegen wereldse storm. God leide ons in een hogere wereld van waarheid, werken we samen met Hem.

Laten we besluiten. Feitelijk is niets zekerder dan dit: sommigen voelen zich geroepen tot grote plichten en werken, anderen niet. Waarom? Dat weten we niet. Misten sommige ongeroepenen hun roeping door mislukking in vroegere beproevingen, of gehoorzaamden ze niet aan hun roeping? Of geeft God zijn doopgenade wel aan iedereen, maar kiest Hij toch, uit vrije keuze, voor sommige verheven taken, alleen maar sommigen uit, liever dan anderen? Dit althans is zeker: déze mens heeft visies die een ander niet ziet: hij heeft een groter geloof, een vuriger liefde en een geestelijker inzicht. En niemand mag andermans lagere heiligheidsstandaard tot de zijne maken. Als God ons tot een grotere wereldverzaking oproept en dringend het offer vraagt van onze positieve en negatieve verwachtingen, houden we dit dan ten goede:

[90] Hos VI, 3.

dit is een teken van Zijn liefde tot ons, dit is iets waar we verheugd mogen over zijn. Als dergelijke ideeën worden gekoesterd zoals het behoort, zullen ze ons niet arrogant maken, want de ambitie is wel hoog, maar er is een schrikwekkend risico aan verbonden. Wie hoge toppen wil bereiken, wandelt tussen afgronden, en valt er gemakkelijk in. Vandaar het gezegde van de apostel: "Bewerkt uw heil met vrees en beven, want het is God die werkt in u"[91]. Bovendien, hoe hoger dingen men nastreeft, des te gevoeliger is het inzicht in de eigen tekortkomingen; en dit is wel geëigend om zo iemand speciaal te vernederen. We moeten dan ook geen geestelijke hoogmoed vrezen door Christus' roep in te volgen, als wij dit ernstig doen. Ernst heeft geen tijd om zichzelf te vergelijken met andere mensen; ernst heeft een té levendig gevoel voor eigen zwakheid om trots te zijn op zichzelf. Ernst heeft slechts één doel: de wil te doen van God. Ernst zegt eenvoudigweg: "Spreek, Heer, Uw dienaar luistert!" - "Heer, wat wilt U dat ik doe?" O hadden we maar meer van die geest! O konden we de dingen maar zo eenvoudig zien dat we zouden voelen: er is maar één ding dat ons te doen staat, God te behagen! Wat hebben we eraan de wereld te behagen, de groten te behagen, ja zelfs onze dierbaren te behagen, vergeleken met dat éne? Wat hebben we eraan te worden toegejuicht, bewonderd, het hof gemaakt, gehoorzaamd met dit éne doel: niet ongehoorzaam te zijn aan een hemels visioen? Wat kan deze wereld ons schenken dat vergelijkbaar is met dat inzicht in geestelijke dingen, dat heldere geloof, die hemelse vrede, die hoge heiligheid, die duurzame gerechtigheid, die hoop op verheerlijking welke zij hebben, wier liefde tot onze Heer Jezus Christus écht is en die Hem volgen als Hij roept?

Laten wij tot Hem bidden en smeken dag na dag dat Hij zich volkomener zou mogen reveleren aan onze zielen; dat Hij onze geestelijke zintuigen alerter zou maken; dat Hij ons het zien en het horen, de smaak en de tast zou geven van de wereld die komt; dat Hij zó zou werken in ons dat wij oprecht kunnen zeggen: "U zult mij leiden met Uw licht, en mij opnemen ter verheerlijking. Wie heb ik in de hemel buiten U? En er is niemand op aarde naar wie ik zó verlang als naar U: mijn vlees en mijn hart zijn zwak; maar God is de sterkte van mijn hart, en mijn erfdeel voor altijd".

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

[91] Fil II, 12-13.

A F S C H E I D v a n V R I E N D E N [92]

S.D., preek 26; 25 sept.1843.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Als we de 8 volumes van Newmans *Parochial Sermons* als één geheel zien, dan is deze bundel '*Sermons bearing on Subjects of the Day'* het tweede anglicaanse prekenboek (1843, 1e ed.), waaruit we de laatste homilie kiezen, uitgesproken ter gelegenheid van zijn ontslag als anglicaans pastor te Littlemore. Zijn twijfel of de Kerk van Engeland wel de authentieke opvolgster was van de Kerk der Apostelen, werd hem zo zwaar dat hij de hele zomer van 1843 daarover correspondeerde met zijn vriend Keble en uiteindelijk in september besloot zijn pastoraal ambt te Oxford en het gehucht Littlemore (dat van de universitaire parochie afhing) neer te leggen. De 18e reisde hij naar Londen (voor het eerst per trein) om dit notarieel te laten acteren. De 24e preekte hij voor het laatst te Oxford, en de 25e, een maandag, te Littlemore, enkele mijlen van Oxford verwijderd.

Het kerkje was reeds nokvol lang vóór de dienst begon. Het was versierd met dahlia's, fuchsia's en passiebloemen op het altaar, op de vensterbanken, op de gedachtenisplaat ter ere van Mrs.Newman (+ 17 mei 1836), de moeder van de afscheidnemende pastor, die er de eerste steen van had gelegd één jaar vóór de consecratie op 25 september 1836, dus precies 7 jaar voordien.

Om 11u vertrok een lange stoet processiegewijs vanuit de parochieschool naar de kerk, met voorop de geestelijkheid, dan de schoolkinderen, en als laatste de man naar wie iedereen in diepe stilte aandachtig keek, maar die zélf niemand groette, John Henry Newman.

Na de inleidende gebeden en lezingen van Pusey en de concelebranten beklom Newman de kansel en begon te preken over de tekst: "De mens begeeft zich naar zijn werk en arbeidt tot het avond wordt"[93]. Het was dezelfde tekst die hij ook gebruikt had voor zijn allereerste homilie als diaken in de St. Clement's Church te Oxford, bijna 20 jaar voordien. Dan behandelde hij het thema van het "afscheid van vrienden", aan de hand van verschillende afscheidnemende figuren uit de Schrift: Jezus zelf, Jakob, Ismaël, Naomi, David en Jonathan, Paulus en ten slotte weer de Heer. Daarop volgde het pathetische slot waar Newman zelf vaarwel zei aan de Kerk van Engeland, die hij ondanks alles toch nog een 'Moeder' bleef noemen: "O Mother of Saints..." Een ooggetuige verklaarde: "Er was in de kerk geen oog dat niet met tranen gevuld was". Helemaal op het einde vroeg de predikant om een gebed voor zichzelf (Brits-gereserveerd, sprak hij over zichzelf in de derde persoon) "dat hij in alles Gods wil ontdekken mocht en slechts bereid mocht zijn die wil te doen".

Na de preek daalde hij van de kansel, ontdeed zich van zijn bonnet en ontving zo de communie: hij had opgehouden te leraren en voor te gaan in de Kerk van Engeland. Hij trok zich terug in de eenzaamheid, denkend aan Pascals woord: "Je mourrai seul". Hij verzaakte volkomen aan zijn pastorale taak en richtte zijn blik van Canterbury naar Rome, naar de 'wildernis', zoals hij het het jaar daarop aan zijn zuster schreef. Ten slotte, na twee jaar zoeken en schrijven nog, gaf hij zich aan Rome over op 9 oktober 1845. J.C.Shairp, de 'principaal' van een Oxfords college, schreef over de leegte die de vereerde predikant naliet: "Het was alsof iemand 's nachts, geknield in de stilte van een wijdse kathedraal, de grote klok plechtig hoorde luiden boven zijn hoofd, en dan merkte dat ze plotseling stilgevallen was"[94].

- - - - - - - -

[92] *The Parting of Friends,* Sermons bearing on Subjects of the Day (SD), Sermon 26.
[93] Ps CIV, 23.
[94] Shairp John Campbell, *Studies in Poetry and Philosophy,* pp.255-256.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

De mens begeeft zich naar zijn werk en arbeidt tot het avond wordt (Ps CIV, 23).

Toen de Mensenzoon, de eerstgeborene van Gods schepping, de avond van Zijn sterfelijk leven naderde, nam Hij afscheid van Zijn leerlingen met een feest. Hij had "de last en de hitte van de dag" gedragen; toch, "moe van de reis", was Hij slechts blijven stilstaan aan de kant van een bron om een teug water te vragen voor Zijn dorst; want Hij had "een spijs te eten die" anderen "niet kenden". Zijn voedsel was het "de wil te doen van Hem die Hem gezonden had, en Zijn werk te voltooien": "Ik moet het werk doen van Hem die Mij gezonden heeft", zei Hij, "terwijl het nog dag is; de nacht komt, en dan kan niemand werken"[95]. Zo gingen de jaren van Zijn openbaar leven voorbij; en als Hij dan al eens feest vierde met Farizee of publicaan, dan was dit om met des te meer ijver het werk van God te doen. Maar, "toen de avond viel, lag Hij aan met de Twaalf"[96]. "En Hij zei tot hen: 'Vurig heb Ik verlangd dit paasmaal met jullie te eten, eer Ik ga lijden' "[97]. Hij stond op het punt meer te lijden dan ooit enig mens had geleden of zou lijden. Maar in Zijn smart is er niets sombers, lomps of heftigs; zij is teder, gevoelig, mededeelzaam. Hij roept Zijn vrienden bijeen, al zit Hij in asse zoals Job. Hij smeekt hen bij Hem te blijven en Hem te zien lijden. Hij hunkert naar hun sympathie en zoekt een toevlucht in hun liefde. Eerst viert Hij feest met hen, zingt een hymne, wast hun voeten; dan, als Zijn lange beproeving begint, bekijkt Hij hen en houdt hen in Zijn tegenwoordigheid, tot zij in paniek wegvluchten. Toch, op hen die gebleven waren,op Maria en Johannes - de maagdelijke Moeder en de maagdelijke discipel - bleven zijn ogen rusten; en in Petrus, die Hem in de verte verloochende, bewerkte Zijn blik diepgaand berouw. O wonderlijk voorbeeld en type van alle lijden en alle lijdensplicht, zolang de Kerk zal blijven bestaan!

Vandaag hebben we zulk een verheven les, zulk een hoge troost weliswaar niet nodig: we hebben geen pijn, geen smart die erom vragen. Maar, daar zij in ons morgenlijk officie onder onze aandacht werd gebracht, is het heel natuurlijk dat wij, hoe oneindig ze ons ook overstijgt, er in dit seizoen en in déze omstandigheden over nadenken. Want de schaduwen van de avond vallen nu over de aarde, en de arbeid van het jaar is zijn einde nabij. Met Septuagesima werden de arbeiders de wijngaard ingestuurd. Met Sexagesima ging de zaaier naar het land om te zaaien. Die tijd is nu voorbij; "de oogst is gedaan, de zomer is ten einde"[98], de druiven zijn verzameld. Wij hebben de vastendagen voor de vruchten der aarde onderhouden in een geest van vernedering, onwaardig als wij waren om de minste gave Gods te ontvangen. En nu dragen wij Zijn koren en wijn op als een zoenoffer, en eten en drinken er dankbaar van.

"Alle dingen komen van U, en slechts wat uit Uw hand komt schenken wij U"[99]. Als wij regen hebben gehad op zijn tijd, als de zon heeft geschenen in volle gloed, als de grond vruchtbaar is, dan komt dit van U. Wij geven terug aan U wat kwam van U. "Wanneer U het hun geeft, dan verzamelen zij het: U opent uw hand en zij verzadigen zich met wat goed is. Wendt U Uw aanschijn af, dan worden zij angstig; ontneemt U hun de adem, dan sterven zij en keren weer tot stof. Maar zendt U Uw ademtocht, dan komen zij tot leven, en U zult het aanschijn der aarde vernieuwen"[100]. Hij geeft, Hij neemt. "Zullen wij het goede uit Gods hand aannemen, en het kwade niet?"[101] Mag Hij niet "doen wat Hij wil met wat van Hem is?"[102] Mag Zijn zon niet ondergaan zoals zij is opgegaan? En moet zij niet ondergaan, wil zij weer opgaan? En moet er niet eerst duisternis zijn opdat het weer morgen wordt? En moet de lucht

[95] Joh IV, 6, 34; IX, 4.
[96] Mt XXVI, 20.
[97] Lc XXII, 15.
[98] Jr VIII, 20.
[99] 1Kr XXIX, 14
[100] Ps CIV, 28-30.
[101] Job II, 10.
[102] Mt XX, 15.

niet donkerder zijn opdat ze des te meer zou stralen? En kan niet Hij, die alles kan, ervoor zorgen dat een licht oprijst zelfs in de duisternis? "Ik heb aan Uw Naam gedacht, o Heer, in de nacht, en Uw wet onderhouden"; "U zult ook mijn licht aansteken, de Heer mijn God zal mijn duisternis maken tot licht"; of, zoals de profeet zegt: " Op het avonduur wordt het licht"[103].

"Alle dingen komen van U", zegt de vrome David, "want wij zijn slechts vreemdelingen voor U en gasten, zoals al onze vaderen; onze dagen op aarde zijn als een schaduw, en er is er geen enkele die blijft"[104]. Alles is ijdelheid, ijdelheid der ijdelheden, en kwelling des geestes. "Wat heeft de mens aan al zijn zwoegen en tobben onder de zon? Het ene geslacht gaat en het andere komt; maar de aarde blijft altijd dezelfde. De zon komt op, en de zon gaat onder. Alle dingen zijn zo vermoeiend, de mens kan het niet zeggen. Wat krom is krijg je niet recht, en wat ontbreekt kun je niet meetellen"[105] "Alles heeft zijn uur, alle dingen onder de hemel hebben hun tijd. Er is een tijd om geboren te worden en een tijd om te sterven,een tijd om te planten en een tijd om het geplante te oogsten. Een tijd om te doden en een tijd om te genezen, een tijd om af te breken en een tijd om op te bouwen. Een tijd om te zoeken en een tijd om te verliezen, een tijd om te bewaren en een tijd om weg te doen"[106]. Tijd, stof, beweging, kracht en wil van de mens: hoe ijdel zijn ze alle, behalve als werktuigen van de genade van God, die ze zegent en ermee werkt! Hoe ijdel zijn al onze smarten, onze ideeën en onze zorgen, tenzij God ze gebruikt, tenzij God ze ingaf! En hoe erger dan onvruchtbaar nog zijn ze, tenzij ze worden geleid naar Zijn glorie en worden teruggeschonken aan hun Gever!

"Van wat Uw hand ons gaf hebben wij U gegeven", zegt de koninklijke Harpzanger, na materialen voor de Tempel te hebben verzameld. Omdat "het werk groots was" en "die burcht niet voor een mens, maar voor de Heer God was bestemd", daarom had hij voor het huis van zijn God verzameld zoveel hij maar kon aan goud, zilver, brons, ijzer, hout, "onyxstenen om in te zetten, zwarte stenen voor mozaïekwerk, allerlei kostbare steensoorten en een grote voorraad marmer. En het volk verheugde zich over hun vrijgevigheid; en ook koning David was uitermate verheugd"[107]. Wij ook hebben op onze manier en overeenkomstig ons geloof en ons werk, de gelegenheid gehad jaar na jaar rond deze tijd ons in Gods tegenwoordigheid te verheugen om dit heilige gebouw dat Hij ons geschonken heeft en waarin wij Hem zullen vereren. Het was een blije tijd, toen wij hier voor het eerst samenkwamen; velen van de hier aanwezigen herinneren zich dat nog. En onze vreugde hield niet op, maar vernieuwde zich iedere herfst, als de dag naderbij kwam. Het is geworden "een dag van feest en blijdschap, een mooie dag, waarop men elkaar porties van de maaltijd stuurt"[108]. Wij hebben dit feest hier voorheen gevierd en het aldus tot "een volmaakt einde" gebracht. Vieren wij het nu ook, hoewel in haast en met bittere kruiden, de lendenen omgord en met een staf in de hand, zoals wie "geen blijvende stad hebben, maar zoeken naar de stad van de toekomst"[109].

Zo was het ook met Jakob, toen hij met zijn staf de Jordaan overstak. Hij ook vierde feest alvorens zich op weg te begeven voor zijn lastige tocht. Hij ontving de zegen van zijn vader vóór zijn vertrek; hij verliet zijn moeder om nooit meer haar gelaat te aanschouwen of haar stem te horen. Hij nam afscheid van alwat zijn hart beminde, en keerde zijn gelaat naar een vreemd land. Hij ging heen, onzeker of hij brood had om te eten of kleren om zich mee te bedekken. Hij kwam naar "het volk van het oosten", en diende een harde meester twintig jaar lang. "Overdag verging hij van de hitte, 's nachts van de kou, en zijn ogen werd geen slaap gegund"[110]. O hoe luttel dacht hij eraan dat daar te Betel, waar hij zich na het verlaten van zijn

[103] Zach XIV, 7.
[104] 1 Kr XXIX, 15.
[105] Pr I, 3-15.
[106] Pr III, 1-6.
[107] 1 Kr XXIX, 1, 2, 9.
[108] Est IX, 19.
[109] Heb XIII, 14.
[110] Gn XXXI, 10.

vader en moeder op de desolate grond neerlegde om te slapen, dat daar het huis van God was en de deur van de hemel, dat de Heer op die plek aanwezig was en met hem zou meegaan waarheen hij ook ging, tot Hij hem terugbracht naar de rivier in "twee stroken" die de eenzame en troosteloze Jakob toen overstak!

Zo was het ook Ismaël vergaan. Hij ook vierde feest in de tent van zijn vader, al zou dit feest hem niet tot zegen zijn, en werd dan heengezonden. Die tedere vader, die bij de belofte van een zoon uit Sara tot zijn almachtige Beschermer had uitgeroepen: "O laat Ismaël liever Uw gunst genieten!"[111] - hij was het die op de dag na het feest onder goddelijke leiding "vroeg in de morgen opstond en Hagar van brood en een zak water voorzag en het op haar schouder plaatste samen met het kind en haar wegzond. En zij ging heen, en verdwaalde in de woestijn van Berseba"[112]. En hoe luttel dacht dat trotse kind eraan dat, toen na het feesten de honger kwam en de vermoeienis en het ronddolen in de woestijn, dat dit niet het einde van Ismaël was, maar het begin. En hoe luttel kon Hagar in zijn toekomst lezen, toen "de waterzak leeg was, en zij het kind onder een struik legde, en op een boogscheut afstand van hem ging zitten, en zeide: 'Laat mij de dood niet zien van het kind'. En zij bleef daar zitten tegenover het jongetje, en weende met luide stem"[113]

En zo verging het ook Noömi, ofschoon zij haar woning niet verliet, maar ernaar terugkeerde, en ofschoon zij niet naar een land van hongersnood ging, maar van overvloed. In een tijd van ellende had zij haar land verlaten, en vrienden gevonden en kennissen gemaakt onder de vijanden van haar volk. En toen haar man en haar kinderen stierven, werden Moabitische vrouwen, die eens de struikelblok van Israël waren geweest, de steun en de toeverlaat van haar weduwstaat. Er was een tijd geweest dat het uitverkoren volk, daartoe uitgenodigd door de dochters van Moab, hadden deelgenomen aan hun offers en "gebogen voor hun goden. En Israël voegde zich bij Baal-peor, en de Heer ontstak in toorn tegen Israël". Eeuwen waren sindsdien voorbijgegaan, en nu was Noömi de moeder van Moabieten. En aan hun land had zij haar hart gegeven, toen de roep van de plicht haar terugwilde naar Betlehem. "In het land van Moab had zij gehoord dat de Heer zich het lot van haar volk had aangetrokken en het weer brood gaf. Daarom ging zij dus weg uit de plaats waar zij was samen met haar beide schoondochters, en zij begaven zich op weg om terug te keren naar het land van Juda"[114].

Eenzame weduwe, groot was de strijd in haar binnenste! Wat zal ze doen: die twee heidense vrouwen achterlaten, zwakke weduwen zoals zijzelf, haar enige steun, schaduwen nog slechts van voorbije zegening? Of hen meenemen voor zichzelf, opdat zij zouden mee-lijden met haarzelf - zij beiden die niet in staat waren haar te beschermen? Zal zij sympathie zoeken waar ze geen hulp verwacht? Zal zij hen beroven van een woning, waar zij er geen te bieden heeft? Ze zei dan: "Ga maar terug naar het huis van je moeder. Moge de Heer mild zijn voor jullie, zoals jullie het zijn gebleven tegenover de doden en tegenover mij!" Radeloze Noömi, verscheurd door tegengestelde gevoelens! Wat was haar grootste beproeving: Orpa die haar verliet, of Ruth die bleef? Orpa, een bron van pijn, of Ruth, die haar tot last was? "Zij weenden weer met luide stem; en Orpa kuste haar schoonmoeder, maar Ruth klemde zich aan haar vast. En ze zei: 'Je schoonzuster gaat terug naar haar volk en haar god; ga toch met haar mee'. Waarop Ruth zei: 'Dring er niet langer op aan dat ik u verlaat, - dat ik terugkeer en u niet meer volg. Waar u gaat, ga ik; waar u blijft, blijf ik. Uw volk is mijn volk, uw God mijn God. Waar u sterft, wil ik sterven en daar ook begraven worden. De Heer moge mij dit aandoen, en nog erger, wanneer iets anders dan de dood u en mij zou scheiden' "[115]

---

[111] Gn XVII, 18.
[112] Gn XXI, 14.
[113] Gn XXI, 15-16.
[114] Rt I, 6-7.
[115] Rt I, 8-17.

Orpa kuste Noömi, en ging terug naar haar land. Er was smart in dit afscheid, maar Noömi's smart om Orpa was groter dan die om haarzelf. Pijn moest er zijn, maar het was de pijn van een wonde, niet het leed van de hunkerende liefde. Het was de pijn die we voelen wanneer vrienden ons ontgoochelen of in onze achting dalen. Die kus van Orpa was geen teken van liefde, het was slechts de holle liefdebetuiging van hen, die lieve woordjes gebruiken om van ons af te zijn met een minimum aan last en ongemak voor henzelf. Orpa's tranen waren niet meer dan de droesem van haar genegenheid: zij omhelsde haar schoonmoeder eens en voorgoed om zich aan haar niet vast te hechten.

Veruit verschillend waren de tranen, veruit anders de omhelzing van de twee vrome vrienden uit het volgende boek - vrienden, die elkaar beminden met een ongeveinsde liefde, maar wier levens zo heel anders, zo heel verschillend verliepen. Was Noömi's leed groot toen Orpa haar kuste, wat moet dat van David niet geweest zijn toen hij het einde zag van hem, wiens "ziel van in het begin was verstrengeld met zijn ziel", zodat "hij hem beminde als zichzelf"[116]? "Zwaar drukt mij jouw dood, broeder Jonathan", zegt hij; "jij was mij zo dierbaar; jouw liefde was mij een wonder, meer dan de liefde van vrouwen"[117]. Welk een leed drukte die "jonge man", "met zijn mooi gelaat, prettig om naar te kijken" en "die zo goed de citer kon spelen, een dappere held ook en een krijgsman, en bedreven in vele zaken"[118], toen de hem zo genegen en toegewijde Jonathan, ééns tot David aangetrokken om al die voortreffelijke gaven, naar hem opkeek voor de allerlaatste keer! O harde lot voor die beiden dat zij niet als vrienden mochten omgaan in het huis van de Heer! Harde lot, als de Albarmhartige God dit niet zo gewild had! David moest de woestijn invluchten, Jonathan kwijnen in het huis van zijn vader. Jonathan moest in de strijd de dood van die strenge vader aanzien, en David de aldus vrijgekomen troon bestijgen. Toch sloten zij een verbond bij het afscheid: "Blijf ik in leven", zei Jonathan, "toon mij dan evenveel liefde als de Heer en laat mij niet sterven. Blijf ook mijn huis voor altijd vriendelijk gezind, ook wanneer de Heer alle vijanden van David van de aardbodem verdelgt. En in zijn liefde voor David verklaarde Jonathan nogmaals onder ede dat hij David liefhad als zichzelf". Terwijl David zich dan verborg, probeerde Jonathan Saul uit te horen hoe deze tegenover David gestemd was. En toen hij bevond dat "zijn vader besloten had David te doden, stond hij verontwaardigd van tafel op, en die tweede dag na de nieuwe maan at hij niet, want hij was bedroefd over David die door zijn vader beledigd was." De volgende morgen ging hij dan de velden in, waar David verbleef, en daar greep hun laatste ontmoeting plaats. "David kwam voor de dag uit zijn schuilplaats naar het zuiden toe, wierp zich voorover op de grond en boog zich driemaal neer. Zij kusten elkaar en schreiden om elkaar, totdat David zich vermande. En Jonathan zei tot David: 'Ga in vrede, want bij de naam van God de Heer hebben wij elkaar gezworen: de Heer weze de band tussen mij en jou, tussen mijn nageslacht en het jouwe, voor altijd'. En opstaande vertrok hij, terwijl Jonathan naar de stad terug keerde"[119].

David had al zijn genegenheid geschonken aan een enkel hart. Maar de Schrift spreekt nog over iemand anders, die wel duizend vrienden had en ieder van hen beminde als zichzelf - die wel duizend levens in hen scheen te leven en wel duizend doden stierf toen hij ze te verlaten had. Ik bedoel de grote Apostel, wiens eigen hart brak als zijn broeders weenden; die "weer opleefde als zij stand hielden in de Heer"; die "graag zwak wilde zijn, als zij sterk waren; en die "hun graag zijn eigen leven had geschonken, zo lief waren ze hem geworden"[120].
En toch lezen wij dat hij hele kerken vaarwel zei om ze nooit meer weer te zien. Nu eens nam hij afscheid van de kleinen van zijn kudde: "Toen onze dagen verstreken waren", zegt de

[116] 1 S XVIII, 1-3.
[117] 2 S I, 26.
[118] 1 S XVI, 12, 18.
[119] 1 S XX, 14-42.
[120] Han XXI, 21, 22; 1 Tes II, 8; III, 8; 2 Kor XIII, 9.

evangelist, "vertrokken wij, terwijl allen met vrouwen en kinderen ons wegbrachten tot buiten de stad. Op het strand knielden wij neer en baden. En nadat wij afscheid hadden genomen van elkaar, gingen wij aan boord, en zij keerden terug naar huis". Een andere keer zei hij vaarwel aan de leiders van de Kerk. "En zie", zei hij hun, "nu weet ik dat niemand van u, bij wie ik rondgegaan ben om Gods koninkrijk te prediken, mijn gelaat nog ooit terug zal zien. Daarom verzeker ik u op de dag van heden dat ik onschuldig ben aan het bloed van wie ook, want ik heb niets nagelaten om u het plan van God in zijn volle omvang te verkondigen. Zilver, goud of kleding heb ik van niemand verlangd. In alles heb ik u laten zien dat men zó, door hard te werken, de zwakken te hulp moet komen, de woorden van de Heer Jezus indachtig, die zelf gezegd heeft: 'Het is zaliger te geven dan te ontvangen' ". Daarna,toen hij gedaan had,"knielde hij met hen neer en bad. Allen begonnen luid te wenen, vielen Paulus om de hals en kusten hem, vooral bedroefd omdat hij gezegd had dat ze hem niet meer zouden terugzien. En zij deden hem uitgeleide naar het schip"[121].

Op een andere keer nam hij afscheid van zijn "eigen zoon in het geloof", Timoteüs, met kalmer woorden, maar des te indrukwekkender, daar zijn einde naderde. "Mijn bloed wordt weldra geplengd", zegt hij, "en het uur van mijn heengaan is nabij. Ik heb de goede strijd gestreden, de wedloop beëindigd, het geloof bewaard. Nu wacht mij de krans van de gerechtigheid, die de Heer, de rechtvaardige rechter, mij zal schenken op die dag"[122].

En wat zijn al deze voorbeelden anders dan slechts gedachtenissen áán en tekenen ván de Mensenzoon, toen Zijn opdracht en Zijn werk hun einde naderden? Zoals Jakob, zoals Ismaël, zoals Elisa, zoals de evangelist wiens gedachtenis juist voorbij is, vierde Hij feest voordat Hij heenging. En zoals David werd Hij vervolgd door de leiders in Israël; zoals Noömi werd Hij in de steek gelaten door wie Hem dierbaar waren; zoals Ismaël riep Hij uit: "Ik heb dorst!" in een dorre en barre streek; en ten slotte, zoals Jakob legde Hij zich ter ruste in de avond, met een steen als peluw. En, zoals de h. Paulus, "had Hij het werk volbracht dat de Vader hem had opgedragen" en had Hij "een goede belijdenis afgelegd"; en meer nog dan bij de h. Paulus "was de vorst van deze wereld gekomen, maar vermocht hij niets tegen Hem"[123]. "Hij was in de wereld, en de wereld was door Hem geworden, en de wereld kende Hem niet. Hij kwam in het Zijne, maar de Zijnen aanvaardden Hem niet"[124]. Zwaar viel Hem het scheiden ván, teder waren Zijn tranen óver het land en de stad die Hem niet hadden aanvaard. "Toen Hij naderbij kwam, liet Hij Zijn blik over de stad gaan en weende over haar, terwijl Hij zei: 'Zag u op deze dag maar, welke dingen u tot vrede strekken; maar die zijn voor uw ogen verborgen' ". En ook: "O Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt, en stenigt die tot u zijn gezonden, hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen verzamelen, zoals een kip haar kuikens verzamelt onder haar vleugelen. Maar u hebt niet gewild! Zie, uw huis zal worden achtergelaten in troosteloosheid"[125].

Een les voorzeker en een waarschuwing voor ons allen, in elke plaats waar Hij Zijn naam heeft geschreven, tot het einde der tijden, opdat wij niet koud zouden zijn jegens Zijn gaven, noch ongelovig jegens Zijn woord, noch argwanend jegens Zijn werken, noch harteloos jegens Zijn gunsten.

O moeder van heiligen! O school van de wijzen! O voedster van helden! Van bij ú trokken uit, in úw schoot hebben geleefd, gedenkwaardige mensen vanouds, om de waarheid te verspreiden in de vreemde, of ze te koesteren en te eren in het eigen land! O gij, wier lamp het licht der nabuurnaties werd! O maagd van Israël! Waarom hurkt gij neer op de grond en blijft zwijgen, als een van de dwaze maagden zonder olie bij de komst van de bruidegom?

[121] Han XXI, 5, 6; XX, 25-27; 33; 35; 36-38.
[122] 2 Tim IV, 6-8.
[123] 1 Tim VI, 13; Joh XIV, 30.
[124] Joh I, 10-11.
[125] Lc XIX, 41, 42; XIII, 34, 35.

Waar is nu de leider in Sion, de leraar in de Tempel, de asceet op de Karmel, de heraut in de woestijn en de prediker op het marktplein? Waar zijn uw "machtige vurige gebeden", gepreveld in stilte, uw giften en goede werken, opstijgend als een aandenken voor God? Waarom, o eens heilige plaats, "rouwt het land, want het graan is vernield, de nieuwe wijn is verschrompeld, de olie verslapt, daar verdord is de vreugd van de mensen?" "Wee voor die dag! Hoor hoe de dieren tekeergaan! Troepen runderen zijn radeloos, vinden nergens nog weiland, zelfs de schapenkudden zijn troostloos". "De Libanon is verwelkt en neergehouwen, de Saron is als een woestijn, Basan en de Karmel schudden af hun loof"[126]. O mijn moeder, waarom bent u zo rijk aan gaven en behoudt ze niet? Waarom draagt u kinderen en erkent ze niet? Waarom verstaat u de kunst niet hun diensten te gebruiken, of hebt u het hart niet u te verheugen in hun liefde? Waarom valt alwat edel is in zijn streven en teder of diep in zijn vroomheid - úw bloesem, úw schone belofte! - van uw boezem af en voelt zich in uw armen niet thuis? Wie drukte dat brandmerk op u: een "schoot die niet draagt en een borst die niet voedt", vervreemding van het eigene vlees en een oog dat zijn kleinen wreed aankijkt? Op uw eigen zaad, op de vrucht van uw schoot, die u mint, die voor u wilde werken, - dáárop staart u als op een gedrocht met blikken vol vrees, - dáárvan walgt u als was het een schande, - dat verdráágt u slechts in het beste geval: het heeft slechts recht op uw zelftucht, uw geduld en uw toezicht, gereed om het ten vlugste te bannen! U laat hen "de hele dag staan zonder werk" - de enige voorwaarde waarop u hen nog duldt; of u vraagt hen elders te gaan waar zij meer welkom zullen zijn; of u verkoopt hen voor niets aan de vreemdeling die voorbijgaat.Wat wilt u ten slotte met hen doen?

De Schrift is een toevlucht in alle leed; hoeden wij ons slechts tegen de schijn haar ruimer te benutten dan passend is, of meer te doen dan koelte te zoeken in haar lommer. Benutten wij haar naar de mate van ons kunnen. Zij reikt hoger en verder dan onze nood; en haar taal vertolkt verhullend onze gevoelens. Met heilige maat en hemelse loutering wettigt zij die.

En nu, broeders, "zegent God, prijst en eert Hem voor wat Hij aan u heeft gedaan midden alwat leeft. Het is goed God te prijzen, Zijn Naam hoog te loven en Gods werken met ere te verkondigen: zo, aarzelt niet Hem te prijzen!". "Al Zijn werken zijn goed, en alwat wij nodig hebben geeft Hij ons te rechter tijd, zodat niemand kan zeggen: 'dit is slechter dan dat', want alle blijken zij goed te zijn op hun tijd. Looft daarom met blijdschap de Heer, zegent Zijn Naam!"[127].

"Legt alle toorn af en verzaakt alle wrok; vlucht het kwade en doet wat goed is". "Doet wat goed is, geen kwaad overkomt u dan". "Eet uw brood in vreugde, drinkt vrolijk uw wijn, want God behagen uw werken; laat uw kleren wit zijn, en uw hoofd geen zalven ontbreken"[128].

"En u, mijn broeders, u met uw mild en toegenegen hart, mijn lieve vrienden, als u iemand kent wiens geluk het is geweest met woord of geschrift u enigszins te helpen om het goede te doen; als hij u ooit gezegd heeft wat u wist over uzelf of wat u niet wist; u ooit uw diepste noden en verlangens heeft geopenbaard, en u getroost heeft dóór ze u te openbaren; u ooit heeft doen aanvoelen dat er een hoger leven is dan dat van alledag en een stralender wereld dan die u ziet; als hij u ooit heeft aangemoedigd of ingetoomd, de zoekende een weg wees of de radeloze vrede schonk; als hetgeen hij zei of deed ooit uw belangstelling voor hem heeft opgewekt of u genegenheid deed koesteren voor hem: gedenk dan die man in de tijd die komt, ook al hoort u niets van hem, en bidt voor hem, dat hij in alles Gods wil ontdekken mag en slechts bereid mag zijn die wil te doen.

[126] Jl I, 10-18; Js XXXIII, 9.
[127] Tob XII, 6; Sir XXXIX, 33-35.
[128] Ps XXXVII, 8, 27; Tob XII, 7; Pr IX, 7-8.

P R E D I K A N T of E S S A Y I S T?

DE "OXFORD UNIVERSITY SERMONS"

Er is nog een derde bundel "Sermons" uit Newmans anglicaanse periode tot ons gekomen, evenals de vorige gepubliceerd in 1843: de *Oxford University Sermons.* Zij werden in de universiteitskerk van St. Mary the Virgin op onregelmatige tijdstippen voorgedragen tussen 1826 en 1843, en behandelden bijna alle een toenmaals frequent bediscussieerd onderwerp: het verband tussen geloof en rede. Ze zijn niet zozeer pastoraal-spiritueel als wel filosofisch-theologisch geïnspireerd, en gelijken meer op academische essays dan op homilieën. Vandaar onze titel in vraagvorm, en de reden waarom we er ook geen preek uit gekozen en vertaald hebben, uitgenomen een paar merkwaardige typisch-newmaniaanse fragmenten.

Tienmaal in het academisch jaar was het in het toenmalige Oxford de gewoonte dat heel de universitaire bevolking - het puik van de stad - , met de "Vice-Chancellor" in groot ornaat op kop, gevolgd door de diverse "Heads of Houses" (Collegehoofden), getoogde Professoren, Tutors en Fellows, en in "cap and gown" uitgedoste studenten, zich processiegewijs door de enge middeleeuwse straten naar hún kerkgebouw begaven om aldaar de plechtige "University Sermon" te beluisteren. Deze werd uitgesproken door een "Select Preacher", wiens beurt het was als predikant vóór de hele gemeenschap op te treden, ofwel - dat kon ook - persoonlijk vanwege zijn uitzonderlijke kwaliteiten door het hoofd van de instelling gekozen. Nu, dit laatste, die grote eer, viel de pas tot Tutor benoemde, zelfs voor die tijd nog zeer jonge John Henry Newman voor de eerste keer te beurt in juli 1826: hij was toen nauwelijks 25 jaar. Zijn jongere zus Harriett kon er niet van over: "Mannen", schreef ze haar vereerde broer, "zijn toch dapperder dan vrouwen: al werd ik 100 jaar, ik zou uiterst bang zijn om voor zúlk een gezelschap te preken!"[129]

De titel van die eerste door Newman voorgedragen "Sermon" spreekt reeds boekdelen: "De filosofische geest wordt ons door het evangelie opgelegd". De vierde kringt reeds rond het conflict met het opkomende rationalisme, en behandelt "de usurpaties van de rede" (december 1831): de redecultus laat zijn kille adem reeds voelen in Kerk en theologie. In 1839 is de toestand al veel erger geworden: Newman heeft de tijd gehad om na veel strijd, o.a. tegen de "liberaal"[130] Hampden, zijn ideeën te verhelderen en tot rijpheid te laten komen. De spanning tussen geloof en rede wordt nu prachtig uitgewerkt in de twee "Sermons", getiteld: "Het contrast tussen geloof en rede als gesteltenissen van de geest" en "De natuur van het geloof in zijn verhouding tot de rede", beide van januari 1839. Bijzonder geslaagd, bijwijlen geniaal is "Impliciete en expliciete rede" van juni 1840 (we geven verderop een fragment). Ook de veertiende preek: "Het contrast tussen wijsheid en geloof enerzijds, en tussen wijsheid en bijgeloof (bigotry) anderzijds" van juni 1841 is zeer rijk aan inhoud en werpt reeds zijn schaduw vooruit op de beroemde "*Idea of a University*" van een decennium later (vóór de stichting, in 1852, van de universiteit van Dublin, waarvan hij de eerste rector zou worden).

Het succes van Newmans nochtans moeilijke, grondig doorwrochte *Oxford University Sermons* zal wel hieraan gelegen hebben dat de ontwikkelde man of vrouw in Oxford (en in heel Engeland) voelde dat het boek de uitdaging van het rationalisme au sérieux nam en een specieuze opvatting van de rede ontmaskerde, die té oppervlakkig was om te kunnen gebruikt worden in de zaken van het geloof. Een van de eerste rationalisten die Newman, reeds als jongen, in zijn lectuur had ontmoet, was Thomas Paine (1737-1809). Deze man beschuldigde de nieuwtestamentische auteurs van 'vervalsing' (forgery). Om hem te weerleggen ontstond er

[129] MW 135.
[130] "liberaal" heeft hier niets met politiek te maken: het betekent zoveel als "vrijzinnig".

een apologetica die hem op zijn eigen terrein, de rede, wilde verslaan met 'evidences' (Eng.= bewijzen) die een positief-wetenschappelijk karakter aannamen. De voornaamste representant van deze 'Evidential School' was de aartsdiaken William Paley (1743-1805), wiens 'Evidences of Christianity'(1794) reeds vele geestelijken van de Kerk, met name in Oxford, had gevormd. Al sprak Newman soms bewonderend over Paley's boek, toch moest hij wel constateren dat de man zelf uiteindelijk alle geloof in de Triniteit liet varen en een voor de 18e eeuw typische optimistische moraal aanhing van het aardse geluk.

'Reason' (rede) was volgens Newman een dubbelzinnig begrip. Paley zag de rede slechts zeer eenzijdig als het vermogen in ons dat op positief-wetenschappelijke manier een waarheid bewijst. De 'Select Preacher' van St. Mary's echter achtte de menselijke rede veel rijker en omvattender dan de rede van de moeizaam bewijzende wetenschapper. Reeds op het natuurlijke niveau in het gewone profane leven is er in de mens - dacht hij - een onbewuste, impliciete rede. Deze is een soort van ervaringsintuïtie, die met ongelooflijke snelheid en trefzekerheid tewerkgaat en prachtig als 'Implicit Reason' beschreven wordt in de dertiende 'University Sermon' van 29 juni 1840:

> De geest beweegt zich heen en weer, spreidt zich uit en schiet naar voor, met een snelheid die spreekwoor-
> .....delijk geworden is, - met een subtiliteit en een veelzijdigheid die elke onderzoeking tart. Steeds verder ver-
> .....overt hij zijn terrein, punt na punt, - één punt door een aanduiding, een ander door een vermoeden, een
> .....derde door een associatie; dan valt hij terug op een gevestigde wet; vervolgens grijpt hij naar een getuige-
> .....nis; dan verlaat hij zich op een of andere courante indruk, op een innerlijk instinct of een duistere herinne-
> .....ring: zo gaat hij vooruit, en men zou hem niet ten onrechte kunnen vergelijken met een bergbeklimmer op
> .....een steile rotswand die met snelle blik en vlugge hand en voet omhoogstijgt, hij weet zelf niet hoe, - door
> .....persoonlijke begaafdheid en training, zonder veel systeem, zonder ook maar een spoor achter zich te laten
> .....en niet in staat om een ander te beléren[131].

Diezelfde 'impliciete rede' is ook aan het werk in de geest van een oorlogvoerende generaal die daarmee grote successen oogst, terwijl een tevoren zorgvuldig beargumenteerd voorstel wellicht werd verworpen als van alle logica ontbloot. Tot in de wiskunde toe, beweert Newman, worden dergelijke nog niet duidelijk bewezen denkmethodes gebruikt 'die er uitzien als sofismen tot ze waar blijken te zijn[132].Welnu, waarom zou er voor een dergelijk intuïtief sneldenken geen plaats kunnen zijn in het geloof? Moeten dan alle gelovigen intellectueel zo hoogbegaafd zijn dat zij expliciet hun doctrinele standpunten moeten kunnen beargumenteren? Moeten alle armen van geest dan worden uitgesloten uit het rijk der hemelen? Er schuilt een manifeste fout in de leer van de 'Evidential School'.

Wat een gewone, weinig ontwikkelde man of vrouw tot het geloof brengt, zijn volgens Newman dus niet de expliciete bewijzen die zij zich kunnen voorleggen, maar wel de juiste gesteltenis van hun hart. Het zedelijk geweten in ons, het absolute gebod in ons: 'Gij zult niet doden - Gij zult niet stelen' reveleert de absolute God in ons, straffer van het kwaad en beloner van het goed. In deze nederige morele act schuilt reeds een rationeel element. 'Wie de waarheid doet komt tot het licht', veel meer dan hij die een logisch bewijs kan formuleren. De mens vormt een eenheid, de gehele mens beweegt in het zoeken naar de waarheid, zowel de redenerende mens , die zich openstelt voor de waarheid, als de willende mens, die buigt voor

[131] US 257. Misschien interesseert de lezer of lezeres de oorspronkelijke Engelse tekst: "The mind ranges to and fro, and spreads out, and advances forward with a quickness which has become a proverb, and a subtlety and versatility which baffle investigation. It passes on from point to point, gaining one by some indication; another on a probability; then availing itself of an association; then falling back on some received law; next seizing on testimony, then committing itself to some popular impression, or some inward instinct, or some obscure memory; and thus it makes progress not unlike a clamberer on a steep cliff, who, by quick eye, prompt hand, and firm foot, ascends how he knows not himself, by personal endowments and by practice, rather than by rule, leaving no track behind him, and unable to teach another."

[132] US 217-8.

de Wetgever en Rechter die zich manifesteert in zijn geweten[133]. Deze veel ruimere visie dan die van Paley c.s. zal Newman nog veel breder en duidelijker uiteenzetten in zijn "Grammar of Assent" van ruim een kwarteeuw later.

Als dus de God van het geweten spreekt, wordt de gehele mens aangesproken, maar dit is ook het geval als God zichzelf onthult aan de gelovige ziel, aan de gelovige Kerk. Dan reageert de 'ratio' daar ook op, helemaal, niet louter constaterend wat werd veropenbaard, maar zoekend naar eventueel nieuwe formules om de revelatie statisch in haar juiste inhoud te bewaren. In zijn boek over de Arianen had Newman reeds moeten ervaren dat er ontwikkelingen waren geweest in het formuleren van de religieuze leer. God de Zoon werd te Nicea 'één in wezen' genoemd 'met de Vader': dat stond niet in het evangelie. Toch was die term nodig om de tegenstrevers van antwoord te kunnen dienen. De ontwikkeling werd dus gezien als een noodzakelijk kwaad. Het ideaal was het statisch-behouden van de evangelische leer. Maar ondertussen ontdekte Newman in dergelijke ontwikkelingen iets anders en veel positievers: de rede dringt dynamisch door ín het geloofsgeheim en ontdekt daar heel wat nieuwe aspecten, een nieuwe vooruitgang, een steeds rijkere inhoud. Dáárvan legt de vijftiende preekconferentie getuigenis af; dit is haar nieuwe visie, haar nieuwe *theorie van bepaalde ontwikkelingen van de religieuze leer*, zoals de officiële titel van deze Lichtmispreek luidt[134].

De rede dringt dus het geloof binnen en wordt een dynamisch principe dat heel die geloofswereld doet leven. Bij deze gedachte wordt de predikant lyrisch: hij schrijft een ware hymne aan de theologie: "Welk een merkwaardig zicht is het toch de loop van de controverse na te speuren vanaf haar eerste wanordelijke begin tot haar zo precieze en vastbepaalde afloop! Een grote idee maakt zich van duizenden geesten meester en is 'als een levend vuur', zoals de Profeet zegt. Hoe wonderlijk te zien met wat voor moeite, aarzeling, onderbreking en suspens, - met hoeveel zwenkingen, met hoeveel tegenslagen en toch met welk een zekerheid van progressie, precisie in de stap, algehele compleetheid op het einde die leer door dit alles heen ontwikkeld werd"[135]. De schoonheid van de waarheid dus als van een harmonisch en comprehensief geheel! Men zou zeggen dat Newman hier over de waarheid spreekt als een artiest!

En waar gaat die levende, harmonie-voortbrengende rede vanuit? "Vanuit enkele luttele, haast toevallige woorden, uitgesproken door een aantal vissers van Galilea. De rede heeft ongeletterde boeren tot filosofen en theologen gemaakt. Voorzeker is het vreemder dat Johannes een theoloog zou worden dan Petrus een prins; dit is een fenomeen dat eigen is aan het evangelie en een kenmerk van zijn goddelijkheid. Zijn halve zinnen en het soms hevig-opborrelende van zijn taal vragen om een ontwikkeling; zij hebben een leven in zich dat altijd verder wil. Een diepte die zich uitstrekt tot in het mysterie zelf. Welke vorm van paganisme biedt ons hiervan een parallel?"[136]

Het is duidelijk dat het vooral deze meeslepende visie is geweest van een levende ontwikkeling, van een allesdoordringende en allesharmoniërende rede, die Newman uiteindelijk zijn té statische, té conservatieve en té negatieve geloofsgemeenschap zal doen verlaten. Alleen zal hij nog meer in detail moeten nagaan, eeuw na eeuw, of die ontwikkeling van de leer wel gezond was en aan bepaalde zorgvuldig vastgestelde criteria voldeed. Dat zal zijn *Essay over de ontwikkeling van de christelijke doctrine* zijn.

En nu komen we tot ons tweede fragment. Hierboven had Newman gezegd dat die christelijke leer eigenlijk maar is ontwikkeld uit enkele, haast toevallige woorden. Dit doet hem denken - hij was een volleerd violist wie de ontroering te machtig werd telkens als hij Beethovens kwartetten speelde - aan die wonderlijke creatuur van de muziek, een boven

[133] LD XI, 187 is een goed voorbeeld voor hoe de gehele mens beweegt.
[134] US 312-351.
[135] Ibid. 316-7.
[136] Ibid. 317-18.

zichzelf uitstijgend fenomeen dat als een revelatie is van de onzichtbare wereld! Uit slechts enkele weinige noten van de gamma wordt ook zij ontwikkeld, en dat gaat hij nu beschrijven. Heel Newman schuilt in deze als een orgel ruisende, suggestieve taal:

> Nemen wij een ander voorbeeld waarin een massa grote, ongekende wonderen ons door een organisch geheel van uiterlijke, zintuiglijke vormen wordt gerepresenteerd: ik bedoel hiermee muzikale klanken, zoals wij die beluisteren in de volmaakte harmonie van een instrumentaal concert. Er zijn zeven noten in een gamma; laten het er dubbel zoveel zijn[137]; - toch maar een povere toerusting voor een zo geweldige onderneming! Bestaat er wel een wetenschap die uit zo weinig zo veel kan omvatten? Met welke armelijke elementen moet een componist van formaat zijn nieuwe wereld scheppen? Zullen we zeggen dat zulk een welige overdaad van inventie slechts een handigheidje is, een truc van zijn kunde, zoals bepaalde 'games' of modes van de dag, zonder werkelijkheid of betekenis? We kunnen dat zeggen inderdaad, en wellicht zullen we dan ook de wetenschap van de theologie beschouwen als een pure kwestie van woorden. Nochtans, net zoals er iets goddelijks is en onmededeelbaars is in de theologie van de Kerk voor hen die ze aanvoelen, zo is er iets dergelijks in de wonderlijk sublieme en prachtige creatie die de muziek is. Voor vele mensen zijn de woorden zelf die de wetenschap gebruikt, volkomen onbegrijpelijk. Spreken over een idee of over een onderwerp lijkt hun pure verbeelding zonder enig belang, en spreken over de perspectieven die zo'n idee of thema opent, iets van kinderlijke buitensporige fantasie. En toch: is het mogelijk dat dit onuitputtelijk in elkaar overgaan van gerangschikte noten, zo rijk en toch zo simpel, zo complex en toch zo maatvol, zo verscheiden en toch zo majestueus, niets méér zou zijn dan wat klank die verdwijnt en vergaat? Kan het zijn dat deze mysterieuze opwellingen van het hart, deze diepe emoties, deze vreemde hunkeringen naar wij weten niet wat en schroomvolle indrukken van wij weten niet vanwaar, in ons worden opgewekt door een onwezenlijk iets, - dat ze komen en gaan, beginnen en eindigen in zichzelf alleen? Zo is het niet, zo kan het niet zijn. Neen, zij zijn ergens ontsnapt uit een hogere sfeer; zij zijn de uitstortingen van een eeuwige harmonie, ons vermiddeld door het medium van geschapen klank; zij zijn de echo's van ons Vaderhuis; zij zijn de stem van de engelen, het Magnificat van de heiligen of de levende wetten van Gods bestuur en Gods eigenschappen; ergens zijn zij iets, meer dan zichzelf, niet te omvademen en niet uit te spreken, - ofschoon een sterfelijk mens, voor het overige wellicht niet boven zijn broeders verheven, de gave bezit om ze voort te brengen[138].

---

[137] In de eerste uitgave van Newmans boek kon men lezen dat er 14 noten in de gamma waren. Zijn zus Jemima wees hem op de lapsus: bedoelde haar broer misschien de 12 halftonen? Deze zat er zeer mee verveeld, en gaf als verklaring: "Ik haalde mij het dwaze idee in mijn hoofd dat er 15 halftonen waren, waarvan ik er één afgetrokken heb voor het octaaf." In de volgende uitgave werd de tekst handig aldus verbeterd: "There are seven notes in the scale, *make them fourteen..."* Cf. note 213 op p.412 van de Franse vertaling der US in "Textes newmaniens",nr.1, ed.H. Tristram e.a., Desclée de Brouwer, 1955.

[138] US 346-7. Engelse tekst: Let us take another instance, of an outward and earthly form, or economy, under which great wonders unknown seem to be typified; I mean musical sounds, as they are exhibited most perfectly in instrumental harmony. There are seven notes in the scale; make them fourteen; yet what a slender outfit for so vast an enterprise! What science brings so much out of so little? Out of what poor elements does some great master in it create his new world! Shall we say that all this exuberant inventiveness is a mere ingenuity or trick of art, like some game or fashion of the day, without reality, without meaning? We may do so; and then, perhaps, we shall also account the science of theology to be a matter of words; yet, as there is a divinity in the theology of the Church, which those who feel cannot communicate, so is there also in the wonderful creation of sublimity and beauty of which I am speaking. To many men the very names which the science employs are utterly incomprehensible. To speak of an idea or a subject seems to be fanciful or trifling, to speak of the views which it opens upon us to be childish extravagance; yet is it possible that that inexhaustible evolution and disposition of notes, so rich yet so simple, so intricate yet so regulated, so various yet so majestic, should be a mere sound, which is gone and perishes? Can it be that those mysterious stirrings of heart, and keen emotions, and strange yearnings after we know not what, and awful impressions from we know not whence, should be wrought in us by what is unsubstantial, and comes and goes, and begins and ends in itself? It is not so; it cannot be. No; they have escaped from some higher sphere; they are the outpourings of eternal harmony in the medium of created sound; they are echos from our Home; they are the voice of Angels, or the Magnificat of Saints, or the living laws of Divine Governance, or the Divine Attributes; something are they bsides themselves, which we cannot compass, which we cannoy utter, - though mortal man, and he perhaps not otherwise distinguished above his fellows, has the gift of eliciting them."

Z U I V E R H E I D e n L I E F D E[139]

MC, Toespraak nr. 4; 1849.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Sinds oktober 1845 is Newman nu katholiek. Zijn bisschop, Mgr. Wiseman, raadt hem aan naar Rome te gaan, en bij de jezuïeten zijn theologie bij te werken. Hij doet dat en leert de sympathieke oratorianengemeenschap kennen, gesticht door de h. Filippo Neri, die hem om zijn speelsheid en humor aan Keble doet denken. En met een aantal vrienden wordt hij oratoriaan. De paus geeft hem volmacht die congregatie te stichten in Engeland. Na zijn terugkeer uit Italië in 1847 werkt hij daaraan, en in februari 1848 vestigt een groep oratorianen zich in een volksbuurt te Birmingham. De fijne Oxfordse gentleman wordt een vriend van de armen (je merkt het aan de geur in de biechtstoelen!). Hij preekt voor hen, en past zich aan, preekt vrijer, zwieriger, losser, - de kommer en kwel van zijn anglicaanse jaren is weg. Zij ruimen nu de plaats voor wat criticus Hutton noemde : zijn 'unmuzzled manner": geen "muzzle" of leiband meer! Zich aanpassend aan de katholieke trant, spreekt hij ook niet meer van "Sermons", maar van het discretere "Discourses" (toespraken). Hij laat ook de Schriftuurtekst als inleiding weg. Er komen echter ook stilaan meer en meer niet-katholieken naar die bekende bekeerling luisteren:vandaar de titel "*Discourses addressed to Mixed Congregations"*. En dit doet dan het intellectuele en literair-esthetische peil van de homilieën stijgen.

Boven zeiden we reeds dat Newman vooral zoekt naar het distinctieve van een individu of een groep. In deze 'toespraak' maakt hij onderscheid tussen heiligen die vooral de zuiverheid hebben betracht, zoals Onze Lieve Vrouw, Johannes de Doper en Johannes de Evangelist. Mensen die altijd trouw gebleven zijn aan het eens geschouwde religieuze ideaal (hun symbool: de lelie). Anderen zijn gewezen zondaars, maar die zich bekeerd hebben, aangetrokken door de liefde. Bekende voorbeelden: Petrus, die Christus verloochende; Paulus, de kerkvervolger; en Maria Magdalena,[140] de "publieke zondares" (hun symbool: de roos).

In de hieronder vertaalde "toespraak" is de psychologische beschrijving van Maria Magdalena's liefdevol berouw, als ze Jezus' voeten zalft en met haar haren droogt, een ook literair prachtig stuk prestatie. We waren het van Newman, met zijn nog steeds evangelicaalse afkeer van 'excited feelings', niet gewoon zulk een opgesmukte, zelfs pathetische, exclamatorische stijl in zijn vroegere vrome en strenge homilieën te vinden, en men vraagt zich af of die nieuwe stijl niet enigszins onder Italiaanse invloed is tot stand gekomen. Die diepe gevoelsgeladen blik van de zondares in de ogen van Jezus, dat verbijsterend herkennen van de 'Zoon der Maagd' die toch ook de 'Zoon van de Eeuwige Liefde' is, dat in zich voelen oplaaien van een vlam die nooit meer doven zou - het zijn allemaal thema's, die aan zuidelijke devotie of overdevotie doen denken, eerder dan aan de soberheid in de anglicaanse "Parochial Sermons"!

En de stijl past zich bij die gevoelsrijkere inhoud aan: talrijker adjectieven die ook zintuiglijker zijn dan die van vroeger (zoete geuren - koele zalven - dat veelkleurig kind van schuld); meer uitroepen ook (maar zie, welk wonderlijk gezicht en o hoe lelijk hoe verschrompeld hoe walgelijk); vele opsommingen om de suggestie te verhogen (een schoonheid en een charme, een schroom, een rust en een majesteit, de liefde, de tederheid, het medelijden); overdreven uitdrukkingen (gezonken in de grond - de voeten van de Eeuwige), enz.

- - - - - - -

[139] *Purity and Love*, Discourse 4, 1849.

[140] De huidige exegese heeft het moeilijk met de in de 19e e. gangbare identificatie van de 'openbare zondares' in Lc VII, 37 met M. Magdalena in Lc VIII, 2 of met Maria, Lazarus' zuster in Mc XIV, 3; Mt XXVI,7;Joh XII,3.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Wij vinden twee bijzondere manifestaties van de goddelijke genade in het menselijk hart, zowel in voorbeelden uit de Schrift als in die uit de kerkgeschiedenis, en zowel in het leven van de heiligen als in dat van vroom en religieus levende mensen. Beide zijn zelfs te vinden bij de apostelen van de Heer: ze worden vertegenwoordigd door de twee voornaamsten van dat bevoorrechte gezelschap, de hh. Petrus en Johannes. Johannes is de heilige van de zuiverheid, Petrus die van de liefde. Niet dat liefde en zuiverheid ooit kunnen gescheiden worden, en het is ook niet zó alsof een heilige niet alle deugden tegelijk zou bezitten, - alsof Petrus niet én zuiver én liefdevol was, en Johannes zowel liefdevol als zuiver. De genaden van de Geest zijn niet te scheiden: de ene impliceert de andere. Wat is liefde anders dan zijn behagen vinden in God, zich toewijden aan Hem, het overgeven van zijn gehele Zelf aan Hem? En wat is onzuiverheid anders dan ons wenden tot een zekere zondige wereldsheid waarin wij behagen vinden in plaats van in God? Wat anders is het dan een bewust verlaten van de Schepper voor het schepsel, een zoeken van genot in de schaduw van de dood, en niet in de álgenotvolle Presentie van licht en heiligheid? De onzuiveren kúnnen God niet beminnen, en de van Godsliefde verstokenen kunnen niet écht zuiver zijn. Zuiverheid bereidt de ziel voor op de liefde, en liefde versterkt de zuiverheid in de ziel. De liefdevlam zal niet stralen als de haar voedende substantie niet zuiver is en onvervalst. De meest verblindende zuiverheid is slechts desolate ijskilte, tenzij haar leven gevoed wordt door de vurigheid van de liefde.

Dit is zeker. Maar het is even zeker dat Gods werken er voor ons verschillend uitzien: in hun aard en geschiedenis vertonen de enen déze deugd méér dan de anderen, en de anderen méér die ándere deugd. Anders gezegd: God schept er Zijn behagen in om, voor Zijn glorie, Zijn heiligen met bepaalde gaven te begiftigen, die vooral de schoonheid van één zielsaspect belichten, zodat hun andere mooie gaven een beetje in de schaduw staan. Die speciale genadegave wordt dan hun distinctieve kenmerk: daar denken wij het eerst aan, al de rest is dáárin opgesloten of dáárvan afhankelijk. We vermelden ze dan ook alsof de rest niet bestond, al wéten we dat ze er ís: we noemen en beschrijven ze, maar vanuit die bijzondere genade, die zo nadrukkelijk de hunne is. We kunnen dus spreken - en zo doe ik ook - van twee voorname klassen van heiligen, wier symbolen zijn de lelie en de roos - de ene klasse schitterend van engelachtige zuiverheid, de andere brandend van goddelijke liefde.

De twee Johannesen zijn de grote voorbeelden van het engelachtige leven. Van wie kunnen we ons zulk een majestueuze en gestrenge heiligheid voorstellen als van de heilige Doper? Hij was bevoorrecht met een genade die al dicht de gave van de allergezegendste Moeder Gods benaderde: zij zondeloos ontvangen, hij althans zondeloos geboren. Zij was de álzuivere, álheilige en totaal onzondige, terwijl Johannes aanvankelijk wel deelde in Adams vloek: hij lag onder Gods gram, beroofd van de door Adam ontvangen genade, die het leven is en de kracht van de menselijke natuur. Zodra echter Christus, zijn Heer en Verlosser, tot hem kwam bij de begroeting van zijn moeder Elisabeth door Maria, werd Gods genade hem onmiddellijk geschonken en de erfschuld uitgewist uit zijn ziel. Daarom vieren wij ook de geboorte van Johannes de Doper. De Kerk celebreert niets onheiligs: noch de geboorte van Petrus of Paulus, noch die van Augustinus of Gregorius, van Bernardus of Aloysius, noch die van gelijk welke nog zo glorieuze heilige, want allen zijn ze geboren in zonde. Zij viert hun bekering, hun prerogatieven, hun martelaarschap, hun dood, hun overbrenging, maar niet hun geboorte, want in geen enkel geval is deze heilig. Alleen drie geboortes herdenkt zij: die van onze Heer, die van zijn Moeder, en ten slotte die van de h. Johannes. Welk een bijzondere genade was dit, dierbaren: de Doper áfscheiden en ónderscheiden van alle profeten en predikers die ooit hebben geleefd, hoe heilig ook, behalve wellicht de profeet Jeremias! En zoals zijn begin was, zo was ook de loop van zijn verdere leven. Door de Geest werd hij naar de woestijn gestuurd, waar de simpelste leeftocht hem volstond en de ruwste kledij, waar hij

leefde in grotten van wilde dieren, van de mensen weg, dertig jaar lang, levend in versterving en meditatie, tot hij geroepen werd om boete te prediken, om de Christus te verkondigen en Hem te dopen. En toen hij dit werk had verricht, zonder dat één zonde van hem werd vermeld, werd hij opzijgeschoven als een instrument dat niet meer dienen kon, en moest hij gaan kwijnen in de gevangenis, tot plotseling het zwaard van de beul hem sloeg. Heiligheid is de éne idee die ons bij hem treft van het begin tot het einde: dat wonder van de heiligheid bij deze man, die eerst een kluizenaar was van kindsbeen af, dan een prediker voor een gevallen volk, en dan een martelaar. Zulk een leven vervult zeker de verwachting die door Maria's groet over hem was gewekt vóór zijn geboorte.

En toch is nóg schoner, en haast even majestueus, het beeld van zijn naamgenoot, van die grote apostel, evangelist en profeet van de Kerk, die al zo vroeg deel had aan 's Heren uitgelezen gezelschap en nog zo lang leefde na al zijn collega's. Beschouw hem in zijn jeugd en in zijn eerbiedwaardige ouderdom: het kenmerk van heel zijn leven, van het begin tot het einde, zijn speciale kenmerk is de zuiverheid. Hij is de maagdelijke apostel, die om deze reden de Heer zo dierbaar was, "de door Jezus beminde leerling", die aan Zijn boezem lag, die van Hem aan het kruis Zijn maagdelijke Moeder ontving. Als maagd was hij uitverkoren door de Heer, en meer bemind dan de rest. Dit speciale prerogatief had hem ontvankelijk gemaakt voor de ruimere liefde van de Heer, en hij bléef waarom hij uitverkoren was tot het einde toe. Hij was het die zich in zijn jeugd bereid verklaarde Christus' kelk met Hem te drinken, - die eenzaam een lang leven sleet in een vreemd land, - die ten slotte naar Rome werd gebracht, er in de hete olie werd ondergedompeld en verbannen naar een ver eiland, waar hij overleed.

O hoe onmogelijk is het zich een waardig idee te vormen van de heiligheid van deze twee grote dienaren van God! Zo verschillend is hun historie in leven en dood, en zo gelijkend is ze toch wat betreft hun afzondering van de wereld, hun rust, hun kalmte en hun haast volstrekte zondeloosheid! Zware zonde trof hen nimmer, bewust zelfs geen lichte, geloven wij, - en smetteloos was zeker hun leven op speciale tijden en gelegenheden. De rebellie van de rede, de eigenzinnigheid van het gevoel, de chaos van de ideeën, de koorts van de passie, het verraad van de zinnen: de macht van Gods genade onderdrukte dat alles. Zij leefden in een eigen wereld, uniform, sereen, waakzaam, in visioenen van vrede, in communie met de hemel, anticiperend zijn heerlijkheid, en, spraken zij tot de wereld daarbuiten, dan was dat als vanuit een heilig schrijn, zonder contact, als "een stem roepend in de woestijn" of "als in de Geest op de Dag van de Heer". Over hen spreken we daarom eerder als over modellen van heiligheid dan van liefde. Liefde richt zich naar een voorwerp buiten zich, rént er naartoe, zwoegt om het te verkrijgen, terwijl heiligheid haar Object zo dicht benadert, zo zeker is van de vereniging ermee, er zichzelf zo één mee maakt, dat het hart van de heilige niet zozeer de hemel bemint als zélf een hemel ís, niet zozeer licht zíét als zélf licht ís, en onder de mensen leeft als die engelen vanouds, die tot de patriarchen naderden en spraken als waren zij God, want God wás ook in hen, en sprak dóór hen. Aldus waren deze twee geabsorbeerd in God, en leefden zij een engelachtig bestaan, voor zover de mens dat leiden kan, zo kalm, zo stil, zo verheven boven alle smart en vrees, ontgoocheling en spijt, begeerte en afkeer, dat ze de volmaaktste beelden waren, ooit op aarde gezien, van Gods vrede en onveranderlijkheid. Zo zijn ook de vele maagdelijke heiligen die de geschiedenis ons ter verering aanbiedt: de h. Jozef, de grote h. Antonius, de h. Cecilia die door engelen werd bewaakt, de h. Nicolaas van Bari, de h. Petrus Celestinus, de h. Rosa van Viterbo, de H. Katharina van Siena, en een menigte anderen, en boven alle anderen uit, de Maagd der Maagden, Koningin van de maagden, de heilige Maria, die wel vol-overvloeiend van liefde was, maar toch in de voorstelling - meer van een lelie dan van een roos - meer als "Zetel van Wijsheid" en als "Ark van het Verbond" wordt vereerd.

Maar wenden wij ons nu, dierbare broeders, naar die andere klasse van heiligen. Tot hiertoe sprak ik over hen die op wondere, soms miraculeuze wijze, voor de zonde werden behoed, - die van sterkte tot sterkte werden gebracht, en dit van hun jeugd tot aan hun dood.

Maar stel nu eens dat het Gods wil was geweest om het licht en de kracht van zijn Geest uit te storten op hen, die hun talenten hebben misbruikt, de hun reeds geschonken genade gedoofd, met als gevolg een massa kwalen die in hen dienen uitgedreven; - in hen, die de prooi zijn van hardnekkige gewoontes, slachtoffers zijn van hun passies en valse ideeën, en dienaars zijn geweest van de Satan, niet als onmondige kinderen vóór hun doopsel, maar met hun eigen wil, hun eigen verstand, hun eigen verantwoordelijke vermogens, hun voluit levende en bewuste hart. Moet Hij deze uitverkoren zielen tot zich trekken zónder hen of mét hen? Moet Hij ze tot verandering brengen op Zijn woord, zoals Hij ze schiep, ze zal doen sterven en oproepen uit het graf, óf zal Hij binnengaan in hun ziel, zich persoonlijk richten tot hen, hen overreden, en hen zó winnen? Ongetwijfeld had Hij kunnen urgeren, en Zijn macht laten voelen; had Hij hen met een soort gezegend geweld kunnen overmeesteren en tot heiligen máken: elk soort bekering had hij kunnen overslaan en uit de stenen zelf kinderen wekken voor Abraham. Maar zo heeft Hij het niet gewild: waarom zou Hij anders op aarde verschenen zijn? Waarom, bij Zijn komst, omringde Hij zich met zoveel dat trof, ontroerde en overwon? Waarom deed Hij Zijn engelen aankondigen dat Hij zou te zien zijn als een klein kind, gelegen in een kribbe of aan de boezem van een Maagd, te Betlehem?Waarom ging Hij rond al weldoende? Waarom stierf Hij publiek, ten aanzien van de wereld, met Zijn Moeder en Zijn beminde leerling bij zich? Waarom zegt Hij ons nu dat Hij verheven is in de hemel met een menigte verheerlijkte heiligen, onze voorsprekers, rond Zijn troon? Waarom geeft Hij ons Zijn eigen Moeder Maria tot moeder, het volmaaktste beeld - na Hemzelf - van alwat mooi en teder, minzaam en troostend is in de menselijke natuur? Waarom verschijnt Hijzelf, met onuitsprekelijke liefde zich nederbuigend, op onze altaren,- Hij zich vernederend, die heerst in den hoge? Wat bewijst dit anders dan dat, als zielen wegzwerven van Hem, Hij hen terugroept door middel van henzélf, "met de koorden van Adam" - van de menselijke natuur - , zoals de profeet zegt: Hij verovert ons inderdaad met Zijn wil, Hij verlost ons in weerwil van onszelf, - en tóch door middel van onszelf, zodat Adams rede en gevoelens zélf, verworden tot "Boosheids instrumenten voor de zonde", genadekrachtig worden omgevormd tot "Gerechtigheids instrumenten voor God?"

Ja, ongetwijfeld, "met de koorden van Adam" trekt Hij ons tot zich, en wat zijn die koorden anders dan, zoals de profeet het noemt in hetzelfde vers, "banden van liefde?" Zij zijn de manifestatie van Gods glorie in het Gelaat van Jezus Christus; zij zijn de contemplatie van de eigenschappen en volmaaktheden van de Almachtige God; zij zijn de schoonheid van Zijn heiligheid, de zoetheid van Zijn barmhartigheid, de helderheid van Zijn hemel, de majesteit van Zijn wet, de harmonie van Zijn Voorzienigheid, de trillende muziek van Zijn stem, - kortom, de tegenpartij van vlees, wereld en duivel, op wie de ziel de zege heeft behaald. "Gij hebt mij verleid, o Heer", zegt de profeet, "en ik liet me verleiden; Gij zijt sterker dan ik, en hebt gezegevierd!" Met vaardige hand hebt Gij Uw net uitgeworpen, en zijn subtiele draden hebben zich gespannen rond iedere neiging van mijn hart, terwijl zijn mazen een kracht van God zijn geweest, "die heel mijn intellect gevangen hebben in de dienst van Christus". Heeft de wereld haar fascinaties, zo voorzeker ook het altaar van de levende God; heeft haar pracht en haar praal iets van een verblindende schoonheid, zo ook - en nog veel meer - het visioen van het klimmen en dalen der engelen op de hemelse ladder; beroezen ons soms de zichten der aarde en houden zij de ziel in haar ban, zie dan, hoe daartegenover Maria voor ons pleit met haar kuise blik, ons haar Eeuwig Kind te strelen aanbiedt, terwijl overal in de ronde liederen van de Cherubim weerklinken vanuit de volheid van de Goddelijke Glorie! Leidt de goddelijke hoop dan niet tot ontroering en de goddelijke liefde tot extase? "Hoe lieflijk is mij Uw woning, o God van de heerscharen!" zegt de profeet; "Mijn ziel smacht en bezwijmt van begeerte naar de voorhoven van de Heer; mijn hart en mijn vlees hebben zich verheugd in de levende God. Beter één dag in Uw voorhoven dan duizend daarbuiten: liever een verworpene in de woonst van mijn God dan te verblijven in de woonsten van zondaars!"

Het is zoals een grote Doctor en boeteling, de H. Augustinus, het heeft gezegd: "Het volstaat niet dat je aangetrokken wordt door de wil: je wordt ook aangetrokken door het genot. Wat is dat: aangetrokken worden door genot? 'Verheug je in de Heer, en Hij zal je geven wat je vraagt in je hart'. Er is een zeker genot van het hart, wanneer dat hemels Brood zoet is voor de mens. Meer nog, zoals de dichter zegt: 'Elkeen wordt aangetrokken door zijn eigen genot', niet door wat moet, maar door genot; niet door de plicht, maar door wat behaagt. Met hoeveel te meer zekerheid mogen we dan zeggen dat de mens wordt aangetrokken tot Christus, als waarheid hem verblijdt, geluk hem verrukt, gerechtigheid hem verheugt, eeuwig leven hem verzadigt, want dit alles is Christus? Hebben lichamelijke zintuigen dan hún genot, en de geestelijke niet? Als dat zo zou zijn, waarom wordt er dan gezegd: 'De kinderen der mensen zullen hopen in de schaduw van Uw vleugelen; zij zullen verrukt zijn door de rijkdom van Uw huis, en U zult hen laven aan de stroom van Uw geneugten: want bij U is de bron van het leven, en in Uw licht zullen wij het licht aanschouwen?' 'Hij, die door de Vader getrokken wordt, komt tot Mij' " zo vervolgt hij; "En wie wordt door de Vader getrokken? Hij die zei:'U bent de Christus, de Zoon van de levende God!' Bied een groene tak aan het schaap, en je trekt het naar je toe; bied vruchten aan een kind, en je trekt het aan: lopen trekt het aan, liefde trekt het aan, het wordt getrokken zonder lichamelijk letsel, door de band van het hart. Als het dan zó is dat het zien van aards genoegen de minnaar trekt, trekt Christus ons dan niet, als de Vader Hem reveleert? Wat verlangt de ziel intenser dan de Waarheid?"

Dit zijn de middelen die God heeft voorzien om van een zondaar een heilige te maken: Hij neemt hem zoals hij is, en gebruikt hem tegen hemzelf. Hij leidt zijn neigingen in een ander kanaal, en dooft een zinnelijke liefde uit door een infusie van hemelse caritas. Niet alsof Hij hem gebruikt als een puur redeloos schepsel, door instincten aangedreven en door uiterlijke prikkels zonder eigen wil beheerst - het ene genot is even goed als een ander, verschilt alleen in graad, niet in aard - , neen, ik heb het al gezegd: het is juist de triomf van Zijn genade dat Hij het mensenhart binnendringt, en het overtuigt en overreedt, terwijl Hij het verandert. Hij schendt niet in het minst de originele, aan de mens geschonken geestelijke constitutie: Hij behandelt hem als mens, Hij laat hem vrij handelen zoals hij verkiest, zus of zo. Hij doet een beroep op al zijn krachten en vermogens: op zijn rede, op zijn voorzichtigheid, op zijn morele zin, op zijn geweten. Hij wekt zowel zijn vrees als zijn liefde. Hij onderricht hem zowel in de boosheid van de zonde als in Gods barmhartigheid. Maar toch is, over het geheel genomen, het bezielende principe van het nieuwe leven, waardoor het wordt aangestoken en onderhouden: de vlam van de caritas. Deze alleen is sterk genoeg om de oude Adam te vernietigen, de tirannie van de gewoonte te breken, het vuur van de begeerte te blussen en de bastions van de hoogmoed in de vlammen te doen opgaan.

En daarvandaan komt het dat de liefde ons wordt voorgesteld als de distinctieve genade van hen, die zondaars waren eer ze heiligen werden. Niet dat de liefde niet het leven is van álle heiligen - ook van wie nooit een bekering behoefden: de h. Maagd, de twee Johannesen en de talloze "eerstgeborenen van God en het Lam" - maar dat, in tegenstelling met wie nooit zwaar zondigden en zó'n contemplatieve minnaars werden dat God ze bekleedde met Zijn eigen heiligheid, deze liefde bij de uit zonde bekeerden zó vol is van devotie, ijver, daadkracht en goede werken, dat hun historie er een zichtbaar karakter van krijgt en onze gedachten aan die heiligen er altijd mee zijn geassocieerd.

Zo iemand was de grote apostel, op wie de Kerk is gebouwd en die ik daareven tegenover zijn medeapostel Johannes heb gesteld. Beschouw hem zowel na zijn eerste roeping als na zijn berouw: hij, die zijn Heer verloochende, is van alle apostelen de meest uitblinkende in liefde tot Hem. Omwille van die liefde tot Christus die, onstuimig en exuberant als ze was, overvloeide in liefde tot de broeders, werd hij uitgekozen om de voornaamste Herder te zijn van de kudde. "Simon, zoon van Johannes,bemin je Mij meer dan dezen?" was de test waaraan de Heer hem onderwierp, en de beloning was: "Weid mijn lammeren, weid mijn

schapen". Wonderlijk genoeg, werd de door Jezus beminde apostel in die liefde tot Jezus gepasseerd door een broeder-apostel, die geen maagd was zoals hij. Niet aan Johannes stelde Jezus deze vraag, maar aan Petrus, die met de opdracht werd beloond.

Kijk eens terug naar een vroegere passage van hetzelfde verhaal: ook daar worden de twee apostels tegenover elkaar gesteld. Ze waren in de boot, toen Jezus hun van op het strand toeriep, maar "zij wisten niet dat het Jezus was". Eerst "zei die door Jezus beminde leerling tot Petrus: 'Het is de Heer!' ", want "de zuiveren van hart zullen God zien"; en pas dan "gordde Simon Petrus", in de onstuimigheid van zijn liefde, "zijn tuniek om zich heen, en wierp zich in zee", om vlugger bij Hem te zijn. Johannes kijkt toe, Petrus handelt.

De presentie zelf van Jezus ontstak Petrus' hart en trok hem terstond naar Hem toe. Eerder al, ziende zijn Heer wandelen op de zee, was zijn eerste impuls, net zoals daareven, zich vanuit de boot naar Hem toe te spoeden: "Heer, bent U het, zeg dan dat ik tot U kom op het water!" En, verleid tot zijn grote zonde, kwam hij door Jezus' blik zelf tot inkeer. "Zich omkerende, bezag de Heer Petrus, en hij herinnerde zich 's Heren woord, ging buiten en weende bitter. En op een andere keer, toen vele leerlingen afvielen, en "Jezus zei tot de Twaalf: 'Willen ook jullie soms weggaan?' ", zei Petrus: "Heer, naar wie zouden wij gaan? U hebt de woorden van het eeuwig leven, en wij geloven en weten dat U de Christus bent, de Zoon van God!"

Zo was ook die andere grote apostel, die op zovele manieren met de H. Petrus wordt geassocieerd: de Leraar van de Heidenen. Zijn bekering was een wonder: de Heer verscheen hem, toen hij op weg was dood en martelie te brengen onder de christenen van Damascus, - maar hoe spreekt hij? "Zijn wij buiten zinnen", zegt hij, "dan is het voor God; zijn wij verstandig, dan is het voor u: want de liefde van Christus laat ons geen rust. Zo is dus iemand die in Christus is, een nieuwe schepping; het oude is voorbij, zie, alle dingen zijn nieuw". Zo ook in deze tekst: "Met Christus ben ik genageld aan het kruis; maar ikzelf leef niet meer, doch Christus leeft in mij; en het leven dat ik nu leef in het vlees, is een leven in het geloof in de Zoon van God, die mij bemind heeft en zichzelf heeft gegeven voor mij". En ook elders: "Ik ben de minste van de apostelen, niet waard apostel te heten, want ik heb Gods Kerk vervolgd. Maar door Gods genade ben ik wat ik ben; en Zijn genade in mij is niet vruchteloos geweest. Ik heb harder gewerkt dan alle anderen, doch niet ik, maar Gods genade met mij". Ook dit nog: "Zo wij leven, leven wij voor de Heer; of wij leven of sterven, de Heer behoren wij toe". U ziet, dierbaren, welke de aard van Paulus' liefde was: vurig, krachtig, energiek en actief, vol grote werken, "sterk als de dood", aldus de Wijze Man, een vlam die "vele wateren niet konden blussen noch vele stromen verzwelgen" en die bleef branden tot het einde, toen hij zei: "Ik heb de goede strijd gestreden, mijn loop beëindigd, het geloof bewaard. Nu wacht mij de krans der gerechtigheid die de Heer, de rechtvaardige Rechter, mij die dag zal geven".

En, dierbaren, er is in de Schrift nog een illustere derde, die wij in ons spreken over heiligen van boete en liefde moeten associëren met deze twee grote apostelen. Wie is dat anders dan de liefdevolle Magdalena? Wie bewijst zo volkomen wat ik u wil aantonen, als "de vrouw die een zondares was", die 's Heren voeten waste met haar tranen, droogde met haar haren, en met kostbare balsem zalfde? Welk een tijd voor zulk een daad! Zij was in de zaal gekomen als voor een feest, en zou daar een daad van boete doen! Op het officiële banket van een rijke Farizeeër ter ere - maar ook ter beproeving - van de Heer. En daar kwam Magdalena, jong en mooi, "zich verheugend in haar jeugd" en "wandelend in de wegen van haar hart en de blik van haar ogen". Zij kwam als om dat feest op te luisteren, zoals vrouwen dit plachten te doen bij feestelijke gebeurtenissen: zo ook zij, met haar zoete parfums en haar heerlijke zalven voor voorhoofd en haar van de gasten. En hij, de trotse Farizeeër, liet haar komen, als zij hem maar niet aanraakte, - liet haar komen, zoals wij lagere huisdieren binnenlaten in onze vertrekken, zonder er ons om te bekommeren. Zo tolereerde hij haar als een noodzakelijke versiering van zijn feestmaal, als een wezen zonder ziel, als een voor verderf bestemde, alleszins als één die

niets betekende voor hem. Trots als hij en zijn collega's waren, konden ze "zee en land doorkruisen voor één proseliet", maar kijken in 't hart van die proseliet, zijn zondigheid jammer vinden, ze willen helen - zoiets kwam in zijn gedachtenkring niet op. Neen, hij dacht slechts aan het nodige voor zijn banket, en hij liet haar komen om háár rol te spelen, welke ook, als ze dat maar goed deed en er zich toe beperkte. Maar zie, wonder schouwspel! Was het een plotselinge inspiratie, of een rijp besluit? Was het de daad van een moment, of de uitkomst van een lange strijd? Zie hoe dit arme kind van de zonde met het bonte kleed nadert, om met haar zoete zalf het hoofd te kronen van Hem, tot wiens eer het feest gegeven is. Zij talmt, bedwingt haar hand. Zij kijkt, en herkent in Hem de Oude van Dagen, de Heer van leven en dood, haar Rechter. En weer kijkt zij, en ziet in de trekken van Zijn gelaat een schoonheid en een zachtheid, wonderlijk en sereen, majestueus en groter dan die van de zonen der mensen, verblekend heel de glans van die feestelijke zaal. En nogmaals kijkt zij, schuchter maar vurig toch, en zij ontdekt, in oog en glimlach, de liefdevolle vriendelijkheid, de tederheid, de compassie, het erbarmen van de Zaligmaker. En dan kijkt ze naar zichzelf: o, hoe gemeen, hoe afschuwelijk is zij, daareven nog zo fier op haar charmes - hoe verwelkt die bevalligheid, zó geprezen in de mond van haar bewonderaars - hoe walgelijk die adem, tot voor kort nog zo geurig, vond zij, nu alleen maar riekend naar de zeven boze geesten in haar! En daar was ze graag blijven staan, was ze graag weggezonken in de grond, gehuld in ontsteltenis en wanhoop, had zij niet nog één glanzende blik geworpen op dat allerminnelijkste, alvergevende Gelaat. En Hij, Hij kijkt naar haar: de Herder kijkt naar Zijn verloren schaap, en het verloren schaap geeft zich over aan Hem. Hij spreekt geen woord, maar Zijn blik is op haar; en zij komt dichterbij. O engelen, juicht! Zij komt nu dichterbij, ziet niets buiten Hem, geeft niets om de hoon van de trotsen, niets om de spot van de fuivers. Zij nadert, onwetend of zij zal gered worden of niet, onwetend of zij zal worden ontvangen of wat er gewordt van haar - dit alléén wetend dat Hij de Bron is van heiligheid en waarheid, en van erbarmen ook, en naar wie anders zou ze gaan dan naar Hem, die de woorden van het eeuwige leven heeft? "Uw ondergang is het, o Israël, in Mij alleen is uw heil. Kom terug tot Mij, en Ik zal mijn gelaat niet afwenden van u. Want Ik ben heilig, en niet vergramd voor altijd." "Zie, wij komen tot U, want U bent de Heer onze God. Waarlijk, het rumoer van de menigte op heuvels en bergen is bedrog: waarlijk, de Heer onze God is de redding van Israël!" Wonderlijk hoe het laagste hier het hoogste treft! Die wulpse handen, die onreine lippen, raken nu aan, kussen nu zoet de voeten van de Eeuwige, die niet terugdeinst voor de eer. En als hangende over die voeten, ze benattend met haar tranen, hoe zwol in haar binnenste toen haar liefde tot Een, zo groot en toch zo minzaam, die een vlam deed oplaaien in haar, nooit te blussen in eeuwigheid, reikend tot een exces, toen Hij voor allen Zijn vergeving bekend maakte én het waarom ervan. "Vele zonden zijn haar vergeven, want veel heeft zij bemind; maar wie minder vergeven wordt, bemint ook minder. En Hij sprak tot haar: "Uw zonden zijn u vergeven, uw geloof heeft u gered, ga in vrede'!"

En voortaan, dierbaren, was liefde voor haar - zoals voor Augustinus en Ignatius van Loyola, grote boetelingen in hún tijd - als een wonde in de ziel, zo vol hunker dat zij angst werd. Zij kon niet leven buiten de presentie van Hem, in wie haar vreugde lag; haar geest kwijnde als zij Hem niet zag; en áls Hij present was, dan was zij vol zwijgend, eerbiedig, wetend geluk.

Eéns, lezen wij, zat zij aan Zijn voeten neer, luisterend naar wat Hij zei, en Hij getuigde toen dat zij het beste deel verkozen had, wat haar niet zou ontnomen worden. En na Zijn verrijzenis verdiende zij het, door haar volharding, Hem te zien nog vóór de apostelen. Na het weggaan van Petrus en Johannes wilde zij het graf niet verlaten, maar bleef buiten staan, al wenend. En toen de Heer haar verscheen zonder dat zij Hem herkende, zei ze vol medelijden tot de vermeende hovenier: "Zeg mij waar ge Hem hebt gelegd, dan haal ik Hem daar weg!" Toen de Heer zich dan bekendmaakte, wendde zij zich om, snelde onstuimig naar Hem toe en

wilde zijn voeten omhelzen, zoals vroeger. Maar, als om haar te beproeven, hield Hij haar tegen en zei: "Hou Me niet vast, want Ik ben nog niet opgestegen naar mijn Vader; maar ga naar mijn broeders, en zeg hun: 'Ik stijg op naar mijn Vader en uw Vader, naar mijn God en uw God." En daarom moest zij nog hunkerend wachten tot zij Hem weer zou zien, weer Zijn stem zou horen, Zijn glimlach genieten en Hem voor eeuwig dienen in de hemel.

Dit is dan de tweede grote groep heiligen, gezien in contrast met de eerste. Liefde is het leven van beide: maar, terwijl de liefde van hen die nooit zwaar zondigden, kalm en sereen is, is de liefde van de boetenden vurig en onstuimig, gewoonlijk in strijd met de wereld en actief in goede werken. En dit is de liefde, dierbaren, die gij naar uw eigen maat moet hebben, als gij nog hoopt op uw heil. Want ééns zijt gij zondaars geweest: ofwel hebt gij openlijk en bewust de religie veracht, of zijt gij er in het geheim tegen ingegaan, of waart gij onverschillig en koud, of hebt gij toegegeven aan een of andere slechte gewoonte, of zijt gij geobsedeerd door een object van deze wereld, en hebt úw wil verricht in plaats van Góds wil, - en ik denk dat ik dan mag zeggen dat gij behoefte hebt gehad, of nú nog hebt, aan een verzoening met Hem. Gij hebt er behoefte aan gehad, of hebt ze nú nog, in Zijn nabijheid te worden gebracht om uw zonden te laten wegwassen in zijn bloed, en de vergiffenis ervan vermeld te horen in de hemel. En hoe wilt gij dit bereiken tenzij door berouw? En wat is berouw tenzij liefde? Ik zeg niet dat gij, om vergiffenis te verkrijgen, de liefde van een heilige moet hebben, van een Petrus of een Maria Magdalena, maar toch, hoe zult gij, zonder úw aandeel in diezelfde hemelse genade, vergiffenis verkrijgen? Als gij werken van boetvaardigheid wilt doen, dan moeten die voortspruiten uit een levende vlam van liefde. Als gij veilig uw einde wilt bereiken, dan moet gij dat veroveren door voortdurend liefdevol gebed tot de Bewerker en Beëindiger van geloof en gehoorzaamheid. Wilt gij een goed vooruitzicht op Zijn sympathie in uw laatste ogenblikken, dan is het toch uw liefde, die de zijne verzekert en de zonde uitwist.

In dat indrukwekkende uur, dierbaren, zult gij wellicht niet in staat zijn om de laatste sacramenten te ontvangen: de dood kan u plotseling overvallen, of een priester is niet in de buurt. Gij zijt dan op uzelf aangewezen, heel en al op uw eigen gewetensangst, op uw eigen berouw, op uw eigen goede voornemens van verbetering. Misschien hebt gij weken en weken lang geen geestelijke hulp kunnen ontvangen; mogelijk gaat gij uw God tegemoet zonder de beveiliging, de compensatie, de bemiddeling van enige heilige rite; en ach, wat zal u dan redden in zulke hachelijke positie, tenzij de beoefening van de goddelijke liefde, "uitgestort over uw hart door de Heilige Geest die u gegeven werd?" In dat uur zal niets u kunnen baten tenzij een vaste gewoonte van liefdevol handelen, die u tot dan toe afgehouden heeft van de doodzonde, of een energieke daad van liefde die dergelijke zonden uitwist. Niets dan liefde kan u in staat stellen goed te leven of goed te sterven. Hoe kunt gij rustig liggen slapen 's nachts, hoe kunt gij rustig op reis gaan, hoe kunt gij een besmettelijke ziekte in uw omgeving verdragen of een aanval van ook maar de minste ongesteldheid, als gij maar heel weinig goddelijke liefde in u voelt om die verandering goed aan te kunnen, - een verandering die er op een dag tóch komen zal, maar gij weet niet wanneer en hoe? Helaas, hoe zult gij verschijnen vóór Christus' rechterstoel, met die onvolmaakte gemengde gevoelens die u nu bevredigen, met een zekere mate van geloof, vertrouwen en vrees voor Gods oordeel, maar met dat volledig gebrek aan werkelijk behagen in Hem, in Zijn eigenschappen, wil, geboden en dienst, die de heiligen in zo'n volheid bezitten en die alleen de ziel een bemoedigend recht kan geven op de verdiensten van zijn passie en dood?

Hoe verschillend is het gevoel waarmee de liefdevolle ziel bij de scheiding van haar lichaam de rechterstoel van haar Verlosser nadert! Zij weet hoe groot een boete zij nog betalen moet, al is zij reeds vele jaren met Hem verzoend; zij weet dat zij nog een loutering moet doorstaan, en dat het beste waar zij nog redelijk kan op hopen is daarheen te worden gezonden. Maar Zijn Aanschijn zien, al is het maar voor een ogenblik! Zijn stem te horen, Hem te

horen spreken, al is het om te straffen! "O Redder der mensen", zegt zij, "ik kom tot U, al is het om dadelijk van U te worden weggestuurd; ik kom tot U, die zijt mijn Leven en mijn Al; ik kom tot U, met de gedachte aan Wie ik heel mijn leven lang heb geleefd! Aan U gaf ik mezelf, toen ik voor het eerst deel had aan de wereld; reeds vroeg zocht ik U op als mijn hoogste goed, want reeds vroeg leerde U mij dat er elders geen goed te vinden was. Wie heb ik in de hemel tenzij U? Naar wie heb ik op aarde verlangd, wie heb ik op aarde gehad tenzij U? Wie zal ik in de scherpe louteringsgloed hebben buiten U? Ja, al daal ik nu af in "een eenzaam land zonder wegen of water", ik zal niets vrezen, want U bent met mij. Ik heb U heden gezien van aanschijn tot aanschijn, en dit is mij genoeg; ik heb U gezien, en die glans van U volstaat voor een eeuw van smart in die kerker beneden. Van die blik van U wil ik leven, al zie ik U niet, tot ik U dan wederom zie, om nooit meer gescheiden te zijn van U. Die blik van U zal zonneschijn en verkwikking zijn voor mijn moede, smachtende ziel; en die stem van U zal eeuwigdurende muziek in mijn oren zijn. Niets kan mij schaden, niets kan mij storen: ik kan ze dragen, moedig en zoet, de door U bepaalde jaren, tot mijn einde komt. Mijn stem zal ik dan verheffen, en voor U en voor Uw heiligen een eeuwig *Confiteor* zingen in die droeve vallei: "tot God de Almachtige, tot de Gezegende Maria altijd Maagd," (Uw Moeder en de mijne, onbevlekt ontvangen), "en tot de gezegende Aartsengel Michaël," (geschapen in zuiverheid door Gods eigene hand), en "tot de heilige Johannes de Doper," (geheiligd in de schoot van zijn moeder); en na deze drie, "tot de heilige Apostelen Petrus en Paulus," (boetelingen, die vanuit hun zondeërvaring medelijden zullen hebben met de zondaar); "en tot alle heiligen,"(contemplatieven of actieven in hun pelgrimstijd), zal ik mijn smeekbeden richten, en hen vragen "zich mijner te herinneren in hún geluk, en erbarmen te betuigen voor mij, en mij bij de Koning te vermelden opdat Hij mij uit die kerker zou verlossen". En ten slotte dan "zal God elke traan uit mijn ogen wissen, en dood zal er langer niet meer zijn, noch rouw, noch gejammer, noch pijn, want al het vorige is voorbij."

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

Z I E L E L I J D E N VAN DE H E E R IN ZIJN P A S S I E (1849) [141]

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Een anglicaanse Newmanbewonderaar, de gezaghebbende literaire criticus Richard Hutton, liet in het jaar na Newmans dood een boek verschijnen, "Cardinal Newman"(1891), waarin hij over deze al meer dan 40 jaar oude homilie uit de "Discourses" schreef dat het "een preek" was, "in vergelijking waarmee de rijkdom en de weelde van Jeremy Taylors imaginatie maar een povere zaak was in vergelijking" (p. 197). Meer dan een halve eeuw later, in 1946, nam de Amerikaanse Newmankenner Charles F. Harrold in zijn gedegen boek "John Henry Newman" die vergelijking met de beroemde 17eëeuwse kapelaan van koning Karel I over. Over "Zielelijden..." zegt hij dat het een preek is, "waartegen zelfs de rijkdom en de weelde van Jeremy Taylors verbeelding in vergelijking arm aandoet" (p. 200)[142]. Nog Roderick Strange vindt hem in een artikel van"Newman after a Hundred Years" (1990) op p. 327 de "merkwaardigste preek van de *Discourses to Mixed Congregations*."

Volgens deze - en nog andere - critici is Newman in zijn vroegkatholieke 'Sermons' zo uitbundig rooms, omdat hij juist één jaar na zijn bekering in Rome als "post-graduate" theologiestudent heeft verbleven en daar onder de indruk kwam, niet alleen van het "rijke roomse leven", maar ook van het "rijke roomse preken" in zwierige Italiaanse trant. Het is inderdaad zó dat zijn realistische geestesstructuur hem ertoe leidde zich volledig empathisch in te leven in zijn onderwerp, hier in casu Christus' verzoenend lijden, maar die *realising* ook wilde meedelen aan zijn gehoor via minutieuze ontleding van de contemplatie. Hij is daarin een meester, doch men zou zich vergissen als men dacht dat het gecontempleerde pure imaginatie was.

Newman is ook, en zelfs essentieel, een intellectueel, die zich nooit door zijn verbeelding zou laten meeslepen. In deze "Discourse" bereidt hij zijn pathetiek zorgvuldig voor met een vrij lange ideologische inleiding. Om te beginnen zet hij al heel precies voorop dat hij het niet over het lichamelijke lijden van de Heer zal hebben, maar over zijn zielelijden. Hij wijst er met een zekere nadruk op dat de Heer ook een ziel bezat, die Hij trouwens zélf geschapen had, welk godmenselijk bezield-zijn een speciale kwaliteit aan zijn Passie gaf. Dan spreekt hij over de dieren, die ook pijn voelen, maar veel minder dan de mensen, wier geest zich op de pijn concentreert en ze zo bewuster maakt. Bij de mens heeft bovendien "elk bijkomend pijnmoment ál het gewicht, het steeds groter wordende gewicht, van alwat voorafgaat".

Én de Heer onderging Zijn lijden niet passief, maar Hij leed omdat Hij *wilde* lijden: getuige, zijn weigering van de hysop, getuige ook dat Hijzélf verlost wilde zijn van Zijn lijden, maar de wil van zijn Vader boven Zijn eigen wil stelde. "Hij bevatte in zich een grotere macht dan Zijn ziel, - een macht, gebiedend over Zijn ziel omdat Hij God was". En nóg een op de gevoelsmatige behandeling voorbereidende idee werkt Newman dan uit, de refutatie nl. van een objectie als zou Jezus' bewustzijn van onschuld en zijn vooruitzicht van de komende triomf zijn pijn verminderd hebben. En ten slotte, welke was de pijn die Hij moest dragen? Die van de zonden van de hele wereld: een ondraaglijke last... En dán pas, in de 14e paragraaf, laat de predikant zijn verbeelding de vrije teugel, vanaf "Daar dan, in dat allerschrikkelijkste uur"- tweeëneenhalve bladzijden lang, tot de Heer "Zijn geest in de handen van de Vader beveelt"...

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

[141] *Mental Sufferings of Our Lord in His Passion*, MC, Discourse 16, 1849.
[142] Jeremy Taylor (1613-67) wordt algemeen beschouwd als de grootste figuur in de Engelse kanseleloquentie.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Iedere periode in de geschiedenis van onze Heer en Verlosser is van een niet te omvademende diepte, en levert onuitputtelijke materie ter contemplatie. Alwat Hem betreft is oneindig, en wat wij het eerst onderscheiden is slechts de oppervlakte van wat begint en eindigt in de eeuwigheid. Voor wie geen heilige of leraar is zou het arrogant schijnen commentaar uit te brengen op Zijn woorden en daden, tenzij in de vorm van een meditatie. Meditatie en inwendig gebed zijn echter zo nodig voor alle ware gelovigen en minnaars van de Heer, dat het mij vergund moge zijn, dierbaren, om, geïnspireerd door heilige voorgangers, uit te weiden over hetgeen anders geschikter zou aanbeden worden dan nauwkeurig onderzocht. Er zijn bepaalde periodes van het jaar, en speciaal de huidige , die ons uitnodigen om zo zorgvuldig en minutieus mogelijk zelfs de heiligste onderdelen van het Passieverhaal te beschouwen. Ik zou liever zwak of opdringerig willen geacht worden dan onverschillig in mijn behandeling ervan. Ik ga er nu dan ook toe over: het kerkelijk gebruik vereist het trouwens, en vele mensen denken te weinig aan het lijden dat onze Heer doorstond in Zijn zuivere, zondeloze ziel. Daarom is het onderwerp bijzonder passend, al mag een priester er wel voor terugdeinzen het te behandelen.

U weet, dierbare broeders, dat onze Heer en Verlosser, hoewel God, toch ook volmaakt mens was. En daarom had Hij niet alleen een lichaam, maar eveneens een ziel zoals de onze, weliswaar een van alle zondesmet gezuiverde. God zij dank, heeft Hij geen lichaam aangenomen zonder ziel: dan zou Hij geen mens geworden zijn. Hoe zou Hij onze natuur geheiligd hebben, had Hij er een aangenomen die niet de onze was? Een mens zonder ziel haalt maar het niveau van een dier op het veld, doch het geslacht dat door de Heer diende gered, moest in staat zijn Hem te prijzen en te gehoorzamen; het moest onsterfelijk zijn en mocht niet onttrokken worden aan de hoop om deze onsterfelijkheid van leven en geluk ook te bezitten. De mens was geschapen naar Gods beeld, en dit beeld is in zijn ziel. Toen dan ook zijn Maker, door een onuitsprekelijke minzame condescendentie, zijn natuur op zich nam, nam Hij ook een ziel op zich als het middel om zich te verenigen met een lichaam. En die ziel nam Hij op zich in de eerste plaats, en dan het lichaam. Alle twee wel tegelijk, maar in die orde: de ziel, en het lichaam. En Hijzelf schiep de ziel die Hij op zich nam, terwijl Hij Zijn lichaam nam uit het vlees van de gezegende Maagd, Zijn Moeder. Zo werd Hij een volmaakt mens met lichaam en ziel; en dit aldus opgenomen lichaam was er een van vlees en zenuwen, bekwaam tot verwonding en dood, in staat om te lijden, - en zo nam Hij ook een ziel op zich, eveneens in staat om te lijden, - bovendien een lijden dat eigen is aan de menselijke ziel. En daar Hij Zijn verzoenend lijden onderging in het lichaam, onderging Hij die ook in de ziel.

In de loop van deze plechtige periode, dierbaren, worden wij er speciaal toe uitgenodigd om dit lichamelijk lijden te overwegen: Zijn gevangenneming, Zijn van-her-naar-der-geleid-worden, Zijn slagen en verwondingen, Zijn geseling, de doornenkroning, de nagelen, het kruis. Al die dingen samen zijn te bekijken op het kruisbeeld dat ons vóór ogen staat, en worden ook samen verbeeld op het heilig Lichaam dat daar hangt vóór ons: het is voor ons een gemakkelijk schouwspel om het te bemediteren. Maar anders is het gesteld met het lijden van de ziel. Dit kan ons niet door schildering worden uitgebeeld; het kan zelfs niet onderworpen worden aan een onderzoek dat het recht zou doen: zulk lijden gaat zinnen en gedachten te boven, maar zij geven er ons wel een voorgevoel van. De doodsstrijd, een lijden van de ziel, niet van het lichaam, was de eerste daad van Zijn angstwekkend offer: "Mijn ziel is bedroefd tot de dood toe", zei Hij; zelfs was het zó dat, als Hij leed in het lichaam, Hij ook werkelijk leed in de ziel, want het lichaam deed niets anders dan zijn pijn overhevelen naar haar, de ziel, die de werkelijke draagster en zetel was van de angst.

En voor mijn doel is het zeer geschikt erop te insisteren, en daarom herhaal ik het: het was niet het lichaam dat leed, maar de ziel ín het lichaam; de ziel, niet het lichaam, was de zetel van het lijden van het Eeuwig Woord. Denk hier eens over na: reëel is er geen pijn, al

lijkt het uiterlijk zo, als er geen innerlijk gevoel of innerlijke geest - de zetel van die pijn - aanwezig is. Een boom b.v. is een organisme dat leeft, groeit en vergaat: welnu, men mag hem verwonden en beschadigen, zodat hij slap neerhangt en afsterft, maar lijden doet hij niet, omdat hij innerlijk geen geest of zintuiglijk principe bezit. Waar echter deze gave van een onstoffelijk principe wél aanwezig is, daar is pijn mogelijk, en grotere pijn naargelang van de kwaliteit van de gave. Hadden wij geen geest van welke soort ook, we zouden even weinig voelen als een boom; hadden wij geen ziel, we zouden geen pijn hebben dan die van een redeloos dier. Maar, daar wij mensen zijn, voelen we pijn op een manier waarop haar alleen wezens-met-een-ziel kunnen voelen.

Levende wezens, ik herhaal het, voelen meer of minder overeenkomstig de geest die in hen aanwezig is: redeloze dieren voelen veel minder dan mensen, juist omdat ze niet kunnen denken aan wat ze voelen; ze hebben geen aandacht vóór of direct bewustzijn ván hun lijden. Wat pijn-hebben zó tot een beproeving maakt, is namelijk dat we niet anders kunnen dan eraan denken terwijl we lijden. Ze is daar vóór ons, ze heeft bezit genomen van onze geest, ze houdt onze gedachten erop gefixeerd. Gelijk wat kan de geest ervan afwenden, en ze vermindert. Vandaar dat vrienden ons trachten te vermaken als we pijn hebben, want vermaak leidt af. Als de pijn maar gering is, dan slagen zij daar soms bij ons in: we zijn dan, om zo te zeggen, zonder pijn, zelfs wanneer we lijden. Vandaar telkens die ervaring dat, als mensen zich met geweld inspannen bij oefening of werk, ze slagen of sneden krijgen zo erg en duurzaam, dat ze getuigen van een pijn die geweldig moet geweest zijn bij het toebrengen ervan, maar - ondanks alles herinneren zij er zich niets meer van. En bij ruzies en gevechten krijg je wonden die, vanwege de opwinding van het ogenblik, tot het bewustzijn van de vechter maar doordringen, niet door de pijn bij het bewerkt worden, maar door het bloedverlies dat er het gevolg van is.

Ik wil u nu tonen, dierbare broeders, hoe ik het pasgezegde van plan ben toe te passen op het lijden van onze Heer. Eerst echter een andere opmerking. Bedenkt dat gelijk welke pijnlijke klap afzonderlijk wel te verdragen is: onverdraaglijk wordt de pijn pas, als ze blijft duren. Misschien schreeuwt ge het uit dat ge ze niet langer kunt verdragen; patiënten voelen het aan als waren ze in staat de hand van de chirurg tegen te houden, alleen maar omdat hij ermee voortgaat hun pijn te doen. Ze voelen dat ze *zoveel als maar mogelijk* reeds verdragen hebben, alsof het voortduren, en niet de intensiteit, van de pijn hun teveel is. Wat anders betekent dit dan dat de herinnering aan de pijnmomenten-vooraf weegt óp, en als het ware verschérpt, de pijn die volgt? Als het derde of vierde of twintigste pijnmoment op zichzelf kon genomen worden, als de opeenvolging van de momenten-vooraf kon vergeten worden, dan zou dit latere moment niet erger aanvoelen dan het eerste en even draaglijk zijn. Wat het echter ondraaglijk maakt, is juist dat het het twintigste *is*, - dat het eerste, het tweede, het derde, enzovoort tot het negentiende pijnmoment, allemaal geconcentreerd zijn in het twintigste. En dan heeft elk bijkomend pijnmoment ál het gewicht, het steeds groter wordende gewicht, van alwat voorafging. Vandaar, ik herhaal het, dat redeloze dieren zo weinig pijn lijken te voelen, omdat zij de macht van het nadenken of van het bewustzijn niet kennen. Zij weten niet dat ze bestaan; zij reflecteren niet over zichzelf; ze kijken niet naar achteren of naar voren; ieder moment, zoals het komt, is hun ál; zij wandelen over het aanschijn van de aarde, ze zien dit en ze zien dat, voelen genot en voelen pijn, maar nemen alles zoals het komt, en laten het dan weer gaan, gelijk bij mensen in hun droom. Zij hebben een geheugen, maar het is niet het geheugen van een verstandelijk wezen. Niets brengen zij samen: uit al hun afzonderlijke sensaties vormen ze geen echte eenheid, niets individueels voor henzelf. Niets buiten deze sensaties is voor hen een realiteit, heeft voor hen een substantie: een aantal successieve indrukken is alwat ze voelen. Vandaar dat hun pijngevoel, zoals al hun andere gevoelens, maar zwak en dof is, in weerwil van wat zij er uiterlijk laten van blijken. Het is het brede intellectuele omvatten van de pijn, als een geheel verspreid door de successieve momenten heen, dat het pijngevoel zijn

bijzondere kracht en scherpte geeft, en alleen een ziel - die redeloze dieren niet bezitten - is tot dit omvattingsvermogen in staat.

Pas dit nu eens toe op het lijden van de Heer. Herinnert u zich dat ze Hem met mirre gemengde wijn aanboden, toen Hij op het punt stond gekruisigd te worden? Hij wilde er niet van drinken, en waarom niet? Omdat zo'n dronk Zijn geest versuft zou hebben, en Hij was erop gesteld de pijn te doorstaan in al haar bitterheid. Zo is het u duidelijk, dierbaren, welke de aard was van dit lijden: Hij zou er graag van bevrijd geweest zijn, was dit de wil van Zijn Vader geweest: "Als het mogelijk is", zei Hij, "laat dan deze kelk aan Mij voorbijgaan"! Maar het was niet mogelijk, en daarom zei Hij kalm en bewust tot de apostel, die Hem zou verlost hebben van zijn pijn: "De kelk die de Vader Mij gegeven heeft, zou ik die niet drinken?" Daar Hij móést lijden, gaf Hij zich over aan dat lijden. Hij was niet gekomen om maar zo weinig mogelijk te lijden; Hij wendde zich niet af van het lijden, maar confronteerde er zich mee, bood er als het ware zijn borst aan - elk afzonderlijk deel ervan moest zijn volle gewicht laten voelen. En daar mensen boven redeloze dieren verheven zijn, en pijn voor hen erger is dan voor dezen vanwege de géést in hen, die de pijn als het ware tot iets substantieels maakt, wat bij de dieren niet kan, daarom voelde onze Heer die lichamelijke pijn aan met een aandacht en een bewustheid, en daarom ook met een intensiteit en een scherpte, met een eenheid van perceptie, die niemand van ons kan omvademen noch omvatten, omdat Hij Zijn ziel op zo absolute wijze in Zijn macht had en haar zo simpelweg vrij hield van elke distractie, zo volkomen gericht *op* de pijn, zo absoluut overgegeven en eenvoudigweg onderworpen áán de pijn. En zo kan werkelijk gezegd worden dat Hij het geheel van zijn Passie doorstaan heeft op elk ogenblik ervan.

Herinner u dat onze gezegende Heer in dít opzicht van ons verschilt dat, ofschoon Hij een volmaakte mens was, Hij in zich toch een grotere macht bevatte dan Zijn ziel, - een macht, gebiedend over Zijn ziel - omdat Hij God was. De ziel van andere mensen is onderworpen aan haar eigen wensen, gevoelens, impulsen, hartstochten en agitaties; Zíjn ziel echter was simpelweg onderworpen aan Zijn eeuwige en goddelijke Persoon. Niets overviel Zijn ziel bij toeval of onverwachts; verrassing kende Hij niet; niets raakte Hem zonder dat Hij vooraf gewild had dát het Hem zou raken. Hij kende geen smart, vrees, verlangen of vreugde in de geest, of Hij had eerst gewild verdrietig, bevreesd, verlangend of vreugdevol te zijn. Als wij lijden, dan is het omdat er een agens is van buiten uit of een oncontroleerbare emotie van onze geest die ons pijnigt. Onvrijwillig ondergaan wij de discipline van de pijn, en we lijden er minder of meer scherp onder overeenkomstig onze accidentele omstandigheden; ons geduld wordt er minder of meer door op de proef gesteld overeenkomstig onze gemoedstoestand, en wij doen ons best om daar verlichting of genezing voor te vinden. Wij kunnen van tevoren niet te weten komen hoeveel pijn ons zal overvallen, of hoelang we ze kunnen doorstaan; en ook nadien kunnen wij niet zeggen waarom we precies dit of dat hebben gevoeld wat wij voelden, of waarom we dit lijden niet beter hebben gedragen. Het was anders met onze Heer. Zijn goddelijke Persoon was niet onderworpen, kon niet blootgesteld zijn, aan de invloed van zijn eigen menselijke neigingen en gevoelens, behalve voor zover Hij dit verkóós. Ik herhaal het: wanneer Hij verkoos te vrezen, vreesde Hij; wanneer Hij verkoos boos te worden, werd Hij boos; wanneer Hij verkoos verdrietig te zijn, was Hij verdrietig. Hij stond niet open voor emoties, maar vrijwillig liet Hij binnen in zich de emoties waardoor Hij dan bewogen werd. Bijgevolg, toen Hij besloot de pijn van Zijn plaatsvervangend lijden te ondergaan, deed Hij wat Hij deed - naar het woord van de Wijze Man - *instanter*, "ernstig", met alle macht, niet zomaar half: Hij wendde Zijn geest niet af van het lijden zoals wij; - hoe zou Hij? Hij was toch gekomen om te lijden, Hij kon toch niet lijden tenzij vrijwillig? - neen, Hij trok het woord niet in dat Hij eerst gegeven had, Hij 'ontdeed' niet wat Hij eerst gedaan had: Hij zei en Hij dééd; Hij zei: "Zie, Ik kom om Uw wil te doen, o God; sacrificies en offergaven hebt U niet gewild, maar een lichaam hebt U Mij gegeven". Hij nam een lichaam aan óm te kunnen

lijden; Hij werd mens óm te kunnen lijden als mens; en toen Zijn uur kwam - het uur van Satan en de duisternis, het uur waarop de zonde haar volle boosheid op Hem zou uitstorten, - toen kwam Hij ertoe zichzelf helemaal op te offeren, een 'holocaust' te zijn, een geheel en volledig brandoffer: - zoals Hij aan Zijn beulen het geheel van Zijn lichaam op het kruis aanbood, zo bood Hij hun ook het geheel van Zijn ziel aan, Zijn gehele aandacht, Zijn gehele bewustzijn, een alerte geest, scherpe zinnen, een levendige medewerking, elk moment een absolute intentie, niet zomaar een virtuele per-missie, geen onderworpenheid waar het hart niet bij is. Zijn Passie was een actie: Hij leefde volop, energisch, toen Hij daar lag te kwijnen, te bezwijmen, dood te gaan. Maar ook doodgaan zou Hij niet, tenzij door een act van zijn wil: het hoofd gebogen, zowel bij bevel als in berusting, zei Hij: "Vader, in Uw handen beveel Ik mijn Geest"; Hij sprak het woord, Hij gaf Zijn ziel, Hij verloor haar niet.

Zo ziet u, dierbaren, dat, had onze Heer alleen maar geleden in Zijn lichaam, en in dit lichaam niet zoveel als andere mensen, Hij toch wat de pijn betreft feitelijk oneindig méér zou geleden hebben, omdat pijn dient gemeten te worden naar het vermogen om haar te beseffen. Het was God die leed, God in Zijn menselijke natuur; het lijden behoorde God toe, en werd opgedronken, opgezogen en geledigd tot op de bodem van de kelk, omdat God hem dronk, - niet zomaar even geproefd, genipt, gekruid, verzwakt door menselijke medicatie, zoals mensen dit doen met 'bittere kelken'. En wat ik nu gezegd heb, zal mij verderop dienstig zijn om een objectie te beantwoorden, die ik dadelijk zal formuleren en die wellicht latent leeft in de geest van velen, waardoor zij ertoe komen het aandeel te verwaarlozen dat de ziel van onze Heer had in Zijn genadevolle voldoening voor onze zonden.

Toen Zijn doodsstrijd begon, zei onze Heer: "Mijn ziel is bedroefd tot de dood toe" en de vraag mag gesteld worden, dierbaren, of Hij niet enkele troostende ervaringen, Hem helemaal eigen en onmogelijk in een ander, heeft gehad die de pijn in Zijn ziel verminderden of zelfs verhinderden, en Hem niet méér, maar minder pijn deden voelen dan bij een gewone mens. Zo had Hij b.v. een gevoel van onschuld dat geen enkel ander slachtoffer kon hebben: zelfs Zijn vervolgers, zelfs de valse apostel die Hem verraadde, de rechter die Hem vonniste en de soldaten die het vonnis uitvoerden, getuigden van Zijn onschuld. "Ik heb onschuldig bloed overgeleverd", zei Judas; "Ik ben onschuldig aan het bloed van deze rechtvaardige", zei Pilatus; "Waarlijk, deze was een rechtvaardige" schreeuwde de centurio. En als zelfs deze zondige mensen getuigden van Zijn zondeloosheid, hoeveel meer deed dit Zijn eigen ziel! En als wij heel goed weten dat, zelfs in ons geval, zondaars die we zijn, ons vermogen om opposities en laster te verdragen voornamelijk afhangt van ons besef van schuld of onschuld; hoeveel te meer, zult u zeggen, moet, in het geval van onze Heer, het gevoel van innerlijke heiligheid opgewogen hebben tegen het lijden en het schaamtegevoel doen verdwijnen! En misschien zult u ook zeggen dat Hij de korte duur van Zijn pijnen kende en wist dat ze vreugdevol zouden eindigen, terwijl een onzekere toekomst de mens juist de scherpste pijn bereidt; Hij kende geen angst, want Hij was niet in suspense noch in vertwijfeling of wanhoop, want Hij was nooit eenzaam. En om dit te bevestigen kunt u verwijzen naar de h. Paulus, die expliciet affirmeert dat "omwille van de vreugde die voor onze Heer in het verschiet lag... de schande door Hem niet werd geteld". En het is zeker dat er een wonderlijke kalmte en zelfbeheersing was in alwat Hij deed: kijk maar eens naar Zijn waarschuwing aan de apostelen: "Waakt en bidt om niet te bezwijken in de bekoring,want de geest is gewillig, maar het vlees is zwak", of naar Zijn woorden aan Judas: "Judas, verraadt gij dan de Mensenzoon met een kus?" of aan Petrus: "Allen die naar het zwaard grijpen, zullen door het zwaard vergaan"; of aan de man die Hem sloeg: "Als Ik iets verkeerds gezegd heb, toon dan aan wat er verkeerd aan was; maar als ik goed gesproken heb, waarom slaat gij Mij?" of aan Zijn Moeder: "Vrouw, ziedaar uw zoon".

Dit alles is waar en kan niet genoeg beklemtoond worden, maar het stemt volledig overeen met, of liever het illustreert, datgene wat ik gezegd heb. Het enige wat gij beweerd hebt,

dierbare broeders, is dat Hij altijd zichzelf was. Zijn geest was steeds zijn eigen centrum, en viel nooit ook maar enigszins uit Zijn hemels en uiterst volmaakt evenwicht. Wat Hij leed, leed Hij omdat Hij zichzelf onder het lijden stelde, heel bewust en kalm. Zoals Hij tot de melaatse zei: "Ik wil: wees gereinigd!", en tot de lamme: "Uw zonden zijn u vergeven", en tot de honderdman: "Ik zal komen en hem genezen;" en over Lazarus: "Ik zal hem wekken uit zijn slaap!", zo zei Hij ook: "Nu wil Ik gaan lijden!", en Hij begon. Zijn beheersing bewijst alleen maar hoezeer Hij Zijn eigen geest in Zijn macht had. Op het geschikte moment trok Hij de bouten en de grendels weg, opende de poorten, en de golven stortten zich vlak op Zijn ziel met al hun kracht. Dit is wat Marcus ons over Hem verhaalt; en men zegt dat hij het gehoord heeft uit de mond zelf van de heilige Petrus, die één van de drie getuigen was, op dat ogenblik aanwezig. "Ze kwamen", zegt hij, "bij een plek die Gethsemani wordt genoemd, en Hij zei tegen zijn leerlingen: 'Ga hier zitten, terwijl Ik ga bidden'. En Hij nam Petrus, Jakobus en Johannes met zich mee en *begon* angstig en onrustig te worden". U ziet hoe bewust Hij te werk gaat: Hij komt naar een zekere plek, spreekt dan een gebiedend woord dat de ondersteuning van de Godheid uit Zijn ziel verdrijft, terwijl droefheid, angst en neerslachtigheid er a.h.w. binnenstormen. En zo komt Hij in een mentale doodsstrijd terecht met een handeling, even gedetermineerd als was het een lichamelijke foltering met het rad of met het vuur.

Zo stonden de zaken, en u zult onmiddellijk zien, dierbaren, dat het geen zin heeft te zeggen dat Hij in Zijn beproeving gesteund zou worden door het besef van Zijn onschuld en het vooruitzicht van Zijn triomf, want Zijn beproeving bestond juist hierin, naast andere bronnen van vertroosting, dat dit besef en dit vooruitzicht werden weerhouden. Dezelfde wilsact die één enkele wilsact toeliet in Zijn ziel, liet alle smarten tegelijk toe. Het was niet het conflict tussen tegenstrijdige impulsen en inzichten, die van buiten kwamen, maar de werking van een innerlijk besluit. Zoals mensen met veel zelfbeheersing naar believen van de ene idee kunnen overgaan naar een andere, zó, en veel meer, ontzei Hij zich bewust alle troost, om zich te verzadigen met de smart. Op dat moment dacht Zijn ziel niet aan de toekomst: Hij dacht alleen aan het heden, aan de last die op Hem woog, en om welke last te dragen Hij op aarde was gekomen.

En nu, dierbare broeders, welke wás die last die Hij te dragen had, toen Hij aldus Zijn ziel openstelde voor die torrentiële voorbestemde pijn? Helaas! Hij moest dragen wat ons welbekend is, wat ons vertrouwd is, maar wat voor Hem onuitsprekelijke last moest zijn. Hij moest dragen wat voor ons zo licht om te dragen is, zo natuurlijk, zo welkom, dat het van ons niet veel geduld vraagt, maar dat voor Hem de reuk en het vergif van de dood in zich droeg, - het gewicht van de zonde, dierbaren, had Hij te dragen, van úw zonden, van de zonden van de gehele wereld. Voor ons is de zonde iets gemakkelijks, waar we slechts weinig aan denken. Wij verstaan niet dat de Schepper daar zoveel om geeft; wij kunnen er onze verbeelding niet toe brengen te geloven dat de zonde een vergelding verdient, en, zelfs als er in onze wereld een straf op volgt, dan redeneren we dit weg of keren er onze geest van af. Maar overdenk eens wat de zonde is in zichzelf: het is opstand tegen God; het is de daad van een verrader die de val en de dood nastreeft van zijn heer; het is datgene - als ik een sterke uitdrukking mag gebruiken - wat, kon de goddelijke Regeerder van deze wereld ophouden te bestaan, voldoende zou zijn om dat te bewerkstelligen. Zonde is de doodsvijand van de Alheilige, zodat Hij en zonde niet kunnen samengaan; en, zoals de Alheilige haar vanuit Zijn presentie wegjaagt tot in de uiterste duisternis, zo is de zonde - indien God minder kon zijn dan God - datgene wat het vermogen zou hebben dit te bewerken. En merk hier op, dierbare broeders, dat, eens de Almachtige Liefde door Vlees te worden ons geschapen systeem was binnengetreden en aan Zijn wetten onderworpen, dat dan terstond de tegenstrever van alle goed en waarheid de gelegenheid te baat nam om naar dat vlees dat Hij aangenomen had, toe te vliegen, er zich aan vast te hechten en zijn dood te zijn. De nijd van de Farizeeërs, het verraad van Judas en de waanzin van het volk waren slechts het instrument of de uitdrukking van de vijandschap die

de zonde voelde tegenover de Eeuwige Zuiverheid, zodra deze zichzelf, in haar oneindige barmhartigheid jegens de mensen, binnen het bereik van de zonde stelde. De zonde kon Zijn goddelijke Majesteit niet raken, maar zij kon Hem wel aanvallen op de wijze waarop Hij zichzelf líét aanvallen, nl. via het medium van Zijn mensheid. En alleen reeds de afloop, dierbaren, nl. de dood van de mensgeworden God, leerde u wát de zonde is in zichzelf, en wát het was dat toen, op zíjn uur en met díé sterkte, de menselijke natuur van de Heer overviel, toen Hij deze natuur, alleen maar bij het vooruitzicht ervan, zo vol horror en ellende liet zijn.

Daar dan, in dat allerschrikkelijkste uur, knielde 's werelds Heiland neer, legde de schansen van Zijn Godheid af, zond Zijn weifelende engelen heen, die met duizenden klaar stonden op Zijn roep, - strekte toen Zijn armen uit en ontblootte Zijn borst, zondeloos als Hij was, voor de aanval van Zijn vijand, - van een vijand, wiens adem een pest was en wiens omknelling een doodsstrijd. Daar knielde Hij, onbewogen en stil, terwijl de vuige en afschuwwekkende vijand de geest van de Heer kleedde met een gewaad, doordrenkt met al het hatelijkste en weerzinwekkendste van de menselijke misdadigheid: deze dingen omklemden Zijn hart, vulden Zijn bewustzijn, slopen zich in in elke porie en zintuig van Zijn geest, en spreidden over Hem een zedelijke melaatsheid, tot Hij zichzelf bijna voelde datgéne te zijn wat Hij nimmer wezen kón en wat Zijn vijand Hem toch zo graag had zien worden. O de horror, toen Hij dan zichzelf bekeek en niet meer herkende, en zich voelde als een gemene en walgelijke zondaar in het levendige bewustzijn van die massa corruptie, die over Zijn hoofd werd neergestort en omlaagliep tot aan de zoom van Zijn gewaad! O de verbijstering, toen Hij Zijn ogen, Zijn handen, Zijn voeten, lippen en hart bevond te zijn als de ledematen van de Boze, en niet van de Godmens! Zijn dit de handen van Gods zondeloze Lam, ééns onbesmeurd, maar nu rood van de tienduizend barbaarse bloedige stompen? Zijn dit de lippen, nu niet meer biddend of prijzend of heiligend en zegenend, maar als besmeurd met valse bezweringen, vervloekingen en duivelse belériing? Zijn dit die ogen, geprofaneerd als ze waren door al de euvele visioenen en afgodische fascinaties, waarvoor de mensen hun aanbiddelijke Schepper verlieten? En Zijn oren, ze weergalmen nu van de liederlijkheid en de agressiviteit van het lawaai; en Zijn hart is ijskoud van de hebzucht, de wreedheid en het ongeloof; tot zijn memorie toe is beladen met elke sinds de paradijsval over de aarde bedreven zonde, - met de trots van de oude reuzen, de lusten van de vijf steden, de verstoktheid van Egypte, de ambitie van Babel, en de smalende ondank van Israël. O wie kent de ellende niet van een obsessie , die je verwerpt, die telkens terugkomt en je verveelt, als ze je niet kan verleiden? Of van een hatelijk verziekend beeld dat niet van jezelf komt, maar je wordt opgedrongen van buiten af? Of van immorele, met of zonder schuld verkregen kennis, waar je tot elke prijs vrij van wilde zijn, nu en voor altijd? Zulke vijanden kringen nu om U heen, lieve Heer, met miljoenen komen ze troepsgewijze toe, talrijker dan de tegen de Farao uitgezonden sprinkhanen, rupsen, hagelbuien, steekvliegen en kikkers. Zonden zijn er daar van alle levenden en doden, zelfs van de nog ongeborenen, van de gereddenen en de verlorenen, van eigen volk en van vreemden, van zondaars en heiligen, alle zijn ze daar. Uw dierbaarsten zijn daar present: Uw heiligen, Uw uitgelezen drie apostelen, Petrus, Jakobus en Johannes, - niet als troosters, maar als aanklagers, zoals Jobs vrienden, "stof werpend ten hemel", Uw hoofd vullend met vloeken. Allen zijn er, behalve één; slechts éne is niet present, want zij, de onbevlekte, zij alleen kon U troosten: daarom is ze er niet. Zij zal er zijn aan Uw kruis, maar niet in de Olijfhof. Bij leven was ze Uw gezellin en vertrouwelinge, deelde met U haar zuivere gedachten en vrome meditaties van dertig jaar, maar haar zuiver oor mag niet horen noch haar pure hart beseffen wat U nu ziet. Géén kon die zondelast aan tenzij God. Wel liet U soms één enkele zonde aan Uw heiligen zien; die verscheen dan in Uw lichtend gelaat, een lichte zonde wellicht, geen dodelijke; en het zien ervan, zeiden ons sommigen, was haast hun dood - ja, hád hen gedood, was ze niet direct weggedaan. Heilig als ze was, had de Moeder Gods zelfs maar één exemplaar van dat ontelbare satansgebroed niet verdragen.

Zonde is de lange historie van de wereld, en slechts God kan die last aan. Daar komen ze vóór Zijn geest: al die verijdelde verwachtingen, gebroken beloften, gedoofde lichten, versmade waarschuwingen, verloren kansen; onschuldigen die werden verraden, jongeren verhard, ouderen die hervielen, rechtvaardigen die bezweken, ouderen die faalden; de sofismen van het ongeloof, de trots van de hartstocht, de hardnekkigheid van de hoogmoed, de tirannie van de gewoonte, de kanker van de wroeging, de verwoestende zorgenkoorts,de kwelling van de schande, de pijn van de desillusie, de ziekte van de wanhoop; al die wrede, jammerlijke tonelen, al die pijnlijke, revolterende, gruwelijke, waanzinnige taferelen; ja, zelfs schouwt Hij al die wilde gezichten, die stijve lippen, die opgeblazen wangen, het donkere gelaat van die dociele slaven van de rebellie tegen God: ze zijn alle óp en ín Hem. Ze zijn mét Hem, wég is nu die vrede onuitsprekelijk, heersend in Zijn ziel sinds Zijn ontvangenis. Ze zijn óp Hem, zoveel als ván Hem! Hij roept op Zijn Vader: Hij is de booswicht, niet het slachtoffer; Zijn agonie is er één van schuld en vermorzeling. Hij is het die boet, Zijn kwaad belijdt, Zijn spijt betuigt met een echtheid en een kracht, oneindig groter dan die van alle vrome boetenden samen: Hij is het éne Slachtoffer van ons allen, de éne Voldoening, de éne Boeter en Zondaar.

Kwijnend staat Hij op en keert zich dan om: daar nadert de verrader en zijn groep met vlugge tred de diepbeschaduwde plek. Hij keert zich om, maar zie, daar is bloed op Zijn kleed en ook in Zijn voetsporen. Vanwaar die eerstelingen van de passie van het Lam? Geen soldaat raakte Zijn schouders honend aan, geen beul doorboorde Zijn handen en voeten. Vóór Zijn tijd heeft Hij gebloed, dierbaren: Zijn ziel-in-doodsstrijd doorbrak Zijn gestel en deed het bloed eruit vloeien. Zijn Passie begon ín Hem. Dat gefolterde Hart, zetel van zo tere liefde, begon uiteindelijk te begeven en hevig te kloppen boven zijn natuur. "Alle bronnen uit de grote diepte braken los", de rode stromen rolden zo talrijk en zo hevig aan dat ze over de aderen vloeiden, door de poriën heenbraken en in dikke dauw zich over Zijn hele huid verspreidden. En vol en zwaar rolden de dikke droppels omlaag en doordrenkten helemaal de grond.

"Mijn ziel is bedroefd tot de dood toe", zei Hij. Van de vreselijke pestziekte die nu ons land treft, zei men dat ze begint met de dood, m.a.w. dat ze geen stadia of crisis kent, dat alle hoop al weg is als ze komt, en dat wat er uitziet als haar verloop slechts een doodsstrijd is en een ontbinding. En dus begon ons Verzoeningsoffer, in een veel hogere zin, met dit lijden vol smart, en bleef de dood maar uit omdat Hij niet wilde dat Zijn Hart brak en dat Zijn Ziel nog niet scheidde van haar Lichaam, totdat Zijn lijden op het kruis was voltooid.

Neen, Hij heeft Zijn volle kelk, waarvoor zijn natuurlijke zwakheid aanvankelijk terugdeinsde, nog niet geledigd. De arrestatie, de aanklacht, de vuistslagen, de gevangenis, het proces, de spotscène, het weg-en-weergesleur, de geseling, de doornenkroning, de langzame gang naar Calvarië en de kruisiging, dat alles moest nog komen. Een nacht en een dag, uur na uur, moest nog langzaam voorbijgaan eer het einde kwam en de Voldoening was voltrokken.

Toen dan het vastgestelde moment was aangekomen en Hij Zijn woord gaf, toen eindigde Zijn zielelijden, zoals zij in de ziel begonnen was. Hij stierf niet van lichamelijke uitputting of pijn: het was Zijn gefolterde Hart dat brak, en Hij beval Zijn Geest aan Zijn Vader aan.

* * *

Hart van Jezus, heel en al Liefde, ik bied U dit nederige gebed aan voor mezelf, en voor alwie zich in de geest met mij verenigen om U te aanbidden. Allerheiligste Hart vol liefde, ik wil deze aanbidding en dit gebed hernieuwen en U aanbieden voor mezelf als zondaar en voor alwie U aanbidden met mij, tijdens al de nog komende momenten van mijn levensadem tot het einde toe. Ik beveel U, Heer Jezus, de heilige Kerk aan, Uw dierbare Bruid en onze ware Moeder, alle geredde zielen en alle arme zondaars, de bedroefden, de stervenden, en alle mensen. Laat Uw Bloed voor hen niet vergeefs zijn gestort! En ten slotte, gewaardig U het toe te passen tot verkwikking van de zielen in het Louteringsoord, vooral zij, die in de loop van hun leven deze vrome devotie van Uw aanbidding hebben beoefend."

DE ZENDING VAN DE H. PHILIPPUS NERI [143]

VO, Preek 12, Deel I & II.
15 & 18 jan. 1850.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Hoger, op p. 79, zeiden we reeds dat Newman begin februari 1848 de in de 16e eeuw door de H. Philippus Neri (1515-95) te Rome gestichte oratorianencongregatie op zijn beurt in Engeland tot stand bracht en er het eerste hoofd van werd, te Birmingham. Voor Neri, die hem aan zijn bewonderde Oxfordvriend John Keble deed denken, had hij een diepe verering en wilde die ook verspreiden onder de gelovigen in de Oratory-kerk. Vandaar deze homilie, die zo lang werd dat ze in twee delen moest worden gesplitst. De predikant trekt daarin nl. een zeer interessante vergelijking met een andere bekende geestelijke uit de renaissancetijd, de dominicaan Savonarola, een nogal betwiste figuur, die het in Newmans visie qua deugd en heiligheid duidelijk moet afleggen tegen de stichter van de oratorianen. De preek werd, met nog andere homilieën, gepubliceerd in een nieuwe bundel, de *Sermons preached on Various Occasions.*

Op te merken valt dat Newman hier weer de term 'Sermons' gebruikt en niet meer 'Discourses', zoals in de vorige prekenverzameling. Ook verschijnt weer de Schrifttekst in het begin van de homilie, en, belangrijker nog, wat we genoemd hebben "het rijke roomse preken" in Italiaanse zwier en "unmuzzled manner" is wat verarmd. Volgens sommigen keert hij terug naar zijn oorspronkelijke stijl, maar dat is teveel gezegd. Het thema in déze preek is een heilige uit de renaissancetijd, geen heilige uit de Schrift. De beschrijving van het cultuurhistorische kader is eerder essayistisch dan homiletisch. Van het essay heeft deze toespraak ook de heldere structuur, de meer verzorgde taal, de contrastbelichting van het duo Savonarola-Neri, enz. Maar het stevig vasthouden aan de 'one idea', zo typisch voor de Oxfordse predikant, is gebleven. Deze allesinspirerende idee is de evangelische nederigheid van de 'apostel van Rome', zo sterk contrasterend met de felle, zelfs opstandige figuur van de dominicaanse prior van het florentijnse San Marcoklooster. Die nederigheid had ook John Keble, die een schitterende carrière aan de prestigieuze Oxfordse universiteit opgaf om zich geheel toe te wijden aan de parochie - een buitenparochie in de Cotswolds! - van zijn oude vader. Ook nadien weigerde hij alle 'preferment' en stierf als een gewone 'pastor' van het dorp Hursley (in 1866).

Het voorbeeld van Keble en Neri zal er zeker ook wel niet vreemd aan geweest zijn dat Newman, wiens hoge intellectuele gaven hem normaal voorbereidden voor een pastorale taak in Londen, toch nooit een vinger heeft uitgestoken om uit zijn onintellectuele, volkse, onopvallende 'Brummegem' te worden weggehaald. Hij had die gewone mensen zelfs liefgekregen. Later zou een Engelse, maar in Rome levende monsignore hem eens naar Rome willen lokken om conferenties te geven voor een schitterend publiek, maar hij antwoordde laconiek: Dank U, Monsignore, "but Birmingham people have souls..."

Een typisch-newmaniaanse trek in deze homilie is ook zijn zoeken naar de "karakteristieke gave" van iemand, diens "distinguishing grace". De Providentie schenkt aan élke mens zoiets volgens Newman. Bij Dominicus was dat de "ruimte van visie", bij Benedictus "de poëzie", bij Ignatius van Loyola "de wijsheid". Neri muntte uit door nederigheid en grote eenvoud. Hij wilde b.v. nooit als "Overste" toegesproken worden, hij wilde geen geloften (behalve het door de Kerk opgelegde celibaat voor de priesters), nam niet deel aan de besprekingen betreffende de organisatie van zijn nieuwe congregatie, enz.

[143] *The Mission of St. Philip Neri*, VO, Serm. XII, Part I & II ,15 & 18 jan. 1850.

V-E-R-T-A-L-I-N-G D E E L I

Et ego novissimus evigilavi, et quasi qui colligit acinos post vindemiatores. In benedictione Dei et ipse speravi, et quasi qui vindemiat, replevi torcular. Respicite quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam.

Ik was de laatste die ontwaakte, als een nalezer was ik achter de druivenplukkers. Op de zegen van de Heer heb ik gehoopt, en als een druivenplukker heb ik de perskuip gevuld. Zie hoe ik niet alleen voor mezelf heb gezwoegd, maar voor allen die naar wijsheid zoeken.

(Jezus Sirach, XXXIII, 16-18).

Het schilderij van de h. Philippus is altijd in deze kapel, en zijn beeld is altijd in onze geest. Niet alleen wij, de mensen van zijn congregatie die zich aan zijn dienst hebben toegewijd, maar ook u, dierbaren, die zijn geestelijke kinderen zijt en die hier komt bidden in zijn schaduw, ook u zult hem - daar ben ik van overtuigd - mee naar huis nemen en bij ervaring constateren welk een weldaad zulk een patroon kan zijn. Dagelijks gedenkt men hem hier in deze buurt, en het octaaf van zijn feest loopt de hele jaarkring rond. In geen enkel jaargetijde moet u aan hem worden herinnerd, en ook in deze tijd van het jaar is er geen enkele reden van liturgische of devotionele aard, die zoiets passend of verschuldigd maakt. Maar toch vinden wij het in ons geval iets vanzelfsprekends dat wij nu, meer dan op andere tijden, over hem denken of spreken. Immers, wij naderen de verjaardag van zijn komst naar Engeland en naar Birmingham[144], en wij danken de goede God in een reeks godsdienstoefeningen voor al de genaden die hij in de loop van deze twee jaar, dank zij Philippus' voorspraak, over ons heeft uitgestort. Wij zijn nu dicht bij de voltooiing van het tweede jaar sinds de eerste vestiging van het Oratorium in Engeland - dicht ook bij de voltooiing van het eerste jaar sinds het werd ingeplant in deze drukbevolkte stad waarheen de Breve van de paus het zond. Wij zijn er zeker van dat wij onze vooruitzichten mogen verruimen en dat wij op vele andere plaatsen succes zullen hebben, naarmate de tijd voorbijgaat. Misschien zullen wij hier wel de elementen verschaffen en de grondslagen leggen van nog andere Oratoria elders. In ieder geval, als het spreekwoord waar is dat "hij die begint reeds het halve werk heeft verricht", dan hebben wij verleden jaar rond deze tijd een gunst ondervonden zoals wij er wel nooit meer een kunnen ondervinden.

En nu wenden wij ons in deze tijd van het jaar niet alleen tot onze dierbare Heilige en Vader uit dankbaarheid voor alles wat hij ons geschonken heeft, maar wij wenden ons ook tot hem als tot ons hoogst noodzakelijke model in de erkentelijkheid die wij daarvoor aan God verschuldigd zijn. Hij die voor ons van God al deze gunsten verkregen heeft, hij is het ook, mijn dierbare medebroeders in het Oratorium, die ons moet leren ze op een waardige wijze te gebruiken. En dit brengt er ons toe om over hem en zijn geschiedenis na te denken en erbij te verwijlen, alsof nú zijn jaarlijks feest werd gevierd. Dit brengt er ons toe om over de typische trekken van zijn karakter en de gedenkwaardige voorvallen van zijn leven uit te weiden, zoal niet omwille van hem, dan toch omwille van onszelf - zoal niet om hem te eren, dan toch om leiding te vinden voor onszelf. Immers, alles wat ons van hem is overgeleverd werpt licht op onze roeping, onze plichten en ons werk: dan alleen zullen we zijn ware volgelingen zijn, als we doen zoals hij deed. Bovendien, ofschoon dit alles natuurlijk wel in de eerste plaats voor ons, leden van het Oratorium, stof tot overdenking biedt, moet het toch ook hén interesseren die, zoals uzelf, dierbare medebroeders, gebruik maken van onze bedieningen. Want, terwijl er vele roepingen, zendingen en ondernemingen zijn in de lengte en in de breedte van de ka-

[144] 2 februari 1848. Deel I van Newmans preek werd voorgedragen op 15 januari 1850.

tholieke Kerk, toch zult u door deze beschouwing nauwkeuriger begrijpen wát het precies is dat het Oratorium zich voorstelt voor u te doen.

Laten we dan eens nagaan in wat voor tijd de h. Philippus leefde en welke plaats hij daarin inneemt. Laten wij eens onderzoeken voor welk werk hij werd geroepen, hoe hij het verrichtte, en hoe wij, dierbare medebroeders in het Oratorium, zijn werk en zijn werkwijze kunnen maken tot een voorbeeld voor onszelf in deze tijd.

1. Zijn tijd was er een zoals de Kerk nog nooit tevoren of sindsdien gekend heeft. En de wereld zal nog lang moeten bestaan vooraleer zij er nog een dergelijke zal meemaken. Een tijd die niet alleen uitzonderlijk was in zichzelf, maar bovendien een buitengewone en uiterst zware beproeving met zich meebracht voor het geloof en de liefde van haar kinderen. Een tijd van schifting en gevaar, van "val en opstanding voor velen in Israël". Wij weten wel dat onze genadige Heer haar nooit zal verlaten. Hij zal haar steunen in al haar gevaren, en zij zal blijven bestaan zolang de wereld bestaat. Maar, als er ooit een tijd was waarin hij bereid scheen te zijn haar te verlaten, dan was dat niet de tijd van de vervolgingen, toen duizenden en duizenden van haar meest uitgelezen leden werden weggerukt en haar kudde gedecimeerd; - en dan waren dat ook niet de Middeleeuwen, toen zij belegerd werd door de woestheid van de soldaat en de subtiliteit van de sofist. Neen, dan was dat in die donkere tijd, waarvan midden en einde samenvallen met de werkzaamheid van de h. Philippus. Een groot auteur, een van zijn eigen zonen, kardinaal Baronius, heeft over die sombere jaren gezegd dat het een tijd was waarin de Heer in slaap gevallen scheen in het scheepje van Petrus. Maar er is een andere evangeliepassage, nog wonderbaarder dan het verhaal van die slaap, en die een nog verbazender gelijkenis vertoont met de periode waarover ik zal spreken. Er was een tijd waarin Satan de Koning van de heiligen lichamelijk optilde en Hem wegbracht waarheen hij wilde. Onze allerheiligste Zaligmaker en Heer was toen vastgekneld in de armen van de ambitie, de hebzucht en de onzuiverheid. En zo was het ook met zijn Kerk na Hem. Hoe vervuld ook van goddelijke gaven, hoezeer ook de onbevlekte Bruid van de Heer, het orakel van de waarheid en de stem van de Heilige Geest, onfeilbaar in zaken van geloof en zeden, hetzij ze spreekt vanuit de katheder van de Opperpriester, hetzij vanuit de zetels van het unanieme bisschoppencollege - toch was diezelfde Kerk in die tijd zó omgeven dóór, zó doordrongen ván zonde en ongerechtigheid, dat zij voor de ogen van de wereld wel móést schijnen wat zij in werkelijkheid niet was. Nooit als toen waren haar bestuurders, zowel hogere als lagere, er zo dicht aan toe geweest haar te compromitteren in dingen waar geen compromis mogelijk is. Nooit waren ze er zo dicht aan toe geweest privé te ontkennen wat ze publiek beleden, en met hun leven te neutraliseren wat ze verkondigden met hun mond. Nooit waren zij zó verwikkeld in ijdelheid, zó door hoogmoed bekoord, zó door begeerlijkheid geobsedeerd. Nooit ademden zij zulk een perverse atmosfeer, werden zij door zulke verraderlijke vrienden gekust, aan het zien van zulke schandelijke taferelen blootgesteld of aan het dragen van zulke bloedbevlekte kledij gewend als in de twee eeuwen ván en ná Philippus' geboorte. Helaas, dierbaren, de ergernis van hetgeen toen in Italië werd bedreven hebben wij in Engeland nog te dragen tot nu toe.

Het was een tijd toen de hartstochtelijke eigenzinnigheid van de feodale baron nog zeer krachtig was. Het was een tijd toen de beschaving nog niet bij machte was de grieven van de brede maatschappij te verhelpen, maar aan prinsen en edellieden nog altijd toestond evenveel te bezitten als vroeger en minder te verduren. Zij maakte hun praal groter en hun verantwoordelijkheid en risico's kleiner. Zij werd een dekmantel van misdrijven die zij niet uitroeide. Zij beveiligde de wraak door het leren van verraad. Zij maakte het ongeloof eerbiedwaardig door te bewijzen dat het al oud was. Ziedaar de kenmerken van de tijd waarin Philippus leefde. En Florence, zijn geboorteplaats, bood wel het meest volmaakte schouwspel daarvan, - en na Florence, Rome, de stad die zijn tweede stad zou worden.

Florence was in die tijd de meest intellectuele, de meest schitterende stad van Italië. Ongeveer een eeuw tevoren was een van haar rijkste kooplieden en bankiers[145] praktisch haar heerser geworden, en deze had zijn macht overgedragen aan zijn nakomelingen, die ze nog steeds bezaten. De geschiedenis van die familie is innig verbonden met die van de H. Stoel. Soms waren ze vijanden, maar ten slotte gaven ze drie of vier prinsen van hun bloed om die Stoel te bezetten. Nochtans oefenden zij, of ze nu bondgenoten waren of vijanden, althans gedurende vele jaren, een invloed uit die noodlottig was voor het reële, d.w.z. het religieuze welzijn van het pausdom.

Het was de tijd waarin de zogenaamde klassieke wetenschap herleefde, d.i. de wetenschap van het oude Griekenland en Rome. Recentelijk was Constantinopel ingenomen door de Turken, die het nog steeds bezitten. Haar geleerden ontsnapten naar Italië met al hun tradities en hun manuscripten, en vonden een onderdak te Florence bij die machtige familie. De hoofden van die familie werden de bijzondere beschermers van de letteren en de kunsten, en de leiders van de klassieke herleving. Onder hun auspiciën werden publieke scholen geopend. De Griekse taal werd bestudeerd. Een academie werd opgericht voor de studie van de filosofie. Een bibliotheek werd gesticht die men onderbracht in het San-Marcoklooster van de paters dominicanen. Na verloop van tijd werd de bibliothecaris ervan gekozen tot paus[146] die te Rome de vermaarde Vaticaanse Bibliotheek oprichtte. Boeken in de talen van het Oosten - Hebreeuws, Arabisch, zelfs Indisch - werden verzameld, en de verloren geschriften van Griekse en Romeinse schrijvers werden aan het licht gebracht en gedrukt.

U begrijpt wel dat er tot hiertoe op dit alles niet veel aan te merken is. De herleving van de geleerdheid was op zich een grote weldaad voor de mensheid, en de arbeid die het vroeg was welbesteed. Maar in deze wereld volgt het slechte het goede als zijn schaduw: de menselijke natuur perverteert en bederft wat intrinsiek onschuldig of lofwaardig is. Zo werd in dit geval het bestuderen van de oude cultuur een passie. Naarmate bouwvallige kloosters van het Oosten werden doorzocht, en handschriften gevonden en ontcijferd, - naarmate de ruïnes van heidense gebouwen werden opgegraven, bergen aarde verplaatst en de sculpturen van de klassieke kunst aan het licht gebracht, - greep een oncontroleerbare opwinding, een echte intoxicatie alle standen aan die met dit werk bezig waren. Jong en oud werden erdoor aangegrepen. Eén befaamde oudheidkenner[147]besteedde vijftig jaar aan het ontdekken van oude auteurs, en het haar van een ander[148] werd wit, toen hij door schipbreuk zijn lading ontdekkingen verloor. Adellijke dames werden wonderen van geleerdheid, en een jongeman van twintig[149] vertoonde zich te Rome als iemand, die tweeëntwintig talen beheerste en honderd onderwerpen ter discussie voorstelde.

De pas ontdekte wonderlijke boekdrukkunst verhoogde de opwinding nog, niet slechts door wat ze in die tijd werkelijk presteerde, maar ook door de briljante toekomst die zij voor de verbeelding opende voor de vooruitgang zowel van de wetenschap als van de maatschappij.

En daarmee waren de ontdekkingen van die merkwaardige eeuw nog niet ten einde. Nieuws bereikte Europa betreffende een ander continent aan de overzijde van de oceaan: Amerika, Noord en Zuid, raakten in Europa bekend, en de uitgestrektheid van de aarde werd verdubbeld. De vreemdste verhalen, waar of vals, deden de ronde, over de rijkdom - goud, zilver, edelgesteenten -, over de dieren en de planten van het halfrond. De publieke opinie werd geprikkeld door fantasieën zonder tal. Niemand wist wat er ging komen, men kon alles verwachten. Een nieuwe era was voor de wereld geopend, en enorme veranderingen op poli-

[145] Cosimo de Medici (1389-1464).
[146] Nicolaas V, paus van 1447 tot 1455.
[147] Poggio Bracciolini (1380-1459).
[148] Guarino van Verona (1374-1460).
[149] Pico de Mirandola (1463-1494).

tiek en sociaal gebied waren in voorbereiding. Er was zich een aardverschuiving aan het voltrekken in het gigantische intellect van de mens. Hij constateerde dat hij over krachten en hulpbronnen beschikte waarvan hij zich voordien niet bewust was geweest, en hij begon bij voorbaat reeds hun triomfen te idoliseren.

En terwijl de wereld zo sterk werd, was anderzijds de Kerk op dat ogenblik proportioneel zwak, voor zover het de menselijke instrumenten van haar macht betrof. Groot was wel in die tijd haar tijdelijke verheffing; groot was zij toen, zoals zij het altijd zal zijn, in haar onzichtbare, goddelijke sterkte. Maar in de gewone elementen van haar grootheid, in de wapens van haar succes - orde en tucht, herderlijke waakzaamheid, heiligheid van haar afzonderlijke leden -, in die opzichten was zij ongetwijfeld op haar zwakst. Het is noch mijn wens noch uw verlangen, dierbare Broeders, breedvoerig op dit pijnlijke onderwerp in te gaan. De grote Italiaanse families intrigeerden en vochten om haar opperbestuur alsof het een louter aards vorstendom was geweest. En om die reden was zij op dat ogenblik, vanwege de schaarste aan voorvechters voor de Kerk, niet in staat om te wedijveren met de hierboven beschreven enthousiaste beweging, die haar van binnen en van buiten overviel. Alle dingen zijn goed op hun plaats: menselijke geleerdheid en wetenschap, de werken van het menselijk genie en de wonderen van de natuur - ik herhaal het - zij hebben alle hun nut, zolang zij maar ondergeschikt worden gehouden aan het geloof en aan de eredienst van God. Maar een misbruik is het, en niets anders, als men ze de hele geest laat in beslag nemen en de religie een secundaire rol laat vervullen. Zij zijn echter zó fascinerend, zó betoverend, zó tastbaar aanwezig en dwingend in hun invloed, dat zij, als de bewakers van de heilige Stad niet op hun qui-vive zijn, bijna zeker schade zullen berokkenen aan de hoogste belangen van de mens.

Zo was het in de periode waarover ik nu spreek. Het schone werd gesteld boven het ware - of liever, de schoonheid van het schepsel kreeg de voorkeur boven de allesoverstijgende Schoonheid van de Schepper. Natuur en kunst, rijkdom van materiaal en creativiteit van geest mochten een aanval doen op de Kerk en haar overweldigen in plaats van haar te dienen. De wereld drong gewelddadig haar heilige muren binnen en verfraaide ze naar haar eigen smaak. Zij richtte zich tot haar bestuurders, die reeds hun kracht verloren hadden door de hulde van de volkeren. Zij probeerde hen over te halen om de ontzagwekkende Bruid van het Lam te vermommen in een antiek heidens gewaad, dat ze reeds bij haar allereerste komst lang geleden had gescheurd. Veruit passender ware het geweest, haar te vragen deel te nemen aan de afgeschafte ceremonies van de mozaïsche wet dan haar de klassieke literatuur op te dringen in plaats van de lering van de heilige Vaders. Het was de Satan die haar toen de heilige berg optilde en haar alle koninkrijken van de aarde en hun heerlijkheid liet aanschouwen, in de hoop haar te verleiden tot het vergeten van haar zending.

"Laten we eten en drinken, want morgen gaan we dood": zo spraken de oude heidenen, maar zo spraken nu ook de christenen, bijna met dezelfde woorden. Natuurlijk bedoelden zij daarmee niet het eeuwig leven te ontkennen: ze hoopten alleen dit eeuwige leven te erven zonder ook maar één genoegen van het huidige leven te moeten verzaken. De kunstenaars, dichters en filosofen, die opbloeiden onder de glimlach van de grote florentijnse familie, alsmede hun over de hele wereld verspreide leerlingen konden wel niet altijd de heilige Kerk naar hun eigen wil en genoegen verfraaien, maar met de wereld althans konden ze doen wat ze wilden. En gevallen als deze wereld is, wisten zij haar door de glans van hun genie tot een paradijs van lusten te maken. Zij wierpen een tooisel van gratie over de zonde, en een gewaad vol waardigheid over het ongeloof. Het leven was voor hen één lange genieting. Zij feestten, zij vermaakten zich, zij boetseerden vormen en schilderden gezichten van de meest volmaakte menselijke schoonheid. Zij genoten van bandeloze scherts, dichtten indecente poëzie en misvormden lichtzinnig de woorden van de Schriftuur. Zij twistten, vaak met het mes, zochten een kerkasiel, maar verlieten het dan weer voor dezelfde ronde van zonde en plezier. Festivals en carnavals werden periodes van algemene bandeloosheid, voor toneelgenot en maskerade,

en de excessen van het heidendom leken herboren door allerlei verfijnung, aan de klassieken ontleend. Dansen, optochten en gezangen maakten deel uit van het vermaak. Florence vooral was het toneel van de voorstelling,en al haar inwoners deden mee als acteurs of toeschouwers.De tijd die ze daarvoor uitkozen was de nacht, en de evenementen hadden plaats bij het licht van toortsen. Troepen van vrouwen, zowel als mannen, speelden daarin een hun aangewezen rol, en er kwam geen eind aan het feest vóór het dagen van het licht. In het jaar vóór de geboorte van de h. Philippus werd in diezelfde stad, zijn geboortestad, op de feestdag van de h. Johannes de Doper zulk een vertoning gehouden, met toernooien en andere feestelijkheden. Zeven prinsen van de Kerk kwamen incognito naar de stad om het feest bij te wonen. Twee leeuwen en een panter werden als geschenk gezonden door een lid van de heersende familie, toen als paus zetelend in het Vaticaan, en ter ere van de schenker werd een triomfboog opgericht tegenover het dominicanenklooster van San Marco.

Dit voor wat het gewone volk betreft. Zijn bestuurders, die deze shows hadden ingevoerd of gepatroneerd, en de onmiddellijke omgeving van die bestuurders, gingen nog verder. Zij namen heidense namen aan. Zij vierden het feest van de heidense stichter van Rome en dat van de heidense filosoof Plato. Zij stierven met heidense troostwoorden in hun oren. Zij probeerden in contact te treden met de machten van de boosheid: er is ons nog zo'n scène overgeleverd die plaatshad in het grote Romeinse amfitheater, genaamd het Coliseum. Van de tovenaar wordt gezegd dat hij een geconsacreerd persoon was die de heilige wijdingen had ontvangen. Duizenden duivels, zo wordt verhaald, werden door zijn toverkunst opgeroepen, en zij beloofden - een belofte die zij hielden - een boosaardige voldoening te bezorgen aan de vermaarde kunstenaar[150] die hen consulteerde. Een grotere zonde had door een geestelijke niet bedreven kunnen worden, maar er waren nog ergere schandalen. Dit hoeft ons niet te verwonderen. Zelfs bij de allereerste verkondiging van het evangelie, toen het geloof op zijn vurigst en het hart op zijn zuiverst was, was er een Judas onder de apostelen, een Nicolaas onder de diakens en een Simon Magus onder de neofieten. Niet te verbazen dus - hoezeer ook te betreuren - dat er in de ontaarde tijd, waarover ik spreek, zonden bedreven werden, veel talrijker dan in die eerste tijd, ofschoon niet van zo'n enorme misdadigheid. Een van de ijverigste geleerden die de oude cultuur wilden restaureren, was een geestelijke met een gezin[151]. Een van de voornaamste auteurs van zedeloze verhalen had zowel religieuze als bisschoppelijke verplichtingen[152]. En een schrijver[153], die gerekend wordt tot de vuilste van zijn tijd, was schaamteloos genoeg om, gepatroneerd door een lid van de grote florentijnse familie in Rome, zijn zinnen te zetten (zonder succes) op een kardinalaat in de heilige katholieke Kerk.

Goed en kwaad, heilige prerogatieven en zondige harten, werden in nauw contact met elkaar gebracht op een manier die verbaast en doet huiveren. De Opperherders van de Kerk werden met grote familiariteit bejegend, en dan achter hun rug belasterd door de losbandige kunstenaars aan wie zij hun weldaden hadden bewezen. Uit families op wie de geschiedenis haar brandmerk van schande heeft gedrukt, groeiden heilige mannen op en wonnen hun kroon van heiligheid. Twee heiligen, tijdgenoten van de h. Philippus, zult u zich herinneren, dierbare medebroeders, als voorbeelden van dit wonderlijke feit. De h. Franciscus Borgia, de derde generaal van de Sociëteit van Jezus, draagt de naam van een schandelijk geslacht in de geschiedenis van Rome. En de h. Maria-Magdalena de Pazzi stamde uit een florentijnse familie die een infame misdaad van gecombineerde heiligschennis, bloeddorstigheid en verraad had gepleegd, misschien zonder weerga in de geschiedkundige annalen.

Ziedaar enige trekken die de tijd tekenen, waarin de h. Philippus op aarde werd gezonden. Ongetwijfeld was er een apostel nodig zowel voor Florence als voor Rome.

---

[150] Benvenuto Cellini (1500-71).
[151] de reeds hoger vernoemde Poggio.
[152] Matteo Bandello (ca.1485-1569).
[153] Pietro Aretino, van Arezzo (1492-1556).

2. Wat Florence betreft, scheen die apostel te zijn gevonden juist vóór de tijd van de h. Philippus. U herinnert zich wel, dierbaren, dat ik meer dan ééns het grote dominicanenklooster van San Marco heb vermeld. Ofschoon dit klooster gebouwd was door de eerste heerser van de rijke familie die ik reeds zo vaak heb vernoemd, was het toch een kunststijl en een klasse van geleerdheid toegedaan, die heel veel verschilde van die waarvoor Griekenland of Rome beroemd waren. Onder de schaduw van de h. Dominicus was er alleen plaats voor een geleerdheid, die dienstbaar kon zijn aan de meest symmetrische theologie en aan een filosofie in overeenstemming hiermee. En de serene wijsheid, die de naam van die heilige oproept, was door het genie van zijn zonen en beschermelingen uitgedragen in de poëzie en de fraaie kunsten. Dat eigenste San Marcoklooster is er nog steeds, versierd met de beroemde schilderijen van die dominicaan-kunstenaar die, zoals de dominicaan Thomas van Aquino, de Engelachtige wordt genoemd. Rond diezelfde tijd had het onder het bestuur gestaan van de beroemde dominicaan, biechtvader en schrijver, later aartsbisschop van de stad, de h. Antoninus. Hier ook kwam, een dertig jaar later, kort vóór de geboorte van de h. Philippus, die vurige hervormer, ook een dominicaan - ik moet over hem spreken als over een soort apostel van Florence - , een man voorzeker van meeslepende welsprekendheid en buitengewone invloed, vol van de tradities van zijn orde, bezield door een intense haat tegen de herlevende heidense literatuur en de klassieke smaak van zijn tijd: ik noem zijn naam terwille van de genegenheid die de h. Philippus voor hem voelde, - Savonarola.

Hij was een ware zoon van de h. Dominicus vanwege zijn energie, zijn strengheid van leven en zijn verachting van louter wereldse geleerdheid. Een voorloper van de dominicaan, de h. Pius V, in durf, in beslistheid, in ijver voor de eer van Gods huis en voor het herstel van de heilige tucht. Zoals een andere Paulus voelde Savonarola "zijn geest ten diepste bewogen", toen hij naar dat schone tehuis van genie en wijsbegeerte kwam en bemerkte dat Florence, als een ander Athene, "zich geheel aan de afgodendienst had overgegeven". Hij zuchtte diep, en angst greep hem aan, en niets kon hem troosten, toen hij daar een christelijk Hof en een christelijk volk groot zag gaan op zijn materiële bloei, op zijn verstandelijke gaven, op zijn maatschappelijke verfijning, terwijl het zich overgaf aan weelde, aan gefeest en gebras, aan fijne shows en prachtige kledij, aan zedeloze poëzie, aan een perverse en sensuele kunststijl, aan heidense bespiegelingen en verboden superstitieuze praktijken. Zijn heftige geest was niet te beteugelen, domineerde hem totaal. Dan was hij geen Paulus meer, de Paulus wiens voorzichtigheid, vriendelijkheid, mensenliefde en humane talenten nergens schoner tot uiting komen dan in zijn toespraak tot de inwoners van Athene[154]. Integendeel, hij barstte los in een storm van protest en scheldwoorden tegen alwat hij in Florence vond, en hij veroordeelde het hele gevestigde systeem en allen die er deel van uitmaakten, hoog en laag, prins of prelaat, geestelijke of leek, met een strengheid zonder genade, die op het ogenblik zelf zeker meer uithaalde dan de speech van de h. Paulus op de Areopaag. Want de heilige maakte daar slechts één of twee bekeerlingen, waarna hij vertrok, terwijl Savonarola een groot onmiddelljk succes behaalde, de schuldigen vrees aanjoeg en beschaamde, de beter gedisponeerden om zich heen verzamelde en een stimulerende impuls gaf aan alwat er nog aan godsvrucht aanwezig was, zowel bij het gewone volk als bij de hogere standen.

Het was de waarheid van zijn zaak, de ernst van zijn overtuiging, de onbaatzuchtigheid van zijn doel, de onpartijdigheid van zijn aanklacht, de onverschrokkenheid van zijn dreigen dat het geheim van zijn succes verklaarde. Toch was er ook een minder waardig motief dat een rol speelde. Bepaalde mensen verdrongen zich rond een kansel vanwaar anderen evenzeer werden aangevallen als zijzelf. De zondaar uit de volksklasse was blij te horen dat de zonde alle standen gelijk maakte, en te merken dat hij op die manier zijn voordeel kon doen met de algemene zedenverwildering. De leken lieten zich gewillig beschuldigen, als die maar niet stilhield vóór de h. Stoel van Petrus.

[154] Handelingen van de Apostelen, XVII.

"In de woningen van grote prelaten en grote doctoren", riep hij uit, "wordt aan niets anders gedacht dan aan retorica en poëzie. Ga zelf maar eens kijken. U zult ze vinden met allerlei fraaie boeken in de hand, allemaal verderfelijke literatuur, Vergilius, Horatius en Cicero, om zich daarmee voor te bereiden op de zielzorg. Astrologen besturen nu de Kerk. Er is geen enkele prelaat, geen enkele doctor, of hij heeft zijn persoonlijke astroloog, die hem zegt op welk uur hij moet uitrijden, wanneer hij dit of dat moet doen. Onze predikanten hebben de H. Schrift reeds opgegeven. Zij bestuderen nu de filosofie, die zij prediken vanuit de kansel en behandelen als hun koningin. De H.Schrift maken zij tot de handmeid van de filosofie, want het staat geleerd deze te preken, ofschoon ze toch maar een hulpmiddel is voor de interpretatie van het goddelijk Woord."

"Onze Kerk" zo ging hij verder, "heeft naar buiten toe vele mooie ceremonies voor de goddelijke eredienst, mooie gewaden, een ongewoon vertoon van linnengoed, gouden en zilveren kandelaars, zovele mooie, echt prachtige kelken. Al die grote prelaten, met hun fijne mijters van goud en juwelen, met hun zilveren staf, met hun fijne kazuifels en koorkappen van brocaat: daar staan ze aan het altaar prachtige vespers te zingen en prachtige missen, plechtige missen met vele verfijnde ceremonies, vele orgels en zangers - zovele dat je hoofd ervan duizelt. En die lieden lijken u heel ernstig en, naar buiten toe, heel heilig te zijn, en u denkt dat ze geen kwaad kunnen doen, maar dat hun woorden en hun daden gewoon evangelie zijn en aanspraak maken op uw eerbied. Zo is het dat de moderne Kerk wordt gemaakt. En met dit kaf voeden de mensen zich, en in deze ceremonies vinden zij hun geluk! Zij zeggen dat de Kerk van Jezus Christus nooit in een bloeiender toestand is geweest, en dat de goddelijke eredienst nooit zo goed werd gevierd als thans. Een groot prelaat heeft dit inderdaad zo eens gezegd: dat de Kerk nooit zo geëerd was geweest en dat haar prelaten nooit in zulk een hoog aanzien hadden gestaan. Maar de éérste prelaten dan? Dat waren slechts kleine mensjes, omdat ze nederig en arm waren, omdat ze niet zulke uitgestrekte bisdommen hadden noch zulke rijke abdijen als de prelaten van nu, en ook niet zulke gouden mijters en zulke kelken. Begrijpt u mij? Ik bedoel dat in de primitieve Kerk de kelken van hout waren en de prelaten van goud, terwijl nu de kelken van goud zijn en de prelaten van hout!"

"O Italië!" riep hij uit op de toon van een profeet, "o heersers van Italië! O prelaten van de Kerk! De wraak van God is over u, en alleen uw bekering zal ze afwenden. Doet boete, terwijl het zwaard nog in de schede steekt, en eer het gekleurd wordt in uw bloed. O Italië, gij zult worden overgeleverd in de handen van een woeste, barbaarse natie, wier enig plezier er zal in bestaan u kwaad te doen. En Rome zal meer van hen te lijden hebben dan gelijk welke andere stad. Uw bezittingen en uw schatten zullen in hun handen terechtkomen!"

Zulke koene taal bewerkte voor het ogenblik veeleer een revolutie dan een hervorming. De vaardige spreker werd een partijman. De grote familie werd om politieke redenen gedwongen te wijken. Bijna tien jaar lang was Savonarola de heerser in Florence. Niet alleen het gewone volk, maar ook hovelingen, adellijke dames, geleerden, kunstenaars, allen stelden zich te zijner beschikking en werden zijn discipelen. Hij vond de weg naar het hart van de filosofen, de dichters, de schilders, graveurs, beeldhouwers en architecten, en verkreeg van hen dat zij verzaakten aan hun heidense smaak en hun heidense aspiraties. "Bekijkt de zon", zei hij; "haar schoonheid bestaat in het bezit van het licht. Bekijkt de gezaligde geesten: hun schoonheid is licht. En God, die het volst van licht is vervuld, is de schoonheid zelf. De schoonheid van elk schepsel is volmaakter naarmate het meer op Gods schoonheid gelijkt; en het lichaam is schoon in de mate dat de ziel schoon is. Bedenkt dan hoe groot de schoonheid moet geweest zijn van de h. Maagd die zulk een schoonheid bezat - een heiligheid die straalde uit al de trekken van haar gelaat. Bedenkt hoe schoon Christus was, tegelijk God en mens. Nu zegt ons zelfs Aristoteles, die een heiden was, dat we geen zedeloze schilderijen mogen dulden, die wellicht kinderen zouden bederven, als zij ze zien. Maar wat zal ik dan zeggen tot u, christelijke schilders, die deze onbetamelijke figuren uitbeeldt? Ik vraag u dat niet meer te doen. Als

u er bezit, vernietigt ze, en u zult een werk doen dat aangenaam is aan de almachtige God en de heilige Maagd.' Gij hebt mijn tempel en mijn kerken toegewijd aan uw god Moloch', zegt de Almachtige. En ziet wat er gebeurt in Florence! Moeders nemen hun ongehuwde dochters mee naar de kathedraal, opgesmukt tot ze er uitzien als nimfen - ieder moet ze goed kunnen zien. 'Dit zijn uw idolen die gij geplaatst hebt in mijn tempel'. Jongelieden zeggen van dit of dat meisje: 'Dit is Maria-Magdalena', 'Dit is Johannes', want in de kerk schildert gij figuren die gelijken op deze of gene vrouw. Verkeerd, zeg ik u, al die wereldse ijdelheid die gij binnenbrengt in de kerk! Gelooft gij werkelijk dat de h. Maagd gekleed ging zoals op uw schilderijen? Ik zeg u dat ze zedig gekleed was, en zó gesluierd dat je nauwelijks haar gelaat kon zien. Net zoals de h. Elisabeth, die ook zedig en eenvoudig was in haar kledij"[155].

Wonderlijk waren de bekeringen op de verkondiging van een waarheid, zo onloochenbaar, zo ernstig en overtuigend voorgedragen. Vele kunstenaars werden dominicaan; het San Marcoklooster diende vergroot. Leden van een ander klooster in de stad, zich hun verslapping bewust, vroegen Savonarola naar hem te mogen overkomen en de dominicaanse regel te volgen. In de winter stonden de mensen van Florence na middernacht op om zijn preken bij te wonen. Ze wachtten in de kerk, kaars in de hand, en zongen hymnen of baden of prevelden het heilig officie, drie, vier uur lang, tot hij begon te preken. En thuis toonden ze dat die preken vrucht droegen. Vrouwen kleedden zich zedig, jongelui leerden hun lichte liedjes af, vaders lazen hun kroost heiligenlevens voor.Ten slotte besloot de prediker ten teken van berouw alwat schandaal gaf, alwat gelegenheid tot zonde was overal in de stad, dit alles plechtig te verbranden op het grote plein. Ter gelegenheid van carnaval, hét feest van duivel, wereld en vlees, inviteerde hij de hele stad op dit strenge eerherstel. Een hoge piramide werd opgericht, met een hoeveelheid buskruit eronder. Zijn ontelbare penitenten, de instrumenten van hun boosheid in de hand, sloten zich aaneen tot een lange stoet naar de brandstapel waar al dit zondigs als boete zou worden geofferd. Een kostbaar offer was het, meedogenloos volbracht. Kunstenaars wierpen hun prachtige schilderijen, portretten, ivoren of albasten figuurtjes, op de brandstapel. Anderen deden dit met rijkelijk bewerkte tapijten, weer anderen met luiten, fluiten, gitaren, speelkaarten, dobbelstenen, spiegels, parfums, blanketsel, maskers en vermommingen, nog anderen met romans en gedichten. Brandende toortsen ontstaken het vuur, klokken luidden, en een onafzienbare menigte juichte toe tot het geheel tot asse was verteerd. Een vreemdeling bood tevergeefs 20.000 kronen om al dat kostbaars van de vlammen te redden. En het jaar daarop werd dezelfde indrukwekkende ceremonie herhaald.

Een heel wonderlijk man, die Savonarola - dat zult u wel toegeven, dierbare broeders. Meer zeg ik over hem niet, behalve hoe het met al zijn hervormingen afliep. Jarenlang verliep alles zoals hij het wilde, - ik zei dit al. Ten slotte tastten zijn onschuldige en oprechte ijver zijn nederigheid aan. Hij werd arrogant, verhief zich tegen een macht die niemand aanvalt zonder schade, kwam in verzet tegen de h. Stoel en weigerde, volgens sommigen, diens bevelen te gehoorzamen. Men hervormt niet door ongehoorzaamheid. Dit was niet de weg van een apostel, zij het van Florence of Rome. Hij geraakte in moeilijkheden. Een grote reactie volgde en kreeg de overhand. Hij verviel in buitensporigheden, zodat het volk hem verliet. Hij werd ter dood gebracht, gewurgd, opgehangen aan een galg, verbrand op hetzelfde plein waar hij al die kostbare en zondige ijdelheden had verbrand. De rijke en machtige familie keerde naar Florence terug, en de dingen gingen weer hun gewone gang. En in het jaar vóór Philippus' geboorte werd op de feestdag van de Doper, recht tegenover het San Marcoklooster, dat reeds vermelde uitgelaten feest gevierd.

Ziedaar de uitleg die ik u gegeven heb over de toestand zowel in Florence als in Rome, toen Philippus werd geroepen als een apostel van een andere soort.

[155] Zie de Engelse vertaling van Marchetti's werk door Father Meehan.

D E E L II

Florence had dus zijn apostel. Wij hebben zijn begin en zijn einde gezien. Hij was een ijverige, heldhaftige man, maar, voor zover we kunnen oordelen, geen heilige. Het is niet door het enthousiasme van de menigte of door politiek geweld,het is niet door verbale uitbarstingen of door kritiek op het gezag dat de grondslagen worden gelegd van een religieus werk. Het is niet door plotseling oplaaiende populariteit, niet door forse besluiten en demonstraties, niet door romantische incidenten of onmiddellijke bijval dat duurzame ondernemingen op touw worden gezet. Ik zeg niet dat opgeschrikt worden, zelfs maar een moment, uit de droom van de zonde, berouw hebben en de absolutie ontvangen, ook al volgt er weer een val, een klein gewin is; of dat de briljante, maar korte triomfen van Savonarola te versmaden waren. In zijn tijd heeft hij veel goed gedaan, al was die tijd kort. Toch, alles samen genomen, brengt zijn geschiedenis ons de passage uit de h. Schrift voor de geest, waar de Almachtige op de berg Horeb Zijn tegenwoordigheid onthulde aan Elia. "De Heer was niet in de stormwind", noch "in de aardbeving", noch "in het bliksemvuur", maar na de bliksem kwam "het gefluister als van een zachte bries".

Zo was het met de Heer van de genade zelf toen Hij op aarde kwam; en zo is het met zijn uitverkoren dienaars na Hem. In de stilte en de verborgenheid groeide Hij op, door de wereld voorbijgezien; en toen zegevierde Hij. Hij was het zaad dat in de aarde werd geworpen en dat, terwijl de mens "slaapt en opstaat, 's nachts en bij dag, ontkiemt en opgroeit, hij weet niet hoe ". Hij was het mosterdzaadje, "het kleinste van alle zaden dat echter, opgegroeid, een boom wordt en grote takken krijgt, zodat de vogels in de lucht onder zijn schaduw kunnen nestelen". Hij schoot op "als een zwakke plant en als een wortel uit dorstige grond". Zijn uiterlijk was als het ware verborgen en gesmaad: daarom achtten wij Hem niet". En toen Hij begon te preken, "twistte noch riep Hij, noch brak Hij het geknakte riet noch doofde de smeulende vlaspit"; en zo "voerde Hij Gods oordeel ter overwinning". Zo was het in het begin, zo is het sedertdien altijd geweest. Na de stormwind, de aardbeving en het bliksemvuur, de kalme, sussende fluistering van de geurige bries. Na Savonarola, Philippus.

1. Philippus werd geboren te Florence nog geen twintig jaar na hem. De herinnering aan de heldhaftige monnik lag nog vers in het geheugen van de mensen, die over hem tot de jeugd spraken als over een vertrouwd persoon. Zij vertelden over de tonelen die zij met eigen ogen hadden gezien, en over de penitenties die hij op hun bede had verricht. Bijzonder levendig moet de herinnering aan hem geweest zijn in het klooster van San Marco. Daar was immers zijn cel. Daar was de tuin waarin hij op en neer wandelde, in meditatie verzonken, zonder notitie te willen nemen van de grote heerser van die tijd[156].Daar was nog zijn kruisbeeld, zijn habijt, zijn geselkoord, zijn bibliotheek, en alles wat hem eens had toebehoord. Nu gebeurde het dat Philippus een kind was van ditzelfde convent. Hier ontving hij zijn eerste godsdienstonderricht, en later placht hij te zeggen: "Alwat er goeds in mij stak, toen ik jong was, dankte ik aan de paters van San Marco in Florence". Voor Savonarola behield hij heel zijn leven lang een bijzondere genegenheid. Hij bewaarde zijn portret in zijn kamer. Toen ca.1560 de veroordeling van zijn leer vóór de pausen Paulus IV en Pius IV werd behandeld, intercedeerde hij vurig en met succes voor hem in tegenwoordigheid van het voor de gelegenheid in de dominicanerkerk te Rome uitgestelde Sacrament. Hij was toen al een man op middelbare leeftijd.

Maar laten we terugkeren naar zijn jeugd. Achttien jaar oud, verliet hij Florence voorgoed en trok naar een stad in het koninkrijk Napels. Na twee jaar ging hij naar Rome, en bleef daar zestig jaar zonder ook maar ééns verder geweest te zijn dan de zeven-basiliekenronde. Daar stierf hij, bijna tachtig jaar oud. Een simpele levensschets, zult u zeggen, dierbaren, niet opvallend door bijzondere gebeurtenissen of avonturen. In zijn lange leven deed hij dus maar

[156] Lorenzo de Medici (1449-92).

één reis, doch wist daar zijn voordeel mee te doen. De door de omstandigheden hem toen geboden kansen, hoe gering ook, zijn instrumenten geweest in zijn geestesvorming en in de wending van zijn verder leven. De florentijnse Dominicusdiscipel liet zich in Napels inspireren door de h. Benedictus, en in Rome vond hij de h. Ignatius in levenden lijve.

Benedictus, Dominicus, Ignatius - drie eerzame patriarchen, wier religieuze families het gebied van de christelijke historie onder zich verdelen. Daarnaast waren vele heiligen vruchtbaar in discipelen en instituties, die zich in de christenheid vermenigvuldigden en na hun dood in hun kroost voortleefden. Maar slechts drie zijn er, die op een speciale wijze na elkaar de taak ontvingen van een publieke dienst in de zaken van de Kerk. In zekere zin zijn zij haar 'pleegvaders', de meesters van het geestelijke Israël, dé leidende namen in haar scholen en bibliotheken, nl. Benedictus, Dominicus, Ignatius. Philippus werd successievelijk hun discipel.

2. Het was het prachtige streefdoel van de zonen van de h. Dominicus de gehele materie van de menselijke kennis te vormen tot één harmonisch systeem, het bondgenootschap te verzekeren tussen de religie en de filosofie, en de mensen te trainen tot een gebruik van hun natuurlijke gaven in het zonnelicht van de goddelijke genade en van de gereveleerde waarheid. Om zo'n grote idee mogelijk te maken was het nodig dat de maatschappij uit mekaar viel en dan weer werd opgebouwd. Daarom heeft de Orde van de Predikheren gebloeid toen het oude keizerrijk verdwenen was, en de daarop volgende chaos geleid had tot de schepping van een nieuwe wereld. Nu, ten tijde van de h. Philippus, hadden de machten van het kwaad een gewelddadige poging op gang gebracht om deze sublieme eenheid te breken en om het menselijke genie, de filosoof en de dichter, de artiest en de musicus, tegen de religie in het gelid te brengen. Daarom werd meer dan ooit een beroep gedaan op het werk van de roemrijke dominicanerorde, welke ook de nieuwe, meer aan de tijd aangepaste methodes waren. En áls Philippus bestemd was - en dat wás hij - om in Gods zaak een belangrijke rol te spelen, dan was het nodig dat hij doordrongen werd van de grote idee die deze orde bezielde. Het was nodig dat, als doel van zijn leven, diep in hem werd ingeprent dit ene onbaatzuchtige doel dat deze bonte, veelvormige, veelkleurige wereld werd onderworpen aan de eenheid van Gods dienst. Ik bedoel: er zijn heiligen wier zending vooral bestaat in het scheiden van wereld en Waarheid en er zijn er ándere die deze beide moeten bijeenbrengen. Dit laatste was Philippus' zending. Het was dan ook passend en redelijk dat hij zijn eerste geestesvorming kreeg op San Marco. Toen deze klaar was, werd hij gestuurd, "niet wetende waarheen hij ging", naar andere meesters voor andere taken, door hem te vervullen. Hij moest een werk verrichten zoals dat van de h. Dominicus, maar zonder een dominicaan te zijn.

3. Toen kwam hij bij de h. Benedictus. Dicht bij de stad waar zijn vader hem had heengezonden, ligt het beroemde klooster van Monte Cassino, de hoofdzetel van de benedictijnerorde. De verslapping, die toenmaals in zovele religieuze communiteiten heerste, schijnt dat oude heiligdom niet te hebben bereikt[157]. Maar het godsoordeel dat reeds in Savonarola's dagen over Italië geveld was, had Monte Cassino niet gespaard. De omgeving was het toneel van een oorlog geweest, en vreemde troepen hadden de kerk geplunderd. De nieuwe generatie monniken was opgegroeid in tegenspoed. "Niet ver van San Germano" (stad, waarheen hij gezonden was), zegt zijn biograaf, "ligt een beroemde berg, die volgens een zeer oude en zeer verbreide traditie een van de bergen was, die openscheurden bij de dood van de Zaligmaker. Hij behoort toe aan de benedictijnen van Monte Cassino, die daar een aan de allerheiligste Drieëenheid toegewijde kerk hebben. Deze berg is van boven tot onder door drie ontzaglijke kloven gespleten. In de middelste van de drie, die de steilste is, staat op de rots een kleine aan de zorgen van de monniken toevertrouwde kapel. Op dat kapelletje is een kruisbeeld geschilderd, dat door de voorbijvarende zeelieden met kanonschoten wordt begroet. Hier placht Philippus zich terug te trekken om er te bidden en de Passie van Ons Heer te overwegen".

[157] Cf. Tosti's geschiedenis van deze abdij.

Merk op, dierbaren, dat Philippus zich nu in een totaal nieuwe omgeving bevindt. Hier verkeert hij niet langer te midden van middeleeuwse grandeur, maar tussen de heiligen en de herinneringen aan primitieve tijden. Het is nu niet meer de drukke bonte stad, maar het kalme zuivere landschap. Het zijn nu geen kloosterpanden en geen schilderijen meer, maar rotsen en zee, wat tot meditatie stemt. Geen gouden mijters of met edelstenen bezette koormantels meer onder hoge bogen en gebrandschilderde ramen, maar afgelegen, arme kapellen en ruwe crucifixen. Niet langer meer het visioen van 's Heren passie geportretteerd door de gewijde kunst, maar de scheur zelf in de massieve berg, geopend op hetzelfde uur dat Hij hing aan het kruis. Niet langer meer ten slotte de heilige leringen en devoties van een latere vroomheid, maar het alleroorspronkelijkste mysterie, vervat in Schrift, Credo en doopsel en omstreden in de eerste eeuwen: het dogma van de allerheiligste Drieëenheid. Alles om Philippus heen wierp hem aldus terug naar die tijden van eenvoud, armoede, vervolging en martelaarschap, - tijden ook van geduld, stille en blijmoedige arbeid, nederige en onvergolden dienstbaarheid. Het was de tijd nog eer het christendom een literatuur bezat, nog eer de theologie als wetenschap bestond, nog eer anderen dan heiligen de Stoel van Petrus hadden bezet - toen het boek van de natuur en het boek van de genade nog de hoofdinstrumenten waren van kennis en liefde. Zo was de school van de h. Benedictus. Maar deze dierbare en eerbiedwaardige Vader liet hem nog niet los, zelfs toen zijn tweejarig verblijf in de nabijheid ten einde was. Wel leidde een direct-goddelijke roep hem naar Rome, maar de heilige man koos als het ware voor hem zijn woonplaats aldaar uit. Hij zond hem naar die oude basilica's en kerkhoven en catacomben van de heilige Stad, die spraken van de vroege monniken en van de oorspronkelijke godsdienst. Daar was hij altijd te vinden, zoals u wel weet, - daar wóónde hij om zo te zeggen, totdat tien jaar en meer waren voorbijgegaan sinds zijn vertrek uit Florence. "Philippus is een grote heilige", zei een dominicaan die de jongeman goed in het oog hield; "en benevens zijn andere wonderbare daden heeft hij, bij wijze van boete, tien volle jaren in de holen van de h. Sebastianus doorgebracht". Hij woonde daar, zoals ik u reeds zei, zoals de h. Benedictus dat van hem verlangde, met de oude pausen-martelaren en hun heilige hofhouding en gevolg, met hun diakens, kamer-heren en aalmoezeniers; met de hh. Callistus, Sebastianus en Laurentius; met de hh. Marcus en Marcellianus, met de hh. Agnes en Cecilia, met de hh. Nereus en Achilleus, met de hh. Papias en Maurus, - totdat hij ten slotte die wonderbare ervaring had dat de h. Geest omstreeks Pinksteren als een vuurbol op hem nederdaalde en zijn hart met zo overweldigende vertroostingen vervulde dat hij, bang voor een extatische dood, naar de wereld van de mensen terugkeerde en daar een werk aanvatte dat vlees en bloed beter konden verdragen.

Zo liep de tweede fase van Philippus' opvoeding ten einde. Zoals hij van de h. Dominicus het doel had leren kennen waar hij moest naar streven, zo leerde hij van de h. Benedictus hóé hij er moest naar streven. Hij moest streven naar Savonarola's doeleinden, maar niet op Savonarola's manier, - veeleer in de geest en op de wijze van die oude vromen, van wie de h. Benedictus de typische vertegenwoordiger is. Die oude vromen leefden in gemeenschappen, niet verenigd onder één gemeenschappelijk bestuur. Zij bleven gevestigd op één plaats en hadden geen verplichtingen daarbuiten. Geloften waren geen noodzakelijk bestanddeel van hun staat. Zij hadden weinig of niets te maken met kerkelijke aangelegenheden of seculiere politiek. Zij hadden geen groot actieplan voor religieuze doeleinden en lieten iedere dag die kwam, zijn eigen werk verrichten. Zij leefden in het verborgene, en hechtten een bijzonder belang aan gebed en meditatie. Hun godsdienstoefeningen waren eenvoudig en zij lieten gemakkelijk leken toe tot hun broederschap. In particulariteiten als deze herkennen wij het Oratorium van de h. Philippus. Het minst van al dacht hij eraan in zijn werken voort te leven na zijn dood. Nauwelijks kon hij ertoe gebracht worden zijn discipelen bijeen te brengen in de vorm van een communiteit en die vorm door een kerkelijke goedkeuring te bestendigen. Daarna wilde hij over hen niet de leiding nemen, en toen hij daar dan toch toe verplicht werd, wenste hij niet 'Pater Overste' genoemd te worden. Vervolgens, toen het stichten van huizen in andere

steden ter sprake kwam, wilde hij daar niet van horen. Veel minder nog wilde hij waardigheden aanvaarden, of dit de zijnen toestaan. Hij wilde geen regel of observantie als kenmerk van zijn congregatie tenzij onderlinge liefde en hard werk. Voor het inwendig leven verwees hij hen met bijzondere nadruk naar de apostolische brieven en de tradities van die oude monnik, Johannes Cassianus. In zijn uitwendige eredienst imiteerde hij, zoals kardinaal Baronius opmerkt, de vorm die de h. Paulus aangeeft in zijn eerste brief aan de Korintiërs. "Het is door een goddelijk raadsbesluit", zegt die man - een glorie van het Oratorium - in zijn 'Annalen', op de toon van een historicus, "dat in onze tijd, te Rome, in grote mate een stichtende praktijk naar het model van de apostolische vergaderingen werd vernieuwd. Die praktijk bestaat erin de dingen van God in gesprekken en toespraakjes te behandelen. Dit is het werk geweest van de eerwaarde pater Philippus Neri, een man uit Florence, die als een bedreven architect daar de grondslag van heeft gelegd. Er werd overeengekomen dat zij, die naar de christelijke volmaaktheid streefden, bijna elke dag naar het Oratorium zouden komen. Eerst werd daar enige tijd aan het mentale gebed besteed. Daarna las een van de broeders voor uit een geestelijk boek, waarop de zojuist vernoemde pater commentaar gaf tijdens de lectuur. Soms verlangde hij dat een van de broeders zijn opinie gaf over een of ander onderwerp, en dan ging men verder in de vorm van een dialoog. Daarna vroeg hij iemand onder hen een gestoelte te bestijgen en daar in een eenvoudige, familiaire stijl iets te komen vertellen over de levens van de heiligen. Een andere volgde hem op en sprak over iets anders, maar altijd eenvoudig. Ten slotte handelde een derde over de kerkgeschiedenis. Wanneer alles gedaan was, zongen ze een geestelijk lied, baden nog een poosje, en dat was dan het einde. Op die manier was alles goed geregeld, en het pauselijk gezag had het goedgekeurd. En het leek erop alsof de schone vorm van de apostolische bijeenkomsten waren teruggekeerd, voor zover de eigen tijd het toeliet."

Dit gebeurde natuurlijk lange tijd na dat gedeelte van Philippus' leven waar ik op dit moment mee bezig ben. Van zijn achtste tot zijn achttiende jaar, tien jaren dus, was hij in de leer bij de h. Dominicus, - van zijn achttiende tot zijn acht- of negenentwintigste bij de h. Benedictus en de oude romeinse heiligen. Zelfs toen het einde van deze periode gekomen was, verliet hij de h. Benedictus nog niet helemaal. Gedurende die hele tijd van zestig jaren die hij in Rome doorbracht, was er slechts één groot keerpunt, één crisis in zijn leven, - toen hij rond zijn veertigste eraan dacht naar het Oosten te vertrekken. Om dit punt nu te beslissen ging hij niet om raad bij een of andere dominicaan, ook niet bij enig jezuïet - wat allebei heel natuurlijk zou geleken hebben -, maar bij een benedictijn van de grote Sint-Paulusbasiliek, die hem doorverwees naar een andere monnik van de benedictijnse familie, die op de plaats van Paulus' marteldood woonde. Deze geestelijke, geleid door de h. Johannes de evangelist, zei hem dat "*zijn* Indië in Rome lag, waar God hem als instrument goed zou gebruiken". Let ook hier eens op, dierbare Broeders: de evangelist Johannes was de zegsman. Philippus leefde in bijzondere verbondenheid met de heiligen in de tijd van de apostelen, met de hh. Paulus en Johannes de evangelist. Bovendien waren de hh. Maria-Magdalena, Philippus en Jakobus zijn eigen bijzondere patronen. En ook dit nog: de h. Johannes de Doper verscheen hem in een visioen. Ik herinner mij geen enkele latere heilige met wie hij zich zo intiem verbonden wist.

4. Dit was de trek die zijn devoties kenmerkte, dit waren de eigen contouren van Philippus' inwendig leven - ik zou ze benedictijns kunnen noemen. Eindelijk kwam hij naar de wereld terug, waar hij de derde grote patriarch ontmoette en leerde kennen: de h. Ignatius, die toen in Rome verbleef. Deze gedenkwaardige heilige had daar zijn woonplaats gekozen en er zijn Sociëteit gesticht, terwijl Philippus zich nog in zijn lange afzondering bevond. Maar nu kon Philippus hem horen en consulteren in zijn nabijheid, gedurende de elf jaren dat hij nog leven zou. Welnu, wat deed de h. Ignatius voor hem? Er is een merkwaardige overeenkomst, zoals elkeen kan zien, tussen de praktische leer van beiden, en dit in kwesties waar die leer contrasteert met wat ín en vóór hun dagen gebruikelijk was. In theologische zaken was Philippus het eens met de h. Dominicus, maar het staat evenzeer vast dat hij in pastorale zaken ak-

koord ging met de h. Ignatius. Een sterke nadruk op het inwendige van de godsdienst, een wantrouwen tegen al het formalistische en ceremoniële, een insisteren op gehoorzaamheid veeleer dan op offerande, op geestelijke discipline meer dan op vasten en boete, op de verstervving van de rede en op die verlichting en geestesvrijheid die uit de liefde voortkomt; verder, mildheid en teder begrip in de praktijk van het biechthoren; het aanbevelen van veelvuldig biechten, veelvuldig communiceren en van een speciale devotie tot het h. Sacrament - dit alles zijn kenmerken van een bijzondere school in de Kerk, en de hh. Ignatius en Philippus zijn de meesters van die school. Sedert de tijd van de h. Benedictus was er steeds een brede grens geweest tussen de wereld en de Kerk. Het was heel moeilijk naar de heiligheid te streven zonder in het klooster te treden. Beide heiligen daarentegen droegen de Kerk de wereld in, en wilden zoveel mensen als ze maar enigszins konden bereiken, onder haar lichte juk brengen. Zij handelden vanzelfsprekend onder goddelijke leiding. Maar zij leefden in dezelfde tijd en op dezelfde plaats, en dan is het heel natuurlijk te veronderstellen dat die traditie hem bereikte via Ignatius. Zoals hij dus van Benedictus leerde *wat hij moest zijn*, en van Dominicus *wat hij moest doen*, laat mij zo nagaan wat hij van Ignatius leerde *hóé hij het moest doen.*

In één bijzonderheid erkende de h. Philippus eens zijn schuld aan de oudere heilige. Tot enige jezuïeten die hij ontmoette, zei hij eens: "U zijt de zonen van een grote Vader. Ik heb verplichtingen jegens hem, want uw Meester Ignatius heeft mij het inwendige gebed geleerd". Zelfs, al lijkt het vreemd, moet hij, althans op een bepaald ogenblik van zijn leven, gewenst hebben zich bij zijn zonen aan te sluiten. En op een ander moment - daar heb ik al op gezinspeeld - zou hij, met anderen in zijn gevolg, zich bij hen hebben willen voegen in het Oosten.

5. Dierbare Broeders, ik voel het niet aan als een gebrek aan devotie of reverentie tegenover onze dierbare Vader, over hem te spreken als over iemand die willig uitzag naar lering en leiding. Dit komt zo goed overeen met zijn uiterst vriendelijk, natuurlijk en pretentieloos wezen. Steeds plaatste hij zich op de achtergrond, en dacht er zelfs niet aan om in de Kerk enig bestuur of hoge positie op zich te nemen, of om een religieuze gemeenschap te stichten. En ik meen dat ik pater Consolini's[158]gezag aan mijn zijde heb om te zeggen dat ik hem meer behaag door hem te behandelen zoals hij zichzelf zou behandeld hebben, dan voor hem een ijver aan de dag te leggen waarvoor hij niet bedankt had tijdens zijn leven. U herinnert zich dat pater Consolini onder al Philippus' geestelijke kinderen zijn intiemste vriend was. De heilige "was er ten zeerste op uit zijn gaven voor de ogen van de wereld te verbergen", maar "voor Consolini verborg hij niets". Wel, u had misschien kunnen denken dat deze liefdevolle discipel na Philippus' dood alles zou verteld hebben wat hij maar kon - en zo luid en breeduit als hij maar kon - om hem te eren? Doch zo was het niet! Zo verre was hij daarvan af dat, - naar de levensbeschrijver van de zo even aangehaalde pater ons vertelt -, ofschoon hij de meest toegewijde en tevens de meest beminde van Philippus' zonen was, hij toch de canonisatie van zijn Vader, net door de paus ingeleid, door de congregatie niet wenste bevorderd te zien. Hijzelf weigerde aanvankelijk getuigenis af te leggen in het proces voor de heiligverklaring en, toen zijn oversten hem dat oplegden, deed hij het met evidente tegenzin. Hoe natuurlijk was dat! De h. Philippus stond te <u>dicht</u> bij hem om hem te veroorloven zijn lof te spreken. Hem prijzen was zichzelf en al de paters prijzen. Laten vreemden hem prijzen, niet een van zijn eigen zonen. En als ze hem willen beminnen, laten zij dan komen en hem leren beminnen zoals hij is. Wij ook wensen hem niet anders te zien dan zoals hij is. Wij beminnen hem te zeer zoals hij is dan dat wij hem zouden willen geprezen zien zoals hij níét is.

Verder wordt over pater Consolini het volgende gezegd: "Hij was zo diep doordrongen van dat gevoel dat, hoewel hij van de heilige zelf wist hoe hij van de h. Geest die wondere ervaring van zijn ribbenbreuk had ontvangen, hij daarvan toch nooit de bijzonderheden aan enig mens heeft meegedeeld tot enkele dagen vóór zijn dood". Hij herinnerde zich de woorden van de heilige: "*Secretum meum mihi"* "Mijn geheim behoort mij toe". En verder: "Toen

[158] Pietro Consolini was de vertrouwensman van Philippus' laatste jaren en de 'magister' van het noviciaat. (H.I.).

hij hoorde dat enige priesters zich onder de aanroeping en leiding van de h. Philippus hadden verenigd en de naam van 'Hervormde Priesters' hadden aangenomen, beviel hem de ijdelheid van een dergelijke titel helemaal niet: "Had Philippus nog geleefd," zei hij, "dan zou hij naar de paus gegaan zijn om zulk een congregatie te ontbinden".

O treffend vind ik dat! Dat is onze geliefde en dierbare Vader helemaal, en tegelijk geeft hij ons een indrukwekkende les, die een merkwaardig contrast vertoont met de geest van de heftige San-Marcomonnik! Reeds als jongen had Philip die trek gedemonstreerd. Een van de eerste dingen die ons van zijn kinderjaren worden verhaald, is dat hij nooit lichtzinnig over het priester- of religieus-worden sprak, zoals knapen wel eens doen. Hij hield die wens van zijn hart voor zich. Van kindsbeen af schuwde hij alle vertoon, hij had daar een speciale afkeer van. "Dingen, die andere heiligen in zich toelieten of zelfs als een plicht aanvoelden, kon hij niet uitstaan. Hij vroeg niet om tegenwerking, laster of vervolging, maar alleen om te worden voorbijgezien en geminacht. Verwaarlozing was het kenteken dat hij voor zichzelf en de zijnen verlangde. "Al het wereldse, maar geen wereldling verachten", zei hij, "ook zichzelf verachten, en *het veracht-worden zelf verachten*". Hij schepte er een groot genoegen in, onderschat en maar weinig waard geacht te worden - zoals ook de apostel: "Als iemand onder u wijs meent te zijn, laat hem een dwaas worden om wijs te zijn". En daarom - zoals u trouwens weet - , toen hij op zijn oude dag zo beroemd werd dat iedereen over hem dacht als over een wonder man en met eerbied en ontzag naar hem opkeek, en zijn woorden en daden plechtig werden geciteerd en in herinnering gebracht, en vreemdelingen naar hem werden gestuurd om hem eens te bekijken, was dit voor hem de ergste van alle penitenties, en gedroeg hij zich telkens met opzet belachelijk om hen in de war te brengen: zo intens was zijn haat en afkeer van de show waarvoor hij moest dienen. "Hij probeerde altijd", zegt zijn levensbeschrijver, "hetzij door gebaren, hetzij door bewegingen of woorden of door een of ander grappig iets zijn grote devotie te verbergen.En telkens als hij een goede daad had verricht, deed hij direct iets simpels om dat goede te bedekken".

6. Als dit nu de aanleg van de h. Philippus was, dan zult u begrijpen hoe het kwam dat hij wel hetzelfde werk wenste te doen dat Savonarola op het oog had, maar dat hij het op een zo heel andere manier aanpakte, niet alleen principieel, maar ook instinctief. Hier, als in andere gevallen, was de traagste werkwijze de veiligste, en de rustigste de meest efficiënte. Hij zou dit werk liever helemaal niet hebben beproefd dan er zijn nederigheid en bescheidenheid aan hebben opgeofferd. Daarom begon hij, die een zending had bij pausen, kardinalen, edelen, filosofen, schrijvers en artiesten, met het onderricht van de armen die bij de poorten van Romes kerken te vinden waren. Jarenlang wijdde hij zich aan dat werk. Spoedig voegde hij daar nog een andere onderneming aan toe van dezelfde aard. Hij ging geregeld langs de pleinen, de winkels, de magazijnen, de scholen en de toonbanken en "sprak daar met alle soorten mensen zeer innemend over geestelijke dingen, zeggende: "Wel, broer, wanneer gaan we God eens dienen en wat goeds doen?' " En zo begon hij grote bekeringen te bewerken.

Rome was in die tijd in een heel andere situatie dan toen Savonarola er zijn pijlen op afschoot. Een uiterst zwaar Godsoordeel was erop neergekomen enkele jaren voordat Philippus er arriveerde - een Godsoordeel van erbarmen op Gods uitverkoren stad. De Duitsers en de Spanjaarden hadden haar belegerd, ingenomen en geplunderd, met buitensporigheden en wandaden zo verschrikkelijk dat, naar velen dachten, zij minder had te lijden gehad van de Goten en de Hunnen dan van troepen die de naam van christen droegen. Tot op de huidige dag heeft zij haar uiterlijke pracht en praal nooit herwonnen. Haar kerken werden beroofd en ontsierd, en haar kloosters geplunderd. Kardinalen, bisschoppen, monniken en monialen werden met de uiterste smaad behandeld, en velen onder hen vermoord. Heiligschennissen werden bedreven zonder tal. De mensen dachten dat gebeurde wat Savonarola had voorspeld. Maar te midden van al deze ellende sprak toch ook de genade van God, en het schuldige volk kwam tot bezinning. Eerst was de h. Cajetanus, zelf door de woeste soldaten gefolterd, al begonnen met een

oproep tot gebed en berouw. Daarop volgde de h. Ignatius met zijn preken. En dan kwam Philippus, maar op zijn eigen kalme manier, als "het fluisteren van een kalme bries", "en zijn woorden sijpelden als dauw, als een regentje op het kruid, en als droppelen op het gras".

Hij begon, zoals ik zei, met de armen. Daarna ging hij naar de winkeliers, magaziniers, bankklerken en lummelaars langs de openbare weg. Bemoedigd door dit succes, richtte hij zich tot mensen van niet alleen onverschillige, maar van de slechtste levenswijze, en ook hén won hij voor God. Zijn grote liefde bracht hem in zeer uiteenlopende, vaak gevaarlijke situaties. Soms werd een aanslag gepleegd op zijn deugd, maar ijver en godsvrucht loodsten hem overal doorheen. Heel die tijd bezocht hij hospitalen en hielp de zieken in al hun noden.

Dit was al enigszins zijn leven geweest eer hij zijn afzondering in basilieken en kerkhoven verliet - alles samen tien jaar. Op het einde daarvan sloot hij zich aan bij een kleine gemeenschap van vrome mensen, vijftien in getal, "simpel en arm volk", wordt ons verteld, "maar vol geestelijke devotie" en "vurige bereidheid om elkaar door woord en voorbeeld te doen verlangen naar de christelijke volmaaktheid". Ofschoon nog een leek, preekte hij, wat iets ongewoons was, waarop losbandige jonge mannen hem kwamen bespotten. Maar het was gevaarlijk voor hen in zijn buurt te komen: op een dag bekeerde hij er zo dertig door één enkele preek. Hij en zijn gezellen beschouwden het als hun taak te zorgen voor de pelgrims en de pas uit het hospitaal ontslagen, nog niet helemaal herstelde patiënten. Zo breidde zijn werk zich stilaan uit: van overal kwamen die pelgrims of zieken, vaak Joden of ketters, die hij bekeerde.

7. Hij was al vijftien jaar in Rome eer hij priester werd gewijd. Hij kreeg de nodige jurisdictie om biecht te horen, waarmee, op zijn vijfendertigste, zijn echte zending begon - een geestelijk dienstwerk dat hij in driemaal vijftien jaar voortzette, bijna tot op de dag van zijn dood, en dat hem de titel zou doen verwerven van 'Apostel van Rome'.

U weet, dierbare Broeders, wat gewoonlijk wordt bedoeld met 'de Apostel' van een land. Hierbij heeft men iemand op het oog die de heidense bewoners van dit land tot het christelijk geloof bekeert, zoals de h. Augustinus van Engeland. Daarom is de karakteristieke bediening van zo'n man het doopsel. Vandaar dat we er de hh. Augustinus, Patrick, Bonifacius of Franciscus Xaverius honderden en duizenden zien dopen. Dit was de taak die de h. Philippus in India had willen uitoefenen. Zijn ijver en caritas dreven hem daar wel toe, maar niet zijn rijp oordeel. Immers, de felle conflicten, de pastorale zorgen en de grove publiciteit van zulke verheven plichten pasten niet bij zijn aard, zodat hij 'thuis' moest blijven voor een ander werk. 'Thuis' betekent: in het hart zelf van het christendom, niet om het nieuwe evangelie te verkondigen, maar om het oude te herstellen. En het voor die bekering aangewende instrument was niet het doopsel, maar de biecht. De biechtstoel was de zetel en het zegel van zijn karakteristiek apostolaat. En daarom, zoals de h. Franciscus Xaverius er tienduizenden doopte, zo heeft de h. Philippus, iedere dag en bijna ieder uur, vijfenveertig jaar lang, zijn penitenten bekeerd, beleerd, bemoedigd en geleid langs de smalle weg van de verlossing.

In zijn 'Leven' wordt verhaald dat "hij elke andere zorg terzijde stelde, en zich geheel gaf aan het biechthoren". Niet tevreden met dit biechthoren tijdens de dag, besteedde hij er ook een aanzienlijk gedeelte van de nacht aan. Vóór dag en dauw had hij gewoonlijk al een groot aantal biechten gehoord. Als hij zich dan weer in zijn kamer terugtrok, ontving hij toch nog iedereen die biechten wilde: hij mocht aan 't bidden zijn, aan 't eten, hij brak onmiddellijk af, en ging waar hij geroepen werd. Zodra de kerk 's morgens openging, begaf hij zich naar zijn biechtstoel en bleef daarin tot de middag; dan las hij zijn mis. Kwamen er geen penitenten opdagen, dan bleef hij toch bij zijn biechtstoel. Zelfs ziekte kon hem van het biechthoren niet weerhouden. "Op de dag van zijn dood begon hij heel vroeg in de morgen biecht te horen"; na de mis "ging hij weer in zijn biechtstoel"; na de middag en "gedurende de rest van de dag, tot het uur van het avondmaal", hoorde hij biecht. Na het avondmaal "hoorde hij de biecht van de paters die de volgende morgen de eerste missen moesten lezen" - hijzelf zou dan al niet meer

van deze aarde zijn. Deze buitengewoon volgehouden bediening, vijfenveertig jaar lang, van een zo veeleisende en afmattende taak - zij was het ten slotte die hem tot de nieuwe Apostel van de Eeuwige Stad heeft kunnen maken. En zo heeft hij, zoals het brevierofficie het zegt, "ontelbare kinderen voor Christus gewonnen". Altijd leed hij met hun lijden mee, vocht met hun zonden, zwoegde met hun voornemens, jaar in, jaar uit, in welke levensstaat, roeping of situaties ook, om hen maar veilig hemelwaarts te leiden, en dit alles met een bovenmenselijk, heldhaftig geduld, waarvan we zo weinig sporen zien bij de vurige prediker van Florence.

8. Ondanks Savonarola's persoonlijke heiligheid, ondanks zijn protest tegen een louter uiterlijke heiligheid bij de katholieken, begon hij per slot van rekening toch slechts met een uiterlijke hervorming. Hij verbrandde luiten en gitaren, spiegels en maskers, boeken en schilderijen op het openbare plein, maar Philippus tolereerde elke uitwendige buitensporigheid in zijn toehoorders, zolang ze maar niet rechtstreeks zondig was, wel wetende dat als eenmaal het hart weer op de rechte plaats komt, het daarbij horende gedrag wel zou volgen. U herinnert zich dat hij eens voor zijn oefeningen in het Oratorium een jongeman ontving, gekleed "op een uiterst zonderlinge en grillige manier", en hoe Philippus hem slechts met zijn ogen fixeerde, terwijl hij ondertussen voortging met de toespraken en de devoties van het Oratorium, en hoe dan, toen deze bijna geëindigd waren, de arme zondaar een totaal ander mens geworden was: hij had een plotselinge verandering ondergaan en werd een van Philippus' vurigste penitenten. En dan die rijke geestelijke die eens bij hem kwam in kleurrijke kledij, gelijk een leek: veertien dagen sprak de heilige met hem, zonder een woord te reppen over zijn kleding. Op het einde van die tijd nam de geestelijke zelf het initiatief om ze af te leggen, en sprak een algemene biecht. Neri's biograaf zegt: "Hij was er heel erg tegen dat men de mensen zomaar streng en direct verbood fijne kleren, halsboorden, zwaarden e.dgl. te dragen. Hij zei dat, als ze maar een klein beetje devotie in hun hart toelieten, ze gerust aan zichzelf konden overgelaten worden". Als hij over hen sprak, dan was het op een milde en luchtige toon. U herinnert zich dat een dame hem eens vroeg of het zonde was schoentjes met heel hoge hakken te dragen, volgens de buitensporige mode van die tijd. "Pas maar op", zei hij, "dat ze u niet een voetje lichten!" En tegen een jongeman, die zulke grote stijve kragen droeg zoals we die wel eens op schilderijn zien, merkte hij op: "Ik zou je nog inniger omhelzen, als je kraag me maar niet zo'n pijn deed!"

Savonarola is in onze geest geassocieerd met de kansel, niet zozeer met de biechtstoel. Zijn hevigheid heeft er velen bekeerd, maar meerderen nog beangstigd of gekwetst. De gevolgen daarvan lieten zich zowel bij hemzelf voelen als bij zijn penitenten. Sommigen van zijn bekeerde kunstenaars werden vermoord, anderen verbannen, nog anderen gaven hun beroep volledig op, uit afkeer of wanhoop. Voor de kansel voelde Philippus geen roeping en maar weinig sympathie. Hij wantrouwde wat de wereld welprekendheid noemt, en hij vernederde zijn discipelen als zij ernaar streefden. Eén onder hen onderbrak hij en zond hem uit de kansel weg; een andere deed hij zijn preken zesmaal herhalen. Hij sprak en praatte liever dan dat hij preekte. En "hij kon geen harde berispingen uitstaan", zegt zijn biograaf, "noch iets wat op strengheid geleek. Hij lokte de mensen aan tot de dienst van God, op zo'n handige manier en zo vroom-innemend dat wie het zagen verwonderd uitriepen: 'Padre Filippo trekt de zielen aan zoals de magneet het ijzer'. Hij paste zich zo aan het temperament van elkeen aan dat hij, zoals de Apostel zegt, 'alles werd voor allen, om hen allen te winnen' ". En zijn liefde voor elk van hen apart was zo teder en vurig dat hij zelfs op hoge ouderdom voor hun zonden nog wenste te lijden. "Met dit doel diende hij zichzelf strenge geselingen toe: hij beschouwde hun misdaden als de zijne, en betreurde ze als zodanig. Ik lees nergens dat Savonarola zo handelde jegens paus Alexander VI, die hij zo heftig beschuldigde.

9. Dank zij deze tederheid en voorzichtigheid, dank zij de ijver en de caritas waaraan deze beide ondergeschikt zijn, is het niet te verwonderen dat zijn invloed jaar na jaar toenam, totdat hij in het hart van de Romeinse bevolking een plaats veroverde, die hij nooit meer

verloor. Er zijn er wier grootste werken hun vroegste zijn; er zijn er anderen die aanvankelijk nauwelijks te onderscheiden zijn van een hele groep mensen die allemaal dezelfde lijken, maar die hen op de lange duur voorbijsteken en steeds wonderlijker werken verrichten naarmate zij ouder worden. Philippus was vijfendertig eer hij werd gewijd; veertig eer hij zijn oefeningen in zijn kamer begon; vijftig eer hij een kerk had; zestig eer hij zijn volgelingen in een congregatie verenigde; bijna zeventig eer hij zichzelf aan haar hoofd plaatste. Zoals de naam van de h. Maagd zich door een majestueuze groei over heel de Kerk heeft verbreid en verspreid, "wortel schietend in een eervol volk en rustig wonend in de heilige Stad", zo was na vele jaren Philippus' invloed op zijn hoogst in die stad waarin hij zolang als een obscure, veronachtzaamde vreemdeling had verbleven. Scherpe ogen en heilige sympathieën hadden Philippus in zijn jeugd wel ontdekt "als een heilige die in grotten woonde"; een halve eeuw was echter nodig geweest om deze waarheid te doen doordringen tot in de geest van de grote massa. Maar ten slotte was het niet meer mogelijk ze voorbij te zien. Bezoekers van Rome merkten de aanwezigheid op van iemand die groter was dan paus en kardinalen, hoe heilig, eerbiedwaardig en waakzaam de bestuurders van de Kerk ook waren. "Onder al de wonderlijke dingen die ik in Rome gezien heb", zegt een van hen, die schreef toen Philippus over de vijftig was, "was mijn grootste vreugde het kijken naar de menigte vrome en geestelijke personen die geregeld het Oratorium bezochten. Te midden van de monumenten van de Oudheid, de trotse paleizen en hoven van zovele illustere heren, scheen het mij toe dat de glorie van dit toonbeeld zijn licht uitstraalde met allesovertreffende glans". Tien jaar later zegt een andere bezoeker: "Ik ga naar het Oratorium, waar ze iedere dag zeer mooie toespraken houden over het evangelie, of over deugden en ondeugden, of over de geschiedenis van de Kerk, of over de levens van de heiligen.
Allerlei personen van hoge rang gaan ze beluisteren, bisschoppen, prelaten e.dgl. Zij die de voordrachten houden zijn priesters, die een voorbeeldig leven leiden. Hun overste is een zekere pater Philippus, een oude man van zestig jaar, - een orakel, zegt men, niet alleen in Rome, maar tot in de verste streken van Italië, Frankrijk en Spanje, zodat velen naar hem toekomen om raad. Hij is werkelijk een andere Thomas a Kempis of Tauler".

Maar men had in Rome moeten wonen om te beseffen wat die invloed werkelijk was. Niets was voor hem te hoog of te laag. Hij leerde aan arme bedelaarsvrouwen het inwendig gebed. Hij ging spelen met jongens. Hij zorgde voor wezen. Hij fungeerde als novicemeester voor de zonen van de h. Dominicus. Hij was de leermeester en geestelijke leider van arbeiders, handwerkslieden, kassiers van banken, kooplieden, goudsmeden, artiesten, wetenschapslieden. Hij werd geraadpleegd door monniken, kanunniken, advocaten, geneesheren, hovelingen en dames van aanzien. Gevangenen op weg naar de terechtstelling vroegen op hun beurt om zijn toewijding en gebed. Kardinalen bleven graag met hem praten in zijn kamer, en pausen vroegen zijn miraculeuze hulp in ziekte, en zijn bijstand in de dood. Het was zijn zending de mensen te redden, niet ván, maar ín de wereld. Om het standsdédain en het modesnobisme te breken liet hij zijn biechtelingen publieke boetedoeningen verrichten. Om de jongelui uit de theaters te lokken opende hij zijn Oratorium van gewijde muziek. Om de lichtzinnigen te ontrukken aan de carnavalsexcessen begaf hij zich op bedevaart naar de zeven basilieken. Voor de lectuurliefhebbers verving hij de ridderverhalen of de aanstootgevende romans van de dag door de echte romantiek en de hemelse poëzie van de heiligenlevens. Eén van zijn discipelen vroeg hij historisch werk te verrichten om de ketterij van die tijd te bestrijden. Een andere moest schrijven over de kentekenen van de Kerk. Een derde moest de martelaren en de christelijke antiquiteiten behandelen. Want, terwijl hij in de toespraken en de godsdienstoefeningen van het Oratorium de eenvoud van de eerste monniken voorschreef, verlangde hij dat zijn zonen al hun gaven ten volle zouden ontplooien. Hij echter was per slot van rekening en in alles hun ware toonbeeld - de nederige priester, die terugdeinsde voor elk soort waardigheid of post of bediening, en het grootste deel van dag of nacht in gebed doorbracht, in kamer of dakterras.

En toen hij stierf, kwam een eindeloze stroom van volk, zegt zijn biograaf, om zijn lichaam te zien tijdens de twee dagen dat het in de kerk lag opgebaard. Zij kusten de lijkbaar, raakten hem met hun rozenkransen of ringen aan, namen haarlokjes mee of over zijn lijk uitgespreide bloemblaadjes. En onder de massa bejammerden hem en prezen hem hemelhoog personen van elke rang en stand. Hij was een zo nederig man geweest, en toch zo groot. Hij had zovele gaven tentoongespreid, en hij was de leerling geweest van zovele heilige leermeesters. Hij had de ruimte van visie geërfd van de h. Dominicus, de poëzie van de h. Benedictus, de wijsheid van de h. Ignatius - en al deze gaven had hij aanbevelenswaardig gemaakt door een pretentieloze gratie en een innemende tederheid die uniek was en van hem alleen.

10. Mocht het ons, zijn zonen van het Oratorium, gegeven zijn - ik zeg niet ieder afzonderlijk, maar ook als gemeenschap, en ook niet in één generatie, maar tijdens de hele periode dat het hier zal blijven bestaan - mocht het ons gegeven zijn een werk te kunnen doen zoals hij! Tenminste kunnen wij tot voorbeeld nemen wat hij was, welke ook de maat is van onze vermogens en van ons succes. En voorzeker is het een troost dat we al zoveel in ons voordeel kunnen opnoemen - dat we met zijn werk begonnen zijn op een manier die ons het meest zijn zegen kan ontlokken, omdat zij zozeer op de zijne gelijkt. Wij hebben voor onszelf geen arbeidsveld uitgekozen waar we veel van ons kunnen laten horen, maar we hebben willig de nederige dienstplaats aanvaard die onze oversten voor ons hebben uitgekozen. Het verlangen van ons hart en van onze plicht bevonden zich hier op dezelfde golflengte. Welbewust hebben wij onszelf hier gevestigd in een drukbevolkt district, onbekend aan de grote wereld, en zijn wij ermee begonnen, net als de h. Philippus, vooral de armen en de nederigen te dienen. Wij zijn gegaan waar de maatschappij ons niet kon belonen voor onze daden noch de intelligentsia ons kon bewonderen voor onze woorden. Wij zijn vastbesloten, met Gods genade, niet de lof of de populariteit te beogen die de wereld ons kan geven, maar, naar het eigen voorschrift van onze Vader, "het onbekend-blijven lief te hebben".

Moge deze geest ons leiden, steeds meer en meer! Wat mij betreft, mijn dierbare Paters van het Oratorium, mocht u mij vragen, en ik in staat zijn te verkrijgen, enige gunst voor u vanwege de h. Philippus - een gunst, die voor u en uw opvolgers in de toekomst een onderscheiding zou betekenen -, ik zou voor u geen vervolging durven afsmeken, zoals heilige lieden dit soms hebben gevraagd. Want het werk van het Oratorium is een rustig werk, en vergt vrede en veiligheid om het goed te doen. Ook zou ik voor u geen laster en blamage vragen, want belasterd worden is besproken worden, en voor sommige mensen is het bekend-zijn op zichzelf reeds een genot en een valstrik. Maar ik zou voor u dit privilege willen vragen dat de publieke wereld u nooit moge leren kennen noch voor lof noch voor blaam, dat gij heel veel en heel hard zoudt werken in uw generatie, en vele nuttige plannen op u zoudt nemen, en heel wat religieuze doeleinden zoudt realiseren, en vele zielen naar de hemel zenden, en mensen verbaasd doen staan - als ze komen kijken om het zelf eens te zien - hoeveel goeds ge toch werkelijk verricht. Maar anderzijds zou ik ook vragen dat ge door de wereld wordt geïgnoreerd, dat ge niet bekend raakt buiten uw werkkring, dat ge voor God alleen werkt met een onbaatzuchtig hart en een zuiver oog, zonder dat menselijk applaus u verstrooit, en dat ge Hem maakt tot uw enige hoop, en Zijn eeuwige hemel tot uw enig doel, en dat ge beloond wordt, niet gedeeltelijk hier op aarde, maar geheel en ten volle in het hiernamaals.

Gezegend zullen gij en ik zijn, dierbare medebroeders, als wij nu leren leven in de tegenwoordigheid van engelen en heiligen, die onze eeuwige gezellen zullen zijn hierna. Gezegend zijn wij, als wij de gewoonte aannemen vertrouwelijk om te gaan met Jezus, Maria en Jozef - met de apostelen, de martelaren en de grote Kerkvaders van het eerste christendom - met Sebastianus, Laurentius en Cecilia - met Athanasius, Ambrosius en Augustinus - met Philippus, wiens zonen wij zijn - met onze bewaarengel en heilige patroon, zonder ons te bekom-

meren om hetgeen de mensen over ons denken, zo nochtans dat hun eventuele spot ons niet schaadt, en dat hun onbegrip hun bekering niet tegenhoudt.

* * * *

D E T W E E D E L E N T E

VO, Preek 10; 13 juli 1852.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Samen met de afscheidspreek, die Newman als anglicaanse pastor te Littlemore in september 1845 hield, is dit de meest bekende, ook literair meest verzorgde preek uit zijn gehele homiletische oeuvre. Hij werd gepubliceerd als de 10e preek van de "Sermons on Various Occasions". Het was Engelands nieuwe primaat, kardinaal Wiseman, die Father Newman, toen eerste rector van de recentelijk opgerichte katholieke universiteit van Dublin, uitnodigde om in juli 1852 een 'Sermon' te houden op de eerste synode van de pas herstelde Engelse kerkprovincie te Oscott (bij Birmingham). Dertien bisschoppen en een menigte meestal oudere priesters waren daar aanwezig. Het was op dinsdag 13 van die maand dat een overwerkte Newman na slechts één dag voorbereiding deze mooie toespraak gehouden heeft. Het schijnt dat kardinaal Wiseman weende van ontroering en dat de zelf diep geëmotioneerde predikant moest worden weggeleid van het geestdriftige gehoor! Newmankenner Harrold schrijft dat de vrijzinnige historicus Macaulay de preek van buiten kende en dat de sceptische schrijfster George Eliot hem niet kon lezen zonder dat de tranen in haar ogen opwelden[159].

Een Nederlanse vertaling van deze 'Sermon' is reeds gepubliceerd in het Newmanboek van prof. Robrecht Boudens, maar een nieuwe vertaling mocht in dit boek niet ontbreken[160].

De toespraak bezingt dus de restauratie van de r.k. hiërarchie in Engeland als een 'tweede lente'. De toon is er wel een van lyrische vreugde, maar toch niet van triomfalisme. Die lyrische vreugde is een getemperde vreugde, hoe uitbundig ze op het eerste gezicht ook lijkt. De mogelijkheid van vervolging vanwege het in de grond Romevijandige Engeland zit er nog altijd sluimerend in. Het is wel een lente, maar dan een 'Engelse lente, een onzekere, angstige tijd van hoop en vrees, van vreugde en smart - van stralende belofte en bottende hoop, maar toch ook een van scherpe winden en kille buien en plotselinge storm'.

De predikant besteedde ook grote literaire zorg aan zijn 'Sermon': dat hebben we zelf kunnen constateren. Eén voorbeeldje slechts. In het archief van de Birmingham Oratory heeft schrijver dezes het oorspronkelijke manuscript met zijn vele correcties kunnen inkijken. Zo had Newman aanvankelijk zijn tweede zin aldus geformuleerd:

> Frail and transitory <u>and perishing</u> as every part of it is,
> <u>unstable</u> and restless <u>and unquiet</u> as are its elements,
> never-ceasing as are its changes, still it abides.

Een mooie klassieke zin in drie golven, alle drie ongeveer even lang (de zgn. 'isocolie'). Newman wilde echter vooral het <u>blijvende</u> onderstrepen en 'still it abides' meer relevéren. Hij heeft dan de leuze "schrijven is schrappen" (de onderstreepte woorden!) toegepast:

> Frail and transitory as is every part of it,
> restless and migratory as are its elements,
> never-ceasing as are its changes,
> still it abides.

* * * *

[159] Harrold Charles F., *John Henry Newman,* Longmans 1946², p. 321.
[160] Boudens Robrecht o.m.i.,*Vriendelijk Licht,* Averbode 1989, pp. 215-226.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. Jam enim hiems transiit, imber abiit et recessit. Flores apparuerunt in terra nostra.

*Sta op,mijn liefste, mijn duifje, mijn mooiste, en kom. Want reeds zijn winter en regentijd voorbij. En bloemen staan er weer op ons veld.(*Hl, II, 10-12).

Wij zijn in onze ervaring vertrouwd met de orde, de standvastigheid, de voortdurende vernieuwing van de stoffelijke wereld die ons omringt. Broos en voorbijgaand als elk deel ervan is, rusteloos en beweeglijk als haar elementen zijn, onophoudelijk als zij wisselt en keert, tóch blijft zij immer in stand. Zij wordt bijeengehouden door een wet van duurzaamheid, zij is opgezet als een eenheid, en hoewel zij immer stervende is, toch komt zij immer tot het leven terug. Ontbinding doet slechts nieuwe vormen en organismen ontstaan, en één enkele dood baart leven duizendvoud. Elk uur getuigt slechts hoe vluchtig en toch vast, hoe zeker en betrouwbaar het grote geheel van de wereld is. Het is als een beeld-op-een-vloed dat altijd hetzelfde is, terwijl het water steeds maar vloeit. De ene verandering volgt op de andere, of liever, de ene roept de andere op, zoals de ene Serafijn dat met de andere doet, tot de lof en de glorie van Hem die ze schiep. De zon zinkt om weer op te staan; de dag wordt verzwolgen door de duisternis van de nacht, om er weer uit geboren te worden als was hij nooit gedoofd. De lente gaat over in zomer, door zomer en herfst wordt zij winter, doch slechts om opnieuw door haar komst - want eindelijk komt ze tóch weer - haar triomf te vieren over het graf waarheen ze zich vanaf haar eerste uur met zoveel beslistheid had gehaast. Wij treuren over de bloesems van mei, als zijnde ter verwelking bestemd; maar met dat alles weten wij toch dat mei zich op november ééns wreekt, door de weerkeer van die cirkel vol geheim die nooit stilhoudt, die ons leert steeds discreet te zijn in onze hoogste hoop, en nooit te wanhopen in onze diepste smart.

Hoe sterk zich dit alles aan ieder van ons ook opdringt, niet minder sterk is het contrast dat er bestaat tussen deze zo krachtige, zich telkens hernieuwende materiële wereld met al haar veranderingen, en de zo zwakke, neerwaarts gerichte, hulpeloze morele wereld te midden van al haar aspiraties. Wat teniet zou moeten gaan blijft duren. Wat belooft voor de toekomst ontgoochelt en is niet meer. Van vroeg tot laat schijnt dezelfde zon aan de hemel, en het blauwe uitspansel en de eeuwigdurende bergen weerspiegelen haar stralen. Maar waar is op aarde de kampioen, de held, de wetgever, het politieke bestel, het soevereine geslacht, dat groot was driehonderd jaren her, en groot is nú? Moralisten en poëten bezingen vaak die ingeboren vitaliteit van de stof, die ingeboren vergankelijkheid van de geest. De mens staat op om te vallen: hij neigt tot ontbinding vanaf de aanvang van zijn bestaan. Wel leeft hij voort in zijn kinderen, leeft hij voort in zijn naam, maar leeft níét voort in zijn eigen persoon. Zijn natuurlijke verschijning op aarde is als een barstende zeepbel, als water uitgegoten op de grond. Hij was jong, hij is oud, hij wordt nooit meer jong. Zo wordt over hem gejammerd, in poëzie en in proza, bij christenen of heidenen. Hij, het grootste werk van Gods handen onder de zon, is, in al de manifestaties van zijn complexe bestaan, slechts geboren om te sterven.

Zijn lichamelijk gestel is het eerste dat de macht van die dwingende wet begint te voelen, al is het het laatste om te begeven. Met belangstelling, maar toch ook met medelijden, kijken we naar de bloesem van de jeugd, - en met des te meer medelijden, naarmate zij gratievoller en zoeter is. Immers, hoe uitmuntend in al haar glorie zij ook is, al dra - juist dóór haar voortleven - begint haar misvorming en lelijkheid. Ze raakt uitgeput en tot ineenstorting geneigd, en uiteindelijk valt ze uiteen in het stof waaruit zij eens is ontstaan.

En zo is het ook met ons morele wezen, een veel hoger en goddelijker deel van onze natuur. Het begint ook met leven, en het eindigt met iets ergers dan alleen maar verlies van

leven, - met een levende dood. Hoe schoon is het menselijk hart als het zijn eerste bladjes schiet, en zich opent en verblijdt in de lentetijd! Mooi als het lichaam kan zijn, veel en veel mooier nog is, in haar groene geblaarte en haar prachtige bloesems, de natuurlijke deugd. Zij bloeit in de jeugdige als een rijke bloem, zo verfijnd, zo geurig, zo glanzend! Zijn zij niet schoon in de jeugd: die edelmoedigheid en lichtheid van hart, die vriendelijkheid, dat vertrouwen, dat milde temperament, die elastische blijheid, die opene hand, die zuiverheid van vriendschap, noblesse van aspiratie, heldhaftigheid van besluit, romantiek van gevoel, die liefde waarin het Zélf geen part of deel heeft? Worden zij niet in hun beste gedaante ter bewondering getooid en getoond in allerlei verhalen en poëzie? En o, hoeveel goeds kan daarvan worden verwacht! Wie zou wel menen dat dit ooit verwelkt? En toch, als nacht volgt op dag en verval op gezondheid, zo zeker volgen mislukking en ondergang en vernietiging op die natuurlijke deugd, als de tijd maar genoeg kans krijgt om zijn loop uit te doen. Er zijn er, die al worden afgesneden bij het eerste ontluiken van hun bloei, en dan hebben zij, als wij hun grafschrift geloven, als engelen voortgeleefd. Maar wacht eens even: laat hen voortbestaan, laat hun leven zijn normale gang gaan, laat die stralende ziel geleid worden door het water heen en het vuur van de wereldse bekoringen, charmes, corrupties en veranderingen allerhande, - helaas dan voor de ontoereikendheid van haar natuur! Helaas dan voor de onmacht in het doorzetten, voor haar eigenzinnig verijdelen van wat ze eens heeft beloofd! Wacht maar tot die jeugdige een bejaard man geworden is. Vergelijk dan eens de miniatuur van die knaap, in wiens gelaat elke trek spreekt van hoop, met het grote ereportret van zijn ouderdom, - verschrompeld als hij dan is, ogen verdoofd, voorhoofd gerimpeld, haren vergrijsd: - even groot is dan het verschil tussen de geestelijke gratie van die knaap en het afstotelijke aspect van zijn ziel, nu hij oud geworden is. Want droefgeestigheid, mensenhaat en zelfzucht zijn dan de normale winter geworden van die lente.

Zo is de mens in zijn eigen natuur, en zo is hij ook in zijn werken. De nobelste inspanningen van zijn genie, de veroveringen die hij heeft gemaakt, de ideeën die hij heeft gelanceerd, de naties die hij heeft beschaafd, de staten die hij heeft gecreëerd - zij overleven vele eeuwen hemzelf, maar tendéren toch naar een eind, en dat eind is ontbinding. Machten van deze wereld, soevereinen, dynastieën - vroeg of laat komen ze tot niets, alle kennen zij hun fatale uur. De Romeinse veroveraar weende tranen over Carthago, want in de vernietiging van Romes rivale zag hij maar al te duidelijk een voorbode van de ondergang van zijn eigen stad. En inderdaad, uiteindelijk, onder het gewicht van al haar eeuw na eeuw opgestapelde verantwoordelijkheden, misdaden en glories, viel ook zij, de Imperiale Stad!

De mens en al zijn werken zijn dus sterfelijk. Zij vergaan, en hebben geen kracht tot vernieuwing.

Maar wat is het, beste Confraters en Broeders, wat is het dat er juist nu in Engeland is voorgevallen? Er is iets vreemds aan het gebeuren in dit land, wat heel verrassend is en grote commotie verwekt! Waren we niet zo dicht bij het toneel waar het zich afspeelt, - bevonden wij ons op een zusterplaneet met een perfecter mechanisme dan het onze, om te zien wat er op een ander deel van het universum geschiedt, en keerden we dan onze ogen naar Engeland juist nú: we zouden gefascineerd zijn door een politiek fenomeen, even wonderlijk als enig ander dat een astronoom zou noteren van fysisch standpunt uit. De commotie zou nationaal zijn, bijna zonder weerga, met een geweldiger impact dan we in eeuwen hebben gekend, althans in theorie en oordeel, zoniet in de praktijk. Wij zouden noteren dat, kort na Sint-Michielsdag 1850, in de geestelijke wereld een storm ontketend werd, zo furieus,dat hij een uitvoerige verklaring zou behoeven en bij ons een intens verlangen zou wekken om die verklaring te verkrijgen. We zouden hem van dag tot dag zien verergeren en van de ene plaats naar de andere razen, zonder ophouden, bijna zonder te verzwakken, tot op het huidige uur, nu hij wellicht nog erger dreigt te worden, of althans geen zeker zicht op verzwakking biedt. Elk deel van het politieke lichaam ondergaat zijn invloed, - vanaf de koningin op haar troon tot en mét de klei-

nen in de kleuterklas of in de lagere school. De tienduizenden van de kiezerslijsten, de totaliteit van alle protestantse sekten, het geheel van religieuze gemeenschappen en verenigingen, de gezamenlijke geestelijkheid van de gevestigde Kerk in stad en land, de balie, de medici ook, zelfs de literaire en wetenschappelijke kringen, elke stand, elke belangengroep, elk huisgezin draagt de sporen van deze overal aanwezige storm. Dit zou ons verslag zijn, gezien van op een afstand, en we zouden peilen naar de oorzaak. Waar gaat het allemaal om? Waar is het tegen gericht? Welk wonder is er op aarde geschied? Welk wonderbaarlijk, welk buitennatuurlijk gebeuren kan de adequate oorzaak zijn van zo'n onmetelijk gevolg?

Terecht zouden we aldus spreken in onze nieuwgierigheid betreffende een fenomeen als dit. Het móét een verbazingwekkende gebeurtenis zijn, en dat *is* het ook. Het is iets nieuws, ik mag wel zeggen een mirakel, in de loop van de mensengeschiedenis. De fysische wereld kent haar omwenteling van jaar tot jaar, zij begint telkens opnieuw. In de politieke wereld echter is er geen herhaling, geen weerkeer van hetzelfde: er is continuïteit, jawel, maar ook progressie, geen retrogressie. Dit wordt zo goed begrepen door de moderne mens dat voor hem 'progressie' wordt verafgood en gewoon een andere naam is voor 'goed'. Het verleden komt nooit terug - het is nooit goed; - als wij aan bestaande kwalen willen ontsnappen, dan moet dit gebeuren door vooruit te gaan. Het verleden is verouderd. Het verleden is dood. Even goed kunnen de doden voor ons leven, even goed kunnen de doden ons voordeel bijbrengen als dat het verleden terug kan keren. *Dit* is dus de oorzaak van deze nationale vervoering, van deze kreet die zich van een hele natie meester maakt. Het verleden *is* teruggekeerd, de dode léeft. Tronen worden omvergeworpen, en worden nooit hersteld. Staten leven en sterven, en bieden dan alleen stof voor historici. Babylon was groot, én Tyrus, én Egypte, én Ninive, maar nooit worden ze weer groot. De Engelse Kerk was, en de Engelse Kerk was niet, en de Engelse Kerk, zij is er weer! Dit is het wondere, een kreet waardig. Het is de komst van de Tweede Lente. Het is een herstel in de geestelijke wereld, net als wat er jaarlijks plaatsvindt in de fysische.

Drie eeuwen geleden stond de katholieke Kerk, die grootse creatie van Gods macht, in dit land op verheven hoogte. De eretekens van haast duizend jaar droeg ze met zich mee. In om en bij de twintig diocesen zetelde zij overal in het brede land. Haar fundament was de wil van een gelovig volk. Haar energie straalde uit via tienduizenden instrumenten van macht en invloed. Haar adelbrief was een hele menigte heiligen en martelaars. Eén voor één kenden en huldigden haar lokale kerken een lange rij verheerlijkte voorsprekers, ieder van hen voorwerp van dankbare verering. Canterbury alleen telde er wellicht een zestiental, van de h. Augustinus tot de hh. Dunstan en Elphege, van de h. Anselmus via de h. Thomas tot de h. Edmond. York had zijn hh. Paulinus, Johannes, Wilfried en Willem. Londen had zijn h. Erconwald, Durham zijn h. Cuthbert en Winton zijn h. Swithun. Dan waren daar ook de h. Aidan van Lindisfarne, en de h. Hugo van Lincoln, en de h. Chad van Lichfield, en de h. Thomas van Hereford, en de hh. Oswald en Wulstan van Worcester, en de h. Osmund van Salisbury, en de h. Birinus van Dorchester, en de h. Richard van Chichester. En dan waren daar ook nog haar religieuze Ordes, haar monastieke stichtingen, haar universiteiten, haar wijdverbreide relaties over heel Europa, haar hoge prerogatieven op tijdelijk gebied, haar rijkdom, haar onderhorigheden, haar door het volk toegekende eerbetuigingen. Waar was er in het gehele christendom een glorieuzere hiërarchie? Verbonden als zij was met de burgerlijke instellingen, met koningen en edel-lieden, met het volk van ieder dorp en iedere stad, - scheen zij bestemd om te bestaan zolang Engeland bestond, en Engelands grootheid - mocht het zo zijn - te overleven.

Maar het was het hoge decreet van de hemel dat de majesteit van die tegenwoordigheid zou worden uitgewist. Het is een lange historie, dierbare Confraters en Broeders, - u kent ze wel. Ik moet er hier niet op ingaan. Het levenwekkende principe van de waarheid, de schaduw van de h. Petrus, de genade van de Verlosser, verlieten haar. Op de daarvoor bestemde dag werd die oude Kerk, - wonderbare, huiveringwekkende verandering! - een lijk. Een lijk dat de

lucht die zij eens verfriste, nu bedierf, - dat de bodem die zij eens zo mooi had gemaakt, nu misstond. Alles scheen aldus verloren. Een tijdje was er een gevecht, maar toen werden haar priesters verdreven of gemarteld. Heiligschennissen onnoembaar werden er gepleegd. Haar tempels werden geprofaneerd of vernield, haar inkomsten ingepalmd door een hebzuchtige adel, of verkwist aan de bedienaars van een nieuw geloof. Uiteindelijk werd de aanwezigheid van de katholieke Kerk eenvoudigweg geïgnoreerd, - haar genade ontkend, - haar macht misprezen. Ten slotte raakte haar naam zelfs onbekend, tenzij als stof voor de geschiedenis. Om dit grondig te doen duurde het een hele poos: het vroeg veel tijd, veel gepeins, veel labeur, veel gecijfer. Maar ten langen laatste werd het volbracht. Dat was een miserabele dag, dierbaren, eeuwen vóór onze geboorte! Welk een martelie moet het geweest zijn toen te leven en te zien hoe die schone gestalte van de Waarheid moreel en materieel in stukken werd gehakt, hoe ieder lid en orgaan werd afgekapt, in het vuur geworpen of de diepte ingegooid! Maar goed, ten slotte was het werk volbracht. Over de Waarheid was beschikt, ze was netjes weggestopt. En alles werd kalm, en stil, in een soort peis en vrede - en dat was zo ongeveer de toestand toen wij verschenen in deze warrige wereld.

Dierbare Confraters en Broeders, *u* hebt het aan de ene kant gezien, en sommigen onder ons aan een andere. Maar ieder van ons kan getuigen in welk misprijzen het katholicisme gevallen was ten tijde van onze geboorte. U weet het, helaas, veel en veel beter dan ik het weten kan. Doch wellicht is het niet ongepast dat ik, met een paar tekens, penseeltrekjes als het ware, van buiten uit kom getuigen van wat u zoveel échter van binnen uit getuigen kunt. Geen katholieke Kerk meer in dit land; ik mag wel zeggen: geen katholieke gemeenschap meer. Alleen nog enkele aanhangers van de oude religie, die zwijgend en droevig ronddrentelden hier en daar, als overblijfselen van wat eens was geweest. "De rooms-katholieken": - geen sekte, geen belangengroep zelfs naar menselijke opvatting, geen groep, hoe klein ook, die de Grote Communio buiten Engeland representeerde. Slechts een handjevol individu's, te tellen als de kiezeltjes en de resten van de grote zondvloed die warempel, als bij toeval, nog het credo beleden dat, in zijn tijd, het credo was van de Kerk. Hier nog een stel voor de oogst overgekomen Ieren die logeerden in een miserabele Londense wijk; daar misschien nog een oudere persoon, ernstig, eenzaam en vreemd wandelend in de straat, "een rooms-katholiek", zei men, ofschoon edel van gestalte en van een goede familie. Een ouderwets huis, somber van uiterlijk, met hoge muren rondom, een ijzeren poort met olmen, gekend als een huis waar "rooms-katholieken" woonden. Ofschoon, wie zij waren, wat zij deden, of wat met "rooms-katholiek" werd bedoeld, geen mens kon het verklaren, - maar het woord had wel een onaangename klank, en sprak van formalisme en bijgeloof. En als we dan hier en daar ergens heengingen in de grote stad en soms al eens met jongensnieuwsgierigheid keken en gluurden, kwam het wel voor dat we op een dag een of andere Moravische kapel aantroffen of een vergaderzaal van de Quakers of, de dag daarop, een kapel van "rooms-katholieken". Doch je raakte er niet wijs uit, behalve dat daar wat lichten brandden, en dat in het wit geklede jongens wierookvaten zwaaiden, maar wat het allemaal bedoelde, kon je slechts uit boeken, uit Protestantse Geschiedenissen en Preken, te weten komen en die wisten niet zo heel veel goeds te vertellen over "de rooms-katholieken". Integendeel: zij berichtten dat die lieden ooit machtig waren geweest en die macht hadden misbruikt. En bij een andere gelegenheid konden we een geleerd man, als uitkomst van zorgvuldig onderzoek en als een veel te weinig gekend wetenschappelijk feit, heel puntig het verschil horen verklaren tussen Engelse en Ierse rooms-katholieken: het lag hem hierin dat de laatsten bisschoppen hadden en de eersten bestuurd werden door vier zogenaamde apostolische vicarissen.

Dit was ook ongeveer het soort kennis van het christendom dat de oude heidenen bezaten, die zijn gelovigen overal op aarde vervolgden en hen een *gens lucifuga* noemden, een volk dat het daglicht schuwde. Zo waren de Engelse katholieken te vinden in allerlei hoeken en gangen, in kelders en zolders, of in de uithoeken van het land. Zij waren afgesneden van de

dichtbevolkte wereld om hen heen; en slechts vaag, als in een mist of schemer, als fladderende geesten, werden zij opgemerkt door de hoge protestanten, de heren der wereld. Ten slotte werden zij zo zwak, zo uitermate verachtelijk, dat verachting tot compassie leidde. De edelmoedigsten onder hun tirannen begonnen zelfs te wensen hun een gunst te bewijzen, geïnspireerd door het idee dat hun opinies eenvoudigweg té absurd waren om nog ergens door te kunnen dringen, en dat de katholieken zelf, als ze maar een beetje opstegen op de sociale ladder, die opinies wel vlug vol schaamte zouden afschudden. Uit pure vriendelijkheid jegens ons dus begonnen ze onze doctrines in de ogen van de protestantse wereld te belasteren: op die manier zou onze idiotie of ons heimelijk ongeloof kunnen gelden als een pleidooi voor medelijden.

Een *grote* verandering, een *ontzaglijk* contrast voorwaar tussen de aloude Kerk van de hh. Augustinus en Thomas en het armzalige overblijfsel van hun nakomelingen bij de aanvang van de negentiende eeuw! Het was een mirakel, mag men wel zeggen, die machtige heerschappij te hebben neergehaald; maar een groter en waarachtiger zou nog komen. Geen mens kon haar val hebben voorspeld, maar nog minder had iemand durven voorspellen dat zij zou herrijzen. De val was wonderbaar, maar, alles samen, lag in de orde van de natuur: alle dingen gaan teniet. Haar herrijzing echter zou een heel ander wonder zijn, want zoiets ligt in de orde van de genade, - en wie kan op wonderen hopen, en op zulk een wonder als dit? Heeft de hele loop van de geschiedenis ooit iets dergelijks vertoond? Ik moet wel voorzichtig spreken, en overeenkomstig met wat ik weet, maar ik herinner me niet zo'n parallel. Augustinus kwam wel naar hetzelfde eiland waarheen ook reeds vroegere missionarissen waren gekomen; maar zij kwamen naar de Britten, en hij naar de Saksen. De ariaanse Goten en Lombarden, zij ook hebben in Augustinus' dagen hun ketterij afgeschud en zich aangesloten bij de Kerk, maar zij waren nooit afgevallen van haar. Het geïnspireerde woord schijnt te impliceren dat zij, die de Zoon van God voor zichzelf hebben gekruisigd en met voeten getreden, bijna nooit de genade van de vernieuwing kunnen ontvangen. Wie had dan durven hopen dat uit een zo heiligschennende natie als de onze weer een volk zou gevormd worden voor zijn Verlosser? Welke tekenen wezen erop dat onder alle natiën déze natie zou worden uitverkoren?Had men dit vijftig jaar geleden voorspeld, zou het idee dan niet een absurd en wild idee hebben geschenen?

Dierbare Synodevaders, één man was er van uw eigen rang, toen in de rijpheid van zijn kracht en van zijn faam[161]. Zijn naam is het eigendom van dit diocees, maar hij is té groot, té eerbiedwaardig, té dierbaar aan alle katholieken om tot enig gedeelte van Engeland beperkt te blijven, nu hij toch een begrip is in ons aller mond. Welke zouden de gevoelens wel geweest zijn van deze eerbiedwaardige man, de kampioen van Gods ark in een boze tijd, als *hij* deze dag had kunnen meemaken? Het is bijna arrogant vanwege iemand die hem niet gekend heeft, een beeld te schetsen van zijn persoon, van zijn ideeën en van zijn vrienden, van wie er sommigen hier aanwezig zijn. Vergis ik mij echter, als ik zeg dat een dag zoals wij nu beleven, aan hem zou voorgekomen zijn als een droom, en indien hij hem voorspeld had, niets dan een spotternij? Stel dat hij eens, in de vervoering van zijn geest, had kunnen schouwen in de toekomst en dat zijn sterfelijk oog zich gericht had van dat onooglijke kapelletje in het dal, al eeuwenlang katholieke eigendom, naar de naburige hoogte, toen nog eenzaam en verlaten. En stel dat hij dan aan de omstaanders zou gezegd hebben: "Ik zie een kale berg boven een open landschap tegenover die grote stad, voor wier inwoners het katholicisme van zo weinig betekenis is. Ik zie hoe het terrein wordt afgepaald en met ampel hekwerk omringd; en daar rijzen plantsoenen op die de ruimte tooien en afronden.

"En daar op die hoge top[162] ver van het drukke mensengewoel, maar toch in het centrum zelf van het eiland, verschijnt een ruim gebouw, of liever gebouwencomplex, met vele

[161] Mgr John Milner, Vicarius Apostolicus van het Midland District van 1803 tot 1826.

[162] Ongeveer 10 km ten N. van Birmingham, werd tussen 1830 en 1840 een college gebouwd. Het oude lagergelegen Oscott werd later door Newman 'Maryvale' (Mariadal) geheten. In 1889 werd Nieuw Oscott een seminarie.

gevels en binnenhoven en lange kloostergangen, en de ene verdieping boven de andere. Daar rijst het, onder de aanroeping van diezelfde zoete en machtige naam die onze sterkte en trots geweest is in het dal. Nog aandachtiger kijk ik naar dat gebouw, en ik zie dat het is opgetrokken in die oude kunststijl die het verleden weer oproept, - die als verdwenen leek van het aanschijn der aarde om slechts bewaard te blijven als een curiositeit of geïmiteerd als een gril. Ik luister dan, en ik hoor een klank van stemmen, ernstig en muzikaal, die de oude zangwijze hernieuwde waarmee Augustinus koning Ethelbert begroette in de open lucht op het Kentische strand. Het gezang komt van een lange processie en windt zich met de kloosterpanden mee. Priesters en religieuzen, theologanten van het theologicum en kanunniken van het kathedrale kapittel schrijden daar in gepaste precedentie voort. En dan komt daar een visioen van wel twaalf gemijterde hoofden; en als laatste zie ik een prins van de Kerk, in de koninklijke kleur van imperium en martelaarschap, een onderpand uit Rome van Romes onwankelbare liefde, een teken dat die grote massa stevig staat in apostolische geloofstrouw en hoop. En de schaduw van de heiligen is daar ook: de h. Benedictus is er, die tot ons spreekt door de stem van bisschop en priester, en de lange eeuwen telt waarin hij bad, werkte en dacht. En daar zie ik de h. Dominicus in zijn wolwitte pij, door geen blaam geschonden, door geen smet bevlekt. En als de h. Bernardus er niet is, dan heeft dit slechts tot gevolg dat zijn afwezigheid ons meer aan hem doet denken. Maar die prinselijke patriarch, de h. Ignatius, de h. Joris van de moderne wereld, die met zijn ridderlijke lans zijn kronkelende vijand doorboort, hij is er wél, en hij stort zijn zegen uit over die stoet. En nog anderen, zijn tijdgenoten of jongeren in de geschiedenis zijn daar, wier beelden boven onze altaren staan of weldra zúllen staan - het zekerste bewijs dat de arm van de Heer niet is verkort noch Zijn genade verbruikt, - en ook zij kijken van hun hoge tronen neer op het volk. En zo schrijdt dat hoge gezelschap verder naar de heilige plaats; en daar, met verheven ritus en ontzagwekkend offer, vangen zij de grote handeling aan die hen daar samenbrengt". En welke handeling is dat? Het is de eerste synode van een nieuwe Hiërarchie: het is de verrijzenis van de Kerk.

O dierbare Confraters en Broeders, had die hoogeerwaarde bisschop toen zó gesproken, wie die hem hoorde had niet gezegd dat wat hij zei niet kón? Wat? Dat onooglijke groepje van hier en daar een gelovige, *de* rooms-katholieken, een Kerk vormen? Komt het verleden dan teruggerold? Zal het graf opengaan? Gaan de Angelsaksen weer leven voor God? Gaan de herders, die hun armzalige kuddes bewaken in de nacht, bezocht worden door een menigte hemelse heirscharen, en vernemen dat hun Heer opnieuw geboren is in hun eigen stad? Jawel, want de genade kan wat de natuur niet kan. De wereld wordt oud, maar de Kerk is immer jong. Zij kan, in welke tijd ook, als haar Heer het wil, "de volkeren weer erven, en de desolate steden weer bewonen". "Sta dan op, Jeruzalem, want uw licht is gekomen, de glorie van de Heer komt over u. Zie, duisternis bedekt de aarde, en mist de volkeren, maar over u gaat de Heer lichtend op, en Zijn heerlijkheid zal gezien worden over u. Sla uw ogen op en kijk om u heen, allen verzamelen zich en komen naar u toe: uw zonen komen uit de verte, en uw dochters rijzen op aan uw zijde". "Sta op, mijn liefste, mijn duifje, mijn mooiste, en kom. Want de winter is nu heen, en de regentijd voorbij. De bloemen zijn al verschenen in ons land, de vijgenboom toont zijn groene vijgen reeds, en de bloeiende wingerds geuren zo zoet. Sta op, mijn liefste, mijn schoonste, en kom!" Het is nu de tijd voor uw bezoeking. Sta op, Maria, en ga voort in uw sterkte naar dat noordelijke land dat eens het uwe was, en neem bezit van een natie die u niet kent. Sta op, Moeder van God, en met uw trillende stem spréék tot hen die zwanger en in barensweeën zijn, totdat het kind van genade opspringt in hun schoot! Laat stralen op ons, lieve Vrouwe, de glans van Uw lichtend gelaat, als de zon op haar sterkst, *O stella matutina,* O vredesbode, tot heel ons jaar is als een eeuwige mei! Laat van Uw zoete blik, laat van Uw pure glimlach, laat van Uw majestatische wenkbrauw tienduizend genaden régenen, niet ter verwarring en overweldiging, maar ter overtuiging en overreding van Uw vijanden. O Maria mijn hoop, o Maria onbevlekt, vervul voor ons de belofte van deze Lente!

Een tweede tempel rijst omhoog op de ruïnes van de oude. Canterbury is heengegaan, en York is heen, en Durham is heen, en Winchester is heen. Het was pijnlijk afscheid te nemen van hen! Wij klampten ons vast aan dat visioen van voorbije grootheid, en wilden niet geloven dat het verdwijnen zou; maar de Kerk van Engeland is gestorven, en de Kerk van Engeland herléèft! Westminster en Nottingham, Beverley en Hexham, Northampton en Shrewsbury, - hun namen zullen, als de wereld nog wat duurt, als muziek klinken in ons oor, aan ons hart even dierbaar zijn als de glories die ons zijn ontrukt, en heiligen zullen oprijzen uit hun schoot, indien God het wil, en weer zullen doctors de wet geven aan Israël, en predikers hun oproep laten horen tot boete en gerechtigheid, zoals dat was in het begin!

Ja, dierbare Confraters en Broeders, en als het Gods heilige wil is, zullen wij niet alleen heiligen hebben, niet alleen doctoren of predikers, - maar ook martelaars zullen onze bodem opnieuw toewijden aan God. Wij weten niet wat vóór ons ligt, eer wij ons doel hebben bereikt. Wij hebben een groots en vreugdevol werk op ons genomen, maar evenredig met Gods genade is de furie van Zijn vijanden. Zij hebben ons verwelkomd zoals een leeuw zijn prooi. Wellicht raken zij na een poos wel aan onze verschijning gewend, maar wellicht worden zij er daarom ook des te meer door geïrriteerd. Het weer oprichten van de Kerk in Engeland is een té grote taak om in een hoekje te worden gedaan. Het is niet Gods weg om grote zegeningen te besteden aan een zaak waar niet eerst grote offers werden voor gebracht. Als de waarheid in ruime kring dient verspreid over ons volk, hoe kunnen wij dan dromen of hopen dat kommer en kwel haar verbreiding niet zouden begeleiden? En wij hebben reeds - het moge zonder vermetelheid worden gezegd -, om ons werk te beginnen, een grote voorraad aan verdiensten. Wij hebben geen zó kleine uitrusting voor de beginnende strijd! Kunnen wij als gelovigen aannemen dat al het bloed van onze martelaren, vergoten drie eeuwen geleden en ook nog sindsdien, nooit zijn beloning zal ontvangen? Hebben al die priesters, zo van de seculiere als van de reguliere geestelijkheid, geleden zonder doel? Of liever voor een doel dat nog niet is bereikt? Die lange gevangenschappen, die riekende kerkers, die uitputtende onzekerheid, die tirannieke verhoren, die barbaarse vonnissen, die wilde executies, die pijnbank, die galg, die valbijl, die ketel met pek, de talloze pijnigingen van die heilige slachtoffers, o mijn God, krijgen die dingen hun beloning dan niet? Moeten uw martelaars dan schreeuwen van onder uw troon om hun liefdevolle wraak op dit onheilig volk, en blijft dit schreien dan ijdel? Zullen zij hun leven dan verliezen, en geen beter leven winnen voor de kinderen van hun vervolgers? Is dit Uw weg, mijn God, Uw gerechtige, waarachtige weg? Komt dit overeen met wat Gij beloofde, o Koning der heiligen, als ik van gerechtigheid mag spreken tegenover U? Hebt Gijzelf op het kruis niet gebeden voor Uw vijanden, en hen bekeerd? Won Uw eerste martelaar niet Uw grote Apostel, een vervolger toen, door zijn liefdevol gebed? En in die tijd van beproeving en desolatie voor Engeland, toen pijn de harten en nieren doorstak met Maria's leed bij de kruisiging van Uw mystisch lichaam, was toen niet elke traan die viel, elke bloeddrop die werd gestort, het zaad van een toekomstige oogst, waarin zij die hadden gezaaid in smart, zouden oogsten in vreugde?

En zoals dat lijden van de martelaren nog niet is beloond, zo is het wellicht ook nog niet uitgeput. Iets, voor zover wij weten, dient nog te worden geleden ter voltooiing van het noodzakelijke offer. Maar verhoede dit God terwille van dit arme volk! Konden we echter wel verrast zijn, dierbare Confraters en Broeders, dat de winter zelfs nu nog niet helemaal voorbij is? Hebben we wel het recht het vreemd te vinden dat, in dit Engelse land, de lentetijd van de Kerk uiteindelijk zou blijken een Engelse lente te zijn, een onzekere angstige tijd van hoop en vrees, van vreugde en leed, - van stralende belofte en bottende hoop, maar niettemin ook van gure winden en kille buien en plots opstekende storm?

Eén ding alleen weet ik: dat overeenkomstig met onze nood, ook onze sterkte zal zijn. Van één ding ben ik zeker: dat, hoe luider onze vijand tegen ons raast, de heiligen in de hemel des te meer zullen pleiten voor ons; dat, hoe schrikwekkender de wereld ons beproeft, Moeder

Maria ons des te dichter nabij zal zijn, samen met onze patroons en met onze engelbewaarders ook; dat, hoe boosaardiger de plannen van de mensen tegen ons zijn gericht, des te luider kreten van smeking zullen opstijgen tot God vanuit de boezem van de gehele Kerk. Wij zullen niet als wezen worden achtergelaten; wij zullen in ons de kracht voelen van de Paracleet, die beloofd is aan de Kerk en aan ieder lidmaat ervan. Dierbare Confraters en Broeders in het priesterschap, uit het diepst van mijn hart beweer ik hier, en ik ben daar diep van overtuigd, dat er onder al de aanwezigen hier niemand is die, als God het wilde, niet bereid zou zijn een martelaar te worden voor Zijn zaak. Ik zeg niet dat gij het zoudt wensen, ik zeg niet dat uw natuurlijke wil niet zou bidden dat deze kelk aan u voorbijging; ik spreek niet over wat gij zoudt kunnen, steunend op uw eigen kracht. Maar in de kracht van God, in de genade van de Geest, met de wapenrusting van het recht, met de troost en de vrede van de Kerk, met de zegen van de apostelen Petrus en Paulus, en in de naam van Christus, zoudt gij kunnen doen wat de natuur niet kán doen. Door de voorspraak van de heiligen, door de boetedoeningen en goede werken en gebeden van het volk Gods op aarde, zoudt gij krachtig worden gesteund als op de golven van het machtige diep, en buiten uzelf worden voortgedragen door de volheid van de genade, hetzij de natuur dat nu wenste of niet. Ik zeg niet: met geweld, of met ongepaste strijd, maar kalm, gratievol, zacht en blijmoedig zoudt gij opstijgen en voortrijden naar de strijd als op het geruis van engelenvleugels, zoals uw vaderen dit deden vóór u, en zij wonnen de prijs. Gij, die elke dag het Onbevlekte Lam Gods opdraagt, gij die het Mensgeworden Woord in uw handen houdt onder de zichtbare tekenen die werden ingesteld, gij die telkens en telkens weer de beker van het Grote Slachtoffer ledigt: wie is het die u zou doen vrezen? Wat is het dat u zou doen opschrikken? Wat is er dat u zou verleiden? Wie zou u weerhouden, hetzij gij lijden moet of handelen, hetzij gij de grondslagen van de Kerk moet leggen in tranen, of de kroon op het werk zetten in vreugde?

Nog een enkel woord, dierbaren. Misschien lijkt het u dat ik zó tot u niet mag spreken, maar iets pleit voor mij als verzachtende omstandigheid. Toen een grote paus in het begin van Engelands tragedie het Engels College oprichtte, waar zendelingen werden gevormd om in Engeland te komen getuigen en sterven, wie ontmoette toen de blonde Angelsaksische jeugd in Romes straten en groette hen met de uitroep "Salvete flores martyrum"[163]? En toen voor hen dan het moment kwam om de vredige thuishaven te verlaten en naar het strijdtoneel te vertrekken, tot wie gingen ze vóór hun vertrek zijn zegen vragen om hen te sterken voor de arbeid? Naar een heilige gingen ze om zijn zegen, naar een kalme oude man, die nooit bloed gezien had tenzij boetend; die wel graag gestorven was voor Christus toen de grote Xaverius de weg opende naar het Verre Oosten, maar als een schildwacht in de heilige stad bleef en vijftig jaar dezelfde weg op- en neerging, terwijl zijn broeders streden. O het vuur van dat hart, té groot voor zijn frele lichaam, zodat hij moest blijven, terwijl het in de Kerk oorlog was! En dáárom kwamen die blonde jongens naar hem vóór hun vertrek naar hun lijdenstoneel opdat de liefde in zijn brandende borst een uitweg vinden zou en overslaan van de thuisblijver op de vechter-in-het-veld. Dáárom kwamen die jeugdige strijders, één na één, naar die oude man, en zij hielden vol en wonnen de kroon en de palm, - behalve één, die niet wilde gaan, om die heilzame zegen te halen.

Dierbare Broeders, die oude man was mijn eigen h. Philippus. Excuseer mij om zijnentwil. Sprak ik té serieus, zijn zachte glimlach mildert dat wel. Drie eeuwen geleden was hij met u te Rome, toen onze Tempel viel, en nu is zijn weer-oprijzen vast een gunstig teken dat hij nu zelfs bij u is gekomen; en dat hij, a.h.w. zich herinnerend hoe hij te Rome voor u ten beste sprak en er met u vele relaties vormde, nu onder u een naam wenst te hebben, en door u bemind te worden, en u wellicht een dienst te bewijzen, hier in uw eigen land. Amen.

[163] "Gegroet, gij bloemen, martelaars!"

I. DE KARAKTERISTIEKE GAVE VAN ST. PAULUS
II. SINT PAULUS' GAVE VAN SYMPATHIE

V.O. pr. 7 & 8; 25 januari & Sexagesima 1857.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Deze beide homilieën over de h. Paulus werden, de ene op 25 januari 1857 (feest van St. Paulus' Bekering), zijnde de 3e zondag na Driekoningen, de andere op de Sexagesimazondag van hetzelfde jaar gepredikt in de door Newman als eerste rector van de r.k.universiteit van Dublin gebouwde universiteitskerk. Ze behoren tot de rijkste en de meest aansprekende van de grote bekeerling en werden, nog in datzelfde jaar 1857, gepubliceerd achter mekaar, als "Sermons VII & VIII" van zijn tweede katholieke prekenbundel, getiteld: "Sermons on Various Occasions". Ze vormen een zo hechte eenheid dat de predikant op het einde van zijn eerste homilie reeds de noodzaak aanvoelde van een binnenkort tweede homilie, die de eerste zou aanvullen en voltooien. Een beetje zoals hij gedaan had met zijn twee "Sermons" over de heilige Philippus Neri.

Beide preken zijn typisch voor zijn constante zoeken naar de harmonie van het goddelijke en het menselijke, van natuur en bovennatuur, van "myself and my Creator". Ze zijn een hymne aan de menselijkheid van de grote Apostel, wiens heiligheid, verre van zijn menselijkheid te beknotten en in te perken, deze juist verruimde, verdiepte en verfijnde.

Newman is op dat ogenblik al bijna zes jaar rector te Dublin. Zes jaar van intense arbeid om zijn ideaal van een universiteit op te bouwen: een instituut waar al het menselijke weten wordt vergaard en doorgegeven - elke tak met zijn eigen relatieve autonomie -, en waar het in harmonie wordt gebracht met de wetenschap van het geloof, de theologie. Een universiteit, waar het weten allereerst om het weten zelf wordt nagestreefd, en niet omwille van het praktisch nut ervan. Een universiteit die als doel heeft: de vorming van de 'gentleman', die als zodanig een menselijke réussite is, nog voordat het geloof hem tot hogere toppen uitnodigt.

Die menselijkheid is Sint Paulus' karakteristieke gave. "Niets van wat des mensen is, is hem vreemd", volgens de antieke spreuk. Paulus citeert heidense dichters in zijn brieven, ééns zelfs een blijspeldichter. Hij kent en bemint de mens als zodanig, zelfs in zijn zwakheid: hij kan hem volgen tot in "de tienduizend aberraties van zijn trots en zijn passie". Hij glorieert in zijn eigen zwakheid, hoezeer ook deze doordrenkt is van hemelsheid en genade. Hoezeer ook een Apostel, veel méér nog is hij een gewoon mens en wil hij als een gewoon mens worden benaderd. In deze trek van Paulus vindt Newman zichzelf volledig terug. "Ik ben wie ik ben", schreef hij eens aan iemand die hem met té veel eerbied bejegende.

Apart behandelt hij ook Paulus' liefde tot zijn eigen volk, zijn eigen ras: de Joden. Paulus pleitte bij de Heer voor de Joden, zelfs toen ze hem vervolgden. Hij was bereid plaatsvervangend te lijden voor zijn volk, ja zelfs vervloekt te zijn omwille van hen. Zijn menselijke liefde tot hen gaat tot het uiterste, tot een haast onmogelijk en onethisch uiterste!

De tweede preek behandelt Paulus' liefde tot zijn medechristenen. Ook met hen is hij slechts een gewoon mens, die er soms behoefte aan heeft zijn hart uit te storten en die er 'het hart van in' is dat hij zijn broeders van Efese, Tyrus en Cesarea moet verlaten. Bij het afscheid van zijn bekeerlingen in Asia Minor "vielen ze Paulus om de hals en kusten hem, het meest nog bedroefd om het woord dat hij hun gezegd had, dat zij zijn gelaat niet meer zouden aanschouwen." Hoezeer de grote 'Leraar van de heidenen' ook in de voortdurende contemplatie leefde van zijn Heer, toch vervreemdde hem dit niet van de wereld en van de mensen - wel integendeel. Hij verlangde ook naar hún goedkeuring, niet alleen naar die van Christus. Niet

zonder reden wordt hier dit menselijk trekje aangestipt, want te Dublin kon de zwoegende rector niet genieten van de goedkeuring van Zijne Excellentie Aartsbisschop Cullen. Deze stond zeer sceptisch tegenover het werk van de rector, - een van de redenen waarom deze er in 1858 een eind aan heeft gemaakt.

Soms gebruikt onze predikant een mooi beeld om die menselijkheid van de heilige Paulus te illustreren. Zo bijvoorbeeld dat van het mee-trillende muziekinstrument (Newman was een hartstochtelijk vioolspeler): "Zijn geest was als een muziekinstrument, harp of viool, waarvan de snaren, ofschoon onaangeraakt, trillen door de klanken die van andere instrumenten uitgaan". Zo was Paulus altijd "blij met de blijen en wenend met de wenenden". En dit gold voor zijn vrienden, zegt Newman, de personalist, "één voor één". Er was "geen enkele door de beschaving verworven gevoelsverfijning, geen enkele door gecultiveerde kringen zo gewaardeerde correctheid en schoonheid van handelen, waarvan hij niet het model was". Met andere woorden, Paulus was een 'gentleman'.

Wat verder treft in deze homilie zijn de uitgebreide parallellen die Newman trekt tussen de Apostel van de heidenen en de stichter van zijn congregatie, de heilige Philippus Neri. Hij spreekt op de duur bijna evenveel over de zo menselijke Neri als over Paulus van Tarsus. Alle twee waren zij diep gevoelig, eenvoudig en nederig, en konden zij zich inleven in de toestand, het karakter, de behoefte aan erkenning en liefde van de mensen, die zij op hun levenspad kruisten. Mateloos als Paulus' liefdedrang uitging naar de allesoverweldigende liefde van zijn Verlosser Christus, toch kon hij niet werken en leven zonder de liefde van zijn mensen.

In de twee preken wier vertaling nu volgt, komt zowel Newman, de kenner en minnaar van de Schrift, aan bod als de uiterst gevoelige en beschaafde Oxfordhumanist alsmede de fijne schrijver en stilist, een der beste van de Engelse 19e eeuw. In zijn persoon hebben we uiteindelijk een perfecte en zeldzame illustratie van de oude spreuk: *Gratia perficit naturam* (de genade vervolmaakt de natuur): zij verzwakt of vernietigt ze niet, maar maakt de natuur meer zichzelf, d.w.z. zij maakt ze meer menselijk, zij schept een volmaakte harmonie tussen wat van God is en wat van de mens.

Overschouwen we nu het geheel van die vele jaren vlijtige en succesrijke predicatie tussen de eerste homilieën van de jonge, vurige diaken en priester van de anglicaanse Kerk in de jaren twintig en die van de rijpere, meer bezonkene van de oudere oratoriaan, en later zelfs kardinaal, uit de tweede helft van de 19e eeuw, dan zien we, grof geschetst, toch een duidelijke groei naar die perfectie toe, naar dat evenwicht tussen het natuurlijk-menselijke en het bovennatuurlijk-goddelijke.

Zijn acht bundels parochiepreken, we moeten het bekennen, komen vaak hard en streng aan. Ik heb er met moeite enkele gevonden die ook heden nog kunnen worden geappreciëerd. Dit was ongetwijfeld ook te wijten aan de geest van de eeuw, de "Victorian age", die bovenal waardeerde - en dit was ook zo bij de vrijdenkers - alwat 'respectable' was en de heersende 'fashion' eerbiedigde en volgde. En wat de religie betrof, deze móést hard en streng zijn. God móést gevreesd worden: Hij was een strenge Rechter. Zelfs in een preek ter gelegenheid van de begrafenis van een pastor - gelukkig ongepubliceerd - vond ik nog strenge aanklachten tegen sommige aanwezigen, die hij 'but half Christians, unrenewed, cold, lifeless' (slechts halve christenen, onvernieuwd, koud, levenloos) noemde: zij hadden de dode gehaat.

In de eerste prekenbundel na zijn bekering, de "Discourses to Mixed Congregations", zien we dan de reactie: de haast barokke stijl vertolkt een overstromende vreugde, nog bevorderd door het bijwonen van homilieën in de Italiaanse kerken. In de volgende bundel, de "Sermons on Various Occasions" matigt hij die zuiderse opflakkering dan weer, komt gedeeltelijk terug tot zijn vroegere reserve en bereikt het evenwicht waarover wij hierboven hebben gesproken.

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

V-E-R-T-A-L-I-N-G

- *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis,ut inhabitet in me virtus Christi*
Daarom zal ik gaarne grootgaan op mijn zwakheden,opdat Christi kracht in mij moge wonen.
2 Kor XII, 9

Vanaf het begin van de geschiedenis tot het einde gelijken alle heiligen hierin op elkaar dat hun voortreffelijkheid bovennatuurlijk is, hun daden heldhaftig, hun verdiensten buitengewoon en ver boven die van andere mensen verheven. Allen illustreren zij op merkwaardige wijze de goddelijke deugden. Allen zijn zij gezegend met een zeldzame en speciale verbondenheid met hun Schepper en Heer. Allen leiden zij een leven van boete, en bij het verlaten van deze wereld wordt hun de louteringspijn onthouden die het lot is van de meeste heilige zielen tussen hun aardse leven en de hemel, tussen hun dood en de eeuwige glorie. Maar ondanks deze vele tekens die erop wijzen dat zij tot één en dezelfde hemelse familie behoren, kunnen ze toch naar het uitwendige in twee groepen worden ingedeeld.

Enerzijds is er de groep van hen die zo opgaan in het goddelijke leven dat zij, zelfs in het lichaam, geen aandeel schijnen te hebben in de aarde of in de menselijke natuur. Ze schijnen te denken, te spreken en te handelen onder de simpele invloed van bovennatuurlijke opvattingen, affecties of motieven. Als zij anderen liefhebben, dan is dit eenvoudigweg omdat zij God liefhebben, en omdat de mens het voorwerp is ofwel van Zijn medelijden ofwel van Zijn lofprijzing. Als zij zich verheugen, dan is dit in het onzichtbare. Als zij interesse voelen, dan is dit voor het bovenaardse. Als zij spreken, dan is dit bijna met de stem van engelen. Als zij eten of drinken, dan is dit bijna alleen met het voedsel van de engelen. Het wordt inderdaad in hun levens verhaald dat, gedurende wéken, hun voedsel uit niets anders bestond dan uit dat hemelse Brood dat het eigenlijke onderhoud is van de ziel. We mogen aannemen dat dit het geval is geweest met de h. Johannes de evangelist, met de h. Maria-Magdalena, met de woestijnkluizenaars en met vele maagdelijke vrouwen wier leven door de mystieke theologie wordt bestudeerd.

Anderzijds is er die tweede groep, die eveneens gekenmerkt wordt door de grootste graad van heiligheid, voor zover onze ogen dit kunnen onderscheiden. Maar bij hen is het bovennatuurlijke er niet om de natuur te vervangen, doch om met haar mee te werken, haar te versterken, te verheffen en te veredelen. De mensen van deze groep zijn niet minder mens omdat ze heilig zijn. Zij ontdoen zich niet van hun natuurlijke talenten, maar gebruiken ze tot glorie van hun Gever. Zij handelen niet buiten, maar via die gaven. Zij verduisteren ze niet door de schittering van de goddelijke genade, zij transformeren ze alleen. Zij zijn bedreven in menselijke wetenschap. Zij zijn actief in de menselijke samenleving. Zij begrijpen het menselijk hart. Zij kunnen zich inleven in de mentaliteit van andere mensen. En dit alles ten gevolge van natuurlijke gaven en seculiere opvoeding. In hun gelukkige staat van zuiverheid en vrede blijven zijzelf immuun voor alle kwaad, maar in hun verbeelding kunnen zij de tienduizend aberraties volgen van trots, passie en wroeging. De wereld is voor hen een boek waartoe zij zich getrokken voelen om haarzelf. Een boek dat zij vloeiend lezen en dat hen van nature interesseert, al is de genade in hen zo sterk dat zij er slechts in studeren en ermee omgaan voor de glorie van God en het heil van de zielen. Aldus kennen zij de gedachten, gevoelens, gesteltenissen, neigingen, sympathieën en antipathieën van andere mensen, voor zover die niet zondig zijn. Al die eigenschappen van de menselijke natuur bezitten zij, alleen meer gezuiverd, geheiligd en verheven. Dit soort vromen is alleen maar welsprekender, poëtischer, diepzinniger en verstandelijker, omdat ze zoveel heiliger zijn. Zonder teveel te eisen, mag ik bij hen misschien velen van de oude kerkvaders rekenen, de h. Chrysostomus, de h. Gregorius van Nazianze, de h. Athanasius, en bovenal de grote heilige van deze dag, de h. Apostel Paulus.

Ik acht het een gelukkige omstandigheid dat in deze kerk[164], geplaatst onder de bescherming van de hh. Petrus en Paulus, de speciale feestdagen van deze twee heiligen (de 29e juni voor wat de h. Petrus en de dag van vandaag voor wat de h. Paulus betreft), in het eerste jaar dat we hier samenzijn, elk op een zondag vallen. Dank zij Gods beschermende Voorzienigheid hebben wij nu de laatste van die twee dagen, de Bekering van de h. Paulus, bereikt. Deze gelegenheid laat ik niet graag voorbijgaan om u, dierbare broeders, ondanks mijn geringe bekwaamheid, althans enkele opmerkingen aan te bieden over het wondere werk van Gods creatieve genade, ons zo weldadig ter contemplatie voor ogen gesteld in de persoon van deze grote Apostel. Het beste wat ik over hem kan zeggen zal hem nog geheel onwaardig zijn, ik weet het, en zelfs dat beste kan ik niet naar behoren uiteenzetten binnen de beperkte tijdsruimte die mij bij deze gelegenheid werd toegestaan. Maar toch, wat tot zijn eer en Gods glorie wordt gezegd, moge hém die het zegt - hoe gebrekkig ook - ten goede komen. Het doe hem gunstig op de spreker neerzien en het worde minzaam aanvaard door zijn en onze Heer en Meester.

Daar ik nu begonnen ben met de h. Paulus tegenover de h. Johannes te stellen en te impliceren dat deze laatste een zuiverder bovennatuurlijk leven heeft geleid dan de eerste, zou het er kunnen op lijken, dierbare Broeders, dat ik de h. Paulus een beetje kleiner wil maken. Daarbij zou u mij de vraag kunnen stellen of er wel enige heilige op aarde is geweest die in intiemere communie met de goddelijke Majesteit heeft geleefd dan de h. Paulus. U zult mij herinneren aan zijn eigen woorden: "Ik leef niet meer, maar Christus leeft in mij; en ik, die nu leef in het vlees, ik leef in het geloof aan de Zoon van God, die mij heeft liefgehad en zich heeft overgeleverd aan mij". En u zult verwijzen naar zijn verbazingwekkende extases en visioenen, zoals toen hij werd opgenomen tot in de derde hemel, en heilige woorden hoorde "die het aan een mens niet toegestaan is te spreken". U zult zeggen dat hij "in geen enkel opzicht onderdeed" voor de h. Johannes waar het de ontzagwekkende initiatie betreft in de mysteries van het koninkrijk der hemelen. Dit alles kunt u zeker opwerpen; maar ik heb ook niets gezegd wat daarmee in strijd was. Weliswaar kunnen we geen heiligen met elkaar vergelijken, maar ik ben het met u eens dat de h. Paulus gunsten heeft ontvangen, die o.i. even verheven zijn als die welke de h. Johannes werden gegund. Maar anderzijds stond deze laatste in die tekenen van Gods liefde ook niet ten achter bij de eerste. Inderdaad behoren die tekenen - ik zei het reeds in het begin - in mindere of meerdere mate tot volstrekt alle heiligen.

Mijn vraag is nu echter niet naar die punten waarin de h. Paulus met andere heiligen overeenkomt, maar naar zijn distinctief kenmerk, naar wat hem van anderen herkenbaar doet verschillen, naar wat er bijzonder aan hem is. En ik denk dat dit karakteristieke aan hem hierin bestaat dat, zoals ik reeds zei, bij hem de volheid van Gods gaven het menselijke niet vernietigt, maar vergeestelijkt en vervolmaakt. Hier gaan zijn eigen woorden - die hij in een andere context gebruikt, maar die a.h.w. het principe poneren waarnaar zijn karakter werd gevormd - :"Wij willen liever niet *ont*kleed worden", zegt hij, "maar *over*kleed, zodat wat sterfelijk is door het onsterfelijke leven wordt opgeslokt". Bij hem werd de menselijke natuur, werden menselijke affecties en menselijke gaven doordrenkt en 'doorgloried' door een nieuw en hemels leven. Maar zij bleven bestaan: hij spreekt erover in de tekst, en in zijn nederigheid noemt hij ze zijn zwakheid. Hij verloor zijn natuur niet, maar hij werd bekleed met de genade en de kracht van Christus, en daarom *glorieert* hij in zijn zwakheid. Dit is het onderwerp waarover ik zou willen uitweiden.

Een heidense dichter heeft eens geschreven: "Homo sum, humani nihil a me alienum puto"[165]. - "Ik ben een mens, en niets menselijks is mij vreemd:" en het gevoel, dat dit gezegde verwoordt, is door velen terecht geprezen. Welnu, dit is m.i., in een volheid van betekenis die een heiden niet kon begrijpen, dé karakteristiek van deze grote Apostel. Hij

[164] 'Deze kerk is de katholieke universiteitskerk van Dublin, zopas door Newman gebouwd. Onrechtvaardig door een Engels tribunaal veroordeeld tot een boete van £ 100 in een door de afgevallen priester Achilli OP tegen hem
[165] Terentius, *Heautontimoroumenos (de zelfkweller)* I, 1, 25.

spreekt altijd, om zijn eigen woorden te gebruiken, "over menselijke dingen", en "als een mens", en "zoals dat onder mensen gebruikelijk is", en "op een dwaze manier". Met andere woorden: de menselijke natuur, de gemeenschappelijke natuur van heel Adams ras, sprak in hem, werkte in hem, met een energie, een présence, een soort lichamelijke volheid, die wel steeds onder de leiding stond van de soevereine goddelijke genade, maar die toch nooit iets verloor van haar vrijheid en kracht omdat ze ondergeschikt was. En de sterkte van dat menselijk-natuurlijke in hem heeft als gevolg dat hij in staat is om in de menselijke natuur binnen te dringen en ermee te sympathiseren dankzij een gave, die op een bijzondere wijze de zijne is.

Nu, het meest onthutsende voorbeeld hiervan is dat hij, ofschoon zeer gewetensvol en onberispelijk van leven vóór zijn bekering, toch niet aarzelt zichzelf te associëren met de verachte heidenen en te spreken alsof hij een van de hunnen was. Voordat de h. Philippus Neri communiceerde placht hij te zeggen: "Heer, ik getuig hier voor U dat ik voor niets anders deug dan om kwaad te doen." In de biecht was hij gewoon te zeggen: "Ik heb nog nooit één goede daad verricht." Vaak zei hij: "Voor mij is er geen hoop meer." En aan een penitent verklaarde hij: "Wees er zeker van dat ik een mens ben zoals mijn medemensen, en niets meer." Wel, ik denk dat de h. Paulus ongeveer op dezelfde manier al zijn medemensen, heel het ras van Adam, in zichzelf aanwezig voelde. Hij wist dat hij gevangen zat in een natuur, dat hij in het bezit was van een essentie, die in staat was te verdolen in al de vele emoties, listen, bedoelingen en zonden waarin zij in werkelijkheid verdoold was over de hele wijde wereld en bij de grote meerderheid van de mensen. En in die zin droeg hij de zonden van alle mensen, identificeerde hij zich met hen, en sprak hij over hen en over zichzelf als over één persoon.

Hij namelijk, die zichzelf beschreef als een strenge Farizeeër zonder blaam en getrouw aan de wettelijke gerechtigheid, consciëntieus in zijn plichten tegenover God evenals zijn voorvaderen, spreekt elders toch over zichzelf als over een losbandige uitgestotene heiden voordat de genade van God hem riep. Niet alleen rekent hij zichzelf - zoals hij door geboorte ook was - tot de "kinderen der wrake", maar hij rangschikt zichzelf bij de heidenen als "levende in de lusten van het vlees" en "vervullende de wil van het vlees". En in een andere brief beschrijft hij zichzelf op dat ogenblik als "vleselijk, verkocht aan de zonde", spreekt hij over "de zonde die in hem woont" en over zichzelf als "dienaar van de zondewet met het vlees". En dit alles - ik herhaal het - toen hij reeds een in de genade bevestigde Apostel was. En op dezelfde manier spreekt hij over de begeerlijkheid als over iets zondigs; dit alles omdat hij zo levendig besefte wat die door de genade geheiligde natuur van hem in aanleg was - waartoe zij in staat was als de genade haar verliet.

En zo verklaar ik ook Paulus' voorkeur voor de heidense auteurs, voor hen die wij nu de klassieken noemen - iets wat heel merkwaardig is. Hij, de Apostel van de heidenen, was belezen in de Griekse letteren, zoals de wetgever van de Joden, zijn tegenhanger, belezen was in de wijsheid van de Egyptenaren. Hij gaf die wetenschap niet op toen hij "Christus had leren kennen." Ik overdrijf, denk ik, niet wanneer ik dit zeg. Tot driemaal toe gaf hij zich de moeite om passages van hen te citeren: een eerste keer, sprekende tot de heidense Atheners - een andere keer, zich richtende tot zijn bekeerlingen van Korinte - en een derde keer in een privévermaning aan het adres van zijn discipel, de h. Titus [166].En dit is des te merkwaardiger, daar één van de geciteerde auteurs een komedieschrijver schijnt te zijn geweest wiens stukken zich niet bepaald aanbevalen om hun hoge moraliteit. Hoe zullen wij dit verklaren? Schiep de h.. Paulus behagen in de zedeloosheid? God verhoede mij zoiets te beweren! Neen, maar zijn gevoel was als dat van een bewaarengel, die de zonde van zijn opstandige beschermeling zíét, hem dan aanstaart, en weent. Met dit verschil, dat hij voor zondaars een sympathie voelde, die een engel (met alle eerbied!) niet voelen kán. Hij was een echte minnaar van de zielen. Hij beminde onze arme menselijke natuur met een hartstochtelijke liefde, en de letterkunde van de

[166] Het eerste citaat is van Ps-Epimenides, het tweede van de Griekse komedieschrijver Menander (+ 292 v.C.), het derde wordt toegeschreven aan de Kretenzische dichter Epimenides (6e e.v.C.).

Grieken was daarvan alleen maar de uitdrukking. En over die menselijke natuur kon hij zich buigen met tederheid en rouw, hopende op haar wedergeboorte en haar heil.

Op die manier verklaar ik zijn vertrouwd-zijn met de heidense poëten. Sommigen onder de heidense kerkvaders waren van oordeel dat de Grieken onder een speciale hoede van de Voorzienigheid stonden, al werd hun die niet rechtstreeks door de hemel geschonken zoals aan de Joden. Welnu, de h. Paulus - als ik dat zeggen mag - schijnt dit gevoelen te delen. Hoewel hij duidelijk leert dat de heidenen in duisternis en zonde verkeren en dat zij in de macht zijn van de Boze, toch wil hij niet aanvaarden dat zij aan het oog van de goddelijke Barmhartigheid ontsnappen. Integendeel: hij spreekt over God als over Hem, die "voor hen bepaalde tijden en grenzen van hun woongebied heeft vastgesteld." Dit wil zeggen dat Hij met hen meegaat, door alle revoluties en volksverhuizingen heen, "opdat zij Hem zouden zoeken of zij Hem misschien al tastende mogen vinden," want, zo gaat hij verder, "Hij is niet ver van ieder van ons." Een andere keer, toen de Lycaoniërs hem wilden aanbidden, stelt hij zich onmiddellijk op hun niveau en rekent hij zichzelf als één van hen, maar tegelijk spreekt hij over Gods liefde voor hen, ofschoon zij heidenen waren. "Mannen, waarom doen jullie dat?" roept hij; "ook wij zijn sterfelijke mensen zoals jullie!" En hij voegt erbij dat God in het verleden wel alle naties toestond hun eigen wegen te bewandelen, maar dat Hij "zich toch niet onbetuigd liet door vanuit de hemel goed te doen, regen en vruchtbare tijden te schenken en onze harten te vullen met voedsel en blijdschap." U ziet dat hij zegt "*onze* harten", niet "uwe", alsof hij één van die heidenen was. En op een mensvriendelijke manier verwijlt hij bij het voedsel en de blijdschap die dit aan de arme heidenen gegunde voedsel schonk.

Daarom is hij ook de Apostel die er speciaal op insisteert dat wij allen afstammen van één vader, Adam. Hij vond vreugde in de gedachte dat alle mensen broeders waren. "God," zegt hij, "heeft het hele mensdom uit één mens gemaakt"; "evenals in Adam allen sterven, zo zullen allen in Christus levend worden gemaakt." Ik zal nog slechts één passage over dit onderwerp uit de grote Apostel citeren, die ene waarin hij met zo'n tederheid spreekt over de gevangenschap en de zieleangst en het verlangen en de bevrijding van onze arme menselijke natuur. "Het verwachtende schepsel," zegt hij, - en hij bedoelt de menselijke natuur - "reikhalst naar de openbaring van de kinderen Gods. Want de schepping is aan de vergankelijkheid onderworpen, niet uit eigen wil, maar door de wil van Hem die haar daaraan onderworpen heeft. Maar zij is niet zonder hoop. Ook de schepping zal verlost worden uit de slavernij van de vergankelijkheid om deelachtig te worden aan de glorierijke vrijheid van de kinderen Gods. Want wij weten dat elke creatuur zucht en kreunt in barensweeën tot op de huidige dag."

Dit zijn de voorbeelden van die tedere genegenheid die de Apostel koesterde voor al zijn medemensen, de kinderen van Adam. Maar als hij zoveel voelde voor al de rassen, over de wereld verspreid, wat voelde hij dan niet voor de mensen van zijn eigen volk! O welk een bijzonder bitterzoet mengsel van edele trots (als ik zo mag zeggen) en van diepborende, overweldigende smart berokkende hem de gedachte aan het volk van Israël! Het hoogste volk en het laagste, zijn eigen dierbaar volk, welks heerlijkheid van kindsbeen af in zijn verbeelding en in zijn hart stond geprent! Dat volk, in het bezit van het eerstgeboorterecht en de belofte, maar in plaats van er gebruik van te maken ze in zijn dwaasheid verwerpende! Helaas! Helaas! Hijzelf had eens meegedaan met die dwaasheid en was uit zijn waanzin slechts gered door de wonderbaarlijke kracht van God! O dierbaar volk! O heerlijk ras! Zo erbarmelijk gevallen, zo groot en toch zo laag! Op zo'n toon spreekt hij over de Joden, als een Jeremia en een David tevens - als een zorgzame David vol vaderlandsliefde, als een aanklagende Jeremia, die treurt en berust.

Overweeg zijn woorden! "Ik spreek de waarheid in Christus," zegt hij; "ik lieg niet, mijn geweten legt getuigenis af in de Heilige Geest, dat er in mijn hart grote droefheid is en voortdurende smart." Wel genoot hij visioenen en extases, was hij op wondere wijze uitverko-

ren, bezat hij talenten van allerlei aard, prangden hem de zorgen van zijn apostolisch ambt en "de bekommernis om alle kerken" - en je zou dus denken dat hij reeds genoeg had om zich over te grieven of te verblijden. Maar neen, deze bijzondere gedachte achtervolgt hem steeds in geest en hart. Ik bedoel de gedachte aan zijn eigen rampzalig volk, dat zo'n waanzinnig verzet voerde tegen de beloofde Verlosser en dat eeuwen en eeuwen lang had uitgekeken naar de Hoop van Israël, de weg voor die Hoop geëffend had, die had aangekondigd, ervoor geleden had, die gekoesterd en beschermd had - en die toch verwierp toen ze zich verwezenlijkte, en daarmee de vrucht verloor van zijn langdurig geduld. Hij verwijlde treurig bij hun vergane glories: "Het zijn toch Israëlieten," zei hij, "aan hen behoort de adoptie tot kinderen, de heerlijkheid en het Verbond, de Wet, de eredienst en de beloften. Van hen zijn de aartsvaders, en van hen stamt Christus af naar het vlees, Hij die over alle dingen heerst en die God is, gezegend in alle eeuwigheid. Amen."

Hoe hard viel het hem, toen hij hen wel móést opgeven! Hij pleitte voor hen op het ogenblik dat ze zijn Heer en hemzelf vervolgden. Hij herinnerde zijn Heer eraan dat hijzelf ook eens Diens vervolger was geweest - waarom hen dan niet nog een tijdje langer op de proef stellen? "Heer", zei hij, "zij wéten dat ik Uw gelovigen in de gevangenis liet werpen en in de synagogen deed geselen. En toen het bloed van Uw getuige Stephanus vergoten werd, stond ik daarbij, stemde ermee in en bewaarde de mantels van hen die hem doodden." U ziet dat zijn oude gemoedsgesteltenis, de gevoelens en ideeën die hem onze Heer deden vervolgen, hem nog altijd duidelijk vóór ogen stonden en dat hij ze zich realiseerde alsof hij ze nog steeds bezat. "Ik getuig van hen", zegt hij, "dat zij vol ijver zijn voor God, maar het juiste inzicht missen." O blinden! Blinden! schijnt hij te zeggen - o dat er toch nog zoveel goeds in hen is, zoveel ijver, zoveel godsdienstzin, zoveel standvastigheid, zoveel beslistheid, die lijkt op die van Josia, Mathatia of de Makkabeeër, om de gehele wet te onderhouden en Mozes en de profeten eer te betuigen! Maar dat alles hebben ze bedorven en ongedaan gemaakt door één fatale zonde!

En wat voelt hij dat hij moet doen? Bij zekere gelegenheid verlangde Mozes te lijden in plaats van zijn opstandige volk: "Ofwel vergeef hun die zonde" bad hij, "ofwel, als U het niet doet, schrap mij dan uit het boek des levens." En nu, nu de nieuwe Wet verkondigd werd en het uitverkoren volk dezelfde zonde beging, verlangde zijn grote Apostel hetzelfde: "Ik wenste zélf", zegt hij, met een zinspeling op de doodsstrijd waar hij doorheen was gegaan, "ik wenste zélf vervloekt en van Christus gescheiden te zijn omwille van mijn broeders, die mijn stamverwanten zijn naar het vlees." En zelfs toen alles vergeefs was, toen ze bleven volharden in de boosheid, en Gods hoge besluit in werking trad, ook toen nog wilde hij, uit liefde tot hen, ten slotte niet toegeven dat zij verworpen waren. Hij troostte zich met de gedachte dat er nog zovele uitzonderingen waren op dit akelige vonnis."Heeft God soms Zijn volk verstoten?" vraagt hij; "dat verhoede Hij! Want ikzelf ben ook een Israëliet, uit het zaad van Abraham, uit de stam van Benjamin." "Niet allen die uit Israël stammen, behoren tot Israël."En hij insisteert op zijn hoopvolle verwachting dat zij zich in de toekomst zullen herstellen."Zij zijn vijanden," schrijft hij aan de christenen van Rome "om uwentwil; "d.i. door hún verlies hebt ú gewonnen; "maar zij blijven Gods dierbare vrienden omwille van de aartsvaders; want God heeft geen spijt over Zijn gaven of roeping." "De verblinding die over een deel van Israël gekomen is, duurt slechts totdat de massa van de heidenen is binnengegaan, en zo zal ten slotte heel Israël worden gered."

Dierbare Broeders, ik heb u nu enigszins mijn bedoeling verduidelijkt, toen ik u zei dat Paulus' karakteristieke gave gelegen is in een bijzonder besef van de menselijke natuur zoals ze werkelijk is, en in een intieme familiariteit ermee vanwege een voortdurend liefdevol nadenken erover. De Apostel eigende ze zich volledig toe in plaats van haar te vernietigen. Hij sympathiseerde met haar op hetzelfde ogenblik dat hij haar met boete kastijdde en met de hem geschonken genade heiligde. Ofschoon nooit een heiden geweest, ofschoon niet langer een

Jood, toch was hij om zo te zeggen een heiden in aanleg en een Jood in de geschiedenis van het verleden. Zijn levenslange verbeelding stelde hem in staat zich te werpen in de mentaliteit van het heidendom, waar al de neigingen, die in hem sluimerden, werden geactualiseerd en al haar zwakheden zich ontwikkelden tot zonde. Zijn alerte memorie maakte hem ertoe bekwaam zijn vroegere gevoelens en ideeën als Jood op te roepen, die bij anderen wellicht waren uitgewist door een miraculeuze bekering. En daarom, al deed hij voor geen enkele andere heilige onder, was hij tevens nog volop mens, en in zijn visie nog steeds een zondaar.

En als dat zo is, dierbare Broeders, ziet u dan niet hoe uitermate geschikt hij was voor het ambt van œcumenische Leraar, en van Apostel, niet alleen van de Joden, maar ook van de heidenen? De Almachtige werkt soms door een mirakel, maar meestal bereidt Hij Zijn instrumenten voor met de methodes van deze wereld. Zoals Hij zielen tot zich trekt "met de leidsels van Adam", zo selecteert Hij ze voor Zijn dienst volgens hun natuurlijke krachten. De h. Johannes, die aan zijn borst rustte, wiens boek het heilig hart van Jezus en wiens wetenschap de "scientia sanctorum", die der heiligen, was, werd niet gekozen om de Leraar van de volkeren te zijn. De h. Petrus, onderwezen in de geheimen van het geloof, scheidsrechter van de leer en opperste leider van de gelovigen, ook hij werd gepasseerd voor dit werk. Het prediken voor de wereld werd speciaal hém opgedragen, die kennis van de wereld had. Verzachting van het hart moest híj beproeven die dit hart verstond. Het was zijn sympathie die het instrument was van zijn invloed; het was zijn liefdevolle genegenheid die de titel en het werktuig was van zijn heerschappij. "Ik werd een Jood voor de Joden," zegt hij,"om de Joden te winnen; en voor hen die onder de Wet stonden werd ik als een onder de Wet, om hen die onder de Wet stonden te winnen. En voor hen die zonder de Wet waren werd ik als een-zonder-de-Wet, om hen die zonder de Wet waren te winnen. Ik werd zwak voor de zwakken om de zwakken te winnen. Ik werd alles voor allen om hen allen te redden."

En nu, dierbare Broeders, is mijn tijd voorbij, nog voordat ik goed en wel met mijn onderwerp begonnen ben. Want hoe kan men zeggen dat ik in de grote Apostel ben binnengedrongen, nu ik nog niet eens zijn christelijke liefde, zijn houding tegenover de kinderen van God heb aangeraakt? Tot hiertoe heb ik voornamelijk gesproken over zijn sympathie met de onverloste menselijke natuur, die de steun van de bovennatuur moet ontberen, en nog niet over die hunkering van zijn hart, zoals het zich actief manifesteerde onder de genade van de Verlosser. Maar wellicht is het passender om op het feest van zijn Bekering dáár op te houden waar ook de liturgie van de dag hem achterlaat. En wellicht komt er een andere gelegenheid voor mij - als dat van mij niet pretentieus is - om nog eens over hem te spreken.

Moge intussen deze glorierijke Apostel, deze aantrekkelijkste van alle geïnspireerde auteurs, deze meest innemende en minzame van alle leraars, mij een goede dienst bewijzen - aan mij, die altijd een bijzondere godsvrucht voor hem heb gevoeld! Moge deze grote heilige, deze zo brede geest, dit zo liefdevolle hart met zijn rijkdom aan sympathie, een vriendelijke gedachte over hebben voor ieder van ons, hier aanwezig, volgens zijn eigen noden! Hij heeft zijn menselijke ideeën en gevoelens met zich meegenomen naar zijn troon hierboven. Maar ofschoon hij nu de Oneindige en Eeuwige Essentie van God aanschouwt, toch herinnert hij zich nog wel die woelige, rusteloze oceaan hierbeneden - een oceaan van hoop en vrees, van impulsen en verzuchtingen, van pogingen en mislukkingen, die nog steeds is wat hij was toen hij bij ons vertoefde. Vragen wij hem onze voorspreker te zijn bij Gods hoge Majesteit, dat ook wij iets mogen hebben van die tederheid, die compassie, die genegenheid, die liefde tot de broederlijkheid, die afkeer van twist en partijschap, waarin hij zó uitmuntte. Vragen wij hem heel in het bijzonder - dit is onze plicht - de hoogeerwaarde Prelaat, Mgr. Paul Cullen, te zegenen, onder wiens jurisdictie wij hier leven en wiens naamfeest het heden is: dat Paulus' grote naam voor hem weze een toren van sterkte, een bron van troost, nu, in de dood en op de dag van de rekenschap!

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0

DEEL II: SINT-PAULUS' GAVE VAN SYMPATHIE

VO, 'Sermon' VIII, Sexagesimazondag 1857.

Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis. Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo.

Gezegend zij de God en Vader van onze Heer Jezus Christus, de Vader van de barmhartigheid en de God van alle vertroosting. Die ons in al onze wederwaardigheden troost, zodat ook wij in staat zijn hen die in druk verkeren op te beuren met de verkwikking waarmee wijzelf door God worden verkwikt. (2 Kor I, 3-4).

Er is niemand die de wereld zozeer bemind heeft als Hij die ze heeft gemaakt. Niemand heeft het menselijk hart, de menselijke natuur en de menselijke gemeenschap in al haar vele vormen zo wel begrepen - niemand is zo diep doorgedrongen ín en heeft met zoveel tederheid de grootheid en kleinheid gemeten ván de mens, van zijn doen en lijden, zijn lotgevallen en wederwaardigheden - niemand heeft zo'n intiem medelijden gevoeld met zijn onwetendheid en zijn schuld, met zijn rebellie in het heden en zijn vooruitzichten in de toekomst - als de Alwetende. Alwat Hij werkelijk voor ons gedaan heeft is het bewijs hiervoor. "God heeft de wereld zozeer bemind dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven." Hij beminde de mens in zijn besmetting, ondanks de afkeer waarmee die besmetting Hem vervulde. Hij beminde de mensen met de liefde van een vader, die een onwaardige zoon niet voorgoed verwerpt, maar de persoon liefheeft terwijl de zonde hem ergert. Hij beminde hen om wat er in hen nog overbleef van hun oorspronkelijke voortreffelijkheid, die in zekere mate zijn eigen voortreffelijkheid weerspiegelde. Hij beminde hen voordat Hij hen verloste, en Hij verloste hen omdat Hij hen beminde. Dit is die "philanthropia" of "menselijkheid" van God onze Verlosser, waarover de geïnspireerde schrijvers spreken.

Niemand, zeg ik, kan het mensengeslacht zo goed kennen, niemand kan het zo waarachtig liefhebben om wat het is, als Hij die Zijn Zoon zond, in alles aan Hem gelijk, - als Hij die kwam van de Eeuwige Vader, om het te redden. Maar Zijn kennis van de mens en Zijn liefde tot de mens sproten voort, niet uit enige natuurlijke sympathie, maar omdat het Zijn goddelijk privilege was "te weten wat er in de mens is." En zelfs toen Hij mens werd, zelfs dan kende Hij slechts door middel van die goddelijke Alwetendheid, en niet door eigen experiëntie, de wanorde in onze geest en de dwingelandij van Satan. Wel deelde Hij onze zwakheden, maar Hij kon geen deelgenoot zijn in onze weerspannigheid, onze hartstochtelijkheid en onze onwetendheid.

Maar er bestaat een kennis ván en een liefde vóór de menselijke natuur, die de heiligen bezitten en die voortkomt uit een intieme ervaring van wat de menselijke natuur werkelijk is, in al haar prikkelbaarheid en overgevoeligheid, haar wanhoop en veranderlijkheid, haar ziekelijkheid, blindheid en onmacht. De heiligen bezitten deze gave. Het is een gave van omhoog, al wordt ze ook menselijk verkregen. Dit kan gebeuren door de herinnering aan wat zijzelf waren vóór hun bekering of door een levendig vatten en waarderen van hun eigen natuurlijke gevoelens en neigingen. Onder hen nu die deze gave bezaten, is de grote Apostel van de heidenen het meest treffende en merkwaardige voorbeeld. En in deze tijd van het jaar kan het niet misplaatst zijn over hem te spreken, als we bedenken met welke aandrang de Kerk hem in de afgelopen weken vóór ons heeft geplaatst. Eerst laat zij op de vigilie van Kerstmis zijn stem voortdurend de hele dag horen om als met de bazuin van een heraut de komst van de mensgeworden Genade op aarde aan te kondigen. Daarna gaat zij voort met zijn brieven te lezen tot Septuagesima. En ten slotte, nog niet tevreden met het feest van zijn bekering, wijdt zij

opnieuw een dag aan hem op Sexagesima, een zondag die soms samenvalt met dat bekeringsfeest en die een tweede herdenking is van de Apostel.

Daar ik nu reeds in het algemeen iets heb gezegd over zijn "philanthropia" of liefde tot de menselijke natuur, wil ik deze heden, op Sexagesima, voor zover de tijd het mij toestaat, verder beschrijven in het kader van de Kerk. Als een liefde dus, beoefend tegenover zijn broeders. En dan beschouw ik die broeders niet alleen als erfgenamen van de hemel, maar als kinderen van Adam, tevens erfgenamen van de hemel, want ze zijn - nog altijd even volledig als tevoren - in het bezit van die te verlossen natuur.

De h. Paulus zegt in de tekst: "Gezegend zij de God en Vader van onze Heer Jezus Christus, de Vader van de barmhartigheid en de God van alle vertroosting. Die ons in al onze wederwaardigheden troost, zodat ook wij in staat zijn hen die in druk verkeren op te beuren met de verkwikking, waarmee wijzelf door God worden verkwikt." Hij spreekt hier over het verrichten van liefdediensten, die hij ziet voortspruiten uit onze sympathie voor anderen. Het is onze eigen herinnering áán en ervaring ván nood die er ons toe dringt, en bekwaam maakt, om anderen in diezelfde nood bij te staan. De liefde is een goddelijke deugd, wij weten dat. Eigenlijk is de liefde tot de mens ingesloten in de liefde tot God. "Alwie Hem bemint die verwekt," zegt de h. Johannes, "bemint ook degene die uit Hem wordt verwekt." En nog: "Dit gebod hebben wij van God dat hij, die God bemint, ook zijn broeder moet beminnen." Maar er is een andere deugd, onderscheiden van de liefde, ofschoon er innig mee verbonden. Zoals de almachtige God zelf het medelijden van een vader heeft voor zijn kinderen, want "Hij kent onze aard, Hij weet dat wij maar stof zijn", zo worden wij naar Zijn voorbeeld geroepen om de deugd van menselijkheid, zoals ze mag genoemd worden, te beoefenen. Deze deugd komt voort uit Zijn bovennatuurlijke genade en wordt beoefend om zijnentwille, ofschoon haar voorwerp de menselijke natuur is in zichzelf - in haar intellect, haar affecties en haar geschiedenis. En deze deugd is het die ik voor de heilige Paulus zo karakteristiek vind. In zijn brieven prent hij ze zelf heel vaak zijn gemeente in, als wanneer hij b.v. innige barmhartigheid, welwillendheid, vriendelijkheid, minzaamheid en dergelijke aanbeveelt.

Bij deze grote Apostel is er dus een diep habitueel besef aanwezig dat hij een mens is. Voortdurend is in hem een intense liefde werkzaam voor de medemens als zijnde aan hem verwant. Zo groot is die liefde dat hij, in zijn eigen innerlijke bewustzijn en in de loop van zijn dagelijkse gedachten, bijna geen aandacht heeft voor zijn persoonlijke rang en waardigheid, behalve wanneer de plicht hem dwingt eraan te denken. Voor zichzelf is hij niets meer dan een zwakke mens, sprekend tot zwakke mensen, en hij is teder voor de zwakken omdat hij zich zozeer zijn eigen zwakheid bewust is. Ja, zijn ambt zelf en zijn bedieningen in de Kerk van God zeggen hem slechts dat hij behept is met de onvolmaaktheden en de bekoringen van andere mensen.

Een goed voorbeeld daarvan is de passage waarin hij, zonder speciaal over zichzelf te spreken, de verheven plaats beschrijft die hij evenals de overige Apostelen in de christelijke gemeenschap innam. Hij was één van de Twaalf (om het mystieke getal te gebruiken), die de bijzondere hogepriesters waren van het Nieuwe Testament. Zij zijn op tronen gezeten als rechters van het volk, en bieden het Lam volgens de woorden van de Schrift gouden schalen aan, tot aan de rand met reukwerk gevuld, d.i. de gebeden van de heiligen. Toch was dat privilege van hogepriesterlijke verheffing voor hem slechts een persoonlijke vernedering, want hijzelf was één van dat zondige geslacht waarvoor het offer werd opgedragen. Hij contrasteert alle aardse hogepriesters met Christus zelf ten einde hen te verlagen tot op het niveau van hun kudde. "Elke hogepriester," zegt hij, "wordt uit de mensen genomen en voor de mensen aangesteld in de dingen van God, om gaven en offers op te dragen voor de zonden. Zo kan hij toegeeflijk zijn voor hen die als onwetenden dwalen, daar hijzelf ook met zwakheid is omkleed. En daarom moet hij ook voor zichzelf, voor zijn zonden, offers brengen, evengoed als voor het volk." Merk op met welk een buitengewone minzaamheid hij tot hun niveau afdaalt.

De enige gedachte die zijn hiërarchische waardigheid hem inprent, is dat hij die er de drager van is ook zou offeren voor zijn eigen zonden, en dat hij moet meevoelen met de zonden van anderen.

En wanneer hij meer direct over zichzelf en zijn ambt spreekt, dan gebeurt dit op dezelfde manier. "Wij prediken niet onszelf," zegt hij, "maar Jezus Christus onze Heer, en onszelf slechts als uw dienaren omwille van Jezus." En dan gaat hij verder: "Wij dragen deze schat in aarden vaten, opdat de voortreffelijkheid ervan moge blijken te komen van Gods kracht, en niet van ons. Altijd dragen wij in ons lichaam de doodspassie van Jezus, opdat ook het leven van Jezus moge openbaar worden gemaakt in ons lichaam."

De twee voornaamste tonelen van zijn werkzaamheid, voor zover ons door de kerkgeschiedenis bewaard, waren Klein-Azië en Griekenland. Van die twee landen was hij speciaal de Apostel. Maar merk eens op hoe hij de Apostel aflegt, als ik zo mag zeggen, wanneer hij zijn apostolisch werk aanvaardt. Zie eens hoe hij er genoegen in schept af te dalen tot op het niveau van de menselijke zwakheid, iets wat hij gemeen heeft met zijn toehoorders en bekeerlingen, - mensen die in de orde van de genade en in de hiërarchie van de Kerk toch zo onmetelijk ver beneden hem stonden.

Sprekende over zijn apostolische werkzaamheden in Griekenland, zegt hij eerst: "Toen wij aankwamen in Makedonië, hadden wij rust noch duur. Overal was er narigheid: twist van buiten, angst van binnen." Daarna kwam hij naar Achaia, waar hij dezelfde beproeving vond en er dezelfde bekentenis over aflegde. "Ik was met jullie," zegt hij tot de Korintiërs, "in zwakheid en in vrees en in grote siddering"; en ondertussen bewees hij zijn apostolische opdracht, zoals hij zegt, "door geest en kracht." Bij een andere gelegenheid acht hij het noodzakelijk voor diezelfde bekeerlingen enige van die apostolische tekenen op te noemen, maar telkens onderbreekt hij zijn opsomming met excuses dat hij ze geeft, en met terloopse vermelding van zijn persoonlijke tekortkomingen. "Ofschoon ik in het spreken werkelijk niet bedreven ben," zegt hij, "ben ik het toch wel in de kennis." "Wat ik nu op het punt van mijn eigen roem zeg, dat zeg ik als het ware in dwaasheid." En als hij dan verwezen heeft naar zijn visioenen en extases, is hij niet tevreden voordat hij weer terugkomt óp en verwijlt bíj zijn zwakheden als mens. "En om te beletten," zegt hij, "dat de grootheid van die revelaties mij ijdel zou maken, werd mij een doorn in het vlees gestoken, een engel van Satan, om mij met vuisten te slaan. Daarom bad ik de Heer tot driemaal toe dat hij van mij weg zou gaan, maar Hij zei: 'Mijn genade is je genoeg, want kracht wordt juist in de zwakheid vervolmaakt.' Graag wil ik daarom roemen op mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij moge wonen." Wat bewijst dit alles anders dan een diepe zelfkennis van de grote Apostel, en een grote vrees dat zijn leerlingen hem niet zouden zien als een die deel heeft aan dezelfde stof en asse als hijzelf?

Zo voelde en sprak hij tegenover zijn bekeerlingen in Griekenland. In Klein-Azië zijn zijn zelfopenbaringen, als ik ze zo noemen mag, van dezelfde aard. "Ik wil u niet onkundig laten, broeders," zegt hij, "over de narigheden die ons in Azië overkwamen, hoe wij het heel zwaar te verduren hadden, ver boven onze krachten, zodat wij zelfs aan ons leven wanhoopten." En als hij daar van zijn bekeerlingen afscheid neemt, dan is zijn taal weer dezelfde. Veeleer als een gelijke spreekt hij hun dan toe als een Apostel, en hij roept hen tot getuige dat hij zich altijd als zodanig had beschouwd: "U weet," zegt hij hun, "hoe ik vanaf de eerste dag dat ik naar Azië kwam, al die tijd met u ben omgegaan, - hoe ik de Heer diende in alle nederigheid, onder tranen en beproevingen."

Nu konden we gemakkelijk voorzien wat het gevolg zou zijn van zulk een natuurlijke en openhartige gemoedsgesteltenis. Iemand die zich op die manier van zijn eigen grootheid ontdoet, die zich op eenzelfde niveau als zijn broeders plaatst en vrij spel laat aan de sympathieën van de menselijke natuur, - iemand die zo eenvoudig spreekt en zijn hart spontaan voor de anderen uitstort, is daardoor reeds onmiddellijk in staat om grote liefde op te vatten voor

hen en grote liefde op te wekken voor zichzelf. Zo was het met de h. Paulus. We hebben er het bewijs en de beschrijving van in dat afscheidsbezoek aan zijn broeders te Efese, Tyrus en Cesarea waarover ik reeds begonnen ben te spreken. Hij ging hen verlaten om naar zijn vijanden te gaan - verlaten om te gaan lijden in Jeruzalem. Wat was het wat hem toen kwelde? "Niet het vooruitzicht van zijn lijden, maar de pijn die dit vooruitzicht wekte bij zijn vrienden. "Zie," zegt hij, "innerlijk in de geest voel ik mij verplicht naar Jeruzalem te gaan." En let er nu eens op welk effect dit op hem had. "Wat bedoelt u ermee", vraagt hij, "met zo te wenen en mij het hart te breken? Ik ben immers bereid mij in Jeruzalem niet alleen te laten boeien, maar er zelfs te sterven voor de naam van de Heer Jezus." U ziet, dierbaren, welke intieme persoonlijke gehechtheid, welke diepe genegenheid er bestond tussen hem en hen. Verder zei hij hun dat, wat er ook met hem mocht gebeuren, zij hem zeker niet meer zouden terugzien." 'Zie, nu weet ik dat niemand onder u allen, bij wie ik eens rondging om het koninkrijk Gods te prediken, mijn gelaat nog ooit zal aanschouwen.' En neerknielende bad hij met hen allen." We hadden zeker kunnen zijn van wat daarop zou volgen van hún kant: "Er was veel geween onder hen allen. Zij vielen Paulus om de hals en kusten hem, het meest nog bedroefd om het woord dat hij hun gezegd had: dat zij zijn gelaat niet meer zouden aanschouwen."

Er zijn heiligen in wie de genade de natuur vervangt, maar dat was niet het geval bij deze grote Apostel. Bij hem heeft de genade de natuur slechts geheiligd en verheven. Zij liet hem in het volle bezit, in de volle uitoefening van alwat menselijk was, behalve de zonde. Hij, die in de voortdurende beschouwing leefde van zijn Heer en Verlosser, alsof Hij hem zag met zijn lichamelijke ogen, bleef toch even ontvankelijk voor menselijke affectie en invloed van de wereld daarbuiten alsof die beschouwing hem vreemd was. Wonderlijk genoeg voelde hij, die rust en vrede had in de liefde van Christus, zich niet bevredigd zonder de liefde van de mens. Hij, wiens opperste beloning was de goedkeuring van God, keek uit naar de goedkeuring van zijn broeders. Hij, die alleen afhing van zijn Schepper, maakte zich toch ook afhankelijk van het schepsel. Ofschoon hij het Oneindige bezat, wilde hij toch niet afzien van het eindige. Hij beminde zijn broeders, niet alleen "om Jezus' wil, om zijn eigen uitdrukking te gebruiken, maar ook omwille van henzelf. Hij leefde in hen. Hij voelde mét en vóór hen. Hij was bezorgd om hen, hielp hen en verwachtte op zijn beurt bijstand van hen. Zijn geest was als een muziekinstrument, harp of viool, welks snaren, ofschoon onaangeraakt, meetrillen met de noten, door andere instrumenten voortgebracht. Zo was hij ook altijd, naar zijn eigen voorschrift, "blij met de blijen en wenend met de wenenden." Hij was de minst belérende van alle leraren, en de vriendelijkste en minzaamste van alle bestuurders. "Wie is zwak," vraagt hij, "zonder dat ik zwak ben? Wie wordt geërgerd zonder dat ik in vuur en vlam raak? En na dit gezegd te hebben, voegt hij er, typisch voor hem, nog aan toe: "Dient er zo nodig geroemd te worden, dan wil ik roemen op mijn zwakheid."

Deze trouwe genegenheid voor zijn broeders, deze vurige, maar toch niet idoliserende liefde blijkt uit alles wat hij schrijft. Wij kunnen ons bijvoorbeeld het brandend verlangen voorstellen dat een Apostel moet gevoeld hebben om dit aardse toneel van vrees en angst te verlaten en opgenomen te worden in het genot van de goddelijke Tegenwoordigheid. En toch spreekt hij over zichzelf als "gekneld tussen deze twee: het verlangen om ontbonden te worden en met Christus te zijn - in zichzelf veruit het beste - én het blijven in het lichaam (zo gaat hij verder), wat noodzakelijker is voor u."

En wanneer hij uitziet naar die gelukkige dag, waarop hij God zelf zal ontvangen als zijn beloning, dan ziet hij zijn hemelse vreugde onlosmakelijk verbonden met de tegenwoordigheid van zijn bekeerlingen. "Wat is onze hoop, onze vreugde of onze gloriekroon? Bent ú dat niet, in de tegenwoordigheid van Jezus Christus onze Heer, als Hij zal gekomen zijn? Want ú bent onze glorie en onze vreugde."

En dit geldt ook voor zijn vrienden, één voor één. Te midden van de volheid van zijn bovennatuurlijke vereniging met de Oneindige en Eeuwige God blijft hij altijd hunkeren naar

het weerzien van hun vertrouwde gezichten. "Ik verheug mij," zegt hij, "in de aanwezigheid van Stephanas, Fortunatus en Achaicus, want zij hebben zowel mijn geest als de uwe verkwikt." En ook: "Ik had geen rust in mijn geest omdat ik mijn broeder Titus niet aantrof". En elders: "God, die de bedrukten troost, heeft mij getroost door de komst van Titus." En over Epaphroditus spreekt hij als "ziek en de dood nabij; maar God heeft zich over hem ontfermd, en over mij ook, opdat ik geen verdriet op verdriet zou hebben." Liefdevol klagend zegt hij dat "allen, die zich in Azië bevinden, zich van hem hebben afgewend." Want inderdaad, zelfs toen hij op het punt stond gemarteld te worden, vond hij - zoals vroeger - toch nog tijd om aan zijn vrienden te denken, zowel aan de aanwezigen als aan de afwezigen alsook aan hen die hem hadden verlaten. "Bij mijn eerste verdediging," zegt hij, toen ik voor het eerst vóór de rechtbank werd gebracht, "stond niemand mij terzijde, maar allen lieten mij in de steek; alleen de Heer stond mij bij." "Demas heeft mij verlaten: hij verkoos de wereld." Lucas, "de zeer dierbare arts," zoals hij hem elders noemt, "Lucas alleen is bij mij gebleven."

Ik zou zo kunnen doorgaan, als de tijd het mij toestond, om er u ook aan te herinneren hoezeer hij verlangde naar de goedkeuring van zijn broeders: "Voor God zijn wij geheel en al transparant," zegt hij, "en, ik vertrouw erop, voor uw geweten evenzeer." Ik zou u kunnen aantonen hoe gevoelig hij is voor kleinering, maar niettemin ook hoe uiterst vergevingsgezind - hoe gevoelig hij is voor ondankbaarheid, ofschoon even mild en minzaam als kwetsbaar - hoe bang hij is voor de uitwerking van zijn straffen voor overtreders, ofschoon ook kordaat om ze toe te passen als het zijn plicht is. Kortom, er is geen enkele door de beschaving verworven gevoelsverfijning, geen enkele door gecultiveerde kringen zo gewaardeerde correctheid en fraaiheid van handelen, waarvan hij niet het model is te midden van dan nog die vele bovennatuurlijke voortreffelijkheden die het aandeel zijn van Apostelen en heiligen. In een woord, hij, de bijzondere prediker van de goddelijke genade, is ook de bijzondere vriend en intimus van de menselijke natuur. Hij, die ons het mysterie openbaart van Gods soevereine raadsbesluiten, koestert tegelijk de tederste interesse voor de individuele, afzonderlijke persoon.

Als dit dan, zoals ik ze beschreven heb, de kenmerken zijn van zijn geest, dan zult u begrijpen hoe verontwaardigd hij wel moest zijn - een zachter woord kan hier niet worden gebruikt - bij het zien van al die jaloersheid, vijandschap en verdeeldheid in de christelijke gemeenschap. Hij moest ze verafschuwen, niet slechts als krenkend voor zijn Verlosser, maar ook als een misdaad tegen die gemeenschappelijke natuur die ons allen gezamenlijk het recht geeft op de titel van mens. Zoals hij die gemeenschappelijke natuur beminde, zo zag hij ook graag als één geheel alwie er deel van uitmaakten, hoezeer zij ook over de gehele wereld waren verspreid. Hij sympathiseerde met hen allen, wáár en wát zij ook waren. Hij voelde het aan als een speciale genade, hun door het evangelie geschonken, dat de waarheid van de menselijke natuur voortaan erkend en hersteld was in Jezus Christus. De geest van partijdigheid stond dus diametraal tegenover de geest van de Apostel, en gold bij hem als een grote fout, zelfs wanneer het niet tot een schisma kwam. "Ieder van u zegt: 'Ik ben van Paulus', 'ik van Apollos', 'ik van Kephas', en 'ik van Christus'. Is Christus dan verdeeld?" "Er is noch heiden noch Jood, noch barbaar of Scyth, noch slaaf of vrije, want Christus is alles in allen."

En nu wil ik besluiten met één allusie, die voor mij zeer natuurlijk is en die er borg voor staat dat ik het karakter van de Apostel niet al te zeer heb misverstaan. De allusie is op het leven van de heilige Philippus Neri, van wie gezegd wordt dat hij een speciale voorliefde had voor de geschriften van de h. Paulus. "Onder de diverse werken van de heiligen," zegt zijn levensbeschrijver, "had hij een bijzondere voorkeur voor de brieven van de heilige Paulus. Om ze met vrucht te lezen, deed hij dit traag, met pauzes. Voelde hij zich innerlijk begeesterd door wat hij las, dan ging hij niet verder, maar verwijlde bij de tekst. Was zijn gevoel weggeebd, dan hernam hij zijn lectuur, en zo ging hij voort met de ene passage na de andere." Nu

zouden we ons op het eerste gezicht kunnen afvragen welke bijzondere sympathie er kon zijn, afgezien van het feit dat beiden heiligen waren, tussen een nederige priester, zonder status, zonder ambt, zonder buitengewone begaafdheden van geest, en een bestuurder en doctor in de Kerk, een prediker, een zendeling, een man van de wereld en een volmaakt geleerde? Waarom drongen de woorden van de Apostel zo krachtig door in het binnenste van Philippus' hart, en werden ze tot voedsel van zijn geest in zijn kleine cel te midden van een drukke stad? Omdat, naar mijn mening, hoe verschillend zij ook waren in elk ander opzicht, in positie, in talenten en in levensloop, zij desondanks, en op een treffende manier, bepaalde punten gemeen hadden wat hun persoonlijk karakter betreft. Ik zal die bondig opsommen onder twee hoofden, en daarmee eindigen.

1. Allereerst, de heilige Philippus Neri draagt de titel van 'Apostel van Rome'. Waarom? Was hij een groot theoloog? Neen, hij gaf nooit te kennen dat hij enige theologische geleerdheid bezat, al was hij daar wel voldoende in onderlegd. En het is wel merkwaardig dat, groot als de geleerdheid van vele oratorianen na hem is geweest, niet één onder hen, voor zover ik weet, geschreven heeft over een dogmatisch onderwerp, of een autoriteit is in de gewijde wetenschappen. Heeft hij het op zich genomen grote heiligen te vormen? Neen; hij liet (zoals gewoonlijk over hem gezegd wordt) die hoge opdracht aan anderen over, en, nederig als hij was, legde hij zich toe op het heiligen van gewone mensen. Hij was *geen* theoloog en *geen* ascetisch schrijver. Op een gemoedelijke manier, met lering en spreuken, met voorbeelden uit de levens der heiligen, met te wijzen op de lessen van de geschiedenis, richtte hij zich tot de gehele gemeenschap om ze allen, hoog en laag, tot God te bekeren, ze te vormen op basis van de grote principes en diep in hun hart te prenten het wezenlijke en de soliede kern van de religieuze plicht. En in een tijd waarin literaire en artistieke hoogbloei zijn milde heerschappij begon uit te breiden over de naties van Europa, was het niet zijn taak deze goede gaven van God te vernietigen of te vervangen, maar om, in de geest van een katholieke universiteit (mag ik wel zeggen), ervoor te zorgen dat én de poëzie én de muziek werden geheiligd tot glorie van hun Gever.

Merkt u aldus niet, dierbare Broeders, dat ik mijn typering van Paulus' distinctieve karakter slechts voortzet door aldus te spreken over de moderne heilige, zijn leerling? Want, ofschoon de h. Paulus een geïnspireerde Leraar was en "in geen enkel opzicht voor de grote Apostels onderdeed" in theologische kennis, niettemin, in plaats van aan te dringen op wetenschap en systematische kennis, richt hij zich in zijn brieven toch hoofdzakelijk tot het hart van zijn volgelingen. Als hij er dan al de leer bij te pas brengt, dan doet hij dit niet om haar zelfs wil, maar om praktische redenen. Voor hem, ofschoon de 'Doctor Gentium', was de voornaamste uitoefening van zijn ambt dan ook gelegen in de vorming van het karakter en in de vervolmaking van het hart. Zo wordt het ook gezongen in de hymne "Egregie Doctor Paule, *mores* instrue, / Et nostra tecum pectora in cœlum trahe"[167].

2. Dit over het *werk* van de h. Paulus - en de laatste van bovenstaande regels suggereert, op de tweede en laatste plaats, zijn *manier* om dat werk te volbrengen. Hier ook was hij de voorloper van de heilige Philippus. Wel was de ene een bestuurder en kerkvorst met de meest uitgebreide rechtsmacht, terwijl Philippus slechts een obscuur priester was met alleen maar de jurisdictie van een biechtvader. Doch deze hoge bestuurder en deze obscure priester kwamen toch hierin overeen dat zij alle vormelijkheid zoveel mogelijk terzijde schoven en de voorkeur gaven aan invloed boven voorschrift en aan liefde boven gezag. Het was door hun inwendige schoonheid dat zij de zielen tot zich trokken, en het was door de herboren liefdekracht van hun menselijke natuur dat zij ze ook vast in hun greep hielden. De h. Paulus schijnt tegenover

[167] Paulus, goede Leraar, leer ons *dadenkracht,*
en trek ons *hart* met u naar waar de hemel wacht.

zijn geweldige apostolische macht ongeveer dezelfde gevoelens gehad te hebben als David tegenover de wapenrusting van zijn koning; en ofschoon hij er gebruik van maakte als de plicht riep, toch gaf hij de voorkeur aan 'de zachte leidsels van Adam' en de stem van de overreding. Wat hij eens aan Philemon zei, kan als motto gelden voor zijn gehele apostolische bediening: "Ofschoon ik in Christus alle recht op u heb om u te *bevelen* wat uw plicht is, toch *vraag* ik u dit veeleer uit *liefde*, als komende van Paulus, een oud man, thans bovendien een geboeide van Jezus Christus."

Het is dan ook niet te verwonderen dat mijn eigen heilige, zijnde wat hij was, de innigste sympathie voelde voor een man als deze. Geen wonder ook dat hij, die volgens onze traditie slechts éénmaal gezegd heeft 'Ik beveel' en die zijn zonen won en leidde door stem, oog en blik, de tederste devotie gevoeld heeft voor het liefdevolle hart van die glorierijke Apostel, die nog vriendelijk bleef op het toppunt van zijn macht, blijmoedig na tienduizend ontgoochelingen, en nog steeds vol genegenheid en zachtzinnigheid te midden van de beproevingen van de oude dag.

Mogen wij allen, Broeders, ieder volgens zijn roeping en stand, diezelfde gave deelachtig worden - een gave die speciaal in deze tijd zo noodzakelijk is - een gave die ten zeerste overeenstemt met de taak en het doel van een universiteit.

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0

HET ONGELOOF VAN DE TOEKOMST

C.S.Serm. 9, 2 oktober 1873.

T-O-E-L-I-C-H-T-I-N-G

Deze preek, tot dan toe nog onbekend, werd in 1957 bij Burns & Oates voor het eerst gepubliceerd door Father C. Stephen DESSAIN, de toenmalige overste van de oratorianen-communiteit aan de Hagley Road te Birmingham. Hij werd door Newman uitgesproken ter gelegenheid van de opening van het St. Bernard's-seminarie van het diocees Birmingham te Olton, op 2 oktober 1873.

Met zijn 'Apologia' van 1864 was Newman in heel Engeland, en zelfs daarbuiten, weer bekend geraakt. In 1870 had het Eerste Vaticaanse Concilie de onfeilbaarheid van de paus als dogma geproclameerd. Newman had dit leerpunt wel aanvaard, maar zich toch gedistancieerd van de ultra-rechtse groep bisschoppen en theologen die de paus haast onbeperkte geestelijke macht wilden toekennen. Met lede ogen zag hij het aan hoe de leiding van de Kerk zich als in een burcht van de wereld afsloot, zodat ze de jongere generatie katholieke elite op intellectueel en sociaal gebied dreigde te verliezen. Het ongeloof won meer en meer terrein, en in deze preek gaf hij in het openbaar een visie op de toekomst ten beste die wel profetisch mag heten. Onze zich - althans in grote delen van Europa en Amerika - seculariserende wereld is de wereld die Newman daar te Olton, meer dan ruim een eeuw geleden, heeft voorspeld. Eén voorspelling is echter niet uitgekomen: dat er in Engeland een vervolging tegen de r.k. Kerk zou uitbreken.

Merkwaardig is de remedie die Newman aanprijst om dit euvel van het toekomstig ongeloof te keren: niet in de eerste plaats controverse of polemiek, maar wel een spiritueel middel, nl. een levendig besef van Gods tegenwoordigheid. Dit doet ons denken aan de fraaie passage over Newmans hoofdpersonage Charles (grotendeels hijzelf) in zijn roman 'Loss and Gain', waar hij hem aldus karakteriseert: "Een typische trek van Charles, misschien de meest typische van alle, was een constant besef van Gods aanwezigheid. Niet dat dit een ononderbroken gelijkvormigheid van gedachten en daden met zich meebracht, maar toch: die aanwezigheid was er - de wolkzuil die hem voorging en leidde. Hij voelde zich Gods schepsel en verantwoordelijk tegenover Hem, Gods bezit en niet het zijne."[168]. Slechts als dit besef er is, zegt hij in de preek, kan een accurate kennis van onze godsdienst, coherent naar voren gebracht, zeer efficiënt zijn in de strijd tegen het ongeloof.

De preek lijkt enigszins onaf (hij begint trouwens ook niet met een Schrifttekst tegen de gewoonte van de predikant in). Newman heeft er een kort schema van nagelaten dat mede in de vertaling wordt opgenomen. Wat nog van de preek voorhanden is, komt uit een verslag ervan, verschenen in *The Tablet* van 11 oktober 1873. Dit tijdschrift getuigt: "De vriendelijke en vertrouwelijke toon van de eerwaarde predikant verhoogde nog de warmte van de gevoelens waarmee hij werd begroet."

Uit dit (uitgebreide) verslag vernemen we ook dat Newman zijn eigen geschreven tekst nauwgezet moet gevolgd hebben, maar dat een verticale lijn, getrokken door vele van zijn pagina's wel suggereerde dat hij deze tekst nog eens aandachtig wilde herbekijken eer hij hem zou publiceren. De lezer(es) had dus de tekst vóór ogen zoals Newman hem had nagelaten.

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

[168] *Loss and Gain*,'World Classics paperback, 1986, p. 161.

V-E-R-T-A-L-I-N-G

Wij moeten er de Gever van alle goed, het goddelijk Hoofd van de Kerk, buitengewoon dankbaar om zijn dat onze Hoogeerwaarde Vader in Christus, de Bisschop van dit diocees, ons deze morgen vanuit onze verschillende verblijfplaatsen naar deze plek samengeroepen heeft. Het is dan ook met uitzonderlijke blijdschap, met meer dan gewone vreugde en dankbaarheid in het hart en op de lippen dat zovelen van zijn priesters en van zijn toegewijde leken op die uitnodiging zijn ingegaan om hier samen met hem te zijn. Eindelijk is dit seminarie dan toch voltooid en wordt het in gebruik genomen! Zovele jaren heeft het als een visioen voor zijn ogen gezweefd, en heeft hij erom gebeden en geijverd. Jaren en jaren geleden heb ik hem horen zeggen dat hij geen rust zou hebben voordat dit grote werk met Gods genade zou zijn voltooid, en nu heeft God zijn volhardend gebed en zijn onvermoeibare inzet gezegend. Ik zou in waarheid kunnen zeggen, dierbare Broeders, dat reeds vóór uw geboorte - of tenminste vanaf de tijd dat u nog in de wieg laagt - onze Bisschop, als de voornaamste Herder van dit diocees, toen u hem nog niet kende reeds bezig was met die grote onderneming, waarvan u door Gods onpeilbare genade de weldaden geniet zonder er zelf voor te hebben gearbeid.

Het is inderdaad een grote gebeurtenis in dit diocees - én in de geschiedenis van het Engelse katholicisme, mag ik wel zeggen - dat zowel de voorschriften van de concilies en de katholieke traditie als het verlangen van de roomse Opperherder nu eindelijk in vervulling zijn gegaan. De troon van de bisschop staat nu niet slechts in een huis van stenen gemaakt, maar ook te midden van hen in wie Christus door Zijn lering gestalte moet krijgen opdat zij op hun beurt de generatie ná hen mogen stichten, verlichten en sterken.

Dat de waarheid van generatie tot generatie zou worden overgeleverd is de voor de hand liggende, directe reden om seminaries voor de vorming van de geestelijkheid op te richten. Het christendom, bovennatuurlijk in zijn oorsprong, is een religieuze idee die van alle andere religies verschilt. Zoals de mens verschilt van het viervoetig dier, van de vogel of van het reptiel, zo verschilt het christendom van de superstities, de ketterijen en de filosofieën die het omringen. Het heeft een eigen theologie en een eigen ethisch systeem. Dit is zijn onverwoestbare idee. Hoe kunnen wij deze gave, die van boven komt, in deze wereld veiligstellen en bestendigen? Hoe kunnen wij, ten behoeve van het christelijke volk, zorgen voor het behoud van deze zo bijzondere en zo goddelijke gift, die zo gemakkelijk verborgen of verloren raakt te midden van de imponerende valse ideeën die alom in de wereld worden aangeleerd?

De goddelijke Voorzienigheid heeft daarvoor gezorgd als volgt. Elke kring van christenen heeft zijn eigen priester, die voor deze kring de vertegenwoordiger is van de goddelijke idee in haar theologische en ethische aspecten. Hij onderwijst zijn volk, catechiseert er de kinderen van, levert hun geleidelijk die vorm van doctrine over die zijn eigen vorm is. De Kerk bestaat echter uit *vele* dergelijke kringen. Hoe kunnen wij garanderen dat zij *allemaal* dezelfde leerstellige taal spreken, d.i. dezelfde leer van de Apostelen? Op deze wijze: door een regeling die voorschrijft dat de respectievelijke priesters van die kringen op hun beurt allemaal worden onderwezen door een en dezelfde leraar, nl. door hun aller Vader, de bisschop van het diocees. Zij worden in een en dezelfde school onderwezen, d.i. in hetzelfde seminarie, geleid, onderricht, geïnspireerd en gemodeleerd door hem die de ene Pastor is van al die verzamelingen van kringen christenen, van wie zij allen eens de toekomstige leraren zullen zijn. Katholieke leer, katholieke moraal, katholieke eredienst en discipline, het karakter, de levensstijl en de gedraging van de christen, alwat noodzakelijk is om een goed priester te zijn, dat alles leren zij elk afzonderlijk en allen tezamen in die religieuze school, die voor hen de aangewezen en vastgestelde voorbereiding is op de uitoefening van hun ambt in dienst van de Kerk. Zoals jonge mensen op hun werelds beroep worden voorbereid door scholen en leraars die hen leren wat dit beroep vereist, - zoals er gymnasia zijn, handelsscholen, docenten voor elk beroep, docenten voor de verschillende kunsten en

wetenschappen -, zo worden ook de geestelijke bedienaren van de Kerk door hun aanstelling in dienst van het christelijke volk tot waarachtige vertegenwoordigers van hun bisschop gemaakt, omdat zij afkomstig zijn van een enkel opvoedingscentrum en het werk zijn van een enkel opleidingshoofd.

Vandaar dat, wanneer de heilige Ignatius, de bisschop-martelaar van Antiochië (1ste eeuw na Christus), spreekt over de kerkelijke hiërarchie - over de eenheid van de verschillende rangen van geestelijken met hun bisschop -, hij hen vergelijkt met een harp die perfect geaccordeerd is. Hij zegt in zijn brief aan de christenen van Efese: "Het zou u passen uw geest te harmoniëren met die van uw bisschop. En inderdaad is dit reeds het geval. Want uw achtenswaardig corps van godgevallige geestelijken is in volmaakte éénklank met uw bisschop zoals de snaren van een harp. Vandaar dat in uw eensgezindheid en eenstemmige liefde Jezus Christus gezongen wordt. En één na één neemt gij úw deel van de koorzang op u en zingt gij met één stem door Jezus Chistus tot de Vader, opdat Hij uw smeekbeden gehoor zou mogen schenken" (ad Eph.4).

En indien in alle tijden deze simpele eenheid, deze volmaakte overeenstemming van de ledematen met het Hoofd noodzakelijk is voor de gezonde activiteit van de Kerk, dan is zij heel in het bijzonder noodzakelijk in de gevaarlijke tijden die wij nu beleven. Ik weet het, álle tijden zijn gevaarlijk, en in elke periode van de geschiedenis hebben ernstige lieden vanuit hun intense bekommernis om Gods eer en de noden van de mensen de neiging gehad om geen enkele tijd zo gevaarlijk te achten als de hunne. In alle tijden bestormt de vijand van de zielen in razende woede de Kerk die hun ware Moeder is, of althans neemt hij een dreigende en schrikwekkende houding aan, wanneer hij in zijn misdadig opzet faalt.

En het is ook waar dat elke tijd zijn bijzondere beproeving heeft die de andere niet hebben. In zoverre wil ik aanvaarden dat er in bepaalde vroegere tijden sommige specifieke gevaren bestonden die nu niet meer bestaan. Dit is ongetwijfeld zo. Maar al geef ik dit toe, toch ben ik van mening dat de beproevingen die vóór ons liggen, van zulk een omvang zijn dat zij zelfs zulke dappere mannen als de heilige Athanasius,de heilige Gregorius I of de heilige Gregorius VII zouden doen duizelen en verbleken. En zij zouden bekennen dat, hoe donker de vooruitzichten in hun eigen dagen voor ieder van hen afzonderlijk ook waren, de onze een donkerheid bezitten die een volkomen ander karakter vertoont dan gelijk welke voordien.

Het bijzondere gevaar van de tijd die vóór ons ligt is de verspreiding van die plaag van ongeloof, die de Apostelen en onze Heer hebben voorspeld als de ergste ramp van de laatste tijden van de Kerk. Er is althans een schaduw van die laatste tijden, een typisch beeld ervan, aan het vallen over de wereld. Ik wil niet de pretentie hebben te beweren dat dit de laatste tijd ís, maar dat hij het euvele voorrecht bezit zich voor te doen áls die vreselijke periode waarin zelfs de uitverkorenen dreigen af te vallen van het geloof. Dit geldt voor alle christengelovigen in de wereld, maar, daar ik mij op dit ogenblik richt tot u, dierbare broeders, die hier gevormd wordt voor onze eigen priesterstand, interesseert het mij vooral te zien hoe dit toekomstbeeld in vervulling zal gaan in dit land.

1. Ik heb het nu over kwalen die vanwege hun hevigheid en ruime verbreiding kenmerkend zijn voor onze tijd. Maar ik heb nog niet gesproken over de wortel van al deze valse opvattingen - een steeds identieke, maar verborgen wortel, die echter in deze tijd zichtbaar geworden is en zonder blozen als zodanig erkend. Ik bedoel diezelfde geest van ongeloof die ik in het begin aanwees als het grote euvel van onze tijd. Ik heb reeds aangetoond dat de praktische kracht van de objecties die wij voortdurend horen formuleren - en nog zullen horen formuleren - tegen het christendom, juist uit deze geest van ongeloof hun aannemelijkheid putten. De grondstelling van deze nieuwe filosofie, die ons nu zozeer bedreigt, is deze - dat wij ons in alles moeten laten leiden door de rede en in niets door het geloof; - dat iets slechts in zoverre gekend is en moet worden aanvaard als het kan worden bewezen. Haar pleitbezorgers zeggen:

voor elke andere kennis is er een bewijs - waarom zou er een uitzondering zijn voor de godsdienst? En de bewijsmethode bestaat hierin dat wij van het bekende voortschrijden naar het onbekende, van zintuiglijk-waarneembare en tastbare feiten naar gezonde conclusies. De mensen bewandelden vroeger, voor hun kennis van de fysische natuur, de weg van het geloof - en wat is daarvan voortgekomen? Wel, dat zij tot vóór driehonderd jaar geleden - omdat de traditie het zo wilde - geloofden dat de hemellichamen aan solide kristallen sferen waren vastgehecht en dat zij in de loop van vierentwintig uur rond de aarde draaiden. Waarom zou de methode die zoveel succes oogstte in de fysica, ook niet zo'n goede vruchten kunnen afwerpen in die hogere kennis, die de mensen dachten te bezitten dank zij de openbaring? Er is gewoonweg geen openbaring van hierboven. Geloof is nergens voor nodig. De enige grond om te geloven is te zien en te bewijzen.

Maar men gaat nog verder. Men zegt dat, aangezien er graden van bewijskracht bestaan, men nauwelijks een echt bewijs kan hebben buiten de mathematica. We hebben dus nooit eenvoudige kennis zonder meer; we bezitten alleen waarschijnlijke waarheid. Zodat geloven een vergissing is in twee opzichten. Allereerst usurpeert het de plaats van de rede, en ten tweede impliceert het een absolute instemming met bepaalde doctrines - en is het dus dogmatisch -, welke absolute instemming onredelijk is. U zult dan ook constateren, zeker in de toekomst, meer nog, nu reeds, dat hedendaagse schrijvers en denkers zelfs niet meer geloven in het bestaan van een God. Zij geloven niet in het object, d.i. in een persoonlijke God, in een Voorzienigheid of in een morele Bestuurder van het heelal; en ten tweede, wát zij dan nog geloven, nl. dat er een of andere eerste oorzaak bestaat, dát aanvaarden ze niet in geloof, op absolute wijze, maar als een waarschijnlijkheid.

U zult zeggen dat de wereld dergelijke theorieën reeds gehoord heeft, zodat dit niets nieuws is. Maar dit is niet zo. Wel zijn er reeds individuele denkers geweest die deze theorieen hebben verkondigd, maar hun ideeën werden nooit gemeengoed en verspreidden zich niet onder het volk. Het christendom heeft nog nooit de ervaring gehad van een wereld die volkomen ongodsdienstig was. Misschien is China een uitzondering. We weten daar niet genoeg van om erover te kunnen spreken. Maar bedenk eens wat de Romeinse en de Griekse wereld waren, toen het christendom zijn intrede deed. Er was daar veel bijgeloof, maar geen ongeloof. Er was ongeloof bij iedereen met betrekking tot hun mythologie, en bij alle ontwikkelde lieden met betrekking tot de eeuwige straf. Maar er was geen kwestie van dat zij het idee zelf van de godsdienst verwierpen of dat van onzichtbare machten die de wereld bestuurden. Zelfs als zij over het Noodlot spraken, waren zij van oordeel dat er een groot moreel wereldbestuur was op basis van vaste fatumwetten. Hun grondbeginselen waren dezelfde als de onze. Zelfs bij de sceptici van Athene kon de heilige Paulus nog een beroep doen op de Onbekende God. Zelfs bij de onwetende bevolking van Lystra kon hij spreken over de levende God die hen wél deed vanuit de hemel. En zo was het ook met de uit het Noorden binnenvallende barbaren in een latere tijd: te midden van al hun superstities geloofden zij in een onzichtbare Providentie en in de morele wet. Maar nu komen wij terecht in een tijd waarin de wereld onze grondbeginselen niet meer erkent. Natuurlijk loochen ik niet dat er, zoals in het opstandige koninkrijk van Israël, nog een rest zal overblijven. De geschiedenis van Elija is daar om ons te troosten , want hem werd uit de hemel meegedeeld dat er zelfs in die tijd van afgodische apostasie nog zevenduizend mannen waren die de knie niet bogen voor Baäl. Met nóg meer recht dan mogen wij verwachten nú - na de komst van de Heer en de prediking van het evangelie over de gehele wereld - dat er een rest zal overblijven die behoort tot de ziel van de Kerk, ofschoon hun ogen nog niet geopend werden om die Kerk te erkennen die hun ware Moeder is. Maar ik spreek nu allereerst over de wereld van de ontwikkelde lieden, de wetenschappelijke, de literaire, de politieke, de professionele, de artistieke wereld - en vervolgens over de massa van de stedelijke bevolking, de twee grote klassen van mensen waar het lot van Engeland om draait: het denkende, sprekende en handelende Engeland. Dierbare Broeders, als de verschijnselen

van de huidige tijd mij niet bedriegen, dan komt u nu terecht in een tijd waarin de priesters vóór u nooit terechtgekomen zijn, d.w.z. voor zover u er werkelijk in terechtkomt, voor zover u de u toevertrouwde kudde verlaat en voor zover die kudde zelf bedreigd wordt door de invloed die van de heersende epidemie uitgaat.

2. Allereerst is er dit. Vanzelfsprekend hebben de verschillende ons omringende religieuze gemeenschappen en sekten ons onnoemelijk veel kwaad gedaan (zonder dat God dit belette) door hun tegenstand tegen de zaak van de katholieke waarheid. Maar toch hebben zij ons ook een kostbare dienst bewezen , door ons namelijk te beschutten en te beschermen tegen de aanvallen van hen die minder geloofden dan zij of zelfs helemaal ongelovig waren. Om u een voorbeeld te geven: de mirakelen van de heiligen die de Kerk aanvaardt, zijn niet wonderbaarlijker dan de mirakelen van de Bijbel. Welnu, de Kerk van Engeland, de volgelingen van Wesley, de Dissenters, zelfs de Unitariërs, hebben altijd de mirakelen van de Bijbel verdedigd en hebben daardoor op indirecte wijze die van de kerkgeschiedenis beschermd. Sommigen van hun theologen hebben zelfs bepaalde kerkelijke mirakelen gehandhaafd, zoals de verschijning van het Kruis aan Constantijn, het onderaardse vuur bij de poging van Juliaan de Afvallige om de Joodse tempel op te bouwen, enz. Ook werd door vele van die gemeenschappen met mindere of meerdere duidelijkheid vastgehouden aan bepaalde doctrines zoals de heilige Drieëenheid, de menswording, de verlossing, enz. - en dit, ofschoon deze de rede even vreemd moesten voorkomen als de katholieke leerstellingen die zij verwierpen. Het gevolg was dat wij niet werden aangevallen, toen wij ze voorhielden.

3. Nog een ander nadeel zal voor ons voortvloeien uit onze eigen groei in aantal en invloed in dit land. Als men de katholieke godsdienst in een land de vrije loop laat, dan moet hij steeds uitgroeien tot een macht. Zolang de katholieken gering in aantal en door wettelijke belemmeringen onderdrukt waren, werden zij geduld en gerust gelaten. Maar nu die wettelijke belemmeringen werden weggenomen en het aantal katholieken de hoogte ingaat, is het niet anders meer mogelijk of zij komen in conflict met de opvattingen, de vooroordelen, de objectieven van een protestantse natie. En dit zonder enige schuld of oorzaak aan welke kant ook, behalve deze: dat dit een protestantse natie is. Geen partij zal de andere begrijpen; de oude historische grieven van dit land zullen weer opleven en in ons nadeel werken. Het is waar dat onze tijd veel humaner, vriendelijker en edelmoediger is dan vorige tijden en dat de mensen in Engeland normaal gesproken niet wreed zijn. Maar zij zouden er gemakkelijk kunnen toe overgaan te geloven dat wij misbruik maken van hun edelmoedigheid en dat zij er niet wijs aan hebben gedaan de vrijheid te schenken aan hen die feitelijk hun doodsvijanden zijn. En dit algemeen gevoel van vrees zou zo sterk kunnen worden dat het zelfs goedgezinde mensen met een schijn van reden tegen ons zou kunnen innemen. Er zou dan geen sprake zijn van schuld aan onze kant: we zouden alleen de gevolgen dragen van een natuurlijk antagonisme tussen onze godsdienst en de moderne staat. Het is onmogelijk dat onze godsdienst mee verandert met de nieuwe politieke staten die in de gehele wereld geleidelijk een steeds vastere vorm aannemen. Die tegenstelling nu zou tot tijdelijke moeilijkheden kunnen leiden die wij nu nog niet zien.

En het kan niet worden geloochend dat juist nú zulk een ramp onze politieke wereld bedreigt. Vele invloedrijke lieden menen wel dat de tijd voor een dergelijke maatregel nog niet rijp is, maar zij kijken toch al vooruit naar een moment waarop de ene of andere grote politieke partij als leuze bij de parlementsverkiezingen zou kunnen vooropstellen de invloed van de katholieken te verminderen en hun privileges nader te omschrijven. Wat er nu verder ook geschiedt, twee dingen zijn m.i. wel duidelijk: wij zullen meer en meer worden gewantrouwd door de natie in haar geheel, én onze bisschoppen en priesters zullen in de geest van de mensen worden geassocieerd met de politieke daden van buitenlandse katholieken en worden beschouwd als ledematen van één zeer uitgebreide partij in alle landen, die - zo zal men

denken - de vijanden zijn van de vrijheid der burgers en van de nationale vooruitgang. Op die manier zullen mogelijke nadelen op ons wegen, die sinds de tijd van Constantijn nog niet gewogen hebben op de katholieke Kerk.

4. Ik herhaal het: als de katholieken een kleine groep vormen in een land, dan worden zij niet zo gemakkelijk het doelwit van hun vijanden. Maar in de tijd die nu vóór ons ligt voorzien wij een zo grote toename van onze geloofsgenoten dat onze zaken niet meer verborgen kunnen blijven, en tegelijkertijd een zo onbeschermde kwetsbaarheid dat wij noodzakelijkerwijze zullen te lijden hebben. Geen grote gemeenschap is gevrijwaard tegen ergernisgevend gedrag van haar leden. In de Middeleeuwen had de Kerk haar tribunalen die het kwaad opspoorden en rechtzetten zonder dat de wereld daar veel over wist. Thans is de toestand volkomen omgekeerd. Nu een hele bevolking heeft leren lezen, nu er goedkope kranten zijn die dag na dag in elk huis en zelfs in elke hut het nieuws brengen van elk tribunaal, groot en klein, is het duidelijk dat zelfs maar één onwaardige of valse broeder ons veel kwaad kan berokkenen. Het is waar dat de wet op de smaadschriften zowel voor ons als voor de anderen een bescherming betekent. Maar de allerlaatste jaren hebben bewezen welke schade wij kunnen lijden alleen maar door de zwakheden - niet eens dus door de zonden - van één of twee zwakke geesten. Er bestaat een immense nieuwsgierigheid ten aanzien van ons in dit land - een grotendeels onvriendelijke, boosaardige nieuwsgierigheid. Als er ooit een tijd was waarin de minste priester een schouwspel voor mensen en engelen zal zijn, dan is dat de tijd die nu vóór ons openligt.

5. En dit is nog niet alles. Die algemene ontwikkeling van elke klasse van de gemeenschap - algemeen maar oppervlakkig - is het middel dat de vijanden van de Kerk gebruiken om in heel de bevolking allerlei misvattingen te laten circuleren betreffende haar geloof en haar onderricht. De meeste valse voorstellingen bezitten toch een zekere waarheid: althans die valse voorstellingen, die de waarheid perverteren, hebben het meeste succes. En zelfs al is er geen valse voorstelling in het spel, toch weet u hoe vreemd en raar de waarheid moet lijken voor geesten die er niet vertrouwd mee zijn. U weet dat de ware godsdienst noodzakelijkerwijze vol mysteries is - en daarom is op het katholicisme zowel als op elke belijdenis en op elke gemeenschap van mensen überhaupt het gezegde toepasselijk dat een dwaas honderd vragen kan stellen waarop een wijze geen antwoord kan geven. Het is bijna niet mogelijk op vele vragen en objecties over heel wat punten van doctrine of praxis in die mate in te gaan, dat het antwoord begrijpelijk of overtuigend overkomt. Vandaar dat de antipathie van het volk tegen het katholicisme op rede of gezond verstand schijnt te berusten, en dit steeds meer zal schijnen. Zodat het, ten eerste, voor iedereen waar zal lijken dat de Kerk de menselijke rede onderdrukt, en vervolgens dat, aangezien ontwikkelde lieden zoals haar priesters onmogelijk kunnen geloven wat zo strijdig is met de rede, zij wel hypocrieten móéten zijn, die naar buiten belijden wat zij in hun hart verwerpen.

6. Ik heb nog meer te zeggen over dit onderwerp. Er zijn per slot van rekening werkelijke moeilijkheden in een geopenbaarde godsdienst. Er zijn vragen waarop wij als antwoord alleen maar kunnen zeggen: "Ik weet het niet." Er zijn argumenten die niet op een bevredigende wijze kunnen worden weerlegd, en dit uit de aard van de zaak zelf. Onze geest kan namelijk wel heel gemakkelijk de opwerping begrijpen, maar, zoals hij nu is, is hij niet bij machte het ware antwoord te assimileren. Misschien heeft de menselijke taal zelfs geen woorden om dit antwoord in uit te drukken. Of wellicht is het juiste antwoord wel mogelijk en vindt het zijn plaats in de godgeleerde boeken, en wéét je dat ook. Maar de dingen lijken zo heel verschillend in het abstracte en in het concrete. Je komt in de wereld, en daar sta je tegenover een levende opwerper en vragensteller, en je antwoord vervluchtigt in de wind. De objectie komt nu op je af met de kracht van een levend persoon die haar formuleert. Zij wordt ondersteund

door de ernst en de oprechtheid waarmee hij er achter staat en door zijn simpele overtuiging van haar kracht en sterkte. En dan zijn er nog al die zijdelingse en voorafgaande waarschijnlijkheden die de objiciënt er omheen heeft opgebouwd. Op zo'n objectie bent u niet voorbereid: zij maakt deel uit van een hele gedachtewereld waarvan elk deel een bepaalde richting uitgaat, en alle andere delen schraagt. En hij zal zich beroepen op een onbepaald aantal mensen uit zijn vriendenkring of van elders die hetzelfde denken als hij. En elk van die lieden zal zich beroepen op hem en al de overigen, welk beroep hierop zal neerkomen dat de katholieke visie en argumentatie eenvoudigweg niet houdbaar zijn. Wellicht is de uitwerking van de u aangeleerde argumenten zo gering dat de moed u in de schoenen zinkt en u helemaal wanhopig wordt.

Het is niet mijn taak er u hier vandaag op te wijzen dat de discipline van een seminarie juist het aangepaste middel is om in die huidige toestand te voorzien. U beschikt daartoe over zoveel betere en meer geautoriseerde raadgevers. Maar wellicht moge het mij gegund zijn uit datgene wat ik gezegd heb enkele conclusies te trekken die daaruit schijnen voort te vloeien.

1. Een seminarie is de enige echte garant voor het creëren van een kerkelijke geest. En dit is het eerste en ware wapen om de geest van de eeuw te weerstaan - niet controverse. Natuurlijk zou elke katholiek moeten beschikken over een intelligente kennis en beoordeling van zijn godsdienst, zoals de h. Petrus zegt, maar toch is controverse niet het instrument om de wereld te weerstaan en te overwinnen. En dit zal ons duidelijk worden als we die Petrusbrief bestuderen, die zijn eigen grote gezag heeft, daar de H. Geest de woorden ervan in de mond legt van hem die het hoofd van de Apostelen was. Wat hij tot alle christenen zegt is speciaal toepasselijk op priesters. Hij schreef dat inderdaad in een tijd, toen zowel de enen als de anderen dezelfde taak te vervullen hadden, daar beide groepen te maken hadden met de heidense wereld. In de eerste plaats herinnerde hij hen eraan wat zij als christenen werkelijk waren, en ongetwijfeld zouden wij deze woorden moeten beschouwen als speciaal tot ons, geestelijken, gericht : "Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilige natie, Gods eigen volk..." (1 Petr II, 9).

Voor wat deze kerkelijke geest betreft, wil ik alleen maar wijzen op een geest van ernst en ingekeerdheid. We moeten ons de gewoonte eigen maken ons in de tegenwoordigheid van God te voelen en te beseffen dat Hij ziet wat wij aan het doen zijn. We moeten het zelfs graag hebben dát Hij dat ziet, het graag hebben dát Hij dat weet, er genoegen in scheppen te denken: "Gij, God, ziet mij." Een priester die dit diep aanvoelt, zal zich in een gemengd gezelschap nooit verkeerd gedragen. Het zal hem weerhouden van al te grote familiariteit met gelijk wie van zijn mensen. Het zal hem weerhouden van babbelzucht, van onvoorzichtige of onwijze taal. Het zal hem leren zijn gedachten te beheersen. Het zal bij hem zelfs een zekere onthechting van zijn eigen volk teweegbrengen, want hij die gewoon is te steunen op de onzichtbare God zal er nooit echt toe in staat zijn zich te hechten aan een van Gods schepselen. Aldus komt de geest in een hoger licht te staan, en dit is het ware wapen tegen het ongeloof van de wereld. (Vandaar wat de h. Petrus zegt in 1 Petr II, 12, 15 en III, 16).

2. Vervolgens is in diezelfde strijd van het hoogste belang - en u ziet direct het verband met een seminarie - een gezonde, nauwkeurige, volledige kennis van de katholieke theologie. Na een voorbeeldig leven is dit, hoe onpolemisch ook, het beste wapen in de polemiek. Elk kind, dat zijn catechismus goed kent, is zonder het te bedoelen een echte missionaris. Waarom? Omdat de wereld vol twijfel en onzekerheid is, vol onsamenhangende opvattingen. Daartegenover kan een heldere, samenhangende idee van de geopenbaarde waarheid slechts worden gevonden in de katholieke Kerk. Samenhang en volledigheid staan er overtuigend borg voor dat een bepaalde gedachtewereld waar is. Gebrek aan samenhang is een zeker teken van onwaarheid.

SAMENVATTING OP DE LAATSTE BLADZIJDE VAN HET MANUSCRIPT

I. Ongeloof - Inductie.
Waarom niet door de wetenschap? - Als zij geen wetenschap is, des te erger dan voor de religieuze waarschijnlijkheid.

2. Ongeloof vervolgt omdat het zuiver is (d.w.z. alleen gebaseerd op inductie en rede).

3. Vrees
1. Hier hebben we onze groei zelf tegen. Men begint ons te vrezen. Engelsen zijn wreed als men hen schrik inboezemt.
2. Wij worden alleen geduld als we maar halfweg gaan.

4. Tot hiertoe hebben anglicanen, enz, gefunctioneerd als beschermers, maar dit is aan het verdwijnen.

5. Goedkope publicaties, argumenten die het doen bij het volk.

6. Verhalen en schandalen, gericht tegen het katholicisme.

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0

NEWMANS PREDIKKUNST

Een korte synthese

Meestal wordt, in biografische of literair-kritische boeken en artikels, Newman een invloedrijk en groot predikant, een van de beste uit de Engelse 19e eeuw, genoemd, maar dan is het toch vooral de inhoud van zijn homilieën die men bestudeert en beoordeelt: zijn theologie of filosofie, zijn apologetiek, zijn cultuurhistorische opvattingen, enz. Relatief zelden richt het oordeel zich op de vorm van zijn preken - tenzij occasioneel -, op zijn homiletische vaardigheid, kunde en ook kunst, op zijn kunst van behagen, overtuigen en overreden, op zijn woordkunst ook in verband met dit alles, kortom, op een synthese van zijn predikkunst. Dit zouden wij nu, aansluitend op een voorafgaande bloemlezing, in het kort willen wagen.

1. We zouden hem echter eerst schetsmatig willen plaatsen in het Engelse prediklandschap vóór hem. Newman begon te prediken als diaken van de anglicaanse Kerk in 1824: hij was toen 23 jaar oud. Hij was benoemd tot geestelijk assistent van een oude priester, te Oxford, in de parochie van St. Clement's. Om zijn aanvankelijke preekstijl te begrijpen, moeten we beroep doen op een beetje geschiedenis. In de late Middeleeuwen en in de 17e eeuw heeft Engeland enkele grote predikanten gekend: in het eerste tijdperk leefde Hugh Latimer (ca. 1485-1555), maar vooral in de 17e eeuw preekten enkele groten, wier namen elke gecultiveerde Engelse gentleman kent: John Donne (1571/2-1631), Jeremy Taylor (1613-67) en Lancelot Andrewes (1555-1626), deze laatste door niemand minder dan T.S. Eliot in zijn "Selected Essays" als prediker vergeleken met Newman[169]. In heel die oudere periode heerste in de Engelse kansels de "florid preaching", de fleurige preekstijl, met zijn rijmende cadansen, zijn ingeweven flarden Latijnse en Griekse citaten, zijn vernuftige indelingen (een 'Egress', een 'Regress' en een 'Progress'), - alles zo fleurig geschikt, met een massa aan de dieren- en plantenwereld ontleende voorbeelden [170] dat een krachtige reactie kon verwacht worden om de normale, bevattelijke verkondigingsstijl te herstellen. Deze kwam er al in het eerste jaar van de Restauratie na Cromwells rebellie (1649-60) onder koning Karel II. Ze werd gesteund door de invloedrijke Royal Society en op het einde van die eeuw geïllustreerd en bekrachtigd door het grote voorbeeld van Canterbury's aartsbisschop zelf, John Tillotson (a.b. 1691-94).

Het nieuwe Tillotsonian scheme (de methode zou nog lang die naam dragen) werd zelfs in het buitenland geprezen: Voltaire noemde Tillotson "le plus sage et le plus éloquent prédicateur de l' Europe". Nu geen middeleeuwse aardige 'exempla' meer, gedaan met de filosofische spitsvondigheden à la Andrewes en Donne, weg met het afgezaagde jargon van de puriteinen en de eindeloze indelingen en onderverdelingen van vroeger: dit alles moest nu wijken voor een simpel en verstaanbaar sermoen met een zorgvuldig opgebouwde structuur: korte inleiding, aankondiging van het onderwerp, indeling en ontwikkeling van de grondidee in drie of vier punten, formulering van een paar objecties, weerlegging hiervan, en besluit (een moraliserende peroratie). Elke ernstige uitweiding, elke hartstochtelijke pathetiek diende voortaan geweerd.

Op zich een grote verbetering, gedurende heel de 18e eeuw bewonderd en nagevolgd. Zelfs begin 19e eeuw nog, als Newman aanvangt in 1824, zal hij precies zeggen welke zijn "one idea" is, waarover hij het concreet gaat hebben, én - belangrijk! - hij zal daar hardnekkig en energiek aan vasthouden. En dialectische vaardigheid heeft hij genoeg (geleerd van zijn Oxfordse ex-logicaprofessor Whately). En de taal zal verstaanbaar zijn voor de minste boer.

[169] pp. 29-30.
[170] Cf. Smyth Charles, *The Art of Preaching*, SPCK 1940, hfdst. I en II.

Maar er kleefde een steeds sterker gebrek aan de bewonderaars van Tillotsons schema: het accent viel geleidelijk meer en meer op het rationele element in de prediking. De hoofdbekommernis van de aartsbisschop was het steeds geweest niets méér te beweren dan wat de rede hem toestond te affirmeren. Hij preekte meestal ook alleen over morele onderwerpen. Zijn moraal was echter een voorzichtigheidsmoraal: per slot van rekening is het veiliger de leer en de voorschriften van het evangelie te aanvaarden. De verkondiging verloor aldus haar specifiek evangelisch karakter, zodanig dat iemand als een Blackstone, een eminent jurist, over de predikers die hij tijdens de regering van George III in de Londense kerken beluisterde, bekende niet te kunnen onderscheiden of de man in de kansel een volgeling van Confucius, Mahomet of Christus was[171].

Daartegen moest ook reactie komen, en dit was het geval met de opkomst van het methodisme o.l.v. John Wesley (1703-91) en George Whitefield (1714-70). Beiden zijn rond 1740 de pioniers geweest van een nieuwe preekstijl, gericht tegen de ál te rationaliserende, puur moraliserende homilieën van de Engelse 18e eeuw. Zij legden grote nadruk op de persoonlijke bekering ("I mean you, Sir!" zei Whitefield), want onze menselijke natuur was volledig corrupt, en we moesten alleen maar hopen op de verlossende genade van Christus, niet op onze goede werken ("Down with your good works!" werd gezegd). "Had ik duizend levens en duizend tongen," preekte Whitefield, "ik zou ze willen gebruiken om de zondaars uit te nodigen tot Jezus te komen!"[172]

Uit dit methodistisch enthousiasme is dan later de beweging, of de kerkelijke partij, van de "Evangelicals" voortgekomen, die toch niet zo ver gingen als hun geestdriftige vaders. Na Wesley's dood braken zijn volgelingen met de Engelse Kerk, wat met de "evangelicalen" niet het geval is geweest. Hun preekuitgaven waren zeer gegeerd; op bepaalde plaatsen was het zelfs de gewoonte er een "Family Reading" - een voorlezing in familieverband op na te houden, en soms werd zelfs zulk een volume als huwelijkscadeau aan het jonge bruidspaar aangeboden! De jonge Newman, op 15-jarige leefijd door een dergelijke "evangelicale" priesterleraar, Thomas Mayers, bekeerd van een louter humanistisch geloof in de "deugd" zonder godsdienst tot een waarachtig christendom dat hem altijd bij zou blijven, las en hérlas de sermoenenbundels en andere uitgaven van die "powerful evangelical preachers", van William Romaine, Thomas Scott, Charles Simeon e.a., en ging er ten slotte toe over om zélf enkele jeugdige "sermonets" op te stellen, zoals b.v. de onbegrijpelijkheid van Gods grote werken, de tot ijdelheid geneigde mens, maar ook eentje met een sympathieke titel: "Dat niemand uw jeugd verachte!" Twee onder deze geschriftjes dateren reeds van 1817 - hij was toen nauwelijks 16 jaar oud![173]

2. Een eerste kenmerk van ***alle*** Newmans preken is wat hijzelf noemde: de "definiteness", of precieze bepaling van het onderwerp. Vanaf zijn eerste preek tot zijn laatste als hoogbejaarde kardinaal is dit typisch voor hem, en ik denk dat dit wel mag toegeschreven worden aan de diepgevestigde traditie van het "Tillotsonian scheme". In zijn allereerste diakenpreek van zondag 27 juni 1824 in de St. Clement's-kerk te Oxford had hij als Schrifttekst, als motto-vers gekozen deze tekst uit ps. 104: "De mens gaat op weg naar zijn arbeid tot aan de avond". En na een paar inleidende zinnen geeft hij al zeer duidelijk aan dat zijn 'one idea' zal zijn: 's mensen werk op aarde , onderverdeeld in twee punten, - het eerste over de natuur van 's mensen werk, en het tweede over wat het doel ervan zou moeten zijn. De laatste preek van zijn leven gaf hij ten beste in januari 1888 (na ruim 63 jaar predikactiviteit!) in de oratorianenkerk van Birmingham met als 'ene idee' het gouden priesterjubileum van paus Leo XIII.

---

[171] Bishop J.C. Ryle, *The Christian Leaders of the Last Century*, 1868, p. 15.
[172] Smyth, o.c. 170-2.
[173] AW 154.

Iemand die ook een groot aandeel gehad heeft in die bekommernis om "definiteness", om preciesheid in woordgebruik en bedoeling bij de verkondiging, is in zijn beginperiode zijn eigen onmiddellijke Collegeoverste geweest, Edward Hawkins, de Provost van Oriel College. Tijdens de lange zomervakantie van '24 was deze, mét de kapelaan van St. Clement's, de enige man die geregeld in het College aanwezig was; en Newman, als beginnend predikant, vroeg hem nogal eens zijn zondagse parochiepreken na te kijken. Hawkins was een man, die zijn woorden wist te wikken en te wegen, en verweet zijn jonge collega herhaaldelijk een te scherpe scheiding aan te brengen tussen 'verlosten' en 'onverlosten', wat z.i. niet met de pastorale werkelijkheid overeenkwam: de meeste mensen waren 'min of meer' bekeerd tot God al naargelang van de omstandigheden. Voor die aansporing tot meer precisie, evenwichtig oordeel en nuancering is Newman Hawkins steeds dankbaar gebleven.

3. In de structuur van zijn preken bleef Newman gedurende enkele jaren de Tillotsoniaanse straffe, precieze ordening van inhoud en vorm trouw, volgens de "indeling in punten 1, 2, 3", die de invloedrijke homiliespecialist Charles Simeon, van Cambridge, in zijn vele geschriften (met talrijke zelfbedachte preekschema's) voorhield. Newman was echter een té vrije geest om zich aan een kant-en-klare classificatie te blijven lenen. Blijkens een 'Chronological Note' van 12 oktober 1831 - hij was toen al 7 jaar diaken - zocht hij naar een nieuwe, minder logische, meer aan de realiteit beantwoordende methode om in een vrijere sfeer zijn ideeën te ontwikkelen. Hij verzette zich tegen wat hij noemde de "rule-of-thumb method", de vuistregelmethode 1, 2, 3 van Simeon. "We zouden de ambitie moeten hebben", schreef hij aan zijn vriend-geestelijke John Keble s.d. 17 juli 1836, "om te doen wat Walter Scott met zijn romans heeft gepresteerd: door goede boeken te schrijven, joeg hij gewoon de slechte het veld uit."

Eigenlijk kwam het hierop neer dat hij zijn 'one idea' meer aspectueel wilde behandelen. Want wat was een idee anders dan de 'totale som van haar mogelijke aspecten'? Dit aspectuele uitwerken van een idee had hij reeds vóór zijn diakenwijding in zijn klassieke studies ontdekt en bewonderd bij de grote Romeinse staatsman en redenaar Cicero, over wie hij een artikel schreef voor een tijdschrift. Waaruit volgend citaat, dat de eigen structuur van Newmans preken verklaart: "Cicero gaat helemaal rond zijn onderwerp, beschouwt het in het licht van alle mogelijke aspecten, onderzoekt het in al zijn onderdelen, bekijkt het vanop een afstand en komt dan weer dichterbij, draait het om en om, vergelijkt het, contrasteert het, geeft voorbeelden, bewijst en confirmeert zijn bewijs, tot de toehoorder zich afvraagt hoe hij toch ooit heeft kunnen twijfelen aan een standpunt dat gebouwd is op een zo strikt argumentatieve basis."[174]

Wat Newman zozeer in Cicero bewondert, is juist dat 'om en om draaien' van zijn éne denkobject, van zijn 'one idea', die in het centrum staat van zijn kanselredekunst. Hij gaat aspectueel te werk, associatief, niet strikt-logisch, eerder psychologisch en associatief. En die aspecten zullen wel ergens iets, dat nieuw is en origineel, doen te voorschijn komen wat in staat is bij het lezend of luisterend publiek in te slaan.

Zo b.v. in zijn preek over "Irreële Woorden", die wij in onze bloemlezing hebben opgenomen. Men herleze bvb. eens p. 51: Newman is werkelijk overrompeld door zijn voorbeelden van irreëel woordengeleuter. Hij ontmaskert het, om te beginnen, bij mensen die niets afweten van moraal, politieke of kerkelijke zaken; - dan volgt een nieuwe paragraaf over de oordelen van de massa; - plotseling schiet hem een objectie te binnen alsof hij het gezond verstand aanvalt; - hierop volgt een paragraafje over 'de wispelturige stem van het volk; - van de 'massa' springt hij dan over op 'individuele personen', die grote redenaars nabootsen en aldus 'irreëel' spreken; - daarna volgt weer een nieuwe paragraaf met als voorbeeld een aantal mensen die in korte tijd machtig worden; - volgt dan weer een nieuwe paragraaf over lieden die op een heel irreële, onhandige manier hun sympathie betuigen met noodlijdenden. En dat

[174] HS II, 293-4.

gaat zomaar door, tot hij de 'religieuze emotionaliteit' aanvat, op p. 52, waar hij ook wijst op het onwerkelijke spreken over 'gemeenplaatsen' als hemel, hel, oordeel, berouw, goede werken, vooral in een gesprek "met geestelijken, op een ogenschijnlijk ernstige toon". We zijn hier niet ver van humor en satire.

Kortom, zijn structuur is eerder los en soepel, en gaat zelfs zo ver dat de homilie de charme van een intieme brief of van een vertrouwelijk gesprek kijgt. Het is Newmans levenslange, anglicaans gebleven vriend Dean Church (deken van St. Paul's Cathedral), die daar voor het eerst op gewezen heeft, en de invloedrijke Franse auteur Henri Bremond heeft die zeer juiste visie bevestigd en verspreid. In ons "Voorwoord" citeerden we hem (op p. 13) waar hij de newmaniaanse preek ziet als "une lettre intime, grave et pressante", met min of meer verborgen confidenties erin, die treffen en zelfs ontroeren, zoals in zijn napolitaanse preek over 'de onsterfelijkheid van de ziel'. En is de volgende passage uit zijn homilie "Waakzaamheid" van 3 december 1837 niet een diepe zielservaring? Een ervaring van wat persoonlijke vriendschap kan zijn, zoals Newman ze ongetwijfeld in zijn eigen leven heeft gekend en genoten met de heilige dichter en pastor John Keble, met zijn geniale jonggestorven vriend Hurrell Froude, met de geleerde, diepgelovige 'Hebrew professor' Edward Pusey, en ten slotte - last but not least - met zijn intieme vriend-medebroeder, Ambrose St. John, in wiens graf hij uiteindelijk in Rednal wenste medebegraven te zijn:

> Weet je wat het is een vriend te hebben in een verre streek, nieuws te verwachten van hem, en je van dag tot dag af te vragen wat hij nu aan het doen is, en of hij het wel goed stelt? Weet jij wat het is je zó in te leven in een persoon die bij jou aanwezig is, dat jouw ogen de zijne volgen, dat je leest in zijn ziel, dat je al de veranderingen ziet in zijn gelaat, dat je al zijn wensen voorkomt, dat jij glimlacht in zijn glimlach en bedroefd bent in zijn droefheid, en bedrukt als hij wordt gekweld, en verheugd als hij succes heeft?[175]

Een ander punt houdt eveneens verband met de bekommernis om slechts 'one idea' te ontwikkelen en koppig aan die 'definiteness', aan die welbepaaldheid, boven alles de voorrang te geven, is zijn veelvuldig uitgedrukte bezorgdheid om b.v. in het leven van een groot christen of heilige de "distiguishing grace" (de distinctieve genade die hem of haar echt eigen is, en hem of haar van alle anderen doet verschillen) te gaan opspeuren, en die alleen te bestuderen of wellicht met die van een andere te contrasteren. Newman ziet elke mens als een zeer afzonderlijk wezen met bepaalde kenmerken, hem of haar onvervreemdbaar eigen, - en dit reeds, hoewel slechts vaag en in 't algemeen uitgedrukt, vanaf zijn eerste diakenpreek. Hij zegt daarin b.v.: "Neem die handelsstad eens: welke massa's mensen zijn er niet te zien op alle plaatsen, hoe ernstig en bekommerd zien hun gezichten eruit! En ieder individu van deze grote en rusteloze menigte heeft zijn heel eigen problemen, zijn eigen verwachtingen, zijn eigen plannen"[176]. In onze bloemlezing bevindt zich een preek waarin dit speuren naar de 'distinguishing grace' van een persoon heel speciaal, en met een overvloed van details, tot uiting komt: "*Herinnering aan vroegere Gunsten"* (op p. 45), de 6e homilie van de 5e bundel parochiepreken. Newman hield deze preek voor het eerst in Bradfield tijdens een herdenkingsfeest, - vandaar de titel. Enkele weken nadien herhaalde hij hem in zijn eigen kerkje te Littlemore op 22 september 1838, en daarna te Oxford (als kerstpreek). Blijkbaar dus een hem dierbaar onderwerp! En terecht! "Een goede mens", zegt hij om te beginnen, "heeft zijn eigen karakteristieke gave, apart van de anderen - zijn eigen typische schakering van kleur, geur en gestalte, zoals een bloem[177]. Dichterlijk gezegd! En met die bloemen vergelijkt hij nu de mensen wier ziel vol is van Gods genade. Hij kiest er zo twee uit, twee oudtestamentische figuren, Abraham en Jakob, om ze te contrasteren, - Abraham, de man van geloof, die uitziet naar het

[175] PS IV, 323.
[176] Wij onderstrepen.
[177] In het Engels klinkt het nóg mooier: "Each good man has his own distinguishing grace, apart from the rest, his own particular hue and fragrance, as a flower may have (PS V, 76).

komende; en Jakob, de zeer menselijke, gevoelige, die liever achteruitkijkt, die leeft in de herinnering, die het zo mooie verleden nog ná-proeft. En naar wie Newmans duidelijke sympathie gaat - dat horen we in de korte, maar veelzeggende opmerking: "we voelen dat Jakob ons zoveel meer nabij is dan Abraham." Zijn karakteristieke gave is de dankbaarheid om in het verleden verleende gaven, niet de heldhaftigheid die aan de toekomst denkt.

De uit Newmans katholieke tijd stammende preek uit onze verzameling, die zo uitvoerig over de h. Paulus handelt, is misschien de homilie die het best dat zoeken naar de distinctieve genade van een echte christen illustreert. Bij Paulus is die kenmerkende gave, zoals de titel van het tweede homiliedeel het reeds aangeeft: zijn menselijke sympathie. Dit tweede homiliedeel is gedateerd op zondag Sexagesima 1857, en werd uitgesproken in de universiteitskerk van Dublin. Paulus kent en bemint de mens - aldus rector Newman - als zodanig, zelfs in zijn zwakheid. Hoezeer ook een Apostel, veel méér nog is hij een gewoon mens en wilde hij als zodanig ook worden benaderd. "Hij beminde zijn broeders, niet alleen 'om Jezus' wil', maar ook omwille van henzélf. Hij léefde in hen. Hij voelde mét hen en vóór hen." Kortom, er was "geen enkele door de beschaving verworven gevoelsverfijning, geen enkele door gecultiveerde kringen zo gewaardeerde correctheid en fraaiheid van handelen, waarvan hij niet het model was te midden van dan nog die vele bovennatuurlijke voortreffelijkheden die het aandeel zijn van Apostelen en heiligen. In één woord, hij, de bijzondere prediker van de goddelijke genade, was ook de bijzondere vriend en intimus van de menselijke natuur."[178]

4. Maar buiten de 'definiteness', het gericht-zijn op de 'one idea', is er in Newmans visie nog een andere essentiële voorwaarde voor een echte vruchtbare preek, en dat is wat de grote Griekse filosoof Aristoteles noemt het "persoonlijke êthos" van de spreker, d.i. zijn "earnestness" of ernst [179]. De toehoorder moet voelen dat het de spreker ernst is wat hij zegt, dat hij het méént, er diep van overtuigd is. Artificieel opgewekte ernst, kunstmatig opgeroepen bezieling, hevige taal en drukke gebaren kunnen misschien wel de schijn wekken van die overtuiging, maar op de duur voelt de toehoorder dat zij niet echt is. "Alleen ernst kweekt ernst", volgens Newman.

Wát was het dan, concreet, in de persoonlijkheid van de woordverkondiger, dat het nog jonge studentengehoor zo aantrok en meesleepte? Welk was het geheim van die volle universiteitskerk de zondagnamiddag, ondanks het feit dat de Collegehoofden het uur van het diner verplaatst hadden naar het uur van de preek: 17 u? Welk was het geheim van die 'mysterious veneration' die de prediker omzweefde, en de studenten als hun korte geloofsbelijdenis deed uitroepen: "Credo in Newmannum"?

Volgens Principal Shairp was het het heldhaftige, dat Newman uitstraalde, het ontembare, de 'tamelessness of soul', steeds gereed om het onmogelijke te wagen. Toen de schilder Burne-Jones als anglicaan eens de reeds bekeerde Father Newman hoorde prediken, trof hem nog steeds dat heroïsche in hem, zijn groots idealisme, het echt-romantische in de figuur. Dat jonge volk van de jaren '30-40 kreeg van de pastor te horen dat de 'Church of England' nog wat anders was dan dat prozaïsche, vermolmde instituut waar de liberale Whigs mee konden doen wat ze wilden. Zij was, zoals hij het fier verkondigde, "niet een menselijk instituut, niet een louter politiek 'establishment', niet een creatuur van de staat", maar "de zuil en de grond van de Waarheid, de Moeder van ons allen, het Huis van God, het verblijf van de H. Geest, de Bruid van Christus, een glorieuze Kerk zonder vlek of rimpel, bestemd om te blijven tot het einde der tijden"[180]. James Anthony Froude, de historicus, ging zelfs zo ver dat hij de prediker

[178] VO 114; 116.
[179] Aristoteles, *Rhetorica*, I Boek, 2e hfdst., nrs. 3-6, vooral 4.
[180] PS III, 232.

van St. Mary's vergeleek met Julius Cesar, op Alexander de Grote na de heldhaftigste veroveraar van de antieke wereld.

Een tweede trek van Newmans 'persoonlijke êthos' was zijn oprechtheid. Hij was de meest transparante van alle toenmalige predikanten: slechts de waarheid had belang, en historicus J.A. Froude verzekert het ons: hij overdreef nooit, hij was nooit irreëel ("unreal": in Newmans mond het ergst-denkbare!). Hij nam de oude dogma's van de Kerk, die door de andere woordverkondigers stilzwijgend opzij werden geschoven, weer helemaal au sérieux, en het was alsof er een bron ontsprong aan de rots. Voor Newman telden alleen de feiten; hij wilde zelfs bepaalde kwesties bekijken "sprekende als tot een ongelovige"[181]. Hij ging soms heel ver in zijn toegevingen aan zijn opponent. Hij erkent b.v. dat de openbaring het waarom van het lijden niet oplost; dat het evangelie, verre van onze kennis te verrijken, onze intellectuele moeilijkheden nog vermeerdert; dat lichamelijk lijden een mens niet noodzakelijk beter maakt, vaak zelfs slechter; dat het lofwaardiger is de Kerk om religieuze redenen te bestrijden dan haar om materialistische redenen te verdedigen; dat vele opvolgers van de apostelen dikwijls een onwaardig werelds leven hebben geleid, enz.[182]. Een mooie waarachtige bekentenis vinden we in de uitspraak dat "we are in a world of mystery, with one bright Light before us" - [183]een uitspraak die ons als vanzelf doet denken aan de eerste regel van zijn beroemd gedicht: "Leid, vriendlijk Licht, in 't duister dat m*e* omsluit,/leid Gij mij voort!"

5. Na die zeer belangrijke 'definiteness' en 'persoonlijke êthos' behandeld te hebben, vestigen we nu onze aandacht op het aanwenden van rede en gevoel in Newmans homilieën, om te eindigen met een bespreking van zijn stijl. "Rede" zegt argumentatie, en er zijn natuurlijk bij de leerling van Whately interessante argumenten of overtuigingsmiddelen te vinden.
a) Maar uit de eigentijdse getuigenissen blijkt dat zijn voornaamste overtuigingsmiddel zijn trefzekere psychologische beschrijving geweest is. Hij las van zijn publiek de geheimste gedachten, zegt Shairp, en een van zijn intiemste jonge vrienden, Lockhart, zegt dat zijn zondagse sermoenen dóórdrongen tot in de ziel van zijn (vooral) jonge toehoorders en ze daar helemaal omkeerden "inside out". J.A. Froude bevestigt die opmerking: hij leerde de mensen dingen over zichzelf die zij nog niet wisten. Newman schijnt een uitzonderlijk vermogen gehad te hebben om zich empathisch in te leven in de geest van een persoon, in de sfeer van een tijd ook, en in de typische trekken van een instelling.

Vooral wordt gewezen op zijn scherpzinnig inzicht in de complexiteit van de menselijke gedragingen op moreel en religieus gebied. Zelfs bij de heiligste personen, beweerde de predikant, word je soms getroffen , erger nog: verrast, soms zelfs gechoqueerd, door bepaalde met hun christendom onsamenhangende gedragingen: "Even the most matured (gerijpte) Saints, could they have been thoroughly scanned (helemaal doorgelicht), would have exhibited inconsistencies such as to surprise and shock their most ardent disciples "[184]. Dit zegt een dertigjarige anglicaanse priester in oktober 1831, lang vóór Freud en Jung. En in zijn 4e bundel parochiepreken presenteert hij ons uitvoerig zulk een geëerd en verlicht oudtestamentisch profeet, Balaäm, ondanks al zijn vroomheid een direct instrument van Satan [185].

"We zijn in het duister over onszelf", zegt de jonge prediker, "we experimenteren a.h.w. met enkele delicate en gevaarlijke instrumenten. Het bestuur van ons hart gaat ons helemaal te boven"[186]. Hoe vaak gebeurt het niet b.v. dat een gebrek de schijn heeft van een deugd:

[181] PS II, 204
[182] ibid. I, 187; I, 206; 208; III, 144-5; III, 213; 247.
[183] ibid. II, 215.
[184] ibid. I, 169-70.
[185] ibid. IV, 18-36.
[186] ibid. I, 173.

stoutmoedigheid is misschien alleen maar hoogmoedige hardnekkigheid; vergevingsgezindheid is misschien alleen maar passieve indolentie; vlijt spruit vaak voort uit zelfzucht; plichtsbesef in tijdelijke zaken is nog geen bewijs van godsdienstigheid; regelmatige kerkgang kan samengaan met oneerlijkheid en kwaadsprekerij; liefde tot de familie is dikwijls een substituut voor de Godsliefde; correctheid in de omgang bemantelt vaak een zekere ongevoeligheid, enz. Als Satan volgens Newman niet zo hatelijk is van dichtbij als van verre, als zelfs de Antichrist de trekken van Christus draagt, hoe zouden wij het veel subtielere onderscheid tussen echte volgelingen van Christus en loutere naamchristenen kunnen merken? Herhaaldelijk klaagt de vicar van St. Mary's erover dat er niets zo zeldzaam is als een correcte kennis van het eigen hart. En dat komt omdat "we are two or three selves at once (twee of drie Ikken tegelijk) in the wonderful structure of our minds"[187].

b) De diepte van Newmans psychologische analyse in zijn preken blijkt ook uit zijn voor die prefreudiaanse tijd verbazend inzicht in de rol die het onbewuste of onderbewuste speelt in de menselijke psyche. Nauwelijks tot priester gewijd in de anglicaanse Kerk (op Pinksterzondag 29 mei 1825) preekt hij twee weken later over *"Secret Faults"*, verborgen onbewuste fouten en zonden. Als we fouten zien in een ander die deze zélf niet merkt, dan is het omgekeerde even waarschijnlijk, zelfs praktisch zeker. En zowel uit de biografieën van grote christenen als uit onze eigen ervaring leren we dat gebed en gewetensonderzoek een massa fouten doet ontdekken. Zonden uit de kinderjaren werken volgens hem later op nefaste wijze door. Misschien, meent hij, zijn het zelfs maar enkele geringe, nu vergeten zonden geweest, die later het verschil uitmaken tussen mens en mens, de ene goed, de andere kwaad, - de ene verworpen, de andere gered. Ook van de adolescentiejaren kan hetzelfde worden gezegd. Een schijnbaar onbelangrijke ongezonde nieuwsgierigheid kan leiden tot geloofsafval, en deze evolutie verloopt grotendeels onbewust: scepticisme, antipathie tegen de religie kunnen dan zelfs 'gently', vriendelijk op de ziel neerstrijken, maar in werkelijkheid haar verwonden en bederven[188].

Newman geeft nog andere verscheidene voorbeelden van dergelijke in het onderbewuste voortwoekerende slechte invloeden. Zo kan een ware christen volgens hem secrete haatgevoelens koesteren jegens een medemens, zonder dat hij zich hiervan ten volle bewust is. Ook kunnen ijdelheid en hoogmoed op gelijkaardige wijze zijn psychische harmonie verstoren: ongemerkt en subtiel dringt een habitueel gevoel van eigenwaarde de geest binnen, zodat hij er heimelijk van overtuigd is dat hij in religieus opzicht boven zijn omgeving staat. In dit euvel plegen met name nogal wat geestelijken te vallen, meent hij, alsook mensen die er een geestelijk dagboek op nahouden. Een ander kwaad is de huichelarij, of het farizaïsme. Aanvankelijk waren de Farizeeën zich wel deze zonde bewust, aldus Newman, maar geleidelijk vergaten ze hun eigen inconsequentie, en kwamen zij ertoe in hun eigen deugdzaamheid te gaan geloven, tot zij ten slotte met geestelijke blindheid werden geslagen en gestraft werden met de onwetendheid van hun eigen onwetendheid. Met dit onbewuste farizaïsme zijn volgens Newman ook vele christenen jammerlijk behept. Wij, christenen, zijn eigenlijk allemaal onbewuste Farizeeën, durft hij schrijven: Christus sprak over de huichelarij als over een deeg, dat zijn werking stil en subtiel uitbreidt, en die huichelarij wordt door de wereld eerder doorzien dan door de christenen zelf[189]

De analyse van de predikant kan streng lijken, en is het ook, maar hij weet anderzijds ook dat het onderbewuste ten goede werken kan. Hij spreekt b.v. over gebedsformules, die de zondaar in zijn jeugd heeft geleerd en die schijnbaar 'begraven' liggen in zijn geest, en soms tot nieuw leven komen en vrede brengen. Ook de gelukservaring van onze kinderjaren werkt bij de christen-zondaar wel eens ten goede, en vaak naar aanleiding van een nietig voorval,

[187] PS IV, 157.
[188] ibid. IV, 39; MC 27; 87.
[189] Cf. Sermon X *"Profession without Practice"* van PS I (9 okt. 1831), passim.

'some relic or token of that early time, some spot, or some book, or a word, or a scent" (geur)-[190] - wat onwillekeurig aan Proust doet denken. Ook komt soms bij de weerbarstige mens in de allerlaatste ogenblikken van zijn leven toch het gevoel naar boven dat, als hij niet gelooft, er iets heel kostbaars voor hem verloren gaat. Soms wanen wij ons in volledige duisternis, en toch is er een verborgen stem die ons vrede toefluistert zonder dat onze rede en ons bewustzijn daarvan overtuigd zijn [191]. Onbewust ook ondergaan we de mysterieuze invloed van de waarachtig-christelijke persoonlijkheid: aan dat uitstralen-zonder-het-te-willen heeft Newman zijn volledige vijfde preek-voor-de-hele-universiteit gewijd, getiteld: *"Persoonlijke Invloed als Middel om de Waarheid te verspreiden"*. "Onbewuste heiligheid oefent een urgente, onweerstaanbare aantrekkingskracht op ons uit", zegt hij: verhogen wij maar het godsdienstig niveau in ons hart, en het verhoogt dit in de wereld. Geen twijfel mogelijk: er is een goddelijke drang in ons werkzaam: "God is in Zijn schepsel aanwezig met een omvang, een volheid en een diepte die het niet bevroedt"[192].

Niet alleen in de morele, ook in de intellectuele sfeer werd de predikant geboeid door de wondere werking van de spontane, grotendeels onbewuste activiteit van de impliciete rede: men herleze b.v. het hierboven (p.76) geciteerde fragment uit zijn *"University Sermons"* over die impliciete rede. Het reële en toch onbevroede leven van een idee of gevoel fascineert zijn aandacht. Elders zegt hij: "Het geheugen is niets anders dan een magazijn van slapende, maar aanwezige, oproepbare ideeën"; het is onmogelijk het ontstaan en de groei van onze intellectuele overtuigingen precies vast te leggen. "Godsdienstige mensen ervaren soms een pijnlijk gevoel van onwerkelijkheid t.o.v. hun geloof", zodat het hun voorkomt "dat alle godsdienst uit de wereld is weggewist, en toch wordt hun geest onbewust gevoed en verlicht door een grootse innerlijke visie die slechts tijdelijk verduisterd wordt"[193].

c) Er is dus ook veel positiefs in onze psyche dat het geloof kan dienen. We keren nu echter terug naar het negatieve om apart een realiteit te beschrijven die Newman speciaal heeft geïnteresseerd en die hij met bijzondere vaardigheid en penetratie geduid heeft: de wereldse religie van de gentleman. In ettelijke bladzijden priemt hij door de schone schijn heen van een pseudo-christendom waarin gestreefd wordt naar een harmonische verzoening van wereld en religie, van zuiver natuurlijk humanisme en evangelisch christendom. Hij wordt nooit moe de "religion of the day" van de naamchristenen tot op het bot te analyseren, en heeft daar zelfs een hele preek aan gewijd op 22 augustus 1832 [194], enkele maanden slechts vóór zijn Middellandse Zeereis en het ontstaan van de Oxfordbeweging.

Die 'religion of the day' is een product van intellectuele cultuur, gevormde smaak en verfijnd gevoel - maar niet van de Openbaring. Wat vroeger zonde heette, wordt nu een inbreuk op de goede smaak genoemd. Verfijning is nu de norm van de deugd. Het gezag van het geweten wordt weggeredeneerd en vervangen, deels door de zgn. 'morele zin', die niets anders is als de liefde tot het schone, deels door een soort pragmatisme dat de concrete gedragslijn in elk bijzonder geval bepaalt. Voor de gentleman is goedheid de voornaamste deugd; God is geen straffende Heerser; de voornaamste inbreuken tegen de deugd zijn onverdraagzaamheid, superstitie en fanatisme. Strengheid is iets absurds, zelfs vastberadenheid wordt met argwaan bekeken. Openbare losbandigheid is iets verfoeilijks en dronkenschap iets schandelijks en vloeken iets vulgairs.

Dit soort godsdienst is alleen maar een product van de beschaving. Het is een konterfeitsel van de waarheid. Wel geeft Newman toe dat deze religie een christelijk tintje vertoont, zelfs door Christus' leer wordt beïnvloed, en dat er ook gentlemen zijn die deze

[190] PS IV, 262.
[191] ibid. V, 251.
[192] US 95..; SD 350.
[193] ibid. 321; 322.
[194] PS I, 309-324.

verbleekte godsdienst slechts gedeeltelijk aanhangen. Maar al beroept dit soort gentlemen zich op het evangelie, de strenge kant hiervan wordt veronachtzaamd, hij kent geen echte Godsvrees, geen ijver voor Gods glorie, geen verknochtheid aan de leerstellige waarheid, geen loyaliteit t.o.v. de Kerk, kortom, geen ernst. Het is een 'easy religion', die des te subtieler verleidt naarmate ze juist meer op het echte christendom gelijkt. Het echte christendom is vriendelijk voor de zondaar, maar streng voor de zonde: het beoefent twee tegengestelde deugden, - dat van menig beschaafde gentleman slechts één deugd, de mildheid. Maar het is een tolerante mildheid. Het komt er niet op aan wat je gelooft: als je maar goed bent voor de arme, als je maar 'rondgaat al weldoende'.

Een dergelijke religie hecht ook te veel belang aan het voelen, meer dan aan het handelen. Een gentleman-religieus gelovige kan enthousiast zijn over het idealisme van een bepaalde held in een roman, maar hem navolgen? Neen, zover gaat hij niet. De actievéren van zijn ziel zijn verzwakt: hij spéélt met zijn gevoelens, maar past ze niet toe. Het gevaar dreigt dat hij de essentie van het christelijk geloof gaat zien, niet in de plichtsgetrouwe daad, maar in een luxe van hooggestemde gevoelens, in een louter gevoelsrijke beschouwing van de Heer, van een gedicht over Hem of een psalmlied, zonder de harde, ruwe daad. Hij is gevoelig voor de schoonheid van 's Heren voetwassing b.v., maar denkt er niet aan iets dergelijks te doen met zijn personeel. Dit zich vermeien in een weelde van geestelijk gevoel is in de grond een gesublimeerde vorm van om haarzelfswil gezochte eigenliefde.

Eigenlijk is zo iemand in het beste geval een 'homo moralis', maar geen 'homo religiosus'. Hij vergenoegt er zich mee fatsoenlijk te zijn, 'respectable', en niemand hoeft zich met zijn persoonlijk leven te bemoeien: dit is hem heilig. Ergens zegt de predikant heel cynisch: "they call a man's personal life sacred, because it is sinful"[195]. De gentleman-religieus wil vooral zichzélf behagen, maar zonder God te mishagen. De wereld is zijn primaire object, de religie alleen een correctief, iets negatiefs dat tot gematigdheid aanzet.

d) Tot daar de analyse van de wereldse godsdienst. Om te besluiten nog een korte opsomming van andere menselijke gedragingen in hun meest verscheiden vormen, hetzij van op de kansel de psychologie beschreven wordt van de twistzoeker, of van de argeloze, of van de welwillende, of van een koppig kind of van een onervaren jeugdige wiens idealisme in wanhoop eindigt.Ofwel wordt erop gewezen hoe het dragen van verantwoordelijkheid een mens innerlijk kan veranderen, of hoe een gewetensvol man in het publieke leven vaak slechts met een compromis zijn doel kan bereiken. Niemand heeft als Newman zo diep en indringend de zielevrede van de christen getekend [196]. Voorts legt hij met enkele rake trekken bloot wat de arme denkt over de rijke, en de ongelovige - of 'de wereld' - over de christen. Het is trouwens opvallend hoe dikwijls Newman zijn diepe inzicht in de menselijke psychologie in een lapidaire formule weet samen te vatten. Hier één voorbeeld per bundel:

PS I, 56: To be at ease is to be unsafe.
II, 229: Joy is tumultuous only when it is not full.
III, 383: The deepest feelings are those which are silent.
IV, 138: Strictness is the condition of rejoicing.
V, 324: The world is a good associate, but it cannot be an intimate.
VI, 87: The world is sweet to the lips, but bitter to the taste.
VII, 245: Each country has its own way, which is best for itself, and bad for others.
VIII, 121: A little learning is a dangerous thing.
SD 245: All virtue and goodness tend to make man powerful in this world, but they who aim at the power, have not the virtue.
US 118: They who are not superstitious without the Gospel, will not be religious with it.
MC 182: No one is a Martyr for a conclusion.

[195] ibid. IV, 8-9.
[196] Zeer mooi beschreven in PS V, 69-70: "For, as I have said, the Christian has a deep, silent, hidden peace, which the world sees not, - like a well in a retired and shady place, difficult of access." Enz.

VO 27: We are contented with ourselves till we contemplate God.

CS 108: Not to do good with our talents is in fact to do evil.

0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°0°

6. Dialectische vaardigheid

a) Als evangelicaals anglicaan én als rooms-katholiek blijft natuurlijk altijd als eerste en bijzonderste argument: de Heilige Schrift. Daar gaat hij vanuit: overal in zijn preekbundels, behalve in de *"Discourses to Mixed Congregations"*, is zijn vertrekpunt een Schriftfragment dat de basis is van de 'one idea' die hij zich voorneemt te ontwikkelen. Hij besteedt daar soms meerdere bladzijden aan, vooral in zijn anglicaanse homilieën, - in zijn katholieke is hij veel soberder. Die Schriftteksten worden steeds met grote eerbied behandeld, vooral in zijn protestantse tijd: het is een heilig, goddelijk woord met zo'n allesoverstijgende autoriteit, dat b.v. geen nog zo gezagvolle menselijke uitspraak wordt geduld. In de acht bundels 'Parochiepreken' van elk ca. 350 pp. hebben wij slechts éénmaal - en dan nog alleen maar in een voetnoot - de naam gevonden van een onbijbels personage, nl. die van Hooker, de grote 16e-eeuwse anglicaanse theoloog, en een andermaal een duidelijke allusie op de h. Augustinus, maar zonder hem te noemen"[197]. In zijn katholieke tijd verandert dat: zoals we reeds zeiden, valt de inleidende Schriftpassage in zijn eerste bundel weg, maar ze wordt wel weer aangewend in de volgende bundels, en voor wat betreft het aanhalen ván of verwijzen náár niet-bijbelse personages, conformeert hij zich gewoon aan de roomse gewoonte die daar geen bezwaar tegen heeft.

b) Hoezeer het compacte, gebalde, synthetische redeneren hem eigen geworden was, waarschijnlijk door zijn aanvankelijke intimiteit met de befaamde logicaprofessor Richard Whately - met wie hij ook in zijn Oxfordse tutorjaren samenwerkte aan diens boek "Elements of Logic' - moge blijken uit de volgende zin uit een preek van 1829, toen hij nauwelijks 28 jaar was. Hij wil bewijzen dat "Dissent" (anders denken dan de Gevestigde Kerk van Engeland) zondig is: - we structureren de betreffende zin ook grafisch:

indien Christus één Heilige Gemeenschap heeft ingesteld (wat Hij gedaan heeft);
indien Zijn Apostelen haar hebben geordend (wat zij hebben verricht);
indien zij ons expliciet bevalen (wat zij deden in de Schrift) niet te ónt-doen wat zij begonnen waren;
indien hun aldus geordend en gezegend werk nu nog voortleeft (wat het geval is);
indien wij daaraan deelnemen,
dan zou het verraad van ons zijn, deze gemeenschap te verlaten,
een uiting zijn van ondankbaarheid jegens hen die haar bewaarden,
van roekeloze hardheid jegens onze nakomelingen
en jegens de huidige buitenstaanders die anders wellicht in haar konden worden binnengeleid.[198]

Een ander voorbeeld vinden we in een fragment dat een pleidooi is voor de kinderdoop:

Steunend op het feit van de oorspronkelijke corruptie van onze natuur;
op de nood die er is in de mens vanaf zijn geboorte om van God vergiffenis en hulp te verkrijgen;
op het feit dat het doopsel juist een belofte van barmhartigheid in zich bevat die aan deze nood tegemoetkomt;
op de onmogelijkheid voor elke mens (al leeft hij nog zo lang als ongedoopte) om enige aanbeveling van eigen vinding aan God te presenteren;
steunend op al deze gegevens,
en daar God ons in deze materie geen bijzondere richtlijnen heeft gegeven,
maar ze aan onszelf heeft overgelaten,
lijkt het mij op het eerste gezicht zeer passend en juist

[197] PS V, 211; 349.
[198] ibid III, 202.

om aan kinderen het voorrecht van het doopsel te schenken [199].

c) Onder al de door Newman als predikant aangewende argumenten treft vooral het vaak vernuftige analogieargument. Het boek waarin de leesgrage Oriel Fellow zich sedert juni 1825 verdiepte en dat een enorme invloed op hem zou uitoefenen, was Butlers 'Analogy of Religion Natural and Revealed, dat intussen al 90 jaar oud was. Butler schreef dit boek in 1736 en werd twee jaar later bisschop. Hij wilde de sceptici van zijn tijd, die de openbaring maar aanvaardden voor zover zij met de menselijke rede, supreme norm van de waarheid, overeenstemde, op hun eigen terrein verslaan. Zijn apologetica is dan ook sterk rationeel gekleurd. De titel van zijn boek, 'Analogy', komt hier vandaan dat er volgens zijn auteur een analogie, een gelijkenis, bestaat tussen Gods mysterieuze manier van werken in de openbaring en die in zijn schepping. In de natuur zijn even mysterieuze zaken als in de openbaring: wie tegen de ene geen bezwaar heeft, mag ook de andere niet verwerpen. Zo kun je dus, mét je natuurlijke rede, de mysteries van het geloof aanvaarden. Welk mysterie is b.v. niet ons dromen, of de eenheid van ziel en lichaam, of het feit dat de ziel in elk deel van het lichaam verblijft?

Hier volgt een klein fragment uit een homilie die helemaal gewijd is aan dit soort argumentatie. De homilie is getiteld *"The Mysteriousness of our Present Being"* (het mysterievolle van ons huidig bestaan) en is de 19e van de 4e bundel parochiepreken, gedateerd 29 mei 1836:

> Laat iemand maar eens bedenken hoe moeilijk het voor hem is en wat voor kronkelingen in de geest hij moet maken om de gewoonste zaken van de natuur te beschrijven, niet meer met de rede, maar zichtbaar, - hoe moeilijk het is de dingen te definiëren, - hoe ondoenlijk het is om aan een ander enig gecompliceerd, diep of verfijnd gevoel uit te leggen, - hoe onsamenhangend en contradictorisch de eigen gevoelens, in woorden uitgedrukt, iemand toeschijnen, - hoe hij dan ook zichzelf blootstelt aan misverstand, spotgelach of superieure kritiek; - en hij zal niet verbaasd zijn over de onmogelijkheid om op passende wijze in aardse woorden uiteen te zetten wát dat is: de eerste oorzaak van alle gedachte, de Vader van alwat geestelijk is, het Ene, Eeuwige Verstand, de Koning der koningen en de Heer der heren, het enige wezen dat de onsterfelijkheid bezit en verblijft in het ontoegankelijke Licht, dat niemand heeft gezien of kán zien: de onbegrijpelijke oneindige God [200].

Is dromen eigenlijk iets heel mysterieus, of de eenheid van ziel en lichaam en de overal aanwezige ziel in elk deel van dat lichaam, - wel, in de bovennatuur zijn er ook dergelijke geheimen, zoals b.v. de drie Personen in de Ene Godheid. Dit analogieargument gebruikt Newman nogal eens in zijn preken, en moet in de empirisch-denkende Engelse 18e eeuw wel indruk gemaakt hebben. Alleszins werd Butler in Oxford ijverig bestudeerd, en was elke Oxfordman er in de 19e eeuw diep door getekend. Premier Gladstone noemde in 1865 Butler één van zijn 4 'doctores', de 3 anderen zijnde Aristoteles, Augustinus en Dante [201]

d) Een ander soort argumentatie, dat Newman vrij veel gebruikt, vertrekt vanuit een bepaalde veronderstelling om dan daaruit een gevolg te trekken waaruit de tegenstrever, in dit geval de half- of niet-gelovige of de pure naamchristen, echt niet mooi te voorschijn komt. Zo doet hij b.v. in de homilie *"Christ Hidden from the World"* (Christus verborgen voor de wereld) 'Sermon XVI' van de 4e 'parochiepreken'-bundel, de Kerstpreek van 1837. Maar een ander gevolg is veel positiever: we leren er een andere Christus dan de normaal-vereerde in kennen, maar het is de echte, de verborgene, nederige Godmens.

Newman confronteert de toehoorder met de suppositie dat Christus op zeker moment eens zou terugkomen in deze wereld en als onze naaste buurman, of zelfs familielid, zou komen wonen.

---

[199] ibid VII, 225.
[200] p. 291.
[201] Vaiss 165.

> Hij (Christus) was gekleed als de anderen, Hij at en dronk als de anderen, Hij ging in en uit, praatte, wandelde en sliep, als de anderen. In alle opzichten was Hij een mens, behalve dat Hij niet zondigde. Maar de meeste mensen zouden dit grote verschil niet ontdekken, want niemand onder ons begrijpt hen die veel beter zijn dan hijzelf, zodat Christus, de zondeloze Zoon van God, heel dicht in onze nabijheid zou kunnen verblijven zonder dat wij dit ontdekken...Zijn naaste bloedverwanten geloofden niet in Hem;....de kwestie is: zouden wij Hem beter begrepen hebben dan zij?.....zouden wij Hem veeleer niet, met alle respect voor Hem (welk een woord toch! welk een taal waar het de Allerhoogste God betreft!) - wel, zelfs met dit respect, zouden wij Hem niet veeleer vreemd gevonden hebben, excentriek, extravagant en onberekenbaar?...het zou voor ons een klaar bewijs zijn dat we Hem niet zouden kennen kennen, noch Zijn grootheid bewonderen, noch Zijn glorie aanbidden, noch Zijn voortreffelijkheid beminnen, indien we tot Zijn hemelse aanwezigheid werden toegelaten [202].

Van dergelijke veronderstellingen maakt hij vrij dikwijls gebruik: we noteerden er 7, alleen maar in PS I. Veronderstel eens, zegt hij op p.3, dat een zondaar tot de hemel wordt toegelaten: hij zou daar niet gelukkig zijn. Veronderstel eens, beweert hij elders, dat het christendom (in Engeland) niet als staatsgodsdienst was erkend, dan nog zou het voor velen een pure beschavingsfactor zijn (p. 30); indien Bijbel en Kerk in Engeland onbekend waren, wij zouden ons niet anders gedragen dan nu (p.66); stel dat wij nooit van het evangelie hadden gehoord, we zouden precies leven zoals nu (p.76); beeld je eens in dat Christus zich publiek had getoond aan heel het Joodse volk na Zijn verrijzenis, dit zou absoluut nutteloos geweest zijn (p. 283); veronderstel eens dat Christus' belofte een loze belofte was geweest, we zouden doen of niet doen wat wij nu doen of niet doen (pp. 300-1); was er geen christendom geweest in de wereld, we zouden dezelfde verfijning hebben als nu (p. 313).

e) Een ander typisch-newmaniaans argument is dat van de samenhang en de volledigheid, die onmisbare voorwaarden zijn om het waarheidsgehalte van een bewering, een theorie of een leer te kunnen onderkennen. De predikant zegt het heel duidelijk in een preek uit de *"Catholic Sermons"*: "Consistency, completeness, is a persuasive argument for a system being true. Certainly if it be inconsistent, it is not truth (Samenhang, volledigheid is een overtuigend argument voor het feit dat een systeem waar is. Als het onsamenhangend is, is het zeker niet waar)[203].

In één van zijn *"University Sermons"* - een plechtige vóór de gehele universitaire gemeenschap, gepreekt op 22 januari 1832 - zegt hij: "

> De waarheid, gezien als een systeem, is wijds en vér-strekkend; en, beschouwd in haar afzonderlijke delen, is zij afhankelijk van een combinatie van een aantal verschillende, delicate en verspreide frasen; vandaar dat zij nauwelijks in een gegeven aantal zinnen kan worden geëxposeerd. Een pleiter voor die waarheid, die dit zou proberen, zal niet in staat zijn méér te doen dan een fragment van het geheel weer te geven, - hij zal de ruwe extremiteiten ervan moeten afronden en haar zwervende lijnen moeten verenigen ongeveer zoals een historische informatie wordt omgezet in een verhaal [204].

Waar hij het, als nog zoekend, in een homilie van 22 september 1842, over het wezenlijke kenmerk van het christelijke karakter heeft, verwerpt hij opnieuw de eenzijdigheid van het zoeken: wat men moet vinden is een samenhangend geheel:

> een geheel dat niet kan verdeeld worden - slechts één aspect willen veroveren is iets willen veroveren wat erop lijkt, in plaats van de zaak zélf....Religie heeft twee aspecten, een streng en een schoon aspect, en we mogen er zeker van zijn dat we van de enge weg, die naar het leven leidt, afdwalen, als wij ons vermeien in het schone en het strenge opzijschuiven[205].

---

[202] PS IV 242-245.
[203] CS 133.
[204] US 90.
[205] SD 391.

In een homilie van een katholieke bundel over *"Order, the Witness and Instrument of Unity"* (orde als getuige en instrument van eenheid), gehouden in de Birminghamse St. Chad's-kathedraal, op 9 november 1853, ter gelegenheid van de eerste diocesane Synode in die stad, looft hij die eenheid, die ordening van vele aspecten, die hij denkt gevonden te hebben in de katholieke Kerk:

> In de eerbiedwekkende muziek van haar doctrines, in de diepe wijsheid van haar voorschriften, in de majesteit van haar hiërarchie, in de schoonheid van haar 'Rituale', in de verblindende luister van haar heiligen, in de consequente voortgang van haar bestuur, en in de veelvuldige rijkdom van haar lange geschiedenis, in dit alles herkennen wij de lichtende en illustere Hand van de ordelievende God [206].

7. Gevoel

Hoger zagen we, alluderend op Newmans eigen theorie van de prediking, dat hij voor een optimale preek boven alles stelt: de "definiteness" en het "persoonlijke êthos", d.w.z. de trouw aan de éne, leidende gedachte en de persoonlijke ernst en geloofwaardigheid van de woordverkondiger. Slechts op de tweede en derde plaats komen verstand en gevoel. Dit laatste, het element 'gevoel' zouden we nu even onder de loep willen nemen, daarbij rekening houdend met de algemeen gedeelde zienswijze van de critici, dat de elementen 'beheerst gevoel, 'aantrekkelijke réserve', 'schone eenvoud', het duidelijkst tot uiting komen in zijn anglicaanse *"Parochial Sermons"*, terwijl deze réserve toch op vele plaatsen van de katholieke *"Discourses to Mixed Congregations"* moet wijken voor nogal overladen dramatisering en gepassioneerde taal. In zijn *"Sermons on Various Occasions"* zou de predikant dan weer enigszins terugkeren naar zijn vroegere nobele zelfbeheersing.

a) Laten we eerst even de *"Parochial Sermons"* van wat dichterbij bekijken. Er zijn daar zeker mooie, gevoelige fragmenten in, die ons ook nu nog kunnen bekoren. Zo b.v. de passage over de vriendschap die we reeds citeerden op p. 150 hierboven. Dit is heerlijk poëtisch proza met een heerlijke positieve inhoud, ook nu nog te waarderen. We zouden het 'positieve gevoelsaanwending' kunnen noemen, maar er is er ook een andere, een 'negatieve aanwending', gebaseerd op 'fear', op vrees, en die bijna overwegend is in de acht bundels. We moeten pater D'Arcy gelijk geven, waar hij het in een treffend artikel heeft over de "unbending sternness", de onbuigzame strengheid van de nog jonge predikant. Deze verzet zich zelfs tegen de mildste vorm van kritiek op de Schrift, ook als Jahweh fulmineert tegen Israël. Eerst vrees, dan pas liefde, is de methode van St. Mary's Vicar. God moet eerst als een strenge Rechter worden gevreesd. De Schrift moet óns oordelen, niet wij de Schrift. Gods maatstaven zijn totaal anders dan de onze, enz. Dat waren misschien de ideeën en de vormen van die tijd, maar thans kan men ze moeilijk nog de bewondering gunnen die zij blijkbaar tóén genoten[207].

En toch, dit is juist het wondere bij Newman, dat hij soms zo diep reeds ónze tijd aanvoelt, en spreekt vanuit een vér-ziend profetisch gevoel. Ook het negatieve kan soms positief uitvallen. We kunnen maar één voorbeeld geven waarin het treffende en toch zo ware gevoel tot uiting komt dat heiligen en zondaars heel dicht bij elkaar staan:

> We staan veel dichter bij elkaar, zelfs in onze zonden, dan wij ons inbeelden. Een treffend voorbeeld daarvan hebben we, wanneer heilige mensen er zich eens aanzetten om hun reële toestand te beschrijven. Zelfs zondaars roepen het dan dadelijk uit: "Maar dat is nét óns geval!" en besluiten eruit dat er geen onderscheid is tussen goed en kwaad. Over 't algemeen zijn wij verrast door de sterke taal die goede mensen gebruiken over zichzelf, alsof zulke getuigenissen bewezen dat zij zijn zoals wij, minder heilig dan wij dachten. En

[206] VO 189.
[207] Rev. D' Arcy sj, The Parochial and Plain Sermons, in H. Tristram e.a.: *"Newman and Littlemore"*, 1945, p.56.

anderzijds veronderstel ik dat gelijk welk correct-levend mens zelden verslagen zal lezen van wat algemeen als slecht bekend staande lieden zoal denken en doen zonder met ontsteltenis te constateren dat deze berichten ook een weerklank vinden in hun eigen hart[208].

b) De *"Oxford University Sermons"* en de *"Sermons on Subjects of the Day"* beschouwen wij als overgangsbundels, vooral belangrijk om hun ideeën, - behalve natuurlijk de nauwelijks bedwongen weemoed van het afscheidssermoen te Littlemore dat wij opgenomen hebben in onze bloemlezing.

In 1849 heeft de intussen bekeerde Newman dan zijn eerste katholieke prekenbundel gepubliceerd, die hij liever niet als 'Sermons' betitelde, maar als 'Discourses'; ook ontbreekt in het begin van iedere homilie de inleidende Schrifttekst waar hij vroeger altijd van uitging. Een argeloze lezer zou nu misschien een soort van intellectuele 'Discourses', toespraken, maar dan katholieke, verwachten. Dit is echter niet zo. Ze zijn vol gevoel. Het enthousiasme om de eindelijk gevonden geestesrust en geestelijke rijkdom, de zeer persoonlijke devotie tot de Lijdende Heer, en (wat nieuw is) tot 'the glories of Mary' - in twéé preken - , overheersen de bundel. Misschien is Newmans verblijf van ruim één jaar in Rome, het centrum van de katholiciteit, samen met zijn nu diepere zielevrede, aanleiding geweest tot wat men genoemd heeft zijn 'unmuzzled manner', zijn 'ongemuilbande preektrant'. We laten een paar fragmenten volgen, zoals men die nergens vindt in zijn overige homilieën:

Een groot zondaar sterft. Newman bevindt zich (zogezegd) onder de mensen in de begrafenisstoet, en hoort dezen praten over de overledene:

"Zijnsgelijke was er nooit iemand als we samenkwamen: zo juist was hij in zijn opmerkingen, zo van alles op de hoogte, zo bescheiden!"; of"Ik was zo gelukkig als jongen telkens als ik hem zag!"; of "Zo'n grote weldoener is hij geweest voor zijn land en zijn volk!"; "Zo'n grote ontdekkingen heeft de man gedaan!" of "Wat een diepzinnig filosoof was hij!"

Maar de predikant ziet het intussen heel anders, en roept het verbijsterd uit:

"O ijdelheid! IJdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid! Wat baat het, ach, wat baat het? Zijn ziel is in de hel!"
[209].

Zijn nieuwe religie inspireert hem echter ook tot vroeger ongekende, maar nu vrij uitgejubelde gevoelens van vreugde om de glans van Maria ten hemel opgenomen:

Het paste dat Hij, die stierf voor de wereld, in het zicht van die wereld de geest gaf. Maar zij, de lelie van Eden, zij die altijd had vertoefd buiten het zicht van de mens, - het was niet meer dan passend dat zij stierf in de lommer van de tuin te midden van de bloemen, daar waar zij had geleefd. Haar heengaan maakte geen gerucht in de wereld [210].

Het zijn echter niet alleen de nieuwe geloofspunten die zijn geestdrift wekken. Ook de gewone elementen van onze stoffelijke wereld inspireren zijn gevoelig-gelovige, door het mysterie geboeide geest. Zo het vuur b.v.: zo'n mooi schepsel in het gewone dagelijkse bestaan, maar geweldig en vol geheim, als het zijn begrensdheid overstijgt. (Het fragment is genomen uit *"De Oneindigheid van Gods Hoedanigheden"*):

Of nog, nader eens de vlam: zij verwarmt je, en verlicht je; maar kom niet te dichtbij, wees niet overmoedig, of zij verandert van natuur. Want juist dit element dat zo mooi is om te bekijken, zo briljant in zijn licht, zo vol gratie van gestalte, zo zacht en speels van beweging, zal in zijn essentie fel en onweerstaanbaar blijken te zijn, en een foltering, een verwoesting en een tot-asse-verbranding van datgene wat het tevoren zo mooi verlichtte en deed leven. En zo is het ook met Gods eigenschappen: wij kennen ze als dienende ons dagelijks

[208] PS V, 125-6.
[209] MC 40.
[210] ibid 377.

welzijn: zij schenken ons licht, warmte, voedsel, leiding en bijstand; maar klim eens met Mozes de berg op en laat de Heer voorbijgaan, of sta met Elia in de woestijn tussen wind, aardbeving en vuur, en alles is mysterie en duisternis, alles is slechts een werveling van de rede, en een verbijstering van de verbeelding, en een overweldiging van de gevoelens: alles herinnert er ons aan dat wij slechts sterfelijke mensen zijn en Hij God, en dat de trekken die de Natuur ons verleent, niet Zijn volmaakt beeld zijn, en vast niet onverenigbaar mogen genoemd worden met die fellere glanzen en diepere diepten, die dit beeld Gods krijgt van de Openbaring [211].

c) In de *"Sermons on Various Occasions"* keert Newman enigszins terug naar zijn vroegere meer gereserveerde preektrant. Het al te retorische, soms theatrale van de vorige bundel, verdwijnt nu en maakt plaats voor een rijpe, evenwichtige, gedragene stijl - en ook inhoud. We krijgen nu de bezonnene, geïntegreerde, comprehensieve visie van een volwassen en zelfs profetische geest. Het is de bundel die o.i. het dichtst onze moderne westerse tijd nabijkomt.

Reeds de twaalfde, maar in tijdsorde eerste homilie van begin 1850, nog vóór zijn Dublins universitaire rectoraat, is het diepdoorwrochte, ver in het verleden schouwende, maar op het heden toepasselijke, boeiende verhaal van de geniale, maar ál te zelfbewuste Girolamo Savonarola (1452-98) en de nederige, speelse, creatieve "Apostel van Rome", Filippo Neri (1515-95), dat ons in de geest naar de Renaissancetijd verplaatst en ons scherp doet aanvoelen welk het verschil is tussen een min of meer theocratische geestdrijver en een authentieke Geestgedrevene heilige, stichter van het oratorianisme, dat Newman op dat ogenblik met pauselijke goedkeuring aan het invoeren is in Engeland na zijn bekering.

Ziehier hoe hij de beroemde eerherstel-verbranding, door Savonarola tijdens de carnavalperiode van het jaar georganiseerd, beschrijft:

Ten slotte besloot Savonarola ten teken van berouw alwat schandaal gaf, alwat gelegenheid tot zonde was overal in de stad, dit alles plechtig te verbranden op het grote plein. Ter gelegenheid van carnaval, het feest van duivel, wereld en vlees, inviteerde hij de hele stad op dit strenge eerherstel. Een hoge piramide werd opgericht, met een hoeveelheid buskruit eronder. Zijn ontelbare penitenten, de instrumenten van hun boosheid in de hand, sloten zich aaneen tot een lange stoet naar de brandstapel waar al dit zondigs als boete zou worden geofferd. Een kostbaar offer was het, meedogenloos volbracht. Kunstenaars wierpen hun mooie schilderijen, portretten, ivoren of albasten figuurtjes, op de brandstapel. Anderen deden dit met rijkelijk bewerkte tapijten, weer anderen met luiten, fluiten, gitaren, speelkaarten, dobbelstenen, spiegels, parfums, blanketsel, maskers, vermommingen, nog anderen met romans en gedichten. Brandende toortsen ontstaken het vuur, klokken luidden, en een onafzienbare menigte juichte toe tot het geheel tot asse was verteerd. Een vreemdeling bood tevergeefs 20.000 kronen om al dat kostbaars van de vlammen te redden. En het jaar daarop werd dezelfde indrukwekkende ceremonie herhaald [212].

Daarop volgt dan een contrasterend portret van de 'Apostel van Rome" Filippo Neri, die de pastorale zorg voor de pausenstad heel anders opvatte:

Voor de kansel voelde Philippus geen roeping en maar weinig sympathie. Hij sprak en praatte liever dan dat hij preekte. En "hij kon geen harde berispingen uitstaan," zegt zijn biograaf, "noch iets wat op strengheid geleek. Hij lokte de mensen aan tot de dienst van God, op zo'n handige manier en zo vroom-innemend dat wie het zagen verwonderd uitriepen: 'Padre Filippo trekt de zielen aan zoals de magneet het ijzer.'Hij paste zich zó aan het temperament van elkeen aan dat hij, zoals de Apostel zegt, 'alles werd voor allen, om hen allen te winnen'. En zijn liefde voor ieder van hen afzonderlijk was zo teder en vurig dat hij, zelfs op hoge ouderdom, nog verlangend was voor hun zonden te lijden. Ik lees nergens dat Savonarola iets dergelijks gedaan heeft voor paus Alexander VI, die hij zo heftig beschuldigde. Maar men had in Rome moeten wonen om te beseffen wat Filippo's invloed werkelijk was. Niets was voor hem te hoog of te laag. Hij leerde aan arme bedelaarsvrouwen het inwendig gebed. Hij ging spelen met jongens. Hij zorgde voor wezen. Hij fungeerde als novicemeester voor de zonen van de h. Dominicus. Hij was de leermeester en geestelijke leider van arbeiders, handwerkslieden, bankkassiers, kooplui, goudsmeden, artiesten, wetenschapslieden. Hij werd geraadpleegd door monniken, kanunniken, advocaten, dokters, hovelingen en dames van aanzien. Gevangenen op weg naar de terechtstelling vroegen op hun beurt om zijn toewijding en gebed. Kardinalen bleven graag praten in zijn kamer, en

[211] ibid 321.
[212] VO 216.

pausen vroegen zijn miraculeuze hulp in ziekte, en zijn bijstand in de dood, enz.[213].

In Newmans *"Parochial Sermons"* lag de nadruk toch wel sterk op de 'onwereldsheid', die hij reeds in zijn jonge jaren zozeer bij de vooraanstaande 'evangelicaal' Thomas Scott bewonderd had. Nu is dat anders. De klemtoon ligt nu meer op het in-de-wereld-zijn, op een soort mild 'secularisme' dat hem typisch lijkt te zijn voor het Oratorium. Er waait een nieuwe wind van wereldvriendelijkheid, van naar-de-mensen-toegekeerd-zijn in deze preek: zo sterk hebben we dit in de vroegere homilieën nog niet kunnen merken.

In (chronologisch) het volgende sermoen, getiteld Christ upon the Waters, op 27 oktober 1850 uitgesproken ter gelegenheid van de installatie van Dr. Ullathorne o.s.b. als eerste bisschop van het diocees Birmingham, wordt weer een brede, poëtische visie uitgespreid over de bekering van Engeland tot het christendom. Hij ziet in zijn verbeelding een stoet,

> en dag na dag, en in de stille nacht en over de beboste heuvels en in de stille vlakten, regelmatig en statig was de plechtige gang van die zegenrijke diensten op aarde, was er hoogfeest en prachtige processie, en troostrijke rouwdienst en doodsklok, en de vertrouwde oproep tot gebed in de avond, totdat hij, die zich de oude heidense tijd nog herinnerde, alwat hij zag of hoorde onwezenlijk vond, en meende dat het maar een droomvisioen was, zo wonderbaar kwam de hemel op aarde, zo triomfantelijk waren de geesten van de duisternis verbannen naar hun kerker in de diepte [214].

Maar onbetwistbaar is de meest poëtische, breedst-beschrijvende, ook qua sensibiliteit meest doorvoelde homilie - alle critici zijn het hierover eens - The Second Spring, op 13 juli 1852 te Oscott-bij-Birmingham uitgesproken ter gelegenheid van de eerste diocesane synode na het herstel van de r.k. hiërarchie in Engeland. Er galmt een toon van triomf over de stralend herborene Engelse katholieke Kerk door het begin van de preek heen, maar Newman weet het gevoel van triomf toch te kalmeren door, te midden van de ontstane woede en opwinding van de verbolgen Engelsen over de 'Papal aggression', erop te wijzen dat het hier wel om een 'lente' ging, jawel, waarbij men mag jubelen, doch het is maar een 'Engelse lente!'

Toch wordt het gejubel hoog opgeheven, zodat het zelfs het eerbiedwaardig gehoor van de bisschoppen, ja zelfs kardinaal Wiseman tot tranen roerde. Newman zélf was erdoor overweldigd, zodat Manning, de latere kardinaal, naar voren stapte om de predikant naar een rustiger omgeving te leiden. Hoe moest de ontroering ook al deze mensen, van wie velen de door Newman uit eigen herinnering opgediepte situatie van een verborgen en misprezen Kerk nog meegemaakt hadden, niet overmeesteren, en hoe moest de diepdoorvoelde jubel om de herrerezen Kerk bij de spreker zelf niet overgeslagen zijn naar een 'torrent of eloquence', als hij de in het begin gekozen tekst uit het Hooglied: "Sta op, mijn liefste, mijn duifje, mijn mooiste en kom!" weer aanhaalde en het effect ervan vertienvoudigde door in dezelfde trant steeds maar verder te jubelen:

> Sta op, Maria, sta op, Moeder van God, O stella matutina. Laat van uw zoete blik, laat van uw pure glimlach, laat van uw majestueuze wenkbrauw tienduizend genaden régenen, niet ter verwarring en overweldiging, maar ter overtuiging en overreding van uw vijanden. O Maria, mijn hoop, o Maria onbevlekt, vervul voor ons de belofte van deze Lente! Een tweede tempel rijst hoog op de ruïnes van de oude.Canterbury is heengegaan, en York is heen, en Durham is heen, en Winchester is heen. Het was pijnlijk afscheid te nemen van hen! Wij klampten ons vast aan dat visioen van voorbije grootheid, en wilden niet geloven dat het verdwijnen zou;maar de Kerk van Engeland is gestorven, en de Kerk van Engeland léeft weer op! Westminster en Nottingham, Beverley en Hesham, Northampton en Shrewsbury, - hun namen zullen, als de wereld nog wat duurt, als muziek klinken in ons oor, aan ons hart even dierbaar zijn als de glories die ons zijn ontrukt, en heiligen zullen oprijzen uit hun schoot, indien God het wil, en weer zullen doctors de wet geven aan Israël, en predikers hun oproep laten horen tot boete en gerechtigheid, zoals dat was in het begin[215]!

[213] ibid 237; 239.
[214] ibid 127.
[215] ibid 177-8.

Waarlijk, een 'stortvloed van welsprekendheid, zoals wij dit maar heel zelden bij deze gereserveerde Brit meemaken! Maar, zoals we hoger reeds zeiden, zal hij op het einde die jubel wel tot wat kalmere proporties weten te herleiden.

Verder zijn er in deze bundel 8 universiteitspreken die Newman hield als eerste rector van de Ierse katholieke universiteit. Hij sprak ze uit, toen te Dublin de kerk klaar was die hij daar had laten bouwen ten behoeve van deze geleerde instelling. Deze preken zijn dus chronologisch van latere datum dan de hierboven vernoemde en besprokene, maar staan wel vooraan in de bundel. En reeds 'Sermon I', van 4 mei 1856, getiteld "Het Intellect als instrument van Religieuze Vorming" is een merkwaardige preek, met als hoofdthema: intellect en godsdienst zijn één. Newman gebruikt de liturgische feestdag van de h. Monica, moeder van de h. Augustinus, om deze thesis te illustreren. In het hart van deze homilie staat een zeer levensnabije, precieze psychologische beschrijving van het geleidelijk groeiend ongeloof in de geest van menige jongeman. En naar het einde toe vinden we die typisch-newmaniaanse zin: "Ik verlang een intellectueel die religieus, en een vrome geestelijke die intellectueel zou zijn"[216].

Daarop volgen nog 7 andere waardevolle, doordachte en leerrijke homilieën, maar wij haasten ons om de 7e en de 8e, de menselijk-rijpste en religieus-doorleefdste van de 8 aan te bevelen: "St. Paulus' Karakteristieke Gave" en "St. Paulus' Gave van Symathie", respectievelijk gedateerd 25 januari en Sexagesimazondag 1857 [217]. De menselijkheid, betoogt de bevlogen prediker, was Paulus' karakteristieke gave. "Niets van wat des mensen is, is hem vreemd", zegt hij het de heidense dichter Terentius na. Hij bemint de mens om hemzelf, en zelfs in zijn zwakheid. Herhaaldelijk komt hij op die zwakheid terug: hij 'roemt erop', zegt hij. Natuurlijk bemint hij de mensen ook 'in Jezus', maar hij is geen supernaturalist. Natuur en bovennatuur zijn bij hem één, tot één synthese vergroeid. Het is eigenlijk datgene waar vele mensen al tastend naar zoeken vandaag. Newman zet het glashelder uiteen. En in de tweede homilie, waarin hij speciaal de liefde jegens zijn medechristenen behandelt, horen we hetzelfde geluid. Speciaal wordt in deze contekst het persoonlijke, zelfs het intiem-persoonlijke naar voren gebracht. Bij het afscheid van zijn bekeerlingen in Asia Minor "vielen ze Paulus om de hals en kusten hem, het meest nog bedroefd om het woord dat hij hun gezegd had, dat zij zijn gelaat niet meer zouden aanschouwen". En hij "verheugt zich in de aanwezigheid van Stephanus, Fortunatus en Achaicus, want zij hebben zowel mijn geest als de uwe verkwikt," schrijft hij aan de Korintiërs [218]. De menselijke natuur is nu voor hem niet meer dat vat vol corruptie, zoals in zijn eerste preken. We voelen en bewonderen in hem de rijpe menselijkheid van zijn vijftiger en latere jaren.

In de door Father Dessain veel later nog gepubliceerde *"Catholic Sermons"* is er nog één laatste homilie te vinden die we zelfs profetisch zouden mogen noemen, nl. 'Het Ongeloof van de Toekomst'. Het is gericht tot een gehoor van seminaristen, toekomstige priesters en geloofsgetuigen dus, in het jaar 1873, toen de predikant reeds een oude zeventiger was. Men voelt in die preek iets zeer menselijks, een diepe meewarigheid en weemoed om het achteruitgaan van het geloof in onze contreien, waar het christendom veelal 'the law of the land' was. Wat moet Newman bezield hebben, - hem, die zovele en zo grote offers voor het geloof had gebracht, - toen hij met ontsteltenis moest constateren en verkondigen "dat de beproevingen die nu vóór ons liggen, zelfs zulke dappere mannen als de h. Athanasius, de h. Gregorius I of de h. Gregorius VII zouden doen duizelen en verbleken." De gedachte aan de laatste tijden dringt zich aan hem op, maar hij mildert haar toch nog door te zeggen dat onze tijd "zich voordoet als die vreselijke periode waarin zelfs de uitverkorenen dreigen af te vallen van het

[216] ibid 13: "I want the intellectual layman to be religious, and the devout ecclesiastic to be intellectual."
[217] ibid 91-120: Sermon VII St. Paul's Characteristic Gift en Sermon VIII: St.Paul's Gift of Sympathy.
[218] Han XX, 37-8; 1 Kor XVI, 17-8.

geloof." Er is iets dat hem nog troost: een "rest van christenen zal nog overblijven die behoort tot de ziel van de Kerk." Is er een remedie? De enige werkelijke remedie tegen het ongeloof is volgens hem het geloof, is het diepe bewustzijn te leven in Gods nabijheid en persoonlijke liefde. Slechts als die grondvoorwaarde aanwezig is, kan ook de theologie van enig nut zijn, en dan vooral "een heldere, samenhangende idee van de geopenbaarde waarheid. Samenhang en volledigheid staan er overtuigd borg voor dat een bepaalde gedachtenwereld waar is." En op die noot van gematigd optimisme eindigt de laatste belangrijke homilie van zijn leven[219].

8. Stijl.

Over de poëtische kwaliteit van Newmans preken zijn al de getuigenissen, zowel van tijdgenoten als van latere critici eensluidend zeer positief. Matthew Arnold spreekt van "religious music", Gladstone eveneens van "solemn sweetness and music in the tone", de historicus J.A. Froude getuigde: "A sermon from him was a poem", Barry noemt de "Idea of a University, de historische schetsen en de roman "Callista", maar ook de "Sermons on Various Occasions" op zichzelf reeds "a liberal education", en de Fransman Henri Bremond, verwijzend naar Barry, getuigt ook dat " à partir des 'Occasional Sermons' et de 'Callista' Newman écrivain est à son apogée" [220].

a) ritme. Laten we enkele specimens eens van dichterbij bekijken. Matthew Arnold , een kenner in de materie, geeft ons al dadelijk een voorbeeld uit de zesde bundel *"Parochial Sermons"*,-p.369: het gaat over de vrede die het geloof geeft (maar hij citeert niet correct!):

After the fever of life,
after wearinesses and sicknesses;
    fightings and despondings;
    languor and fretfulness;
    struggling and failing;
    struggling and succeeding;
after all the changes and the chances of this troubled unhealthy state,
at length comes death,
at length the White Throne of God,
at length the Beatific Vision.

Wat al dadelijk opvalt, is de dubbele driedeling 'after, after, after' en 'at length, at length, at length'. De eerste is veel langer dan de tweede: de levenspijn duurt ook veel langer, en de vreugd komt pas in het verre verschiet. In de opgesomde pijn is voor afwisseling gezorgd in de woorduitgangen 'ness','ing', 'or', en 'struggling' wordt slechts éénmaal herhaald. De tweede driedeling begint met de abruptheid van de dood, waarna meteen het schitterend visioen ópglanst van de 'White Throne of God', die vol mysterie is, gesuggereerd door de formule van de theologen: 'Beatific Vision', de Zaligende Aanschouwing.

Laten we ook eens 'The Second Spring' van dichterbij beschouwen. We deden dit al hogerop, p. 115. Daar heeft de predikant, om de hoofdgedachte meer gewicht te geven, het woord 'still' geweldig beklemtoond. Ondanks de verandering die er optreedt binnen de gang der seizoenen van lente die zomer, van zomer die herfst, van herfst die winter, en van winter die weer lente wordt, tóch ('still') blijft die gang zélf van de seizoenen steeds dezelfde. Ieder jaar is er diezelfde verandering lente - zomer, zomer - herfst, enz.

[219] CS 121; 124-5; 133.
[220] Arnold, cf. supra p.1; Gladstone in R.H. Hutton, *Cardinal Newman*, 1891, p.98; J.A. Froude, *Short Studies*, vol.V, 1907, p.205; W. Barry, *Newman*, 1905, 3 ed.,p.89; H. Bremond, *Newman*, p. 149.

Om dat woordje 'still' nu helemaal te isoleren, worden een drietal adjectieven van de eerste versie geschrapt, en we krijgen dan de volgende combinatie die aan het verlangde doel beantwoordt:

Frail and transitory as every part of it is,
restless and migratory as are its elements,
never-ceasing as are its changes,

still it abides.

Soms priemen er ook enkele uit het hart opschietende gebeden door, midden in de tekst van de preek, en er is er één dat uit de ervaring blijkt zeer te worden geapprecieerd, nl. het volgende, dat ons zeer poëtisch lijkt:

May He support us all the day long,	Moge Hij ons ondersteunen heel de dag lang,
till the shades lengthen,	tot de schaduwen lengen,
and the evening comes,	en de avond komt,
and the busy world is hushed,	en de drukke wereld verstilt,
and the fever of life is over,	en de koorts van het leven voorbij is,
and our work is done.	en onze taak vervuld.
Then in His mercy may He give us	Dan, in Zijn erbarmen, moge Hij ons schenken
a safe lodging,	een veilig tehuis,
and a holy rest,	en een heilige rust,
and peace at the last!	en uiteindelijk: vrede![221].

Dit gebed gelijkt o.i. wel enigszins op het 'religious music'-voorbeeld van Matthew Arnold. Ook hier is er de tweeledigheid 'aards leven'- 'hiernamaals', en een vijfvoudige opsomming na de beginzin (met nog eens die 'fever of life', en dat typisch-newmaniaanse 'and our work is done'). 'In His mercy' krijgt een sterke nadruk alsook 'peace' op het einde.

Ten slotte zouden we ook kunnen aantonen dat nogal wat onderdelen van spontaan als poëtische passages aangevoelde fragmenten, eigenlijk <u>verzen, of althans quasi-verzen</u> zijn, wat hun metrum betreft. We kunnen hier maar enkele voorbeelden geven:

Chríst was cóme to dó a dééd of mércy, (troch. vers)	- Christus was gekomen voor een werk van barmhart.
and it was a secret in His own breast...	- en het was een geheim in Zijn eigen binnenste...
He was conscious to Himself He loved him,	- Hij was er zich van bewust dat Hij hem beminde,
but nóne could téll but Hé	- maar geen buiten Hem kon zeggen
how éarnest thát affféction wás. (jamb.14-er)	- hoe diep die liefde was.
Wás He nót in Jóseph's cáse, (7-syll. troch.)	- Was Hij niet in Jozefs geval,
who not in grief,	- die niet van verdriet,
but fróm the véry fúlness óf his soúl, (jamb.14-er)	- maar omdat zijn hart zo vol was,
when his brethren stood before him,	- toen zijn broers vóór hem stonden,
'sought where to weep'	- 'een plek zocht waar hij wenen kon',
as if his own tears were his best companions,	- alsof z'n eigen tranen z'n beste vrienden waren
and had in them a sympathy	- en in zich een sympahie bezaten
to soothe that pain which none could share?(iamb.vierv.)	- om die pijn te stillen die niemand delen kon?[222]

Hier een fragment uit de afscheidspreek te Littlemore (25 sept. 1845):

O móther of saínts!)	- O moeder van heiligen!)
O schóol of the wíse!) zelfde accentuering	- O school van de wijzen,)
O núrse of the heróic!)	- O voedster van helden,)
of whóm went fórth, in whóm have dwélt, (jamb vierv.)	- van wie vertrokken, in wie verbleven
memorable names of old,	- gedenkwaardige lieden vanouds

[221] SD 307.
[222] PS III, 185.

to spreád the trúth abroád, (jamb.driev.) - ter woordverkondiging in de vreemde
or to cherish and illustrate it at home -of het liefdevol vóór te leven alhier!
O thoú, from whóm surroúnding nátions lít their lámps! - O gij,aan wier licht buurnaties hun lamp ontstaken!
(alexandrijn) [223]

En nog één voorbeeld uit het katholieke sermoen over Jezus' geestelijk lijden in de Olijfhof:

He rises languidly from the earth - Kwijnende staat Hij op van de grond
and túrns aroúnd to méet the traítor ánd his bánd (alexandr.)- en keert om naar Judas en zijn volk,
now quíckly neáring thè deep sháde. (jamb.vierv.)- die nu vlug de diepe schaduw naderen.
He túrns, and ló! thére is blóod upón His gárment (" ")- Hij keert z.om, en zie! daar's bloed op Z'n kleed
and in His footprints. - en op Z'n voetsporen.
Whence cóme these fírst-fruits òf the pássion òf the Lámb?(alex.)-Vanwaar die 1e vrucht v.'t Lijden v.h.Lam?
no sóldier's scoúrge has toúched His shoúlders (jamb.vierv.)-geen roê v.'n soldaat heeft Z'n schouders geraakt
nor the hángman's náils His hánds and féet. (" ")-noch een beulnagel Z'n handen en voeten.

b) klankexpressie

Overvloedig zijn de studies die in het zog van M. Arnold aan het ritme, aan de "religious music" van Newmans preken zijn gewijd, maar slechts weinigen hebben oog gehad voor de klankexpressie, die ook een van zijn aangewende stijlmiddelen is. Bij Harrold hebben we een schaarse aanduiding in zijn bespreking van het begin van zijn mooiste preek "The Second Spring". In het kort wijst hij op het merkwaardig aantal r's en l's in zijn eerste regels. En inderdaad is dit het geval:

We have familiar experience of the order, the constancy, the perpetual renovation of the material world which surrounds it. Frail and transitory as is every part of it, restless and migratory as are its elements, never-ceasing as are its changes, still it abides[224].

We zijn ook eens gaan zoeken in de *"Parochial Sermons"*, en ook daar is er al heel wat te vinden. Hier b.v. een zin uit de 4e bundel, waarin het leven als een droom wordt voorgesteld; de ie-klank en de s zijn opvallend aanwezig: "...a serious dream, indeed, as affording (verschaffend) a means of judging us, yet in itself a kind of shadow without substance, a scene set before us, in which we seem to be,...(p.222). Wellicht kan men eraan twijfelen of Newman deze expressieve herhaling van klanken werkelijk bedoeld heeft, maar in de volgende zin lijkt ons de herhaling van s, ei en i bewust gewild (het gaat over de Passie van Jezus):

Could men come nearer to God than when they seized Him, struck Him, spit on Him, hurried Him along, stripped Him, stretched out His limbs upon the cross, nailed Him to it, raised it, stood gazing on Him, jeered Him, gave Him vinegar, looked close He was dead, and then pierced Him with a spear? [225]

In de 7e bundel komen de volgende zinsneden voor waarin de herhaling van m en f toch ook wel bedoeld zijn: "or the meek among men, like Moses, or faithful found among the faithless, as Daniel; these men see God all through life in the face of the Eternal Son" (p. 127). In de *"Sermons on Subjects of the Day"* zijn er ook enkele voorbeelden: "That evening will be the trial: when the heat, and fever, and noise of the noon-tide are over...(p. 11). Ook waar de predikant de hemelvlucht van de engelen klankexpressief suggereert: "...and to provide us with the wings of Angels, wherewith to mount heavenward;" (pp. 142-3).

In de homilies na zijn bekering lijkt ons een dergelijke bewuste klankexpressiviteit nog duidelijker. Proef in deze zin eens een zomerwandeling door bos of wei: "And then, go

[223] SD 406-7.
[224] Harr 345 over VO 163.
[225] PS IV, 246-7.

through the forest, or fruitful field, or along meadow and stream, and listen to the distant country sounds, and drink in the fragrant air which is poured around you in spring or summer;"(p.297) of deze vergelijking van Maria met een mooie boom: "She was as some fair tree, stretchting forth her fruitful branches and her fragrant leaves...(p.388).

Ten slotte nog het volgende uit "The Second Spring":

m	We mourn over the blossoms of May,	(Wij treuren over de bloesems van mei,
wi	because they are to wither, but we know, withal,	.....omdat zij moeten verwelken, maar wij weten toch ook
ei	that May is one day	dat mei op een dag
v,e	to have its revenge upon November, by the revolution	zich wel zal wreken op november, krachtens de wederkeer
s	of that solemn circle which never stops -	van die plechtige kringloop, die nooit ophoudt,
h,o	which teaches us in our height of hope, ever to be sober,	en die ons leert, in onze hoogste hoop, steeds sober te zijn
d,e	and in our depth of desolation, never to despair.	en, in onze diepste verlatenheid, nooit wanhopig).[226]

Zelfs in de *"Catholic Sermons"* later (in 1957) pas gepubliceerd, is een dergelijke poëtisering van een preektekst te vinden, b.v. in een beschrijving van een zomeravond, "...when after the fever of heat of the day, after walking or after working, after any toil, we cease from it, and for a few minutes enjoy the grateful feeling of rest [227].

We kunnen wel de appreciatie van W.H. Hutton bijtreden, die in *"The Cambridge History of English Literature"* affirmeert dat "Newman was, to the fingertips, and to the end of his life, an artist, and an incomparable master of his art"[228].

c) beeldspraak

Ook de beeldspraak werkt mee aan het 'poëtiseren' van Newmans homilieën. Eén beeld komt opvallend vaak terug in het proza, en speciaal ook in de preken, van de man die zo'n afkeer had van 'unreal words', van een 'unreal religion', enz. en zo vaak het werkwoord 'to realize' gebruikte, nl. het beeld van de 'shadow', de schaduw. Dit valt nog niet zo op, als men zijn *"Parochial Sermons"* begint te lezen, maar na verloop van tijd dringt het zich a.h.w. aan de lezer op. In de 5e bundel b.v. is het op zijn minst zesmaal te vinden (pp. 4, 29, 30, 37, 44, 325), vaak in tegenstelling tot "things" of "substance". In de 6e bundel vonden we het beeld viermaal (pp.53, 92, 99, 108), en in de *"Sermons on Subjects of the Day"* wordt 'shadow' telkens weer herhaald op p. 12, waar de predikant ons aanspoort om ons af te wenden van alle mogelijke 'schaduwen' in ons leven: "Let us turn from shadows of all kinds, - shadows of sense, or shadows of argument and disputation, or shadows addressed to our imagination and tastes." Tot in zijn zelf opgesteld grafschrift toe is hem dat beeld van de schaduw dierbaar gebleven. Na navraag of het wel correct Latijn was - typisch voor de keurige 'Oxfordman' - gaf hij zijn definitieve tekst vrij: "Ex umbris et imaginibus in Veritatem" (vanuit de schaduwen en beelden naar de echte Werkelijkheid).

Een ander beeld, daarmee verwant, is de sluier (Eng.: veil), in Newmans geest vooral geschikt om het onzichtbaarmakende 'iets' aan te duiden dat ons aardse leven afschermt van het definitieve leven in het hiernamaals. Toch is dit niet iets negatiefs, er is ook een positieve kant aan. Het is maar een sluier, die wel verhult, maar je kan er desondanks een beetje doorheen kijken, zodat je een vermoeden krijgt van wat erachter ligt. Hij zegt b.v.: "Thus the true Christian pierces through the veil of this world, and sees the next" (Aldus kijkt de echte christen scherp toe door de sluier heen, en ziet daar de toekomstige wereld) [229].

Een ander veelgebezigd beeld is dat van het licht. Niet te verwonderen bij de dichter van het zeer bekende melodieuze "Lead, kindly Light, amid the encircling gloom / lead Thou me on!" (Leid, vriendlijk Licht, in 't duister dat m' omgeeft, leid Gij mij voort!). Reeds in zijn

[226] VO 164.
[227] CS 33.
[228] vol. XII, Cambr. Univ. Press, 1921, p. 266.
[229] PS VII, 211.

tweede preekbundel lezen we die typisch-newmaniaanse zin, herinnerend aan dit lied: "We are in a world of mystery, with one bright light before us, sufficient for our proceeding forward through all difficulties" (wij leven in een wereld van mysterie, met één helder licht vóór ons, voldoende om voort te gaan te midden van alle moeilijkheden). Deze zin komt uit een preek van 1834, en zijn 'Vriendelijk Licht'-gedicht is van 1833. Waarschijnlijk dus is dat beeld van het licht voor Newman een heel belangrijk, zijn geest en hart helemaal dóórdringend licht geweest, - niet zomaar een gemakkelijk beeld, louter om te sieren en te tooien, maar een levend, vruchtbaar, duurzaam 'imago', dat een mens tékent. Reeds in een homilie van het jaar 1830 vinden we de volgende raadgeving aan zijn toehoorders: "Act up to your light, though in the midst of difficulties, and you will be carried on (verder geleid)...", en in de volgende zin: "...if we follow the voice of God, we shall be brought on step by step into a new world..." - piept reeds de formule "one step enough for me" van het beroemde gedicht in de onderstreepte woorden [230].

De realiteit van de natuur in haar elementen is voor Newman een onuitputtelijke bron van beeldvorming. Zo b.v. de bloem. Elke bloem, zegt hij, heeft háár "particular hue and fragrance and fashion (tint en kleur en gedaante), as a flower may have." En zo is het ook met de mens: iedereen heeft "his own distinguishing grace", die onvervangbaar is en niemand anders zó heeft. Bij de h. Paulus was dit b.v. de sympathie: daar heeft Newman een hele homilie aan gewijd: cf. onze bloemlezing. Ook de geur wordt daar vaak mee in verband gebracht, zoals in de volgende passage waarin hij het hart van de jonge mens met een geurende bloem vergelijkt: "How beautiful is the human heart, when it puts forth (vertoont) its first leaves, and opens and rejoices in the spring tide. It blooms in the young like some rich flower, so delicate, so fragrant (welriekend) and so dazzling (verblindend)"[231]. Andere beelden zijn ontleend aan de oceaan, aan wind of water. 's Werelds vergankelijkheid heeft iets van deze drie: er is daar geen substantie in: je kan ze niet grijpen of ze kwellen je: "The world is as waste (woest) as the wilderness, as restless and turbulent (woelig) as the ocean, as inconstant as the wind and weather. It has no substance in it, but is like a shade or phantom (spook): when you pursue it, when you try to grasp it, it escapes from you, or it is malicious, and does you a mischief (pijn)"[232].

Laten we van de natuur overgaan tot gewone feiten uit het menselijk leven. Hier een zin over christenen, die een gemakkelijke godsdienst aanhangen - het soort mensen dat Newmans 'Oxfordbeweging' trachtte te ontmaskeren. Die christenen "have learned to think religion easier than it is, themselves better than they are, have drunk their good wine instead of keeping it." Maar zelfs als we het goed menen, zijn we toch maar "grovellers (kruipers) who are creeping on to heaven"[233]. Zondaars worden wel eens vergeleken met slachtdieren die snuffelen en ruiken aan het instrument dat hen slacht: "...this is what sin does for immortal souls, - that they should be like the cattle which are slaughtered at the shambles (slachtpartij), yet touch and smell the very weapons which are to destroy them!" Grote christenen echter groeien nog naarmate wij ons van hen verwijderen, - dit hebben ze gemeen met de bergen: "Great Saints, great events, great privleges, like the everlasting mountains, grow as we recede from them"[234]. In MC 85 vergelijkt hij een bekeerde zondaar met een mijnwerker die verlost wordt uit de put waarin hij gestort is: "Oh! What an hour is it for him who is suddenly brought from such a pit or cave, from the dull red glow and the flackering glare of torches (flikkerende toortsenschijn)... - is suddenly, I say, brought thence, and for the first time sees the bright sun moving majestically from East to West, and witnesses (is getuige van) the gradual grateful

[230] Cf. PS VIII, 195.
[231] PS V,76; VO 165.
[232] ibid IV, 189-90.
[233] SD 119; PS II, 47.
[234] PS IV, 248; ibid 263.

changes of the air and sky from morn till fragrant evening." Newman weet zelfs een beeld of vergelijking te halen uit de wereld van het onderwijs, uit de meetkunde. "De twee paden van goed en kwaad starten vanuit hetzelfde punt, en aanvankelijk is het verschil tussen hen maar heel klein, zo gemakkelijk is het - comparatief gesproken - het goede pad te kiezen in plaats van het verkeerde.
Maar wacht even! Ga eens verder op dat naar het verkeerde leidende pad, en je zult zien dat de afstand tussen beide bovenmate breder geworden is en dat er tussen hen een grote golf is ontstaan, zodat je niet meer van het ene naar het andere kunt lopen, al zou je dat nog zo ernstig willen." Het beeld van de weg wordt ook aangewend in de volgende zin: "They wish to arrive at the heights of Mount Zion without winding round its base (zonder om zijn voet heen te lopen)"[235].

Maar zo zijn we al bij de bijbelse beeldspraak aangeland, waarmee we wilden eindigen. De berg wordt in dit soort beeldspraak vaak gebruikt. We moeten met Christus verblijven "on His holy Mount", "that Mount invisible whence Angels are looking at us with their piercing eyes;" "supported by chariots of fire and horses of fire round about the Mountain of the Lord of Hosts under which we stand"; en in een kaholieke homilie spoort hij ons aan "to be on the Mount with Christ, while the poor world is guessing and quarrelling at its foot" en, nogmaals, maar nu in ander gezelschap, "(to) go forth with Moses upon the mount and let the Lord pass by". Ofwel suggereert hij in een Mariasermoen als middel om tot rust te komen "the cool breath of the Immaculate and the fragrance of the Rose of Sharon". In de eerste homilie van zijn volgende, katholieke preekbundel schetst hij van de h. Monica het beeld van de moeder, biddend voor haar zoon, hem volgend waar hij ook heen gaat, treurend over hem - zij is "the chief, the only mourner" - beeld ook van de universiteit wier rector hij is, en die een "Alma Mater", een 'voedende moeder' wordt genoemd, tegelijk een 'Mater Amabilis', zegt hij, en een 'Sedes Sapientiae'[236]

In deze preekbundel, de *"Sermons on Various Occasions"*, treft men nog vele andere interessante beelden aan. Zo wordt b.v. het wachten en uitkijken-naar van de oudtestamentische profeten vergeleken met het instinct van dieren, "the subtle instincts in the inferior animals, by which they apprehend atmospheric changes, or convulsions of the earth, or their natural enemies, whom they do not actually see." Op p. 123 krijgen we een hele passage waarin de Kerk van Christus de mystieke Arke is van het Nieuwe Verbond, gebouwd volgens de richtlijnen van de Heer tegen de zondvloedgolven van de wereld in: "It (de wereld) pronounced it quite contrary to the scientific rules of shipbuilding; it prophesied, as it still prophesies, that such a craft was not sea-worthy (zeewaardig); that it was not water-tight; that it would not float; that it would go to pieces and founder (verzinken)." De levens van Mathusala en Noë worden vergeleken met een bronput die uiteindelijk toch uitdroogt, terwijl kruik en draairad breken. In een andere homilie van dezelfde bundel vergelijkt Newman de ideale dienaar Gods met het bijbelse beeld van de boom langs het water, en werkt dit dan in het lang en in het breed geduldig uit. Speciaal is het hem te doen om iemand die ergens in een lokale verblijfplaats de permanente apostel is van het christelijk geloof; zoals de boom is hij onbeweeglijk: "Like a tree, he is confined to one place, and his duties lie at home; at home he is prized; he is the blessing and the pride of his own neighbourhood (nabuurschap) or circle; but his name will be little known beyond it, much less has he a world-wide reputation"[237].

Ook in de later uitgegeven bundel "*Catholic Sermons"* blijft de beeldvorming bewaard. Op p. 88 wordt de wereld er vergeleken met een luidruchtige plaats "full of wrangling (ruzie) and debate. For instance, suppose a sudden darkness were to fall upon the streets of a crowded city in day-time, you may fancy without my telling you what a noise and clamour there would

[235] ibid VIII, 71 - zelfde beeld in PS IV, 39; ibid I, 237.
[236] ibid III, 126; IV, 196; 177;MC 190; 321;380; VO 2 vv.
[237] VO 36; 123; 133; 247.

be, foot passengers, carriages, carts, horses all being mixed together. Such is the state of the world."

9. Voordracht

Uit een overvloed van getuigenissen blijkt dat het wel vooral de boodschap van Newmans 'sermons' was die hem zijn grote faam als predikant bezorgde, maar voor een deel ook de manier waarop ze gebracht werd. Reeds eer hij de 'pulpit' besteeg, wist de voorganger van de zondagse namiddagdienst[238] in de St. Mary's-universiteitskerk te Oxford een sfeer van ingetogenheid te scheppen. Zijn binnenschrijden in de kerk - eerder het 'glijden' of 'zweven' van een engel, vond men - was al zeer indrukwekkend evenals zijn lezing van de Schrifttekst en, - "the most marvellous expression of soul", volgens een ooggetuige.

Daarop volgde de preek, die dus klonk als "religious music", zoals de sceptisch geworden literaire criticus Matthew Arnold het later uitdrukte. De kerk was vol van overwegend jonge studenten en hun 'tutors', die aandachtig luisterden naar die nog jonge geestelijke die - wonderlijk genoeg! - geen redenaar was in de gewone zin van het woord. De latere Premier Gladstone, toen student, getuigde; "Voordrachtskunst was aan hem niet besteed", en volgens professor Jowett gedroeg Newman zich "als een muis in de kansel"[239]. Newman lás zijn preek áf van de kansel - een preek van drie kwartier tot een uur - zonder zijn ogen ervan af te wenden. Slechts twee kostbare 'troeven' had hij: zijn stem en, soms, het inlassen van een pauze in de preek.

Newmans stem, aldus een oog- of liever oorgetuige, Thomas Mozley, "had duizenden bewonderaars en betoverde de halve Engelse wereld". Een ander, Shairp, looft "de zilveren intonatie van Newmans stem", Gladstone haar "solemn sweetness", Wilberforce (Newmans intimus) haar "muzikaliteit", Frederick Temple, een andere vriend, weer haar "silvery" karakter, het meest gebruikte beeld[240].In 1961 waren wij in de gelegenheid te Birmingham de 95-jarige oratoriaan Father Dennis Sheil te ontmoeten, die in zijn jeugd de kardinaal nog had horen preken, en hij bevestigde zonder voorbehoud de algemene lof van Newmans welluidende stem.

Verscheidene ooggetuigen wijzen ook op het merkwaardige effect dat Newman wist te bereiken door het inlassen van een pauze in het weefsel van zijn preek. Elke afzonderlijke zin, of tenminste elke korte paragraaf, werd vlug uitgesproken, maar met grote klaarheid van intonatie, waarop dan een pauze volgde van ongeveer een halve minuut. Dan las Newman op dezelfde vlugge en duidelijke manier de volgende zin, eveneens afgesloten door een lange pauze. Men moest een tijdje aan dit procédé wennen, maar eens als men ermee vertrouwd was geraakt, begon men er de eigenaardige charme van aan te voelen. Aldus Principal Shairp, een 'Dissenter' (presbyteriaan), doch die Newmans preken hogelijk bewonderde [241]

James Anthony Froude heeft ons het verhaal bewaard van de 'elektrische schok' die zulk een pauze ééns door het ademloos luisterende publiek joeg. Het geval deed zich voor op zondag 1 april 1836, tijdens een homilie, waarin Newman als thema behandelde het lijden en de offerzin van Jezus als Mensgeworden Zoon. We laten het Froude zelf verhalen - de latere beroemde historicus was toen een jonge student van 18 jaar:

> Newman had nauwkeurig sommige voorvallen beschreven uit de Passie van Onze Heer, - waarna hij pau-

[238] te 17u, het uur van de 'dinner'. Om het succes van de preken te breken hadden de Collegehoofden dit uur verschoven naar die van de dienst!
[239] in een ongepubliceerd manuscript van het Birminghammer Oratoriumarchief, van de hand van H. Tristram.
[240] Mozley Th., *Reminiscenses of Oriel*, I, 385; Shairp J.C., *Aspects of Poetry*, 1891, p. 460; Wilberforce H. in *Dublin Review*, Apr. 1869, p.326; Temple Fr. in: CE 131.
[241] Shairp J.C., *Studies in Poetry an Philosophy*,p. 276.

zeerde. Enkele ogenblikken lang heerste er ademloze stilte. Toen zei hij met een lage, heldere stem die je kon horen tot in de verste uithoek van de St. Mary's: "Nu verzoek ik u te overwegen dat Hij, aan wie deze dingen werden verricht, de Almachtige God was." Het was alsof een elektrische schok door de kerk heenjoeg, alsof elke persoon aanwezig voor de eerste keer verstond wat hij heel zijn leven had gezegd. Ik geloof dat dit een buitengewoon gewichtig moment was in het geestesleven van meer dan één aanwezige tijdgenoot"[242].

We hebben nog de letterlijke tekst van de zin die deze 'elektrische schok door de kerk heenjoeg'. Hij is te vinden in Volume VI, Sermon VI van de *Parochial Sermons*, met als titel: "The Incarnate Son, a Sufferer and Sacrifice", p. 74. We geven de hele uitgebreide zin, en ook de volgende, die beide beter de 'schok' doen verstaan:

Now I bid you consider that that Face, so ruthlessly smitten (zo meedogenloos geslagen), was the Face of God Himself; the Brows bloody with the thorns, the sacred Body exposed to view and lacerated with the scourge (verminkt door de geseling), the Hands nailed to the Cross, and, afterwards, the Side pierced with the spear; it was the Blood, and the sacred Flesh, and the Hands, and the Temples, and the Side, and the Feet of God Himself, which the frenzied multitude then gazed upon. This is so fearful a thought, that when the mind first masters it, surely it will be difficult to think of any thing else; so that, while we think of it, we must pray God to temper it to us, and to give us strength to think of it rightly, lest it be too much for us.

10. Na-mijmering

Zo hebben we dan een poging gedaan om in een korte synthese de preektrant van de grote Engelse, onlangs gebeatificeerde bekeerling en kardinaal, te schetsen. Maar het voornaamste is en blijft toch de ongeveer 20 typische "Sermons" van hem te lezen en te overwegen.

En vooral natuurlijk de laatste over "het ongeloof van de toekomst", die zeer actueel is en een profetische visie bevat voor ónze tijd. Het ongeloof dat in 1873 nog vooral beperkt bleef tot enkele weinige, maar invloedrijke denkers en vele intellectuelen die hen lazen en volgden, is nu uitgedijd tot een belangrijk deel van de massa die, vooral via de media, het oude geloof vaarwel zeiden om zich tot de moderne afgoden - vaak onbedacht - te bekeren. Dit heeft tot discreet gejuich geleid in het postmoderne kamp, en reeds hoorden we een al te voorbarige voorspelling van een bijna volledige ontkerkelijking in 2016. Het moet voor deze lieden wel een prompte ontnuchtering geweest zijn als, kort daarop, ongeveer een miljoen geestdriftige gelovigen in Rome op het Sint-Pietersplein en in de naburige straten samendrumden om de recente beatificatie van paus Johannes-Paulus II te vieren. Er is dus toch nog een niet onaanzienlijke portie geloof in de moderne wereld, en het is juist dit geloof dat Newman aanduidde als evidente remedie tegen dit reeds machtige ongeloof van onze tijd. Reeds op het einde van zijn "Biglietto Speech" tijdens zijn kardinaalsbenoeming te Rome in 1879, zes jaar na deze homilie, zei hij dat hij die relatief nieuwe toestand van geloofsverduistering diep betreurde, maar "it must not be supposed for a moment that I am afraid of it; I have no fear at all that it really can do aught of serious harm to the Word of God, to Holy Church, to our Almighty King, the Lion of the tribe of Judah. Christianity has been too often in what seemed deadly peril, that we should fear for it any new trial now"[243].

Iets van dat gelovig optimisme vinden we reeds in de evolutie van onze bloemlezingpreken, - een evolutie van aanvankelijke strengheid via een korte periode van zuiderse zwier (na zijn bekering) tot de uiteindelijke rijpe, diepgelovige menselijkheid van b.v. de twee Pauluspreken en de insgelijks twee preken over Savonarola en Neri. Rijpe, diepgelovige menselijkheid, die we ook terugvinden in die laatste scène van de op zijn sterfbed zich met zijn familie verzoenende Newman, daar liggende hand in hand met de naast hem gezeten uit Aus-

[242] Froude J.A.,*Short Studies on Large Subjects*, vol. IV, p. 286.
[243] Ward Wilfrid, *Life of Newman*, II, p. 462.

tralië overgekomen nicht, dochter van de overleden zuster die hem verstoten had. Zo is het inderdaad dat de 'Leeuw uit de stam van Judah' zijn uiteindelijke overwinning behaalt!

Mogen die preken, die hij volgens zijn leuze 'cor ad cor', van hart tot hart, bedacht, geredigeerd, soms tot driemaal gecorrigeerd, aan ons nagelaten heeft, ons ook tot steun en stichting zijn in die nieuwe wereld van ongeloof, door John Henry Newman reeds lang van tevoren geschouwd en voorspeld!

H. Imberechts sj

Appendix: Chronologie van Newmans leven

21 februari	1801	Geboorte te Londen
aug.- dec.	1816	Eerste bekering dank zij priester-leraar Walter Mayers
juni	1817	Trinity College te Oxford: begin universitaire studies
12 april	1822	Verkiezing tot Fellow van Oriel College
1 juli	1822	Samen met Whately: artikel over logica
13 juni	1824	Anglicaanse diakenwijding; kapelaan St. Clement's-kerk, Oxford
29 mei	1825	Anglicaanse priesterwijding
5 januari	1828	Dood van Mary Newman, Johns jongste zuster
14 maart	1828	Vicar van St. Mary's Universiteitskerk te Oxford
december	1832	Begin Middellandse-Zeereis
	1833	Ziekte in Sicilië
16 juni	1833	'Lead Kindly Light' (gedicht op zee, tussen Corsica en Sardinië)
14 juli	1833	Kebles preek 'On National Apostasy' - begin Oxfordbeweging
maart	1834	'Parochial Sermons', 1ste vol.
	1835	'Parochial Sermons', vol. 2 (1836) - 'Parochial Sermons', vol. 3
	1839	'Parochial Sermons', vol. 4
zomer	1839	Eerste twijfel aan het anglicanisme
	1840	'Parochial Sermons', vol. 5
25 januari	1841	Tract 90
september	1841	leeft teruggetrokken in Littlemore (tot februari 1846)
	1841	Parochial Sermons', vol. 6
19 sept.	1843	Ontslag als Vicar St. Mary's; 25 sept.: afscheidspreek
9 oktober	1845	Opname in de r.k. Kerk door p. Domenico Barberi, passionist
22 februari	1846	Verblijf te Maryvale (Old Oscott) bij Birmingham
september	1846	Vertrek naar Italië; verblijf te Rome tot eind 1847
30 mei	1847	Katholieke priesterwijding te Rome
2 februari	1848	Stichting van het eerste Oratorium te Maryvale
juni	1849	Stichting 2e Oratorium in Londen
12 nov.	1851	Benoeming tot eerste Rector Kath. Universiteit van Dublin
10 februari	1852	Oratorium naar Edgbaston
mei-juni	1852	Lezingen over 'The Idea of a University' te Dublin
31 januari	1853	Eindvonnis Achilliproces: Newman veroordeeld
	1855-1856	Moeilijkheden met London Oratory; volledige scheiding
12 nov.	1858	Ontslag als Rector te Dublin
21 maart	1859	Hoofdredacteur 'Rambler'; in okt. aangeklaagd ten Vaticane
2 mei	1859	Oprichting van een middelbare school te Edgbaston
april-juni	1864	'Apologia': antwoord op aanval Kingsley in januari
mei-juni	1866	'The Dream of Gerontius'
	1867	Mislukking Oxfordplan
	1868	Anglicaanse preken enz. heruitgegeven
	1870	'Grammar of Assent'; brief aan Ullathorne tijdens Vaticanum I
	1871	Anglicaanse 'University Sermons' & 'Essays Crit. & Hist. heruitgegeven
24 mei	1875	Dood van Ambrose St. John
	1877	Verkiezing tot Erefellow van Trinity College, Oxford
12 mei	1879	Verheffing tot het kardinalaat; 'Biglietto-Speech' t Rome
11augustus	1890	Dood van kardinaal Newman
19septemb.	2010	Zaligverklaring door Benedictus XVI te Birmingham

* * * *